

Mihai Gribincea

**BASARABIA
ÎN PRIMII ANI
DE OCUPAȚIE
SOVIETICĂ
1944 - 1950**

DACIA

Mihai Gribincea

Basarabia în primii ani de ocupație sovietică
1944-1950.

Colecția ISTORIE RECUPERATĂ

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin
Editurii Dacia
**Lucrare apărută cu sprijinul oferit
de MINISTERUL CULTURII**

MIHAI GRIBINCEA

**BASARABIA
ÎN PRIMII ANI DE
OCUPAȚIE
SOVIETICĂ
(1944 – 1950)**

Prefață
de

Prof. univ. DINU C. GIURESCU

**EDITURA DACIA
CLUJ-NAPOCA
1995**

Coperta de CĂLIN STEGEREAN

ISBN 973-35-0483-1

PREFAȚĂ

Înghițirea în colhozuri a satelor românești de la est de Prut s-a așezat, cronologic, între 1944 și 1950. Realitățile satului moldovean, rezultate dintr-o evoluție de multe secole, au fost total răsturnate. Colhozul sovietic a confiscat și eliminat proprietatea individuală a pământului, atelajele, vitele și uneltele săteanului. Din proprietar, țăranul a devenit un proletar.

Acest rezultat a fost obținut de aparatul de partid și de stat sovietic, prin constrângere, silnicie, prin închisoare și deportare, printr-o fiscalitate distrugătoare, printr-un climat permanent de teamă, individuală și colectivă, prin activități de partid.

Până în 1989, istoriografia sovietică a prezentat colectivizarea ca o transformare "revoluționară a țăranimii muncitoare", ca o realizare "remarcabilă", care a contribuit la "consolidarea și înflorirea nației socialiste moldovenești". Lichidarea și deportarea țăranilor înstăriți (culacii, chiaburii) erau socotite un "fenomen firesc al procesului de construcție socialistă în satul moldovenesc". Așezarea a mii de ucrainenii și ruși în R.S.S. Moldovenească era prezentată drept o "dovadă" a grijii guvernului central sovietic pentru aducerea de cadre calificate. Obligatorietatea limbii ruse și a alfabetului rus se încadrau în măsurile de lichidare a analfabetismului!

Nicăieri istoria nu a cunoscut o mai cinică falsificare.

Din cercetarea documentelor rezultă o realitate diametral opusă afirmațiilor oficiale de până în 1989.

Istoricul Mihai Gribincea din Chișinău, Republica Moldova, a întreprins cercetarea temei pornind de la analiza a peste 200 dosare din Arhiva Națională a Republicii Moldova. A mai parcurs fondurile Arhivei organizațiilor social-politice ale republicii, arhiva rațională de stat din Hâncești, cât și documentele din Arhiva Ministerului Afacerilor Externe al României.

Volumul ce apare acum prin grija și strădania Editurii Dacia din Cluj-Napoca, se întemeiază pe material inedit de arhivă în

proporție de 90%. Această informație este sintetizată de autor și în 9 tabele ce redau direct, în cifre, măsurile și constrângerile care au silit pe țărani să-și cedeze pământurile, vitele, și inventarul propriu în folosul colhozurilor.

Un exemplu. În 1948, când presiunea statului și partidului comunist este în creștere, o gospodărie "colhoznică" plătea impozite pe an, în medie, 29 ruble;

- una de țaran individual – 169 ruble, adică de 5,8 ori mai mult;
- una de "chiabur" (culac) – 1284 ruble, deci de 44,2 ori mai mult decât țaranul "colhoznic".

Cu asemenea mijloace – am reprodus numai un exemplu – rezistența țăranilor proprietari individuali a fost repede curmată.

Cititorii vor urmări principalele cuprinderi ale volumului.

Fie îngăduit a sublinia câteva din încheierile autorului:

1. Politica fiscală. Impozitul agricol și cotele obligatorii din produsele câmpului au avut două consecințe directe:

- ruinarea gospodăriilor individuale;
- intrarea silită a țaranului în colhoz.

De reamintit politica similară – impozite mari și cote sporite – impusă ani de-a rândul de partidul comunist român și regimul "democrat-popular" din România, până când, sub presiunea continuă a activiștilor de partid, a administrației și – la nevoie – a miliției, țărănimea a semnat "de bună voie" intrarea în colhozuri, rebotezate ad-hoc gospodării agricole colective (GAP), ulterior cooperative agricole de producție (CAP).

Foametea din 1946 și 1947 care a avut loc în R.S.S. Moldovenească, pe fundalul unor cunoscute realități: distrugerile și dezorganizările provocate de război și seceta prelungită timp de doi ani (1945 și 1946) – una din cele mai dure, asemănătoare numai cu aceea din 1891-1892.

Autorul volumului demonstrează că urmările tragice ale secetei au fost mult agravate și amplificate de politica fiscală și jefuirea sistematică a gospodăriilor sătești, practică de autoritățile sovietice.

Politica statului sovietic nu a ținut de fel seama nici de seceta doi ani la rând, nici de recolta efectivă care, în R.S.S. Moldovenească

a fost, în 1946, de 2,5 ori mai mică decât în 1945 și numai 20% (1/5) față de cea din 1940, anul anexării Basarabiei și a Bucovinei de nord de către URSS.

Aceeași administrație sovietică a ignorat scăderea catastrofală a șeptelului în 1946:

- 35,1%, la vite cornute;*
- 80,9%, la porci;*
- 34,2%, la oi;*
- 43,8%, la cai!*

În schimb, impozitele au fost sporite în 1946 cu 48,6% față de anul precedent; cotele au cunoscut, de asemenea, creșteri.

Peste toate, o dată cu instaurarea regimului sovietic, au fost distruse și mecanismele tradiționale de luptă contra foametei, prin desființarea "gropilor", în care sătenii depozitau cereale de rezervă, tocmai pentru asemenea calamități.

Rezultatul? Numărul distroficilor – adică a celor ce prezentau leziuni ale țesuturilor sau organelor provocate de foamete – acest număr, oficial înregistrat în lunile februarie-martie 1947, oscilează între 201.807 și 240-537. Abia la 15 aprilie 1947 cifra scade la 190.364, iar la 1 iulie 1947 la 91.287. Acestea sunt cifrele oficiale; numărul real al distroficilor nu va putea fi, probabil, cunoscut.

Volumul face și o sugestivă analiză a felului cum autoritățile sovietice au încercat să atenueze efectele foametei. 106.300 persoane – la 1 februarie 1947 – și 181.075 – la 1 aprilie 1947 – au primit mâncare la cantinele special înființate. Acțiunea de ajutorare, oficial organizată, s-a lovit de inerția, corupția, lipsa de eficiență și birocrația proprii regimului sovietic stalinist.

Între decembrie 1946 și august 1947 au murit de foame circa 115.000 persoane – în medie 12.777 pe lună sau cca. 425 morți pe fiecare zi calendaristică! Foametea a fost atât de sălbatică încât, numai în intervalul ianuarie – 15 februarie 1947 sunt atestate documentar 39 cazuri de canibalism, cu relatări pe care cu greu gândul le poate cuprinde.

Volumul lui Mihai Gribincea face o sugestivă paralelă cu iarna 1935-1936, când o parte din sudul Moldovei, pe ambele maluri

ale Prutului, a fost amenințată de foamete. Măsurile rapid adoptate de Crucea Roșie din România și sprijinul efectiv al populației din alte județe, au făcut ca foametea propriu-zisă să fie evitată.

De reținut un amănunt cu totul grăitor. Documentele sovietice din 1946-1947 evită în mod absolut cuvântul "foamete", ori de câte ori se referă la situația din R.S.S. Moldovenească. O atare omisiune, esențială, se înscrie în politica de deformare, ascundere sau ignorare voită a realității, constant practică de regimurile de tip sovietic.

3. Colectivizarea propriu-zisă s-a efectuat în R.S.S. Moldovenească "prin dictat". Au fost folosite două tipuri principale de constrângere: directă – când se aplicau metode "fizice" de "convingere" a țăranilor să intre în colhozuri; indirecte – când țăranii se vedeau nevoiți să facă acest pas în urma metodelor "economice", impozite, cote, prestații. Li se adăugau sentimentul de teamă, o frică permanent întreținută de arestări, deportări, dispariții.

4. Deportarea din anul 1949 a fost începută la 6 iulie orele 2 noaptea și încheiată la 7 iulie, orele 20. Au fost trimise forțat spre Asia Centrală 11.293 familii însumând 35.050 persoane, îngrămădite în 1573 vagoane pentru vite. Volumul istoricului Mihai Gribincea examinează multiplele aspecte ale acestei strămutări silnice: pregătirile autorităților, inclusiv aducerea de unități NKVD specializate în atari operațiuni, repartizarea activiștilor de partid, întocmirea listelor strict secrete – aprobate în prealabil de Consiliul de Miniștri al R.S.S. Moldovenești la 28 iunie 1949; reacțiile celor astfel loviți, felurile și dramaticele lor încercări de a scăpa de soarta lor; confiscarea integrală a caselor și bunurilor celor strămutați; abuzurile autorităților locale; deportarea, ca sistem propriu și caracteristic regimului stalinist.

Rezultatul direct al acestor deplasări forțate a zeci de mii de persoane a fost grabnica încheiere a colectivizării rurale. Dacă la 1 iulie 1949 ființau 965 colhozuri în R.S.S. Moldovenească, două luni mai târziu numărul lor ajunge la 1715 (o creștere de 77,7%) pentru a atinge 1763 la 1 martie 1950, înghițind cca. 85% din gospodăriile individuale.

Volumul lui Mihai Gribincea analizează și documentează atari realități pe care o minte omenească normală cu greu le cuprinde.

Mulțumiri Editurii Dacia din Cluj-Napoca pentru publicarea acestui capitol de istorie contemporană, atât de puțin cunoscut, privind viața satului românesc din stânga Prutului între 1944 și 1950.

DINU C. GIURESCU

1 august 1995

INTRODUCERE

Cunoscutul istoric Ion Pelivan, referindu-se la Basarabia aflată sub ocupație rusească în anii 1812-1918, scrie: *"În patru secole, turcii păgâni nu au putut săvârși în Moldova și Valahia atâtea mișelii câte au făcut pravoslavnicii ruși în Basarabia, timp de 106 ani.*

Dacă turcii ne-au prădat rodul muncii noastre, dacă ei ne-au impus birul sângelui nostru, rușii nu s-au mulțumit numai cu aceasta, ci au căutat să ne pângărească sufletul, să ne batjocorească limba și să ne omoare însăși ființa noastră etnică.

*Pentru a-și atinge scopul, ei n-au cruțat absolut nici un mijloc, nici o măsură".*¹ Această afirmație, foarte plastică și prin care sunt formulate trăsăturile definitorii ale regimului țarist în Basarabia, poate fi extinsă și asupra perioadei 1940-1941 și a celei de la 1944 încoace. Urmărind desfășurarea evenimentelor din anii de putere sovietică în teritoriul dintre Prut și nistru, constatăm o continuitate între cele două regimuri. Cel sovietic a promovat aceeași politică de subjugare economică și politică a Basarabiei, dar cu metode mai rafinate, și mai brutale în același timp, decât cele practicate de regimul țarist. În perioada sovietică politica de deznaționalizare a fost cu mult mai violentă și aplicată în practică cu mijloace mult mai perfide decât cele de până la 1918: românii basarabeni au fost exterminați prin foame, mânați cu de-a sila în colhozuri, deportați în vagoane de vite în Siberia și Extremul Orient, constrânși să-și uite limba maternă, istoria și credința; Basarabia a fost populată cu elemente alogene prin aplicarea unei politici diabolice de stimulare a migrației și prin încurajarea tendinței de statornicire în ținut a unui număr mare de reprezentanți ai altor etnii, în special slave, iar teritoriul actualei Republici Moldova a fost transformat într-un laborator de experimente comuniste.

Totuși, din întreaga istorie a Basarabiei sub ocupație sovietică, cei mai grei ani pentru basarabeni am putea spune că au fost anii 1940-1941 și 1944-1950. În acești ani românii din teritoriile ocupate

de ruși au fost nevoiți să-și schimbe radical modul de viață și de gospodărire (munca în colhozuri), să se împace cu faptul că sunt maltratați, că rodul muncii lor le este furat; în acești ani au avut loc două deportări masive, a bântuit foametea, care a cosit peste 150 mii de vieți omenești; s-a înfăptuit colectivizarea forțată a agriculturii etc. Mulți din locuitorii de astăzi ai Basarabiei au trecut ei înșiși prin tragedia zilelor de atunci și își amintesc cu lacrimi în ochi de părinți, frați și surori înghițiți de "demonul roșu". Este explicabil deci interesul opiniei publice, al cercetătorilor (inclusiv al autorului acestor rânduri) față de evenimentele de atunci.

Problemetica transformărilor care au avut loc în Basarabia în anii '40 și a impactului acestora asupra populației din teritoriul cercetat este foarte complexă și credem că va rămâne și în continuare în atenția cercetătorilor. În prezenta lucrare ne-am propus să elucidăm numai unele transformări din mediul rural. Mai menționăm și faptul că arealul geografic al fenomenului studiat se limitează doar la acea parte a Basarabiei care a fost inclusă în componența R.S.S. Moldovenești la 2 august 1940. Cronologic, lucrarea cuprinde anii 1944-1950. Am început studiul nostru cu evenimentele din primăvara anului 1944, pentru că de atunci teritoriul R.S.S. Moldovenești este ocupat din nou de Armata sovietică, iar transformările înfăptuite în anii 1941-1944, ani de administrație românească în Basarabia, lichidate. Considerentele care ne-au făcut să fixăm drept limită cronologică a cercetărilor noastre anul 1950 constau în faptul că, de fapt cele mai importante evenimente din istoria satului românesc din stânga Prutului se epuizează către această perioadă și că scopul politicii staliniste față de satul basarabean fusese atins: la data de 1 ianuarie 1951 în Moldova erau colectivizate 97% din numărul total al gospodăriilor țărănești. Totuși pentru a înțelege mai bine procesele care au avut loc în satul basarabean în anii postbelici, primul capitol este dedicat procesului de instaurare a regimului sovietic în Basarabia în anii 1940-1941. Despre unele fapte din anul de ocupație sovietică din ajunul războiului se amintește și pe parcursul celorlalte capitole ale lucrării, dar procesele care au avut loc în satul basarabean în anii 1940-1941 nu constituie obiectul nostru de studiu.

Viața satului basarabean în anii postbelici a făcut obiectul de cercetare al mai multor lucrări, care ținând cont de evoluția științei istorice în Republica Moldova, ar putea fi clasificate în două categorii: lucrări apărute până la așa-numita "restructurare" sau "dezgheț" gorbaciovist și lucrări de după "restructurare". Cele din prima categorie, având drept obiect de studiu multiplele transformări din viața satului basarabean postbelic, îi au ca autori pe S.I. Afteniuk, N.G. Brânzilă, S.K. Brâseakin, I.E. Legasi, I.T. Smetanin, M.V. Novițki, M.K. Sâtnic, V.I. Țaranov ș.a.² Lucrările lor însă, fiind scrise în condițiile totalitarismului sovietic, când știința istorică era extrem de ideologizată și politizată, nu oferă cititorului o imagine amplă și obiectivă a proceselor și evenimentelor care au avut loc în satul basarabean în anii de după război, mai mult chiar, am spune că sunt niște mostre de denaturare și de falsificare a faptului istoric. Pornind de la teza că la 28 iunie 1940 Basarabia a fost nu ocupată, ci eliberată de către Armata sovietică de sub "jugul cotropitorilor români", autorii amintiți, dar mai ales M.K. Sâtnic și V.I. Țaranov, au excelat în tratarea denaturată a evenimentelor. "Transformarea revoluționară a țăranimii muncitoare din clasă de mici proprietari în clasă de țărani colhoznici" și "stabilirea relațiilor de producție socialiste în satul moldovenesc..." erau prezentate de istoricii amintiți drept remarcabile realizări ale socialismului în Moldova și ca factori ce au contribuit la "consolidarea și înflorirea nației socialiste moldovenești"³; "lichidarea culăcimii" (alias deportarea chiaburilor în anul 1949) era aprobată și considerată ca un "fenomen firesc al procesului de construcție socialistă în satul moldovenesc"; alogenizarea teritoriului republicii era prezentată ca o grijă a Moscovei de a asigura republica cu cadre calificate; rusificarea Moldovei prin introducerea alfabetului chirilic și a limbii ruse în sistemul de învățământ din republică, inclusiv în școlile sătești, ca lichidare a analfabetismului etc.⁴ În lucrările cercetătorilor amintiți denaturarea istoriei satului basarabean este atât de evidentă, încât în lucrarea noastră am considerat că e zadarnic să mai intrăm în discuție cu ei. N-am încercat să contestăm dogmele vehiculate în lucrările lor și din motivul că ele au fost deja contestate prin dezagregarea și falimentarea sistemului socialist și prin reorientarea națiunilor din fostul bloc comunist spre revenirea la

proprietatea privată și la valorile economiei de piață. Și schimbările actuale din Republica Moldova vin să infirme teza despre "marile realizări socialiste" și consecințele lor benefice elogiata odinioară de istoriografia sovietică.

În ultimii ani în Republica Moldova și în România s-au scris mai multe articole științifice și au ieșit de sub tipar câteva lucrări, ale căror autori și-au propus să studieze și să prezinte opiniei publice românești vicistitudinile prin care au trecut românii dintre Prut și Nistru în anii de ocupație sovietică. Cea mai mare parte a lor însă reflectă împrejurările răpirii Basarabiei și Bucovinei de Nord de către URSS în iunie 1940 și anul de ocupație sovietică din ajunul războiului. În acest context amintim lucrarea istoricilor bucureșteni Ioan Scurtu și Constantin Hlihor *Anul 1940, Drama românilor dintre Prut și Nistru* (București, 1992) și lucrarea istoricului de la Chișinău, Ion Șișcanu, *Raptul Basarabiei, 1940* (Chișinău, 1993), care cuprind câte un capitol consacrat regimului sovietic de ocupație în Basarabia și Bucovina de Nord, perioada 28 iunie 1940 – 22 iunie 1941.

În ceea ce privește istoria postbelică a Basarabiei, în perioada de după "dezghețul" gorbaciovist, n-au apărut lucrări de sinteză nici la Chișinău, nici la București. Deocamdată istoricii abordează anumite evenimente din istoria postbelică, în special foametea din anii 1946-1947 (Țăran A.M. *Anii 1946-1947: învățămintele foametei în Moldova (material pentru lectori)*, Chișinău, 1989; Bomeșco B.G. *Seceta și foametea în Moldova în anii 1946-1947*, Chișinău, 1990 ⁵ (în l.rusă); Ion Țurcanu, *Foametea din Basarabia în anii 1946-1947*, Chișinău, 1993), colectivizarea gospodăriilor țărănești (*Anii grei ai colectivizării*, Chișinău, 1990) și deportarea din anul 1949 (mai multe articole științifice și publicistice ale mai multor autori ⁶). Se acordă o atenție deosebită depistării și publicării documentelor de arhivă. Drept exemplu poate servi culegerea de documente *Foametea în Moldova (1946-1947)* (767 pagini, în l.rusă), care a apărut la sfârșitul anului 1993 la editura "Știința" din Chișinău. Documentele din culegere ilustrează cauzele obiective și subiective ale foametei, statistica bolnavilor de distrofie și a mortalității, acțiunile întreprinse de autorități pentru a salva populația de la foame și cauzele ineficienței ajutorului acordat de stat înfometaiților etc. Din cele 330 de documente

culese din Arhiva organizațiilor social-politice din Moldova (AOSP) și Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM) și incluse în lucrare, circa 90 la sută sunt date publicității pentru prima oară, inclusiv cele peste 25 de documente care atestă cazuri de canibalism în anii de foamete.

În lucrare ne-am propus să tratăm despre transformările care s-au produs în mediul rural în R.S.S. Moldovenească în anii 1944-1950, intenționând să scoatem în evidență legătura dintre evenimente, adică am încercat o abordare complexă a faptelor. Lucrarea este scrisă în cea mai mare parte pe baza documentelor de arhivă. Suportul documentar al lucrării îl constituie cele peste 200 de dosare din 4 arhive (AOSP, ANRM, Arhiva raională de stat Hâncești din Republica Moldova și Arhiva Ministerului Afacerilor Externe al României), studiate de autor, precum și culegerea de documente *Foametea în Moldova* (1946-1947) . Tot pe baza documentelor de arhivă au fost alcătuite cele 9 tabele inedite, care ilustrează unele aspecte ale fenomenelor abordate în lucrare.

În lucrare se analizează fenomenul transformării Basarabiei din provincie românească într-o colonie a Rusiei sovietice, precum și sistemul de jefuire a țăranimii din R.S.S. Moldovenească prin intermediul fiscului, sunt arătate măsurile de constrângere aplicate față de țăranii care nu-și achitau datoriile fiscale față de stat.

În condițiile secetei din anii 1945-1946 politica fiscală stalinistă a provocat în Moldova sovietică o foamete fără precedent în istoria ținutului. Un capitol din prezenta lucrare ("Foametea din anii 1946-1947 în RSS Moldovenească") este dedicat acestei calamități. În capitol sunt arătate condițiile în care s-a declanșat foametea, acțiunile întreprinse de autorități pentru a o depăși, ineficiența ajutorului acordat de către stat populației; se constată numărul victimelor cauzate de foamete etc.

Lucrarea mai conține și încercări de a elucida procesul de cooperativizare a gospodăriilor țărănești, caracterul forțat al cooperativizării, atitudinea țăranilor față de colhozuri, precum și starea economică a acestora, se urmărește începutul constituirii unei noi păтури sociale în satul românesc din stânga Prutului – "aristocrația colhoznică".

La 6 iulie 1949, pentru a accelera procesul cooperativizării gospodăriilor țărănești, au fost deportate din Moldova în Siberia și Extremul Orient peste 11 mii de familii țărănești și de intelectuali de la sate. Modul în care au fost ridicați deportații din casele lor, impactul deportării asupra satului basarabean și alte aspecte ale acestui eveniment tragic din istoria Basarabiei își găsesc tratarea în ultimul capitol al lucrării (Operațiunea "Sud").

Încheierea conține principalele concluzii care se impun după analiza materialului factologic expus în cele cinci capitole ale lucrării.

Autorul mulțumește direcțiilor Arhivei Naționale a Republicii Moldova și Arhivei Ministerului Afacerilor Externe al României pentru bunăvoința cu care i s-au pus la dispoziție fondurile arhivistice, fără de care scrierea acestei lucrări nu ar fi fost posibilă.

CAPITOLUL I

INSTAURAREA REGIMULUI SOVIETIC DE OCUPAȚIE ÎN BASARABIA

Aplicând în practică prevederile protocolului adițional secret al tratatului de neagresiune sovieto-german din 23 august 1939, la 28 iunie 1940, Uniunea Sovietică a ocupat prin forța armelor Basarabia și Bucovina de Nord. În teritoriul ocupat au fost dislocate 15 divizii de trăgători, motorizate și de cavalerie, 7 brigăzi de tancuri și trupe aeropurtate.¹ URSS a anexat un teritoriu de 44,422 km² (circa 15% din suprafața teritorială a României Mari²) cu 3 mil. 200 mii locuitori în Basarabia și 6 mii km² cu peste 500 mii locuitori în partea de nord a Bucovinei.³

În urma cedării Basarabiei și Bucovinei de Nord, România a avut însă nu numai pierderi teritoriale și umane, ci și însemnate pierderi economice. Conform datelor Direcției economice a Ministerului Afacerilor Străine, România cedând Basarabia a suportat următoarele daune: la orz, cartofi și sfeclă a pierdut aproape o treime din producție, la grâu și porumb – aproape o cincime, la secară – circa 40%. Suprafețele însemănțate cu floarea soarelui s-au redus cu 54,1%, cele cu rapiță de primăvară – cu 71,1%, cu soia – 82,4%, cu ricin și muștar – cu 82,6 și respectiv 82,9%. S-au mai pierdut "50% din disponibilul de export pentru păsări tăiate și ouă", "aproape întreaga producție de piei de Caracul" (anual România exporta piei de Caracul de circa 300 mil. lei), a șasea parte din producția viilor altoite și nealtoite ale țării,⁴ precum și 452 mii cai (21% din numărul total al cailor din țară) 2001 mii oi (15,6%) și 428 mii vite mari cornute (10,2%), 280 mii porci (8,8%)⁵ etc. Bogăția națională a României s-a redus în urma cedării Basarabiei și Bucovinei de Nord de la 8717 milioane la 6220 milioane de dolari.⁶

În literatura sovietică, vorbindu-se despre "realipirea" Basarabiei la URSS în 1940, nu se amintea nimic despre importanța economică și strategică a ținutului pentru imperiul sovietic. Se

accentua cu insistență asupra "misiei eliberatoare" a Armatei Sovietice, lăsându-se parcă să se înțeleagă că "eliberarea populației Basarabiei și a Bucovinei de Nord de sub jugul României burghezo-moșierești" a fost unicul motiv al ultimatului sovietic din iunie 1940. De fapt în toată perioada interbelică URSS nu s-a împăcat cu unirea legitimă a Basarabiei cu România, nu pentru că din teritoriul fostului imperiu țarist s-a desprins 0,2% din teritoriu, ci pentru că liderii de la Kremlin nu se puteau împăca cu gândul că au pierdut Gurile Dunării, pentru care țarii ruși au purtat mai multe războaie, și importanța strategică a cărora n-a scăzut nici între cele două războaie mondiale. În august 1940 la Sesiunea a VII-a a Sovietului Suprem al URSS, V.Molotov sublinia că în urma "alipirii" Basarabiei și Bucovinei de Nord "Frontiera Uniunii Sovietice s-a deplasat spre apus și a ajuns la Dunăre, care este cel mai puternic fluviu din Europa după Volga și constituie pentru un șir de țări europene una din cele mai importante căi pentru schimbul de mărfuri".⁷

La Kremlin se știa foarte bine și despre fertilitatea solului Basarabiei. În 1940 ocupând Basarabia, URSS și-a sporit suprafețele arabile cu 1,4%, inclusiv cele ocupate de grâu cu 2,3%, orz – cu 5,1%. În Basarabia în anul 1939 erau 2,8% din numărul total al cailor din URSS, oi și porci – respectiv 2,9 și 1,8%.⁸

Dacă ținem cont de faptul că Basarabia reprezenta numai 0,2% din suprafața teritorială a imperiului sovietic, iar populația ei doar circa 1,6% din populația URSS,⁹ apoi ne dăm bine seama că la 28 iunie 1940 staliniștii au făcut o achiziție destul de prețioasă și din punct de vedere economic.

*Ocuparea Basarabiei și a Bucovinei de Nord în iunie 1940 s-a înfăptuit contrar voinței populației acestor provincii românești. Basarabenii și bucovinenii nici pe departe nu i-au așteptat pe sovietici "cu bucurie", așa cum scriau ziarele sovietice atunci și cum a declarat V.Molotov la Sesiunea a VII-a a Sovietului Suprem al URSS în luna august 1940.*¹⁰

În presa basarabeană și din Bucovina în anii 1918-1940 absurditatea ideilor comuniste era demonstrată aproape zilnic. De asemenea și pericolul lor pentru o societate democratică. De aceea nu numai românii dar și rușii, ucrainenii, găgăuzii, bulgarii se gândeau cu

groază la o eventuală reocupare a Basarabiei. Și apoi dacă rușii erau așteptați cu bucurie, atunci de ce la invazia lor, mii de basarabeni și bucovineni s-au refugiat în interiorul României, părăsindu-și locuințele și averea? Or, în anul 1940, după datele Ministerului de Interne al României, "în legătură cu tristul eveniment al pierderii Basarabiei și Bucovinei, s-au refugiat în țară peste 23.000 capi de familie, care n-au vrut să încerce rigorile regimului bolșevic, străin de neam și de mentalitatea noastră românească".¹¹ Conform recensământului populației din 6 aprilie 1941, "pe teritoriul diminuat al României" au fost înregistrați 68.953 refugiați din teritoriile ocupate de ruși.¹²

Adevărat că în același timp din întreaga țară și de peste hotarele ei au început să se întoarcă în Basarabia și Bucovina de Nord basarabeni și bucovinenii plecați de acasă în căutare de lucru, la studii și cu alte scopuri. Conform datelor publicate de ziarul de la Moscova "Pravda", în preajma lui 26 iulie 1940 din România s-au întors în Basarabia 149.974 oameni.¹³ Academicianul de la Chișinău A. Lazarev, în lucrarea sa *Anul 1940 – continuarea revoluției socialiste în Basarabia* (în l. rusă), scrie că "spre 16 decembrie 1940, adică în preajma încheierii repatrierii de peste hotare, s-au întors în URSS circa 300.000 basarabeni, inclusiv peste 220 mii din România fascistă. Astfel, în timp de cinci luni și jumătate numai în urma repatrierii băștinașilor, populația Basarabiei a crescut cu 9,5%".¹⁴ Credem că cifrele de mai sus sunt exagerate. Motivul pentru care s-a recurs la exagerări este limpede – numărul cât mai mare al celor ce s-au întors din România în Basarabia trebuia să constituie o dovadă convingătoare că basarabeni așteptau "eliberarea", că ei preferau regimul sovietic celui român.

Dar atât Pravda, cât și A. Lazarev, vorbind despre repatrierea basarabenilor și bucovinenilor, trec cu vederea naționalitatea acestora. Or, majoritatea lor erau evrei. Mai mult decât atât, datorită faptului că la acea oră în România era puternică propaganda antisemită, profitând de ocazie, în teritoriile cedate rușilor au trecut mulți evrei care până atunci nu au avut nimic cu aceste provincii românești.

Până în prezent nu am găsit o statistică românească care să arate numărul total al celor ce au plecat în teritoriile cedate URSS-

ului. Știm doar că până la 4 august 1940 au trecut din România în Basarabia și Bucovina 112 mii persoane, "printre care erau foarte mulți evrei".¹⁵ Deci, cu mult mai puține persoane decât scria "Pravda" în luna iulie 1940.

*Mai trebuie spus că ocuparea Basarabiei și a Bucovinei de Nord s-a înfăptuit în condiții care n-au dat posibilitate cetățenilor să facă alegerea între cele două regimuri. Dacă la tratativele de la Varșovia în 1920 și de la Viena în 1924, URSS cerea efectuarea unui plebiscit în Basarabia, în 1940 nici n-a dat termen de opțiune și de evacuare pentru populația din teritoriile cucerite. În consecință, mulți locuitori din teritoriile ocupate care au dorit să se evacueze peste Prut n-au avut posibilitatea s-o facă. Dovadă în acest sens sunt și cele peste 70.000 de cereri de repatriere adresate comisiilor de repatriere română și sovietică în anii 1940-1941.*¹⁶

În anii menționați autoritățile sovietice căutau să împiedice repatrierea locuitorilor din Basarabia și Bucovina de Nord prin diferite mijloace. "Persoanele care cer repatrierea și în special cele pentru care s-au produs intervențiuni din partea Guvernului Român, - citim într-un raport despre starea de lucruri în teritoriile ocupate de URSS, de la 5 octombrie 1940, - sunt supuse la nesfârșite formalități, amânări și vexațiuni. Cei respinși de la repatriere sunt adesea arestați dacă protestează, de aceea mulți din ei se dedau la acte de disperare (sinucideri ca acelea ale avocatului Bodnărescu, preoților Rezuș, Rusu și Bărbier). În Bucovina de Nord, în satele de-a lungul liniei de demarcație, au fost alcătuite, de către autoritățile civile, echipe de câte 60-80 de oameni cu misiunea de a descoperi pe cei care încearcă să treacă în mod clandestin pe teritoriul român: când sunt prinși, aceștia sunt internați în lagăre..."¹⁷

Deși autoritățile sovietice căutau să împiedice trecerea clandestină a frontierei, luând măsuri drastice împotriva celor care încercau să treacă în România, mulți basarabeni și bucovineni ajunși la disperare din cauza fiscalului, prigonirilor religioase, a fricii de a fi trimiși la muncă în Donbas ori Siberia, cu riscul de a-și pierde viața, încercau totuși să treacă în Romania. Așa, "un grup de locuitori din comuna Suceveni jud. Storojineț, conduși de locuitorul Suceveanu Ion, a trecut în noaptea de 14-15 noiembrie a.c. (1940 – aut.) frontiera

prin pădure între Fîntîna Albă și Corbești. Grupul compus din 84 de persoane era înarmat cu 13 arme militare, un revolver, precum și 1000 cartușe. Acestora li s-au alăturat și câțiva locuitori din comuna Prisăcăreni. În total au fost 97 de persoane, dintre care 9 femei și 19 copii de până la 17 ani. Unul dintre ei purta un steag tricolor. La orele 3 dimineața au fost descoperiți de grănicerii sovietici care au deschis foc asupra lor, făcând uz de grenade. Văzându-se atacați din 2 părți, țăranii au tras și ei asupra grănicerilor sovietici și au continuat drumul până au reușit să ajungă pe teritoriul românesc. Pe câmpul de luptă au rămas 9 inși, majoritatea femei și copii. Dintre cei care au trecut frontiera 4 au fost răniți".¹⁸ La 7 februarie 1941 mai mulți bucovineni ce au încercat să treacă frontiera în România au fost omorâți de grănicerii sovietici în sectorul de frontieră Storojineț, iar ceva mai înainte, la 1 ianuarie, în regiunea Braniștea-Ștefănești trei refugiați au fost răniți și un grănicer român omorât.¹⁹

La sfârșitul lunii martie 1941 în toate satele din raionul Adîncata din regiunea Cernăuți s-a zvonit că se primesc cereri de repatriere în România. Ca urmare, locuitorii din satele Pătrăuții de Jos, Pătrăuții de Sus, Carapciu pe Siret, Petriceni și Prisăcăreni au plecat la Adîncata și au cerut autorităților locale să le primească cererile de repatriere în România. "Autoritățile locale au refuzat însă să le primească aceste cereri, indicând următoarele motive:

- În România este foamete, deoarece trupele germane de pe teritoriul românesc au acaparat toate alimentele;
- Autoritățile române nu primesc repatrieri;
- Cereri de repatriere nu se acceptă, până ce autoritățile nu primesc ordin de la organele centrale;
- Dacă solicitanții renunță la repatriere, vor fi micșorate impozitele și vor fi acordate numeroase alte avantaje, care nu vor fi dobândite în România.

Față de acest refuz categoric, la începutul lunii aprilie a.c. (1941 – aut.) locuitorii din comunele arătate mai sus, împreună cu cei din satele Cupca, Corcești și Suceveni, au hotărât să se ducă din nou la Adîncata spre a depune cereri de repatriere. În drum, întreaga mulțime a făcut o manifestare de simpatie la adresa României, strigând "Trăiască M.S.Regele Mihai" și "Trăiască România Mare".

Armata sovietică a încercat să oprească acest marș, însă fără rezultat, și întregul grup, de circa 7.000 -10.000 au ajuns la Adâncata, unde au încercat să depună cererile.

Șeful miliției locale a refuzat însă primirea lor, invocând aceleași argumente ca și mai sus.

Văzând repetarea refuzului, întreaga mulțime s-a îndreptat spre frontieră. Parte din locuitori au plecat în satele de origine spre a-și lua familiile și arme. Restul manifestanților și-au continuat drumul spre frontieră unde au fost întâmpinați de armată, care a deschis focul asupra lor. Numărul morților a fost foarte mare, iar cei care au scăpat au fost arestați.

... Al doilea grup de săteni, după ce și-au luat familiile și arme, în drum spre frontieră, au fost atacați de soldați ruși, ceea ce a dat loc unei adevărate lupte. În urma acestei lupte, au căzut câțiva săteni și numeroși soldați sovietici, printre care șeful miliției din comuna Carapciu pe Siret".²⁰

În anul 1944, la apropierea Armatei Sovietice, zeci de mii de basarabeni și bucovineni au luat din nou drumul amar al refugului, sperând că statul român îi va ocroti și îi va ajuta să-și găsească o slujbă, un acoperiș deasupra capului așa cum a făcut-o în anii 1940-1941. Dar situația social-economică și politică a României după 23 august 1944 era alta decât în anii 1940-1941. Conform articolului 5 al Convenției de armistițiu, România era obligată să-i predea URSS-ului pe toți cetățenii sovietici luați cu sila ori evacuați. Prin termenul de "cetățean sovietic" autoritățile de ocupație sovietice îi aveau în vedere "pe acei români basarabeni, care în 1940 au rămas sub stăpânirea lor, au acceptat funcții la Statul sovietic și ar fi votat la alegerile pentru Sovietul Suprem și pentru sovietele locale".²¹ Refugiul în România, pentru basarabeni și bucovineni, susțineau autoritățile militare sovietice, nu a însemnat decât retragerea lor din zona de operații militare, sub imperiul panicii care cuprinde în asemenea cazuri populația civilă, și nu dorința de a rămâne cetățeni români.

Argumentele sovietice erau "extrem de vulnerabile" și nu rezistă la o analiză mai atentă. Problema predării basarabenilor de către autoritățile române celor sovietice putând fi tema unui studiu special, nu ne vom opri asupra tuturor probelor aduse de partea română pentru a

demonstra absurditatea punctului de vedere sovietic, ci vom spune doar că suntem întrutotul de acord cu experții români ce activau în cadrul Serviciului special pentru repatriații aliați, că "a fi locuitor într-un stat nu înseamnă a fi și cetățean".²² În 1940, deoarece n-a fost acordat un termen de opțiune, în ce privește cetățenia, locuitorii din Basarabia și Bucovina de Nord au devenit fără voie locuitori sovietici, "dar conștiința lor nu era de acord și cu situația de cetățeni sovietici. Dovadă a fost numărul mare de cereri de repatriere". În ce privește exercitarea dreptului de vot pentru Sovietul Suprem și pentru organele locale, experții români din Serviciul special pentru repatriații aliați într-un memoriu adresat Ministerului de Externe al României, în care solicitau ca guvernul român să ia sub ocrotire pe refugiați, arătau că aceasta s-a făcut "din teama sancțiunilor în caz de nereprezentare la urna de vot", iar populația din teritoriile cedate la 28 iunie a acceptat să primească posturi la stat pentru că "sub soviete toată viața socială este nu numai ditijată, ci direct organizată de către stat și ei nu puteau să devină decât slujbașii statului... Pe când în alte state un locuitor își poate câștiga mijloacele de existență, fără a fi funcționar de stat, în Rusia Sovietică, în ultimă analiză, orice cetățean are situația de funcționar de stat".²³ "Refugiul în România – citim mai departe în documentul amintit – nu s-a produs numai ca o urmare a unei panici față de apropierea frontului, ci ca o manifestare a dorinței de a se afla în dosul fronului sub protecția Statului Român, având situația de cetățeni români. Căci dacă refugiații bucovineni și basarabeni ar fi dorit să devină cetățeni sovietici, ar fi înfruntat trecerea frontului prin localitățile unde erau stabiliți, tot așa cum au înfruntat-o în 1941. Mai mult, dacă s-ar fi simțit legați de Statul Sovietic s-ar fi evacuat în 1941, la începutul războiului, în interiorul teritoriului sovietic. Dar n-au făcut-o aceasta atunci. Dimpotrivă, s-au evacuat acuma, ceea ce e o dovadă că se consideră cetățeni români".²⁴

Faptul că basarabeni și bucovineni în anul 1944 s-au refugiat benevol și nu constrânși de autoritățile române sau "sub imperiul panicii" a fost o realitate, susținută de un șir de memorii ale refugiaților, adresate regelui sau primului ministru al României, cu rugămintea să fie lăsați să trăiască în țara pentru care au luptat și ai cărei cetățeni se considerau. Așa, învățătorii refugiați din județul Soroca pe teritoriul județului Romanați, adunați în orașul Caracal din ordinul autorităților polițienești

pentru a fi duși cu forța în Basarabia, într-un memoriu adresat primului ministru al României, scriau: "Faptul că ne-am refugiat din Basarabia în interiorul Țării, nu constituie un delict pentru ca șefii de post să ne culeagă ca pe niște borfași și să ne ducă la Caracal, pentru a ne înscrie forțat pentru plecarea în Basarabia, obligându-ne să semnăm declarații că plecăm de bunăvoie..."

Faptul că ne simțim români, ne-am născut din părinți români, am crescut românește, am învățat românește, am luptat pentru țara românească, și ne-am dat cauzei românești și ieri și azi, nu constituie un delict pentru șefii de post de a ne aduna ca pe niște criminali.

Faptul că în anul 1940 am locuit în Basarabia, nu constituie un certificat de proprietate asupra noastră din partea sovieticilor...

Noi, învățătorii soroceni, refugiați pe teritoriul județului Romanați, protestăm vehement și vestejăm măsurile brutale luate de cei în drept, pentru a ne trece în Basarabia și aceasta cu copii, femei și bătrâni.

În numele umanității, în numele democrației, în numele lui Dumnezeu, protestăm contra acestui procedeu terorist de a ne trece în Basarabia. Cerem cu hotărâre să ni se dea libertate de a ne alege patria. Hotărârea noastră de a rămâne pe meleagurile acestei țări este atât de mare, încât suntem decizi cu toții să murim imediat aici pe loc, decât să plecăm în Basarabia".²⁵ Funcționarii Camerei de agricultură din jud. Hotin care s-au evacuat în jud. Teleorman cereau autorităților românești "protecția Constituției Țării", dreptul "la viață liberă în Țara Românească" și să fie lăsați în pace pentru a-și continua în liniște activitatea lor după specialitatea fiecăruia spre binele și folosul Țării Românești.²⁶

Pot fi aduse și alte dovezi care ilustrează că populația Basarabiei, atât în 1940, cât și în 1944, nu i-a așteptat pe sovietici "cu bucurie". După datele procuraturii județului Bălți, în primele 9 luni după "eliberarea" județului, pentru eschivarea de la mobilizarea în Armata Sovietică au fost trași la răspundere penală 54 de persoane. În lunile noiembrie-decembrie 1944 în raioanele Sângerei, Sculeni, Edineț eschivarea de la înrolarea în Armata Sovietică căpătase un caracter de masă. Eschivarea avea loc sub diferite motive. Unii țărani, pentru a nu fi înrolați, își provocau arsuri, se

autoschilodeau. Pentru asemenea fapte, la sfârșitul anului 1944 numai în raionul Sângerei au fost privați de libertate 5 oameni.²⁷

Țăranii căutau să se ferească pe diferite căi și de la mobilizarea la lucru, în industria militară. În ultimile luni ale anului 1944, în județul Bender organele de miliție erau în căutarea a 482 dezeratori ai industriei de război, în orașul Bender – a 55. În luna decembrie 1944, procuratura județului Soroca a condamnat la diferite termene de închisoare pentru eschvarea de la muncă în construcțiile militare 9 persoane.²⁸

Ocupând Basarabia la 28 iunie 1940, autoritățile sovietice au purces imediat la crearea organelor puterii de stat. În multe localități comitetele executive erau organizate cu concursul nemijlocit al militarilor.²⁹ Către mijlocul lunii iulie 1940 în cele 6 județe ale Basarabiei, care au intrat mai târziu în RSS Moldovenească, au fost organizate 1048 comitete executive sătești, 11 de orășele, 52 de plasă, 6 orășenești și 6 de județ. În ele au intrat circa 10 mii de persoane.³⁰

Paralel cu crearea organelor puterii de stat, în Basarabia și Bucovina de Nord au fost create și comitete ale PC(b) din Ucraina: de județ, de plasă și orășenești. La 4 iulie 1940 componența comitetelor județene de partid a fost aprobată de către CC al PC(b) din Ucraina, iar cea a comitetelor de partid de plasă și orășenești de către Comitetul regional din Moldova al PC(b) din Ucraina. În județele, plasele și orașele care au intrat ulterior în RSS Moldovenească au fost create 61 comitete de partid – 6 de județ, 52 de plasă și 3 orășenești.³¹

Așa cum era de așteptat, în fruntea comitetelor executive și de partid au fost "aleși" simpatizanții sovieticilor, comuniștii ieșiți din ilegalitate (în prejma lui 28 iunie 1940 în Basarabia erau 375 comuniști), țăranii cei mai săraci. Toți aceștia trebuiau să constituie sprijinul de nădejde al regimului la fața locului.

Activitatea comitetelor executive și de partid, până la crearea RSSM, a fost dirijată de către Comitetul regional din Moldova al PC(b) din Ucraina și Sovietul Suprem al Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești, competențele cărora au fost extinse, printr-o hotărâre a CC al PC(b) din toată Uniunea, și pe teritoriul Basarabiei. Această stare de lucruri a durat până la crearea Comitetului Central al PC(b) din Moldova și a Guvernului RSSM.³²

Imediat după 28 iunie 1940, conform planurilor autorităților sovietice, Basarabia trebuia să fie inclusă în componența Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești. Însă, în timpul mitingurilor organizate de autoritățile sovietice cu prilejul ocupării Basarabiei și în timpul adunărilor convocate cu ocazia alegerii organelor locale ale puterii, iese la suprafață o altă idee alături de cea a unirii Basarabiei cu RASSM, ceea ce ar fi însemnat de fapt alipirea Basarabiei la Ucraina: cea a unirii RASSM cu Basarabia și crearea pe baza lor a unei republici unionale.

Această, "doleanță a populației din Basarabia" a fost adusă la cunoștință conducerii de la Kremlin de către liderii Comitetului regional din Moldova al PC(b) din Ucraina și ai Sovietului Comisarilor Poporului al RASSM. În consecință, la 10 iulie 1940 această chestiune a fost discutată la ședința comună a Biroului Politic al CC al PC(b) din toată Rusia și a Sovietului Comisarilor Poporului al URSS. La ședință au participat I. V. Stalin, V. Molotov, K. Vorosilov, M. Kalinin, L. Kaganovici, G. Malencov, A. Andreev, A. Micoian, L. Beria, N. Svernic ș.a. Din ziarul „Pravda” de la 11 iulie 1940 aflăm că SCP al URSS și BP al PC(b) din toată Rusia au susținut cererea Organizației de partid din Moldova și a Guvernului RASSM cu privire la "reunirea populației moldovenești a Basarabiei cu populația moldovenească din RASSM" și a hotărât să intervină pe lângă Sovietul Suprem al URSS cu propunerea corespunzătoare.³³

Citind cu atenție rândurile de mai sus, vedem că în realitate "cererea" populației dintre Prut și Nistru cu privire la statutul juridic al Basarabiei în componența Uniunii Sovietice nu numai că nu a fost susținută, dar chiar respinsă. Or, unirea în întregime a Basarabiei cu RASSM și formarea unei republici unionale și unirea în același scop numai a "populației moldovenești" din aceste teritorii nu era același lucru. O astfel de formulare mai permite a recroi (delimita) atât teritoriul Basarabiei, cât și al RASSM.

Până în prezent nu dispunem de stenograma ședinței de la 10 iulie 1940, dar credem că hotărârea luată la ședință a fost adoptată la insistența liderilor Guvernului de la Kiev și ai PC(b) din Ucraina, precum și ai ucrainenilor din Biroul Politic al PC(b) din toată Rusia și din SCP al URSS. Despre acest fapt ne vorbesc mai ales documentele cu privire la

delimitarea teritorială între RSSM și RSS Ucraineană, care au fost pregătite la Kiev pentru a fi prezentate prezidiului Sovietului Suprem al URSS. Ele abundă în falsificări, ce aveau menirea să justifice pretențiile Ucrainei asupra teritoriilor care au fost rupte ulterior din Basarabia. Astăzi, aceste documente sunt cunoscute opiniei publice,³⁴ din care motiv nu mai facem referire la ele. Dorim doar să menționăm niște fapte mai puțin cunoscute, care demonstrează că de fapt *în anul 1940 Ucraina, răpind (cu acordul Moscovei) de la Basarabia județele Hotin, Akkerman și Ismail, și-a satisfăcut niște pretențiuni teritoriale mai vechi.*

Un șir de documente mărturisesc că, încă în 1917, Ucraina dorea să anexeze Basarabia, ori măcar o parte din ea.³⁵ Este destul de convingătoare în acest sens corespondența dintre șefii delegațiilor ucraineană și germană, la tratativele de la sfârșitul anului 1917 de la Brest Litovsc. În acel moment punctul de vedere german în ce privește Basarabia era următorul: "Basarabia trebuie împărțită în trei părți: partea moldovenească trebuie să fie sub oblăduirea României, părțile Ucrainene vă aparțin D-voastră (Ukrainei - aut.) iar în mijloc trebuie formată o zonă neutră din cei 70.000 nemți, care locuiesc o suprafață de 400.000 desetine pământ: eu (Khulman - aut.) cred că nemții din România (românești) se vor alipi la această zonă și astfel se va forma un stat aparte sub protectoratul nostru". Șeful delegației Ucrainene, Servine, în scrisoarea de răspuns adresată lui Khulman împărțea punctul de vedere german, dar considera că "partea moldovenească a Basarabiei ar trebui să fie scoasă într-o unitate separată, fără a o alipi la România". Acest fapt, scria în continuare Servine "ar slăbi pe viitor România, care în genere se află sub influența Franței și a Angliei".³⁶

Peste câteva zile, după ce "Sfatul Țării" de la Chișinău votează la 28 martie/9 aprilie 1918 unirea Basarabiei cu România, Rada Centrală Ucraineană declară că "ea nu recunoaște hotărârea "Sfatului Țării" cu privire la unirea Basarabiei cu Regatul Român ca act de liberă exprimare a voinței tuturor popoarelor ce locuiesc pe teritoriul Basarabiei" și își exprimă nădejdea că "Guvernul Român va găsi o bază solidă în chestiunea Basarabiei pentru o înțelegere care ar putea să mulțumească ambele părți".³⁷ Prin "înțelegere care ar putea să mulțumească ambele părți" liderii Radei de la Kiev aveau în vedere împărțirea Basarabiei între România și Ucraina. Poziția fermă a României de a nu ceda Ucrainei nici

o palmă de pământ din Basarabia face ca la sfârșitul anului 1918, cu concursul Kievului, la Odesa să apară 2 organizații care aveau drept scop ruperea Basarabiei de România și anexarea ei la Ucraina, ori la Rusia, în cazul restabilirii fostului imperiu țarist.

Una dintre organizații (Societatea pentru salvarea Basarabiei) avea caracter politic, iar a doua (Comitetul Militar de Salvare a Basarabiei) - caracter militar.

Activitatea acestor organizații în perioada anilor 1918-1920 poate fi tema unui studiu special, de aceea nu ne vom opri asupra ei. Ne vom limita să spunem că, pe lângă alte sarcini, organizațiile amintite aveau și scopul de a face propagandă antiromânească în Basarabia, de a-i convinge pe tinerii, și mai ales pe ofițerii basarabeni, să treacă în Ucraina ca să se înscrie în detașamente ce ar ataca mai târziu Basarabia, să înființeze puncte de agitație în Basarabia, care la momentul oportun ar porni răsccoală în spatele frontului român ș.a. „Totodată Comitetul Militar înregistra prin agenții săi la Jmerinca, Razdelnaia și Tiraspol pe prizonierii basarabeni ce se întorceau din Austria și Germania, luându-le angajamentul că la momentul oportun se vor aduna sub ordinele unor comandanți trimiși de ei, spre a forma unități de partizani în spatele frontului român. Orașul Tiraspol urma să fie centrul formării primelor unități de atac contra Basarabiei; ele erau comandate de colonelul Juriari și încadrate cu un efectiv de 1000 ofițeri ... Familiile ofițerilor înrolați erau întreținute de Comitetul Militar din Odesa”.³⁸

Am considerat necesar să facem această digresiune în relațiile Basarabiei și Radei Centrale și româno-Ucrainene din anii 1917-1919 nu numai pentru că acestea sunt puțin reflectate în literatura istorică, dar și pentru a arăta că actul dezmembrării Basarabiei în 1940, care are până în prezent consecințe nefaste pentru Basarabia, a fost rezultatul firesc al politicii duse de "naționaliștii ucrainieni, indiferent unde au activat, la Kiev ori la Moscova.

La începutul lunii august 1940 la Moscova a avut loc Sesiunea a VII-a a Sovietului Suprem al URSS, legislatura întâi, pe a cărei ordine de zi a figurat chestiunea: "Cu privire la formarea Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești și includerea părții de nord a Bucovinei și a județelor Hotin, Akkerman și Ismail ale Basarabiei în componența Republicii Sovietice Socialiste Ucrainene".³⁹ La sesiune a participat și o

delegație comună din Basarabia și RASSM. În cuvântarea sa la sesiune, T. A. Constantinov, Președintele Sovietului Comisarilor Poporului al RASSM, a cerut "formarea Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești Unionale din numărul de raioane cu populație predominant moldovenească ce intră actualmente în componența RASS Moldovenești și din 6 județe ale Basarabiei: Bălți, Bender, Cahul, Chișinău, Orhei și Soroca".⁴⁰

Sesiunea a VII-a a Sovietului Suprem al URSS a satisfăcut cererea lui Constantinov, cuvântarea căruia parcă ar fi fost pregătită la Kiev. În Legea cu privire la formarea RSS Moldovenești unionale și primirea ei în componența URSS, adoptată la 2 august 1940, se menționa: "Satisfăcând dorința oamenilor muncii din Basarabia și din Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească cu privire la reunirea populației moldovenești din Basarabia cu populația moldovenească din RASS Moldovenească și călăuzindu-se de principiul sovietic al dezvoltării libere a naționalităților Sovietul Suprem al Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste hotărăște:

1. A forma Republica Sovietică Socialistă Moldovenească unională."⁴¹

În articolul 2 al Legii se spunea: „A include în componența Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești unionale orașul Tiraspol și raioanele Grigoriopol, Dubăsari, Camenca, Slobozia și Tiraspol ale Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești, orașul Chișinău și județele Bălți, Bender, Chișinău, Cahul, Orhei, Soroca ale Basarabiei.”⁴²

La 4 noiembrie 1940 a fost fixat definitiv hotarul administrativ dintre RSSM și Ucraina: Prezidiul Sovietului Suprem al URSS a emis decretul "Cu privire la stabilirea frontierei între Republica Sovietică Socialistă Ucraineană și Republica Sovietică Socialistă Moldovenească". "Frontierele" stabilite atunci pentru RSS Moldovenească corespund cu frontierele actuale ale Republicii Moldova.

După precizarea "frontierelor" RSSM, a avut loc reforma teritorial-administrativă. În luna noiembrie 1940 prezidiul Sovietului Suprem al RSSM, prin 2 decrete a stabilit frontierele județelor și raioanelor (raioanele au fost organizate în locul plaselor). La data de 1 decembrie 1940 în Moldova erau 6 județe, 58 raioane, 14 orașe, inclusiv 4 de subordonare republicană, 11 orașele muncitorești și peste 1100 sate.⁴³

La 15 august 1940 Prezidiul Sovietului Suprem al URSS a emis 2 decrete care au pus începutul organizării economiei RSS Moldovenești pe baze socialiste. În conformitate cu decretul "Cu privire la naționalizarea băncilor, întreprinderilor industriale și comerciale, transportului feroviar și fluvial și mijloacelor de telecomunicații, din Basarabia", Prezidiul Sovietului Suprem al URSS a naționalizat cu începere din 28 iunie toate mijloacele și uneltele de producție fixe în ramurile menționate. Au fost naționalizate băncile și instituțiile de credit, casele de împrumuturi și economii, transportul feroviar și fluvial, mijloacele de telecomunicații; principalele întreprinderi industriale, precum și întreprinderile industriei poligrafice, uzinele electrice, tramvaiele și autobuzele; spitalele, sanatoriile, instituțiile de învățământ, cinematografele, teatrele, stadioanele, muzeele, galeriile de tablouri, hotelurile și imobilele mari etc. În raioanele dintre Prut și Nistru ale Moldovei au fost naționalizate circa 500 de întreprinderi industriale.⁴⁴

Al doilea decret ("Cu privire la restabilirea pe teritoriul Basarabiei a legilor sovietice referitoare la naționalizarea pământului") a fost emis în scopul confiscării pământului marilor proprietari funciari și a distribuirii lor la țăranii lipsiți de pământ ori cu puțin pământ. În conformitate cu acest decret, în Basarabia au intrat în vigoare legile sovietice despre pământ adoptate de bolșevici începând cu anul 1917. Întregul pământ cu bogățiile subsolului, pădurile și apele lui a fost declarat proprietate de stat. Proprietatea moșierească și capitalistă asupra pământului a fost lichidată.

În conformitate cu decretul "Cu privire la restabilirea pe teritoriul Basarabiei a legilor sovietice referitoare la naționalizarea pământului" și cu hotărârile CC al PC(b)M și SCP al RSSM din 20 septembrie" 1940 ("Cu privire la confiscarea surplusurilor de pământ și înzestrarea gospodăriilor țărănești fără pământ și cu puțin pământ în județele RSS Moldovenești") și din 14 octombrie 1940 ("Cu privire la stabilirea unei norme maxime de vii și livezi în gospodăriile țărănești din județele RSS Moldovenești") au fost expropriate 271,4 mii ha pământ de la marii proprietari de pământuri, mănăstiri, biserici și de la chiaburii din RSSM. 242,6 mii ha de pământ din totalul pământului expropriat, inclusiv 71 mii ha cu semănături cu tot și 3,3 mii ha de vii și livezi a fost împărțit ulterior la 186,4 mii de gospodării țărănești fără pământ sau cu

puțin pământ. Pe lângă aceasta, gospodăriile țărănești care nu aveau vite și inventar au primit, fără plată, peste 64 mii capete de vite de tracțiune și vite productive, precum și o parte din mașinile și inventarul agricol, confiscate de la marii proprietari funciari.⁴⁵

Actul creării republicii și transformările care au început în Basarabia după 28 iunie 1940 au fost legiferate în Constituția RSSM care a fost adoptată în februarie 1941 în sesiunea întâi a Sovietului Suprem al RSSM.

Constituția RSSM, care cu unele modificări a fost în vigoare până în anul 1978, a fost alcătuită în conformitate cu principiile de bază ale constituției URSS din anul 1936. Articolul 1 proclama RSS Moldovenească stat "șoțialist a munșitorilor și țăranilor", baza politică a căruia o alcătuiau "Sovietele deputaților truditórilor" (art. 2), iar cea economică – "sistema șoțialistă a gospodăriei și proprietatea șoțialistă asupra uneltelor și nijloașelor de produșere" (art. 4).

Cetățenilor RSSM, indiferent de apartenența lor națională și de rasă, li se asigura și garanta dreptul la muncă, odihnă, învățatură, asigurarea materială la bătrânețe (art. 96-99). Articolul 100 acorda femeii drepturi egale cu ale bărbatului. Cetățenilor republicii li se garanta libertatea cuvântului, presei, adunărilor și mitingurilor, manifestațiilor și demonsrtrațiilor, "neatingerea persoanei și locuinței" etc.

Articolele 108-111 conțineau obligațiile cetățenilor RSSM: "să îndeplinească legile, să păstreze disțiplina munșii, să se poarte șinstit față de datoria obștească, să stimeze regulile convețuirii șoțialiste", "să păzască și să întărească proprietatea obștească", etc.; "Persoanele care atentează asupra proprietății obștești șoțialiste - se stipula în art. 109 - sînt dușmanii norodului" (poporului - aut.).

Ca și Constituția URSS din anul 1936, Constituția RSSM era bazată pe teoria separației puterilor în stat - legislativă, executivă și judecătorească. Conform articolului 23 al Constituției, unicul organ legislativ în republică era Sovietul Suprem al RSSM, ales de către cetățenii republicii pe termen de 4 ani și care exercita toate atribuțiile și competențele RSS Moldovenești ca organizație statală care nu contraveneau Constituției URSS. Organul superior executiv al RSSM a fost declarat Sovietul Comisarilor Poporului, iar cel judecătoresc - Judecătoria Supremă a RSSM.⁴⁶

În anii puterii sovietice, inclusiv în anii 1941-1950, între cadrul constituțional și practica social-politică din RSS Moldovenească a existat o distanță foarte mare. Drepturile și libertățile cetățenești proclamate în Constituție au avut un caracter doar declarativ. Cetățenii se puteau bucura de libertățile proclamate în Constituție numai dacă ele nu contraveneau intereselor Partidului Comunist și imperiului sovietic. Libertatea cuvântului însemna de fapt libertatea de a proslăvi comunismul, imperiul și pe "fratele mai mare"; libertatea manifestațiilor și demonstrațiilor consta, în realitate, în defilarea prin fața liderilor PC aflați la tribune și căroro asemenea manifestații și demonstrații le creau iluzia susținerii lor din partea poporului și a legitimității puterii lor.

Sovietul Suprem al RSSM, declarat de constituție organ superior al Puterii de stat, a avut un caracter decorativ în structura sistemului politic al republicii. Sesiunile Sovietului Suprem, care durau doar 2-3 zile, aveau loc totdeauna după sesiunile Sovietului Suprem al URSS și, de cele mai multe ori, la ele se discutau chestiuni deja hotărâte la Moscova.⁴⁷

Deținătorul real al puterii politice în republică era CC al PCUS, care a cedat o parte din atribuțiile sale CC al PC(b) din Moldova. Putem spune cu certitudine că în Moldova, din iunie 1940 și până la sfârșitul anilor 80, nici o lege, nici o hotărâre importantă pentru republică nu s-a adoptat fără aprobarea Moscovei.

Mai mult decât atât, Moscova, neavând încredere în conducerea Moldovei, a creat în republică, începând cu aprilie 1941, instituția împuterniciților CC al PC(b) al Uniunii Sovietice și al Sovietului Comisarilor Poporului al URSS pentru RSS Moldovenească, care, practic, guvernau republica din culise. Din aceleași rațiuni, în martie 1945, CC al PC(b) din Uniunea Sovietică a creat un Birou special pentru Moldova al CC al PC(b) din Uniunea Sovietică. În anii 1947-1949 Biroul era format din 8 secții (care dublau funcțiile majorității ministerelor din republică): a organelor de partid, comsomoliste și sindicale, de planificare și finanțe, administrativă, industrie, transporturi, agricolă, muncă în rândul femeilor. Biroul se compunea din 16 persoane, aflate, pe linie de partid, în subordinea nemijlocită a C.C. al PC(b) din Uniunea Sovietică. În afară de acei 16, în Birou au fost incluși secretarii CC al PC(b) din Moldova - N.L. Salogor și N.G. Coval, președintele

Consiliului de Miniștri - G.I. Rudi, președintele Prezidiului Sovietului Suprem al RSSM - F. B. Brovco.

Hotărârile Biroului pentru Moldova al CC al PC(b) din Uniunea Sovietică erau obligatorii pentru toate organele de partid, sovietice și obștești din Moldova. Credem că acest fapt, precum și acela că președintele Biroului pentru Moldova al CC al PC(b) din Uniunea Sovietică putea obliga Biroul CC al PC(b) din Moldova să discute anumite chestiuni la ședințe, vorbesc destul de convingător, argumentând că organele constituționale ale Moldovei și cele superioare ale PC(b) din Moldova, în anii postbelici, erau departe de a conduce ele republica așa cum considerau de cuviință.

Credem că nu se poate vorbi despre instaurarea Puterii Sovietice în Basarabia fără a stăruia asupra unuia dintre mijloacele cele mai drastice de implantare a regimului comunist în teritoriile străine și de convertire a "noilor veniți" în "raiul socialist" la ideologia comunistă. Este vorba de *politica de deznaționalizare*.⁴⁸

Urmărind promovarea acestei politici de către autoritățile sovietice, devine de neocolit concluzia că acestea, în problema națională, au fost niște continuatoare fidele ale țarismului. Din 1812 până în anul 1917, imperiul țarist, în Basarabia, ca și în celelalte colonii ruse, a dus cu multă perseverență o politică orientată spre deznaționalizarea populației autohtone.⁴⁹ Scoaterea în anul 1833 a limbii „moldovenești” din administrație (cu excepția bisericii), interzicerea, în anul 1842, a predării în limba "moldovenească" în școala primară și medie, suspendarea, în 1865, a predării limbii "moldovenești" în liceul din Chișinău, iar mai târziu și în celelalte școli din ținut sunt doar câteva acțiuni ale țarismului care vorbesc despre politica sa de deznaționalizare dusă în Basarabia până la 1917.⁵⁰

Politica țaristă de deznaționalizare a popoarelor a fost nu numai preluată de bolșevici, dar și dezvoltată, aplicată în practică prin mijloace cu mult mai violente.

În anul 1940, deznaționalizarea românilor s-a început prin crearea în Basarabia și Bucovina de Nord a unei stări de spirit ostilă românismului. Radioul și presa se întreceau în a zugrăvi în culori negre România. Despre anii 1918-1940 din istoria Basarabiei a început să se vorbească și să se scrie ca despre un regim de ocupație dintre cele mai

crunte. În acest scop se folosea pe larg calomnia. Așa, postul de radio Moscova (care își transmitea emisiunile în limbile rusă, germană, franceză, italiană, ungară, iar mai târziu și în română) chiar în ziua de 28 iunie 1940, într-o emisiune în limba rusă de la orele 22.30, transmitea: "... Trăiască Armata Roșie! Trăiască tovarășul Stalin! Acestea erau strigătele populației basarabene care a văzut - în sfârșit - libertatea Basarabiei de sub jugul asupritor al boierilor români ...Noaptea întunecată s-a ridicat de deasupra Basarabiei care a stat 22 de ani sub asuprirea capitaliștilor și latifundiarilor români".⁵¹ La 1 iulie același an, același post, la aceeași oră, transmitea următoarea mărturisire a unui pescar din Basarabia: "N-am avut viață până acum, ci întunericul nopții. Noi pescarii prindeam pește mult și gustos, prindeam zi și noapte, însă nu aveam voie să-l mâncăm pentru că era rezervat boierilor români, proprietarilor, funcționarilor și autorităților care ne sugeau sângele".⁵² Se falsifica și trecutul Basarabiei. Așa, în articolul *Istoria Basarabiei și a Moldovei*, publicat la 3 iulie 1940 în ziarul de la Moscova „Izvestia”, citim că "Din vecii vecilor Basarabia este populată de slavi". Mai mult decât atât, ziarul stipula că în sec. 2 al erei noastre "triburile slave populau nu numai Basarabia, dar și teritoriile principatelor Dunărene".⁵³

Pentru a crea o idee falsă în opinia publică internă și externă asupra componenței etnice a Basarabiei, precum și pentru a contesta României orice drept asupra provinciei sale, care i-a fost răpită, autoritățile de ocupație mai vorbeau despre un "popor moldovenesc" în Basarabia, deosebit de cel din dreapta Prutului, și căutau argumente pentru a dovedi deosebirea etnică între români și moldoveni și înrudirea ultimilor cu slavii.

Dar cu toată falsificarea istoriei și propaganda antiromânească dusă în ținut, atâta timp cât în Basarabia se vorbea și se scria la fel ca în dreapta Prutului, toate argumentele invocate de autoritățile de ocupație pentru a demonstra deosebirile dintre români și moldoveni erau șubrede. De aceea următorii pași pe calea deznaționalizării românilor din Basarabia au fost extinderea în ținut a dialectului transnistrean și înlocuirea alfabetului latin cu cel chirilic. "Luînd în samă șererea organizațiilor Sovietice Soțialiste Moldovenești, precum și a șetățenilor Respublișii Sovietice Soțialiste Moldovenești despre treșerea scrierii moldovenești la alfavitul rus, - citim în stenograma Sesiunii întâia a

Sovietului Suprem al RSSM din februarie 1941, - Sovietul Suprem a Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești hotărăște: 1. A treze scrierea moldovenească de la alfavitu latin la alfavitul rus pe teritoria întregii Respubliși Sovietice Socialiste Moldovenești dela 1 mart anu 1941 ..."⁵⁴

Pentru a facilita opera de captare a basarabenilor la ideologia comunistă, în teritoriul ocupat s-a recurs și la "înlăturarea din conștiinta oamenilor a prejudecăților religioase". Dar acest lucru se înfăptuia nu numai prin educația ateistă în rândul populației, ci și prin aplicarea largă a violenței. Se închid bisericile, sunt prizonieri credincioșii, interzise obiceiurile și tradițiile vechi ca fiind contaminate de religiozitate. În consecință, în anii 1940 - 1941 în Basarabia 13 biserici au fost distruse, 27 transformate în cluburi, depozite, săli de gimnastică etc., iar 48 de preoți au fost uciși sau deportați.⁵⁵

Nici în anii postbelici atitudinea regimului stalinist față de religie, biserică și credincioși nu s-a schimbat. Religia continuă să fie considerată un fenomen care nu numai că compromite (asemeni alcoolismului, criminalității, corupției) socialismul ce se construiește în republică, dar îi impune ultimului valori și idealuri de alternativă. Ca urmare, atât fețele bisericesti, cât și credincioșii continuă să fie repressați; cu și fără pretext se desființează comunitățile religioase, se dărâmă și se închid biserici și case de rugăciuni. Astfel, la 1 ianuarie 1948, din 943 biserici, câte erau în republică, funcționau doar 603, în care oficiau serviciul divin doar 376 preoți.⁵⁶ În ziua de 1 aprilie 1951 o parte dintre sectanții din republică și anume iehoviștii sunt deportați peste hotarele Moldovei*, iar averea lor confiscată și transmisă colhozurilor.⁵⁷

* Hotărârea "Cu privire la confiscarea și comercializarea averii persoanelor deportate de pe teritoriul RSS Moldovenești" (a iehoviștilor) a fost adoptată de către Consiliul de Miniștri al RSSM la 24 martie 1951. Ea a avut la bază hotărârea Nr. 667-339 ss a Consiliului de Miniștri al URSS de la 3 martie a aceluiași an, precum și ordinul Nr. 00193 emis la 5 martie 1951 de către Ministrul Securității de Stat al URSS. În conformitate cu hotărârea nominalizată mai sus, din Moldova au fost deportate 723 de familii sau 2617 persoane, dintre care 808 bărbați, 967 femei și 842 copii până la vârsta de 15 ani. Deportatii au fost transportați în regiunea Tomsk în 2 eşaloane a câte 60 de vagoane fiecare.

Operația de deportare "Sever" (în traducere „Nord”), începută la 4 dimineața și încheiată la orele 20 seara, a avut loc la 1 aprilie 1951. La operație au participat 546 "lucrători operativi" ai Ministerului Securității al RSSM, 1127 militari din unitățile

Cu toate măsurile de prigonire a credincioșilor și bisericii în anii 1940-1941 și postbelici, religiozitatea în rândul populației era foarte înaltă. În ianuarie 1948 Împuternicitul Consiliului pentru afacerile bisericii ortodoxe de pe lângă Consiliul de Miniștri al URSS pentru Moldova, Romenschi, într-un raport către guvernul republicii, scria referitor la aceasta: „În urma supravegherii personale și studierii permanente a activității bisericești și a preoțimii, precum și a stării religiozității, se vede că aceasta este înaltă în mijlocul populației moldovenești băștinase.” În continuare arăta că în zilele de duminică și alte sărbători religioase, bisericile din localitățile satești erau frecventate de 150-200 oameni. Pretutindeni se îndeplineau și serviciile religioase. Așa, de la 1 ianuarie până la 1 octombrie 1947, în timp ce bănuia foametea în republică, în 86 biserici din blagocinul Chișinău au avut loc 2932 botezuri și 464 cununii, iar în 22 biserici din blagocinul Bender - 1163 botezuri și 180 cununii.⁵⁸ Preoțimea se bucura de o autoritate deosebită în rândul ppopulației – credincioșii aduceau preoților ofrande pentru îndeplinirea serviciilor religioase, în multe localități plăteau pentru ei impozitele, apelau la ei pentru sfaturi etc.

Reprezentanții regimului aveau o atitudine diametral opusă față de preoți și credincioși. De pildă în anul 1947 în satul Caracui, raionul Kotovski (astăzi Hîncești), președintele Sovietului sătesc din localitate l-a dat afară din casă pe preotul Burianov N. D., instalându-se el și cu familia sa în casa preotului. În satul Batâr, raionul Căinari, casa preotului Condiu P. a fost transformată în reședință de colhoz, iar stăpânul lăsat pe drumuri, fără acoperiș.⁵⁹ "Duminică 10 iulie 1955, – citim într-un document de arhivă – la mănăstirea Suruceni au apărut directorul fabriciei de vin din Ialoveni, r. Chișinău, Carataev A. G., membru al PCUS, președintele colhozului „Voroșilov” din r. Chiperceni, Vidiș, membru al PCUS și cu alți trei bărbați și două femei până în prezent neidentificați, toți în stare de ebrietate. Au început a se purta ca niște huligani, fugărind

subordonate MS al RSSM (89 ofițeri, 139 sergenți și 899 ostași), 275 persoane din cadrul MAI al RSSM și 750 persoane din organele de partid și sovietice ale RSSM. În luna aprilie 1951, alături de iehoviștii din Moldova, au mai fost deportați în regiunile Tomsk și Irkutsk 3035 familii din Ucraina, 1008 familii din RSS Bielorusă, 757 persoane din Republicile Baltice (Vezi: В. Пассар, Трудные страницы истории Молдовы. 1940-1950, Москва, 1994, стр. 583-640).

călugării, strigînd pentru că aceștia mai trăiesc încă la mănăstire, dar nu se împrăștie de acolo. S-a manifestat prin purtarea sa mai ales Vidiș, care alerga cu cuțitul în mână. I. N. Vidiș a vrut să-i taie barba unui călugăr bătrîn, iar pe starețul mănăstirii, Cargalac, a încercat să-l lovească cu cuțitul în biserică, unde a dat busna în timpul slujbei. Călugării i-au venit în ajutor starețului, i-au luat lui Vidiș cuțitul și l-au dat afără din biserică. Slujba în biserică s-a întrerupt pentru că enoriașii s-au împrăștiat. După aceasta, Vidiș și ceilalți scandalagii beți n-au încetat acțiunile lor huliganice și au continuat să alerge prin curtea mănăstirii strigînd: dați măcar un călugăr să-l omor".⁶⁰

În locul valorilor creștine și naționale erau impuse "valori" noi. În locul credinței în Dumnezeu se propovăduia doctrina comunistă și credința față de idolii ei. Dragostea față de origini, de tradiții, de valorile naționale în general era substituită cu dragostea pentru "primul stat socialist din lume", cu dragostea pentru o istorie revizuită de pe poziții de clasă, pentru cultura poporului rus, cultură apreciată și ea de pe pozițiile marxism-leninismului. Au fost schimbate denumirile unor străzi și localități. Monumentele lui Lenin, Stalin, ale luptătorilor pentru puterea sovietică ș.a. au împânzit satele și orașele. Operele clasicii literaturii române au fost interzise. La fel și lucrările istoricilor români "burghezi".

Despre atitudinea oamenilor față de noile valori comuniste ni se pare semnificativ următorul exemplu. În comuna Hîncești din fostul județ Lăpușna, în anul 1940 sovieticii au ridicat o statuie a lui G. Kotovski, un hoț până la revoluția rusă din anul 1917, care a săvârșit mai multe furturi, inclusiv la Hîncești, dar care în anii puterii sovietice a ajuns "erou legendar al războiului civil". La dezvelirea statuii a vorbit și cântărețul bisericii din localitate, care a spus: "Ne pare și nouă ghine că avem și noi un monument în târgul istic, dar nu trebuia să-l puneți pe tâlharul istic chiar lângă biserică".⁶¹ Pentru aceste cuvinte cântărețul bisericii a fost imediat arestat.

Știm că în anii 1812-1917, pentru a slăbi elementul autohton, țarismul colonizează Basarabia cu ruși, ucraineni, bulgari, găgăuzi, germani etc. acordându-le privilegii foarte mari, creându-le o situație social-economică mai favorabilă decât cea a moldovenilor.⁶² În anul 1940, pentru a schimba aspectul etnic al teritoriului dintre Prut și Nistru, politica de alogenizare a Basarabiei promovată de țarism este

reactualizată de către staliști. Deja în august 1940, organele partidului bolșevic și ale puterii sovietice au mobilizat și au trimis din Basarabia în regiunile îndepărtate ale imperiului la muncă forțată 53356 de tineri.⁶³ La data de 4 octombrie 1940, pentru Comisariatele poporului ale cărbunelui, construcțiilor și centralelor electrice ale URSS, din Moldova, din planul de recrutate de 57 mii persoane fuseseră recrutate 29,5 mii.⁶⁴ În anii 1948-1960 numai muncitorii (fără membrii familiei) recrutați pentru munci la "marile șantiere comuniste" au depășit cifra de 196 mii persoane.⁶⁵

În același timp, din Ucraina și Rusia în republică erau aduși zeci de mii de ruși și ucraineni. Așa, în primele luni de ocupație pentru a "acorda ajutor truditorilor din raioanele eliberate în construcția socialistă" numai din RSFSR și Ucraina sosesc în Moldova peste 5000 de activiști de partid și sovietici, precum și alți căutători de pâine nemuncită.⁶⁶

În toamna anului 1940 după ce din sudul Basarabiei s-au repatriat circa 85 mii de germani,⁶⁷ pământurile lor n-au fost date în folosință țăranilor basarabeni fără pământ, așa cum ar fi fost firesc, ci la 10 mii de familii colhoznice, aduse din Ucraina.⁶⁸

Rușii, ucrainenii, bielorușii și mai puțin reprezentanții altor naționalități care soseau în republică, ca și coloniștii din Basarabia secolului XIX, se bucurau de anumite privilegii în comparație cu românii. Străinii veniți în republică avansau mai ușor în post, primeau locuințe mai repede, aveau acces la clinici și spitale de calitate, beneficiau de facilități pentru a pleca peste hotare etc. Că în anii de ocupație sovietică românii din Moldova nici pe departe nu erau pe picior de egalitate cu rușii și cu veniții de pe aiurea, ne vorbește și procentajul lor în organele de stat și de partid din republică. În anul 1949, în 38 de ministere și departamente din republică, inclusiv în aparatul lor central, din 1970 de persoane, românii constituiau numai 8,4% (166). La Ministerul agriculturii al RSSM, din 138 de lucrători, - români erau numai 6.⁶⁹ (O asemenea politică de cadre, ironizată de înțelepciunea populară, a dat naștere proverbului cu o foarte largă răspândire: "Dacă vrei să fii ministru, trebuie să fii de peste Nistru".) Românii le era îngăduit și accesul în PCUS. În primii 4 ani de după război, din rândurile

populației băștinașe au fost primiți, în calitate de candidați în partid, doar 1213 persoane, adică 27,4 % din numărul total al celor promovați.⁷⁰

Pentru a se impune în Moldova, sovieticii au aplicat pe larg, în anii stalinismului, și teroarea roșie. Deja la 9 iulie 1940 Sovietul Comisarilor Poporului al URSS emite hotărârea Nr. 1201-471 "s": "Cu privire la activitatea tribunalelor militare pe teritoriul Basarabiei și Bucovinei de Nord". Conform acestei hotărâri, tribunalele militare aveau dreptul să "ia spre cercetare dosarele vizând infracțiunile contrarevoluționare și banditismul locuitorilor din Basarabia și Bucovina de Nord, infracțiunile urmând să fie calificate conform articolelor corespunzătoare ale Codului penal al RSS Ucrainene."⁷¹ Conform datelor publicate de Ministerul Securității Naționale al Republicii Moldova, în anii stalinismului au fost condamnați la moarte de către aceste tribunale militare și Judecătoria Supremă a RSSM 5.485 persoane.⁷² Pentru a nimeri la închisoare "nu era nevoie de dovezi, nu era nevoie de mărturii și de apărare: funcțiunea îndeplinită sub regimul românesc, atitudinea avută cândva sub acea stăpânire, calomnia unui răuvoitor sau numai simpla bănuială, era de ajuns pentru ca individul să fie ridicat de acasă, judecat sumar și aruncat în întunericul temniței..."⁷³

Scopul urmărit de regim prin aplicarea terorii era de a inocula în societate frica la nivelul colectivității, pentru ca omul să trăiască permanent cu teama de autorități, să se "îmbolnăvească de frică", ceea ce l-ar fi făcut mai dirijabil, mai incapabil de a se împotrivi autorităților.

Pe lângă organele represive ale statului, colportor al fricii în societate era orice reprezentant al puterii de stat. Pentru a îndeplini planurile, directivele „de sus” reprezentanții puterii de stat erau nevoiți să recurgă la violență și, conștient sau nu, răspândeau frica în societate.⁷⁴ Cazurile de abuz de putere comise de reprezentanții regimului cu diferite ocazii, care vor fi aduse drept exemple pe parcursul întregii lucrări, credem că vor fi destul de convingătoare în acest sens. De aceea nu vom argumenta aici această idee. Vrem doar să subliniem faptul că în anii puterii sovietice, dar mai ales în anii stalinismului, nomenclatura lucrătorilor de partid și sovietici era dominată de cadre venite din alte părți ale imperiului, ceea ce agrava cu mult situația băștinașilor. Marea majoritate a celor investiți cu puterea de a decide soarta oamenilor nu cunoșteau limba, cultura, obiceiurile și tradițiile autohtonilor, fapt ce-i

făcea să acționeze cu sânge rece și fără remușcări împotriva localnicilor. Afară de aceasta, după război, populația Moldovei era privită cu suspiciune, considerându-se că acel an cuprins între 1940 și 1941 de ocupație sovietică n-a fost un interval de timp suficient pentru ca românii din Basarabia să se debaraseze de "psihologia mic-burgheză".⁷⁵

Dacă analizăm situația de astăzi din Republica Moldova, Bucovina de Nord și regiunea Ismail, vedem că *politica sovietică de deznationalizare, de teroare și alogenizare, în mare măsură si-a atins obiectivul*. În anul 1941 rușii și ucrainenii constituiau 6,6 și respectiv 11 procente. În același timp cota moldovenilor din populația republicii s-a redus de la 68,7 la 65,4%.⁷⁶ Conform recensământului populației din anul 1989, fiecare al zecelea român din URSS (în materialele recensământului românii apar sub doi termeni: moldoveni și români) s-a dezis de limba maternă. Iată datele: din 3.352.352 moldoveni, câți erau în URSS, 3.070.389 (91,6% din numărul lor total) au declarat limba "moldovenească" drept limbă maternă, 249.262 (7,4%) au declarat drept limbă maternă rusa, iar 27.695 (0,3%) au declarat drept limbă maternă limba republicii în care locuiesc, și 5.006 (0,1%) – alte limbi. La rubrica români (este vorba în primul rând de populația din Bucovina de Nord și din actuala regiune Ismail [Ucraina] care este înregistrată ca fiind de naționalitate română, deși în școală se predă nu româna ca limbă maternă, ci... "moldoveneasca", după manuale tipărite la Chișinău); găsim cifre și mai puțin îmbucurătoare: din 146.071, câți sunt în total, 88.900 (60,9%) au declarat drept limbă maternă româna, 8.142 (5,6%) – rusa, 47.791 (32,7%) limba republicii în care locuiesc (deci ukraineana) și 1.228 (0,8%) – alte limbi. Pentru comparație credem că este necesar să spunem că, conform aceluiași recensământ al populației, din numărul total al rușilor din URSS, se deziseră de limba maternă doar 0,2%.⁷⁷

Transformările socialiste începute în Moldova în iunie 1940 au fost întrerupte la 22 iunie 1941 când România, aliată a Germaniei, pătrunde cu armatele sale în Basarabia și Bucovina de Nord pentru a spăla rușinea din vara anului 1940. În luptele pentru eliberarea provinciilor sale, România a avut "morți, răniți și dispăruți, următoarele efective: 1268 ofițeri, 566 subofițeri și 29.471 trupă, deci 20% din efectivele angajate".⁷⁸

În războiul împotriva URSS, alături de românii din întreaga țară au luptat și basarabenii. Numărul lor până în prezent nu ne este cunoscut. Știm doar că în anul 1942 Mareșalul Ion Antonescu a dat ordin să se bată o medalie specială pentru basarabenii "ce au luptat împotriva bolșevismului" și că până la începutul lunii decembrie 1942 au fost trecuți în listele oficiale pentru a fi distinși, peste 10 mii de persoane.⁷⁹ E limpede că până în august 1944 numărul basarabenilor care au luptat împotriva sovieticilor a depășit cu mult această cifră. Dar operațiile militare în răsărit, după cum se știe, au fost până la urmă nefavorabile Germaniei și aliaților ei, și în 1944 Basarabia și Bucovina de Nord cad din nou sub stăpânire rusească.

În anul 1944 RSS Moldovenească a fost ocupată de armata sovietică în două etape. Raioanele din stânga Nistrului și cea mai mare parte a județelor Soroca și Bălți au fost ocupate primăvara, iar restul teritoriului în a doua jumătate a lunii august, ca rezultat al operației Iași-Chișinău.

Despre situația RSS Moldovenești în anii 1944-1950 în cadrul Imperiului sovietic vom vorbi în capitolele următoare. În concluzia acestui capitol constatăm însă că după 28 iunie 1940 românii din Basarabia și Bucovina de Nord au căpătat trăsăturile unui popor aflat sub dominație colonială. Ei nu mai dețin controlul asupra propriului destin. Hotărârile importante sunt luate de slavii de la conducere, ce se află fie la Moscova, fie în CC al PC(b) din Moldova, sau în ministerele și departamentele republicii. RSS Moldovenească este transformată într-o sursă de materii prime și de brațe de muncă. Cultura românilor precum și a minorităților naționale din republică este disprețuită și considerată retrogradă. Istoria Basarabiei și a Bucovinei este falsificată. Limba administrației devine cea rusă, care este totodată obligatorie în școala medie și în instituțiile de învățământ de toate tipurile. Politica de deznaționalizare dusă de țarism în Basarabia în anii 1812-1917 este reactualizată de către bolșevici și aplicată în practică prin metode mult mai inumane și violente.

CAPITOLUL II

POLITICA FISCALĂ STALINISTĂ ÎN SATUL ROMÂNESC DIN STÂNGA PRUTULUI

Sistemul fiscal sovietic a fost introdus în satele din RSS Moldovenească la 15 august 1940 prin hotărârea CCP al URSS "Cu privire la impozitele de pe gospodăriile țărănești din Basarabia și Bucovina de Nord".¹ În conformitate cu această hotărâre, în locul impozitelor "burgheze", gospodăriile individuale ale țăranilor, muncitorilor și slujbașilor "din localitățile satești și altele", care aveau venit de la sursele agricole au fost supuse unui singur impozit – impozitul agricol unic. După organizarea colhozurilor, și acestea au fost supuse la același impozit. Bărbații în vârstă de 20 – 50 de ani și femeile în vârstă de 20 – 45 de ani, fără copii sau cu 1 – 2 copii, mai plăteau, pe lângă impozitul agricol, și un impozit special "pentru celibatari, persoane singurate și persoane cu familii mici".²

Impozitul agricol era perceput în bani în raport cu mărimea venitului de la principalele surse de venit agricol – țărină, vie, livadă, vite de muncă și productive, albinărit – și de câștiguri de proveniență neagricolă.

Calcularea impozitului avea loc, în aparență, în două etape: întâi se constata suma venitului gospodăriei supuse la impozit, apoi, pornind de la această sumă, se calcula impozitul. Deoarece a calcula venitul real de la fiecare sursă de venit pentru sute de mii de gospodării era complicat, *venitul impozabil de la sursele agricole se calcula după norme de venit stabilite anual de guvern*. În anii 1944 – 1950 Guvernul RSS Moldovenești a stabilit normele de venit pentru principalele surse agricole din gospodăriile țărănești cum rezultă din tabelul Nr. 1 (pag. 44) .

Stabilirea normelor de venit de către guvern simplifica în mod considerabil calcularea venitului impozabil: rămânea să se constate doar sursele de venit în gospodărie. Apoi normele erau înmulțite cu cifra ce indica suprafața ocupată de sursa agricolă respectivă sau cu

Tabelul nr. 1

Normele de venit stabilite de Guvernul RSS Moldovenești în anii 1944-1950 pentru sursele agricole din gospodăriile țărănești*

Surse de venit agricole	Normele stabilite de guvern (ruble)			
	1945-1946	1947	1948 – 1949	1950
Pentru fiecare hectar de:				
- arătură	300	400	600	1000
- livadă ori arbuști fructiferi	1500	1500	2000	2500
- vie de sorturi europene	2000	2000	3000	3000
- vie de sorturi hibride	600	800	1000	1000
- fâneață	100	150	150	300
Pentru fiecare cap de:				
- vacă	300	600	800	1000
- oaie sau capră	-	100	100	100
- porc	-	300	300	300
- cal	250	500	500	800
- bou sau taur	180	300	300	400
Pentru fiecare stup:				
- cu rame	-	100	100	100
- buduroi	-	50	50	50

*Tabelul este alcătuit de autor. Izvoare: ANRM, Fond. 2845, inv. 1, d.2132, f. 31 – 57; d. 2070, f. 80; Fond. 2848, inv. 11, d.157, f. 116; inv. 22, d. 5, f. 16; d.6, f.302; d.23, f. 255; Коллективизация крестьянских хозяйств в правобережных районах Молдавской ССР. Сборник документов. Кишинев, 1969, стр. 485.

numărul de surse (dacă era vorba de norme de venit provenit de la vite). Rezultatul obținut se considera venit impozabil provenit de la o sursă. Venitul impozabil total al unei gospodării se calcula prin însumarea venitului impozabil de la toate sursele de venit agricole și neagricole. De exemplu, conform normelor stabilite de guvern (vezi tabelul nr. 1), o gospodărie cu 1 ha de arătură, 0,5 ha de livadă, 2 vaci, 2 cai și un porc, în anii 1944 – 1946, ar fi avut venit impozabil anual 2150 ruble.

Impozitul agricol din suma totală de venit a gospodăriei se calcula pe scară progresivă: cu cât venitul gospodăriei era mai mare, cu atât creștea și suma impozitului, fapt ilustrat în tabelul Nr.2 (pag. 45).

Tabelul nr. 2

**Calcularea impozitului agricol pe scară progresivă în RSS Moldovenească
în anii 1944-1950***

venitul anual al gospodăriei (ruble)	Impozitul stabilit pe scară progresivă				
	1944- 1945	1946	1947	1948 – 1949	1950
1 – 600	-	-	4 cop. din fiecare rublă venit	5 cop. din fiecare rublă venit	11 cop. din fie-care rublă venit
601 – 1000	-	40 + 5			
1001 – 2000	60+7**	60+7**	80+5	100+7	220+13
2001 – 3000	130+8	130+8	210+10	260+13	510+24
3001 – 5000	310+13	310+13	300+1	390+18	750+30
5001 – 6000	440+17	440+17	440+19	570+25	1050+37
6001 – 7000	610+22	610+22	630+25	820+33	1050+37
7001 – 8000	830+28	830+28	880+32	1150+42	1790+45
8001 – 10000	1110+35	1110+35	1520+40	1990+52	1790+45
10001 – 15000	1840+45	1840+45	3520+50	4590+65	1790+45
15001 – 20000	1840+45	1840+45	3520+50	4590+65	1790+45
peste 20000	6310+55	6310+55			

**Tabelul este alcătuit de autor. Izvoare: ANRM, Fond. 2848, inv. 22, d. 5, f. 16; d. 23, f. 255; inv. 11, d. 157, f. 116; Fond. 2845, inv. 1, d. 2070, f. 98; d. 2132, f. 114.

** Formulele de tip 60+7 din tabel trebuie înțelese în modul următor: gospodăriile cu venit peste 1000 ruble până la 2000 ruble plăteau impozit 60 ruble plus 7 copeici din fiecare rublă venit ce depășea suma de 1000 ruble.

Din tabelul nr. 2 vedem că în anii 1944 – 1946 gospodăriile cu venit de 2001 – 3000 ruble plăteau impozit 130 ruble, plus 8 copeici din fiecare rublă venit ce depășea suma de 2000 ruble. Gospodăria exemplificată mai sus, având un venit anual de 2150 ruble ar fi plătit, deci, un impozit de 142 ruble.

Achitarea impozitului agricol avea loc în termene stabilite de guvern. Astfel, în anul 1947 Consiliul de Miniștri al RSSM a stabilit 3 termene de achitare a impozitului agricol: primul către 1 octombrie, al doilea – către 1 noiembrie, al treilea – către 1 decembrie.³ În anii 1948 și 1950 guvernul a stabilit doar primul termen de plată a impozitului agricol – respectiv 15 și 10 septembrie.⁴

Modul descris de supunere a țăranilor la impozitul agricol unic a fost în vigoare în RSS Moldovenească până la 8 august 1953, când a fost adoptată o nouă lege cu privire la acest impozit.⁵

Mecanismul de calculare a impozitului agricol unic descris mai sus era defectuos conceput. Suma totală a veniturilor unei gospodării țărănești obținută conform normelor stabilite de guvern era departe de realitate. Țăranul putea să aibă cal, dar un cal istovit, putea să aibă vacă, dar o vacă stearpă etc., adică existând sursa de venit, venitul să nu corespundă normativelor. Stabilind mormele, guvernul nu lua în considerare nici calitatea solului, care e un factor important în rentabilitatea gospodăriei țărănești. Partea cea mai proastă a mecanismului de calculare a impozitului agricol unic era faptul că el permitea să se majoreze oricât de mult atât normele de venit, cât și impozitul. Din tabelele nr. 1 și 2 se vede că în anii postbelici guvernul republicii a recurs în repetate rânduri la o majorare nejustificată a normativelor și a impozitului agricol. Gospodăria care în anii 1944-1945 ar fi avut 2150 ruble venit și ar fi plătit 142 ruble impozit, conform normelor stabilite de guvern, în 1947 ar fi trebuit să aibă un venit de 3650 ruble, în anii 1948-1949 – 4500 ruble, iar în 1950 – 6150 ruble, și să plătească impozit 175,5 respectiv 325 și 1205,5 ruble.

Concomitent cu impozitul agricol, în raioanele din dreapta Nistrului a fost introdusă încă o lege specială, care prevedea livrarea obligatorie la stat a unor cote din producția agricolă. În raioanele de nord ale republicii legea menționată a fost introdusă în primăvara lui 1944, iar în restul raioanelor – în septembrie al aceluiași an.⁶

Sistemul de livrare obligatorie a produselor agricole la stat consta în diferențierea țăranilor în categorii după mărimea țarinei sau a lotului de pământ posedat și obligativitatea la livrări în funcție de apartenența la o categorie sau alta. În anul 1944 gospodăriile țărănești din județul Soroca, Bălți și Orhei au fost împărțite după mărimea lotului de pământ în trei categorii: 1 – gospodăriile cu lot de pământ de până la 5 ha inclusiv; 2 – gospodăriile cu lot de 5-10 ha inclusiv, 3 – cele cu lot mai mare de 10 ha. În județele Chișinău și Bender gospodăriile țărănești au fost împărțite în 4 categorii, categoria a patra constituind-o gospodăriile cu un lot de pământ mai mare de 15 ha.⁷ În anii 1945-1946 în toate județele republicii s-a procedat la o împărțire a gospodăriilor țărănești conform unui principiu unic. În funcție de suprafața loturilor de pământ, pentru a fi impuse la cote

obligatorii de produse, acestea au fost împărțite în 5 categorii. În prima categorie intrau gospodăriile cu un lot de pământ de până la 2 ha inclusiv, în categoria a doua – cele cu un lot de 2-5 ha inclusiv, în categoria a treia – cele cu un lot de 5-10 ha inclusiv, în categoriile 4 și 5 – respectiv gospodăriile cu loturi de 10-15 ha și mai mari de 15 ha.⁸

Supunerea la cote obligatorii se făcea pe scară progresivă – mărimea cotelor creștea odată cu suprafața țarinei ori a loturilor de pământ a gospodăriilor țărănești. Așa, în anul 1944 gospodăriile țărănești din categoria întâi din județul Soroca trebuiau să livreze statului de pe fiecare hectar de arătură câte 110 kg cereale, 30 kg floarea soarelui, 10 kg cartofi și câte 30 kg de carne, 120 ouă per gospodărie, 100 litri de lapte de la fiecare vacă, iar cele din grupa a treia – respectiv 210 kg cereale, 60 kg floarea-soarelui, 20 kg cartofi, 100 kg carne, 250 ouă și 180 litri de lapte. În anul 1945 gospodăriile țărănești din grupa a doua în toate județele, conform normelor stabilite, trebuiau să livreze statului câte 40 kg carne și 120 de ouă per gospodărie și 100 litri de lapte de la fiecare vacă, iar cele din grupa a cincea – câte 100 kg carne și 250 ouă per gospodărie și 200 litri de lapte de la fiecare vacă.

Ca și la achitarea cu impozitul agricol unic, țăranii trebuiau să livreze statului produsele agricole la anumite termene. De exemplu, în anul 1945 țăranii cu gospodării individuale trebuiau să livreze statului 10% din cota obligatorie de cereale în iulie, 35% în august, 40 % în septembrie și 15% în octombrie.⁹

Sistemul livrărilor obligatorii la stat era tot atât de rău întocmit ca și mecanismul de formare a impozitului agricol. Hotărârea Consiliului Comisarilor Poporului al RSSM de la 7 iunie 1944 "Cu privire la livrarea obligatorie a cărnii, laptelui, ouălor și lânii către stat în raioanele eliberate ale RSS Moldovenești", prevedea ca țăranii și colhoznicii să livreze statului carne și ouă pornind de la suprafața pământului posedat, nu de la numărul de vite și păsări ce le aveau în gospodării.¹⁰ În anul următor statul a obligat țăranii să livreze cereale, floarea-soarelui și cartofi reieșind din suprafața terenului arabil, fără a lua în considerare dacă în gospodării s-au semănat culturile amintite.¹¹

În anii postbelici politica agrară a PCUS era orientată în primul rând spre stoarcerea din agricultura țării, inclusiv a RSS Moldovenești, a cât mai multor mijloace materiale și bănești. O dovadă elocventă în acest

sens o constituie faptul că în anii 1946-1953, agricultura imperiului sovietic a produs un venit național de 298 miliarde ruble (luându-se în considerare acea parte a lui care a fost realizată și în alte ramuri), dar din această sumă doar 193 miliarde ruble au fost folosite în agricultură (luându-se în considerare ponderea agriculturii în cheltuielile generale ale statului), restul adică 105 miliarde ruble s-au transferat de la sat în alte sfere ale economiei.¹²

La ora actuală noi nu dispunem de date cu privire la RSS Moldovenească. Documentele de arhivă ne mărturisesc însă că și față de satul moldovenesc postbelic regimul stalinist ducea o politică de stoarcere a resurselor materiale și bănești. E destul să spunem că în anii 1944-1952 populația sătească din RSS Moldovenească a plătit statului circa 400 milioane ruble impozit agricol.¹³ În aceeași perioadă de timp, din agricultura republicii, după unele date, au fost colectate 2181,2 mii tone de cereale, 449 mii tone de floarea-soarelui, 1841,3 mii tone sfeclă de zahăr, 97,4 mii tone de soia, 152,4 mii tone de carne de pasăre și de vită (în masă vie), 212,6 mii tone de lapte, 172,1 milioane ouă, 8911 tone de lână etc.¹⁴ Din anul 1947 până în anul 1952 impozitul agricol unic plătit de o gospodărie colhoznică a crescut de 9,5 ori, a muncitorilor și slujbașilor cu venit din sursele agricole de 2,4 ori, a țăranilor cu gospodării individuale de 7,2 ori. Din anul 1947 până în anul 1950 impozitul agricol unic plătit de o gospodărie "chiaburească" a crescut de 7,1 ori (vezi tabelul nr.3 de la pagina 49). Din anul 1948 până în anul 1952 cota extrasă ca impozit din venitul anual al gospodăriilor colhoznice a crescut de 4,1 ori, a muncitorilor și slujbașilor cu venit din surse agricole de 3,9 ori și a țăranilor cu gospodării individuale de 4,5 ori (vezi tabelul nr. 4).

Despre intensificarea permanentă a presiunii fiscale asupra satului moldovenesc postbelic ne vorbește și creșterea din an în an a volumului

Tabelul nr. 3

Supunerea la impozitul agricol unic a contribuabililor din

RSS Moldovenească în anii 1947-1952*

Anii	gospodării impozit	supuse la	venitul total supus impozit (mii rub.)	venitul mediu la impozabil al unei gospod. (rub.)	s-a prezentat pentru plată (mii rub.)	a plătit în medie o gospod. (rub.)
	cifre abs.	%				

Toate categoriile de contribuabili						
1947	463241	100	901253,8	1945,5	34974,2	75,4
1948	462518	100	1131986,2	2447,4	73791,2	159,5
1949	459776	100	854357,0	1858,2	20222,3	43,9
1950	471121	100	487739,6	1035,2	38637,4	82,0
1951	480646	100	443351,1	922,4	37265,5	77,5
1952	479627	100	617785,7	1288,0	72683,6	151,5
Inclusiv:						
<i>gospodăriile colhoznice</i>						
1947	30647	6,8	28523,2	931	491,2	16
1948	64505	13,9	69150,6	1072	1898,2	29
1949	320509	69,7	548530,1	1711	14691,7	46
1950	410392	87,1	390232,6	950	17192,5	42
1951	426674	88,8	402551,8	947	29990,9	71
1952	428516	89,3	583936,4	1370	65644,4	153
<i>gospodăriile muncitorilor și slujbașilor cu venit de la surse agricole</i>						
1947	14197	3,1	14362,0	1426	306,1	30
1948	27134	5,9	41153,4	1905	1021,4	47
1949	25779	5,6	19844,1	1225	393,4	24
1950	34770	7,4	12997,3	657	312,7	16
1951	40955	8,5	14063,1	601	542,9	23
1952	40100	8,4	14364,1	765	1347,8	72
<i>gospodăriile țăranilor individuali</i>						
1947	408243	88,0	805700,5	1974	28563,2	70
1948	363541	78,6	970017,2	2668	61452,5	169
1949	111244	24,2	268874,9	2417	1645,2	148

1950	24449	5,2	71303,5	2916	15197,7	621
1951	11962	2,5	24137,7	2018	5864,1	489
1952	10260	2,1	18129,1	1767	5184,0	505
<i>gospodăriile "chiaburilor"</i>						
1947	10154	2,1	52668,1	5187	5613,7	553
1948	7338	1,6	51665,0	7039	9419,2	1284
1949	2244	0,5	17107,9	7623	3492,0	1556
1950	1510	0,3	13206,2	8745	5934,5	3930
1951	1055	0,2	2598,5	2463	885,6	839
1952	751	0,2	1356,1	1805	507,4	676

**Tabelul e alcătuit de autor. Izvoare: ANRM, Fond. 2845, inv. 1, d. 2093, f. 59-75; d.2123, f. 30-47; d. 2179, f. 48-63, d. 2205, f. 49-64.*

livrărilor de produse agricole statului sovietic de către republică. Așa, în anul 1944 republica a livrat statului sovietic 268 mii tone de cereale, 27,6 mii tone de floarea-soarelui, 12,2 mii tone sfeclă de zahăr, 3,9 mii tone de lapte, iar în 1948 – 295 mii tone de cereale, 44,6 mii tone floarea-soarelui, 107 mii tone sfeclă de zahăr și 16,3 mii tone de lapte. În anul 1952 au fost livrate statului respectiv 399, 84,5, 741 și 61,2 mii tone.¹⁵ În anii 1945-1947 republica a livrat statului sovietic cantități de produse agricole puțin mai reduse decât cele amintite mai sus, dar nu pentru că regimul stalinist s-ar fi dezis de politica de stoarcere a resurselor materiale și bănești din agricultura republicii, ci pentru că statul moldovenesc nu era, pur și simplu, în stare să livreze mai multe produse agricole; în anii 1945-1946 republica a fost bântuită de secetă, iar în anii 1946-1947 de foamete.

În anii postbelici a crescut permanent și impozitul plătit de celibatari, de persoanele singure și cu familii mici. În anul 1946, după cum vedem din tabelul nr. 5 (pag. 52), suma impozitului pe celibat, pe persoanele singure și cu familii mici, prezentată pentru plată contribuabililor din republică a constituit 18.939 mii ruble, în anul 1947 – 24.750 mii ruble, 1948 – 29.757 mii ruble și în anii 1949-1950 respectiv 32.984 mii și 31.731 mii ruble. În medie, un contribuabil a plătit impozit în anul 1946 70,9 ruble, în anul 1947 – 74,2 ruble, 1948 – 77,9 ruble și în anii 1949-1950 respectiv câte 76,8 și 73,3 ruble.

Tabelul nr. 4

Cota-parte din venit extrasă ca impozit din venitul impozabil al unui contribuabil pe categorii în anii 1948-1952*

Categoriile de contribuabili	Cota-parte din venit extrasă drept impozit				
	1948	1949	1950	1951	1952
- colhoznicii	2,7	2,6	4,4	7,5	11,2
- muncitorii și slujbașii cu venit de la surse agricole	2,4	1,9	2,4	3,8	9,4
- țăranii individuali	6,3	6,1	21,2	24,2	28,6
- "chiaburii"	18,2	20,4	44,9	34,1	37,5

* Tabelul e alcătuit de autor. Izvor: ANRM. Fond 2845, inv. 1, d.2093, f. 59-75; d. 2123, f. 30-47; d. 2179, f. 48-63; d.2205, f. 49-64.

Dacă am scădea din sumele totale anuale ale impozitului, prezentate pentru plată contribuabililor din întreaga republică sumele anuale respective, prezentate pentru plată contribuabililor din localitățile satești, vedem că cea mai mare parte a impozitului trebuia să fie achitată de ultimii. (Aceasta se explică nu numai prin faptul că majoritatea contribuabililor locuiau în localitățile satești, dar și că impozitul plătit de un contribuabil din localitățile satești era mai mare decât cel plătit de un contribuabil de la oraș: în anul 1946 un contribuabil din localitățile satești a plătit în mediu impozit 71,9 ruble, iar un contribuabil orașean 58,5 ruble, în anul 1947 respectiv 76,7 și 46,9 ruble). În anul 1946 contribuabilii din localitățile satești trebuiau să achite statului, din suma totală a impozitului prezentată pentru plată, 93,7%, în anul 1947 – 94,7%, 1948 – 95,2% și în anii 1949-1950 respectiv 94,4% și 94,5%. Astfel acest impozit era o povară grea în primul rând pentru contribuabilii din localitățile satești și mai ales pentru țăranii cu gospodării individuale și cei din listele "chiaburilor". Comparând impozitul pe celibat, a persoanelor singure și cu familii mici, cu impozitul agricol plătit de țăranii individuali vedem că în anul 1947 primul a fost mai mare decât al doilea, iar în anii 1948-1950 al doilea a constituit respectiv 47,9, 54,1 și 52,3 procente din primul.

Tabelul nr. 5.

Supunerea la impozit a celibatarilor, persoanelor singure și cu familii mici în RSS Moldovenească în anii 1946-1950*

	1946		1947		1948		1949		1950	
	în total	local. sătești	în total	local. sătești	în total	local. sătești	în total	local. sătești	în total	local. sătești
Numărul total al contribuabilor	389855	364610	405142	372716	440275	403259	490337	444585	519585	467252
- dintre ei au fost scutiți de impozit conform legilor despre privilegii	122801	117669	71763	67245	58488	53613	61071	55784	86978	76563
- au fost supuși la impozit	267054	246941	333379	305471	381787	349646	429266	388801	432607	390689
- suma impoz. prezentată pentru plată (mii ruble)	18939,3	17761,7	24750	23441	29757,8	28339,9	32984	51156	31731,9	29989,8
- impozitul mediu plătit de un contribuabil (ruble)	70,9	71,9	74,2	76,7	77,9	81,0	76,8	80,1	73,3	76,7

* Tabelul e alcătuit de autor. Izvor: ANRM. Fond. 2845, inv. 1, d. 2016, f.23; d. 2047, f.2; d.2085, f. 8, 142; d. 2118, f. 2-3, 139-140; d. 2147, f. 6.

Dacă admitem că posesorul gospodăriei dată ca exemplu până acum pe lângă impozitul agricol mai trebuia să plătească și impozitul pe celibat) persoanele singure și cu familii mici), reiese că în anul 1946 ar fi plătit în total statului 213,9 ruble, în anul 1947 – 252,2 ruble, ceea ce ar fi constituit respectiv 9,9, 6,9 și 20,8 procente din venitul normativ al gospodăriei lui.

Politica fiscală stalinistă avea caracter diferențiat. Dovada cea mai elocventă a acestui fapt se oglindește în politica fiscală a regimului față de "chiaburime". Ca să înțelegem mai bine cum se răsfrângea impozitul asupra gospodăriilor din această categorie să vedem mai întâi cine era considerat chiabur în Moldova.

Până la 30 august 1947, gospodăriile chiaburești nu au fost ăncadrate într-o categorie socio-economică aparte, înrând în numărul general al gospodăriilor individuale. Ele livrau statului produse agricole, provenite din sursele agricole ce le posedau în gospodărie, iar imozit, din venitul lor total.

Din august 1947, în conformitate cu hotărârile Consiliului de Miniștri al republicii ("Cu privire la impunerea la impozite a gospodăriilor țărănești pe teritoriul RSS Moldovenești") și a Biroului CC al PC(b) din Moldova ("Cu privire la clasarea gospodăriilor chiaburești în județele RSS Moldovenești"), gospodăriile chiaburești au început să fie clasate într-o categorie aparte

Conform hotărârilor adoptate, în RSSM au fost calificate drept chiaburești acele gospodării care în perioada ocupației germane sau după eliberarea teritoriului județelor RSSM:

a) au folosit în agricultură sau în meșteșuguri salariați permanenți, cu excepția angajării unui singur muncitor auxiliar în fierării și în producția meșteșugărească a roților;

b) au folosit sistematic în agricultură sau în meșteșuguri munca lucrătorilor salariați sezonieri; angajarea unui cioban, dacă în satul respectiv nu e organizat pășunatul vitelor, angajarea unui muncitor cu ziua la recoltat atunci când în familie nu există membri apti de muncă, precum și utilizarea muncii altor gospodării în formă de supreagă nu sunt criterii pentru a considera că aceste gospodării sunt chiabure;

c) au folosit sistematic munca altor țărani ca dijmă pentru că s-au împrumutat în condiții înrobitoare cu vite de muncă, semințe, produse sau mașini agricole;

d) sistematic au obținut venituri de pe urma folosirii în alte gospodării a mașinilor agricole complexe în schimbul unei plăți în bani sau în natură;

e) sistematic au avut venit de la oloinițe, mori, râșnițe, uscătorii de fructe și legume, de la întreprinderile de decorticat și de la alte întreprinderi, precum și de la darea acestora în arendă;

f) au avut venit de la arendarea pe ascuns a pământului în condiții înrobitoare;

g) au avut venit de la cumpărarea roadei neculese a livezilor,

viilor cu scopul de a face comerț sau de a o prelucra pe cale industrială;

h) s-au ocupat cu achiziționarea pentru speculă, cu comerțul sau cămătăria.¹⁶

Aici e cazul să spunem că aceste criterii au lărgit cu mult sensul tradițional de chiabur, denaturând chiar doctrina leninistă privind structura socială de clasă a țăranimii. Amintim că V.I. Lenin caracteriza țăranul mijlocăș și chiaburul astfel: "Țăranul mijlocăș este un astfel de țăran, care nu exploatează munca altuia, nu trăiește din munca altuia, nu se folosește nici în cea mai mică măsură, nici într-un fel de roadele muncii altuia, ci muncește el însuși, trăiește din munca proprie",¹⁷ "Țăranii cu gospodărie mare (Grosbauerh) sunt în agricultură întreprinzători capitaliști, care gospodăresc, de regulă, folosind câțiva muncitori salariați, și care sunt legați cu "țărnimea" numai prin nivelul de cultură redus, prin modul de trai, prin munca fizică, depusă de ei personal în gospodăria lor."¹⁸

Lărgirea diapazonului criteriilor de desemnare a chiaburilor dădea posibilitatea ca acestea să fie extinse asupra majorității gospodăriilor țărești. Situație, de altfel, caracteristică nu numai pentru Moldova, dar și pentru Țările Baltice.¹⁹

Orice țăran putea fi inclus în rândul chiaburilor și pentru faptul că hotărârile nu țineau cont de situația social-economică a gospodăriilor la momentul alcătuirii listelor: hotărârile stipulau că în categoria gospodăriilor chiaburești intrau gospodăriile care au dispus de criteriile enumerate mai sus "în perioada ocupației germane sau după eliberarea teritoriului județelor RSSM". Iar după cum a arătat practica de mai târziu de evidențiere a gospodăriilor chiaburești, peste 1/3 din ele erau incluse în liste pentru starea economică de până la luna august 1944 și chiar din anul 1941. De exemplu, în prima jumătate a anului 1949 Consiliul de Miniștri al republicii, examinând 1445 de cereri ale țăranilor de a fi excluși din listele chiaburilor, la 494 le refuză prin motiv că au folosit muncă înăimită până la 1944, iar la alții 100 – că au avut până la anul menționat magazine, cărciumi, dughene.²⁰

În conformitate cu hotărârile de la 30 august 1947 listele chiaburilor trebuiau să fie discutate în cadrul ședințelor sovietelor satești și aprobate de comitetele executive raionale. În fiecare sat trebuiau să aibă loc adunări generale

ale țăranilor la care să se explice criteriul impunerii la impozit a tuturor categoriilor de țărani. Țăranii calificați chiaburi aveau dreptul să se adreseze cu contestații comitetelor executive raionale și județene, precum și Consiliului de Miniștri al RSSM. În toate instanțele termenul de examinare a fost stabilit la o lună.

Dacă familiile ce urmau să fie introduse în listele chiaburilor includeau persoane decorate cu ordine, ofițeri ai Armatei Sovietice, invalizi ai răzoiului pensionați, foști partizani, sau dacă gospodăria chiaburească aparținea văduvelor și orfanilor de război, chestiunea cu privire la includerea acestor gospodării în categoria celor chiaburești urma să fie rezolvată (fiecare caz în parte) de Consiliul de Miniștri (în noiembrie – decembrie 1947 Consiliul de Miniștri a sancționat drept chiaburești, în 14 raioane din republică, 50 de astfel de gospodării).²¹

Pentru achitarea impozitului agricol au fost stabilite trei termene: la 1 octombrie, 1 noiembrie și 1 decembrie. Listele chiaburilor urmau să fie alcătuite până la 10 septembrie, iar la 15 septembrie ei trebuiau de acum să primească avizele de plată.²²

Deoarece termenele au fost foarte apropiate, nominalizarea gospodăriilor chiaburești a avut loc în grabă, sub formă de campanie. Drept urmare, acest demers s-a desfășurat, într-un șir de soviete satești, fără participarea obștei și a activului sovietelor, unde listele cu caracteristicile gospodăriilor s-au alcătuit superficial și abuziv. Ele erau prezentate comitetelor executive raionale lipsite de o expunere motivată a caracteristicilor pe baza cărora gospodăriile erau trecute în rândul celor chiaburești. Toate acestea au avut drept consecință faptul că în listele chiaburilor au fost incluse gospodării de țărani mijlocași și săraci. Mulți țărani au nimerit în liste și din motive subiective. Intrigile, invidia, conflictele personale cu reprezentanții puterii locale au hotărât atunci soarta a mii de familii.²³

În mai 1948 Consiliul de Miniștri al republicii, luând cunoștință de metodele de identificare a gospodăriilor chaburești, a cerut comitetelor executive raionale și orășenești, ca toate gospodăriile evidențiate și sancționate anterior, să fie verificate, întocmindu-se asupra lor noi materiale.²⁴ În urma verificării listelor, numărul celor 10.154 gospodării "chiaburești" (2,1% din numărul total al gospodăriilor țărănești din stânga Prutului), înregistrate în anul 1947, s-a redus în 1948 la 7.338 (1,6%).²⁵

Deoarece în multe raioane conducătorii sovietelor satești și ai comitetelor executive raionale au avut o atitudine formală față de verificare, după controlul listelor în categoria chiaburilor au rămas încă multe gospodării care nu corespundeau criteriilor cuprinse în hotărârile din august 1947 și cu atât mai mult sensului tradițional al termenului de "chiabur". În octombrie 1948 o comisie a Consiliului de

Miniștri al RSSM, controlând lucrul de verificare a listelor în r. Strășeni, constată că "în procesul de evidențiere și raportare a gospodăriilor, la categoria celor chiaburești au fost comise greșeli grave. Listele gospodăriilor chiaburești au fost sancționate fără discutarea în parte a fiecărei gospodării, limitându-se doar la faptul că interimarul secretarului comitetului executiv raional a dat citire listelor Sovietelor satești în parte și toate cele 302 gospodării chiaburești din raion au fost aprobate. Președinții Sovietelor satești n-au asistat la ședința comitetului executiv raional. La ședințele comitetelor executive satești listele gospodăriilor chiaburești au fost de asemenea aprobate fără nici o discuție și chiar fără participarea activului și țăranilor săraci".²⁶

Că verificarea n-a exclus din liste toate gospodăriile țărănești care nu corespundeau criteriilor din hotărârile de la 30 august 1947 ne vorbește și faptul că în anii 1948-1949 Consiliul de miniștri al RSSM a primit pe adresa sa plângeri de la 4787 țărani despre includerea nelegitimă a gospodăriilor lor în categoria celor chiaburești.²⁷

Din august 1947 statul, conform hotărârilor, a început să aplice majorări pentru venituri de la toate sursele agricole ale gospodăriilor de "chiaburi". În anul 1947 mărirea majorărilor a constituit pentru gospodăriile cu venit de până la 10 mii de ruble – 10%, de la 10 până la 15 mii de ruble – 15%, și cele cu venit de peste 15 mii ruble – 25%.²⁸ În anii 1948-1949 majorările au constituit 20, respectiv 30 și 50%,²⁹ iar din august 1950 până în august 1953 – 100% pentru toate gospodăriile de "chiaburi".³⁰ În conformitate cu Legea privind impozitul agricol de la 8 august 1953, în ce privește obligațiile la impozitul agricol către stat, gospodăriile de "chiaburi" din republică au fost egalate în îndatoriri cu gospodăriile individuale care încă nu intraseră în colhozuri. Pentru ele impozitul agricol se calcula după taxele prevăzute de lege cu majorarea de 100% a sumei impozitului. În anul 1953 în raioanele din stânga Nistrului, taxa medie de pe fiecare arie de pământ a constituit 8 ruble, iar în cele dintre Prut și Nistru – 4 ruble.³¹

În anul 1947 pentru gospodăriile de "chiaburi" au fost stabilite și norme deosebite de cote obligatorii a produselor agricole. Astfel, în anul 1948 "chiaburii" erau obligați să livreze grâne și floarea-soarelui cu 50%, iar în anul 1949 – cu 100% mai mult decât țăranii săraci și mijlocași.³²

În urma unei asemenea politici fiscale drastice față de "chiaburi", aceștia plăteau un impozit agricol cu mult mai mare decât celelalte categorii de contribuabili. Din tabelele 3 (pag. 49) și 4 (pag. 50) vedem că în anul 1947 o gospodărie de "chiaburi" a avut un venit normativ de 5,5 ori mai mare decât o gospodărie colhoznică, în anul 1948 – de 6,5 ori, 1949 – 4,4 ori și în anul 1950 – de 9,2 ori, plătind și impozit agricol mai mare decât o gospodărie colhoznică de 34,5

respectiv, 44,2, 38,8 și 93,5 ori. Venitul anual normativ al unei gospodării de "chiaburi" a fost mai mare decât al unei gospodării individuale țărănești în anul 1948 de 2,6 ori, în 1949 – de 3,1 ori și în 1950 – de 2,9 ori, în timp ce impozitul agricol era și el mai mare de 7,5 respectiv, 10,5 și 6,3 ori. Cota-parte de venit extrasă în impozit din venitul total al unei gospodării de "chiaburi" a fost mai mare decât a unei gospodării colhoznice în anul 1948 de 6,7 ori, în anul 1949 – de 7,8 și în anul 1950 – de 10,2 ori, iar față de o gospodărie țărănească individuală de 2,8, respectiv, 3,3 ori și 2,1 ori.

Pentru a urmări mai bine cum se răsfrângeau majorările asupra impozitului agricol plătit de gospodăriile de "chiaburi", să admitem cazul că gospodăria model, luată de noi ca exemplu, a nimerit în listele "chiaburești". Deoarece venitul ei de la toate sursele agricole în anii 1947 – 1950 n-a depășit suma de 10 mii ruble, în anul 1947 majorarea veniturii ar fi constituit 10%, în anii 1948 – 1949- 20% și în anul 1950 – 100%. Ca rezultat, în anul 1947 impozitul s-ar fi calculat din suma de 4.015 ruble, în anii 1948 – 1949 din suma de 5.400 ruble și în anul 1950 din suma de 12.300 ruble. În consecință impozitul ar fi constituit 201,5 respectiv, 462 și 3.725 ruble, ori 5,5, 10,2 și 61% din venitul anual normat al gospodăriei. Dacă gospodarul ar fi fost celibatar, persoană singură ori dacă avea familie mică, atunci în anul 1947 din venitul gospodăriei ar fi vărsat în visteria statului 7,6%, în anii 1948 – 1949 respectiv 12 și 61,8%.

Caracterul diferențiat al politicii fiscale staliniste poate fi urmărit și după acordarea de înlesniri contribuabililor impozitului agricol. Din tabelul nr. 6 (pag. 58) vedem că categoria "chiaburilor" lipsește. Cauza e că ei nu aveau dreptul la înlesniri. În schimb, gospodăriile membre ale uniunilor cooperatiste și ale artelurilor agricole se bucurau de mari privilegii. De regulă, pentru gospodăriile membre ale uniunilor cooperatiste statul reducea suma impozitelor cu 25%, iar pentru cele ale artelurilor agricole cu 25-50%. În ce privește gospodăriile colhoznice exista scutire și de la impozitul de pe vitele mici. Pe lângă aceasta, colhoznicii se bucurau de toate înlesnirile acordate săracilor și nevoiașilor.³³ Ca rezultat, după cum vedem din tabelul nr. 6, cota-parte din numărul total al gospodăriilor colhoznice care aveau privilegii la impozitul agricol era cu mult mai mare decât în celelalte două categorii de contribuabili. Țăranii individuali aveau înlesniri mai ales datorită faptului că venitul lor nu depășea nivelul (stabilit anual de guvernul republicii) de la care gospodăriile țărănești începeau să fie supuse impozitului – așa-numitul "minimum de venit neimpozabil". În anii 1944-1945 minimumul de venit neimpozabil a constituit 1000 ruble, în anul 1946 – 600 ruble și în anii 1947 – 1950 1200 ruble.³⁴

Tabelul nr. 6**Înlesniri acordate contribuabililor din RSS Moldovenească la impozitul agricol în anii 1946 – 1950***

Categoriile de contribuabili	1946		1947		1948		1949		1950	
	cifre absolute	%%	cifre absolute	%%	cifre absolute	%%	cifre absolute	%%	cifre absolute	%%
- colhoznici	753	75,2	24189	78,9	52168	80,8	152629	47,6	237343	57,9
- muncitori și slujbași cu venit de la surse agricole	2439	26,2	5221	51,8	8202	37,9	10004	61,7	16718	84,5
- țărani individuali	186404	40,1	186738	45,7	65484	8,0	6170	5,5	1772	,2

* *Tabelul e alcătuit de autor.* Izvor: ANRM, Fond. 2845, inv. 1, d. 2062, f. 123-124; d. 2093, f.72-73; d. 2123, f. 45-46; d. 2159, f. 27-28.

În literatura istorică scutirea de impozite și acordarea de înlesniri gospodăriilor sărace, nevoiașe și celor din uniunile cooperatiste și din artelurile agricole era prezentată ca o grijă a statului față de ele.³⁵ După părerea noastră, pe lângă grijă, regimul urmărea scopuri cu mult mai importante – scutind de impozite și acordând înlesniri săracilor și nevoiașilor, căuta să-și creeze în persoana lor o bază socială la sat, și acorda înlesniri uniunilor cooperatiste și artelurilor agricole pentru a le ajuta să-și îmbunătățească situația economică, pentru a nu se discredita în ochii țăranilor și a-i ademeni pe aceștia în ele. Din tabelul nr. 4 (pag. 51) vedem că în anii 1948 – 1949 cota-parte de venit extrasă în impozit din venitul anual al gospodăriilor colhoznice s-a menținut constantă, dar în anul 1950 a crescut brusc. Aceasta ne sugerează concluzia că statul le-a acordat înlesniri gospodăriilor colective exact atâta timp cât avea nevoie să-i atragă pe țărani în ele. După ce în anul 1949 aceștia s-au înscris în colhozuri, statul a început să stoarcă veniturile și din colhozuri. Această politică a statului față de contribuabili se poate urmări și pe baza tabelului nr. 6. (pag. 58): în anii 1946 – 1948 cota-parte a gospodăriilor colhoznice ce primeau înlesniri crește, iar a țăranilor individuali se reduce. Anularea înlesnirilor trebuia să ducă la ruinarea mai rapidă a gospodăriilor individuale țărănești și să-i facă pe țărani să aleagă calea colhozului.

Mai trebuie menționat și faptul că în anii postbelici înlesnirile la impozite se acordau adesea în mod arbitrar. Regimul stalinist proclama ca și alte multe drepturi, dreptul la înlesniri pentru anumite categorii de contribuabili, dar nici pe departe nu asigura realizarea lor în viață. Formalismul și birocratismul regimului, conformismul cadrelor au determinat ca multor gospodării țărănești să nu li se acorde privilegiile ce li se cuvenea conform legii. În hotărârea sa de la 16 iulie 1945, "Cu privire la lucrul organelor financiare din RSS Moldovenească", Guvernul republicii menționa: *"La strângerea impozitelor de stat și locale pentru anii 1944 – 1945 au fost comise încălcări grave ale legislației fiscale, constând în nesocotirea gospodăriilor și obiectelor fiscale, comiterea greșelilor la calcularea*

veniturilor și a impozitelor, precum și acordarea incorectă a înlesnirilor... Controlul efectuat de Procuratura republicii a constatat îndeplinirea nesatisfăcătoare a decretului prezidiului Sovietului Suprem al URSS de la 26 iulie 1941 "Cu privire la acordarea înlesnirilor fiscale familiilor militarilor și invalizilor Marelui Război pentru Apărarea Patriei".³⁶ În anul 1944, se sublinia mai departe în hotărâre, numai în raionul Dubăsari au fost supuse în mod nelegitim la impozitul agricol 216 familii ale militarilor și 130 ale invalizilor de război, iar la impozitul militar 785 persoane.³⁷ În anul 1945 în raionul Bălți, după înmânarea obligațiilor de predare a produselor agricole la stat s-a descoperit că au fost supuse nelegitim la predări 753 gospodării țărănești.³⁸ V. Diordiac, unul din membrii brigăzii CC al PC(b)M, instituită în anul 1945 pentru cercetarea respectării legalității socialiste în județul Chișinău, după inspectarea raionului Călărași, raporta: "agenții de pe loc fac percheziții și confiscă cereale contrar legii. La confiscarea cerealelor nu întocmesc documentele necesare. Admit serchestrarea averii și confiscarea cerealelor de la gospodăriile țărănești sărace și a demobilizaților din Armata Sovietică. În satul Sadova locțiitorul împuternicitului Comisarului Norodnic pentru colectări, Grușchin, la 29 octombrie 1945 i-a înmănat demobilizatului Ionel F. obligație pentru 495 kg cereale, 40 kg carne, 130 de ouă, deși această gospodărie urma să fie scutită de impozitele de stat".³⁹

Subliniem și faptul că acordarea de înlesniri unor gospodării țărănești la predarea de produse agricole conducea concomitent la sporirea normelor de predări pentru altele, deoarece scutițiile și înlesnirile se făceau, de regulă, în cadrul raioanelor, fără reducerea indicilor generali de plan pe raion. De exemplu, hotărârea comună a CCP al RSSM și a Biroului CC al PC(b)M de la 13 septembrie 1945 ("Despre instituirea fondului de pâine al Armatei Roșii din roada anului 1945 în RSS Moldovenească") prevedea: "A acorda comitetelor executive raionale dreptul de a permite abateri de la normele stabilite de livrare a grâului în fondul de pâine al Armatei Roșii pentru unele soviete sătești, iar gospodăriile care au suferit de

*pe urma ocupației germano-române și a operațiilor militare, să fie scutite în întregime sau parțial de la predarea în fondul de pâine al Armatei Roșii, cu condiția însă ca norma stabilită pentru întregul raion să fie împlinită, iar majorarea normelor într-un soviet sătesc luat aparte să nu depășească 30%".*⁴⁰ În consecință, o parte din gospodăriile cărora li se sporeau normele de predări nu erau capabile să se achite față de stat și nimereau în rândul sabotorilor de impozite. Nimereau în rândul acestora și țărani dintre cei care nu beneficiau de înlesnirile ce li se cuvineau conform legilor.

O consecință a politicii staliniste de stoarcere a resurselor materiale și bănești din agricultura republicii era faptul că față de țărani, pentru a-i obliga să-și achite obligațiile față de stat, se aplica pe larg constrângerea. În literatura istorică apărută în ultimul timp acest adevăr este recunoscut tot mai frecvent. Unii istorici însă prezintă lucrurile astfel, încât reiese că față de țărani constrângerea s-a aplicat doar în vara și toamna anului 1946.⁴¹ O asemenea abordare a faptelor vine însă în contradicție cu adevărul istoric. Documentele mărturisesc altă stare de lucruri: în satele Moldovei în toți anii regimului stalinist, față de țărani s-a aplicat constrângerea la perceperea impozitelor și produselor agricole. La 28 august 1944 în județul Bălți se înregistrează 22 încălcări ale legislației socialiste, încălcări, dintre care majoritatea erau legate de fisc. De pildă, la 17 august 1944 locuitorul președintelui Sovietului orășenesc Edineț, un oarecare Șveț, fiind împuternicit al Comitetului raional de partid pentru colectări în satul Viișoara, a intrat în magazinul din sat și a arestat 8 femei. *"Le-a condus la sovietul sătesc. Acolo Șveț (pe femeile arestate) le-a închis în beci, dând ordin omului de serviciu să aducă în beci spini, pentru ca arestatele să stea desculțe pe ele. Peste câteva ore Șveț, le chema, pe rând, în cabinetul Sovietului sătesc, unde lua de la ele obligații în scris că vor preda cerealele la stat în termen de 24 de ore".*⁴² *"În satul Sadova raionul Călărași, – citim într-un alt document de atunci, – în lipsa beciului, președintele Sovietului sătesc practică arestarea și ținerea sub pază a cetățenilor pentru câteva ore într-o odaie specială din localul Sovietului sătesc, pentru că nu s-au prezentat la chemare la Soviet să*

dea lămuriri privind colectările. Peste câteva ore aceștia sunt eliberați de sub pază cu condiția că vor livra cerealele la stat. În același fel, în octombrie 1945 au fost arestați și ținuti sub pază ... circa 25 de oameni, inclusiv familii ale militarilor și femei cu prunci."⁴³ În vara anului 1945 directorul combinatului industrial din raionul Sculeni, Emilianov, "fiind împuternicit a face colectările de cereale în satul Gorești, făcea percheziții și arestări masive ale țăranilor, îi speria cu deportarea în Siberia; folosind șantajul, intimidarea și amenințările a violat 4 femei."⁴⁴ Agentul de colectări Șevcenko P. Din raionul Florești, jud. Soroca, "organiza percheziții ilegale sistematice în satele din r. Florești în timpul cărora confiscă de la țăranii pâinea și obiecte de uz casnic, o parte din ele și le însușea. În ziua de 26 noiembrie 1945 Șevcenko, în timpul percheziției la cetățeanca Revenco A. din s. Varvarovca, i-a confiscat vacile și hainele..., din care motiv Revenco s-a sinucis".⁴⁵

Nici după foametea din anii 1946 – 1947 nu s-a renunțat la constrângere. La 11 decembrie 1947 într-un raport către CC al PC(b) din Moldova despre fărdelegile înfăptuite în timpul colectărilor din anul 1947 procurorul republicii, Colesnikov, scria: "Într-un șir de raioane, în timpul colectărilor au avut loc un șir de cazuri când unii reprezentanți ai sovietelor sătești, împuterniciți ai CR a PC(b)M și ai comitetelor executive raionale au comis încălcări grave ale legilor sovietice, percheziționând ilegal și sercheștrând averea țăranilor, au luat cerealele de la persoane scutite de colectări, au arestat și au bătut țăranii".⁴⁶ La una din ședințele Biroului Consiliului de Miniștri al RSSM din decembrie 1949 șeful secției financiare raionale din Sângerei relatează: "Noi lucrăm rupți de mase. N-a fost încă nici un caz ca un careva activ să ne fi ajutat în munca noastră. Impozitul agricol l-am realizat fără adunări, nimeni nu ne-a ajutat. Doar administrare și mai mult nimic. Noi am îndârjit poporul împotriva noastră. Oamenii nu ne dădeau bani, dar noi îi luam de la ei. Nu ducem muncă [de lămurire] în rândul poporului, nimeni nu ne ajută".⁴⁷

În ce privește aplicarea constrângerii în timpul campaniilor de colectări și strângerii impozitelor, aceasta a avut o intensitate mai

mare în anul 1946. Dacă în prima jumătate a anului 1945 au fost trase la răspundere penală pentru abuz de putere (aplicarea bătailor și perchețiții nelegitime) 66 persoane cu funcții de răspundere,⁴⁸ în anul 1946 numărul lor crește la 639, "pentru abuz de funcția ocupată și putere", dintre care 43 lucrători ai comitetelor executive raionale și de partid, 68 președinți ai sovietelor satești și locțiitori ai lor, 156 de activiști satești, 62 lucrători ai organelor financiare.⁴⁹ În anul 1946 a crescut și numărul persoanelor judecate ca "sabotori" ai colectărilor de cereale. Dacă în ultimile trei luni ale anului 1944 (în republică) au fost trase la răspundere penală, pentru neachitarea obligațiilor față de stat, în ianuarie-august 1945 – 211,⁵⁰ apoi în anul 1946 – 1097 persoane, dintre care 816 considerate drept "chiaburi".⁵¹ Cauza întetirii constrângerii în anul 1946 a fost faptul că în acel an planul de colectări a fost cel mai ireal din toți anii postbelici. Reducerea planului de livrare a cerealelor în luna august de la 205 mii tone la 72.727 tone n-a putut pune capăt constrângerii, deoarece și după micșorarea planului colectărilor, acestea se făceau din cereale, absolut necesare populației. Despre aceasta vom vorbi însă în capitolul următor.

Vorbind despre constrângerea aplicată de împuterniciții raionali și activiștii sovietelor satești la perceperea impozitelor și strângerea produselor agricole de la țăranii în anii postbelici, trebuie să menționăm și faptul că vina pentru abuzurile săvârșite nu o purtau numai ei. Aceștia erau nevoiți să recurgă la constrângere datorită presiunii permanente ce o suportau din partea organelor superioare și care în condițiile de atunci, în fond, se realiza pe verticală, de sus în jos (organele unionale apăsau asupra celor republicane, acestea din urmă asupra celor județene și raionale, iar ultimele – asupra celor locale) și cu cât te aflai pe o treaptă mai joasă a sistemului totalitar, cu atât presiunea creștea. Acesta avea loc astfel: Consiliul de Miniștri al URSS adopta hotărâri despre îndeplinirea nesatisfăcătoare a planurilor de livrări de către republică, Guvernul republicii – hotărâri despre achitarea nesatisfăcătoare față de stat a județelor și raioanelor, iar comitetele executive județene și raionale ale Sovietelor de deputați ai poporului presau asupra sovietelor satești. De exemplu, la 13

noiembrie 1946 Consiliul de Miniștri al RSSM, examinând desfășurarea campaniei de predare a cerealelor la stat în raionul Bulboaca, pentru că *"zădărnicește colectările, nu ia măsuri pentru a lichida rămânerea în urmă a raionului la livrarea cerealelor la stat"* i-a aplicat președintelui Comitetului Executiv raional, Cuzenco, o muștrare aspră și l-a amenințat că dacă *"nu va pune capăt atitudinii sale indifferente față de interesele țării, nu va lichida greșelile în lucrul livrărilor și nu va asigura îndeplinirea planului de livrări de către raion până la 20 noiembrie, va fi scos din funcție și tras la răspundere de stat"*.⁵² Ce-i mai rămânea unui asemenea președinte de făcut decât să ceară de la subalterni intensificarea colectărilor, mai ales dacă era acuzat că nu cere sovietelor sătești să-și îndeplinească cu responsabilitate obligațiile față de stat la colectări.

Ierarhic se înfățișa presiunea și pe linia organelor de partid. Adevărat că în cazuri excepționale "ordinea" de presiune se încălca, din ministerele și departamentele republicane trimițându-se în raioane și sate lucrători de răspundere pentru "a ajuta" funcționarilor de la fața locului să realizeze planul. Astfel, în scopul desfășurării cu succes a campaniei de mobilizare a mijloacelor bănești de la populație, de la data de 27 noiembrie (până la 18 decembrie 1946) în localitățile din republică au fost trimiși 22 funcționari ai Ministerului de finanțe, Direcțiilor Asigurării Sociale și Caselor de economii, iar de la 24 aprilie până la 20 mai 1947 "pentru acordarea de ajutor practic județelor și raioanelor în lucrul de pregătire și desfășurare a înscrierii la împrumutul de stat de restabilire și dezvoltare a economiei naționale a URSS" – 42 funcționari⁵³ [activiști].

În această campanie, antițărănească prin esența sa, se miza foarte mult și pe concursul organelor de procuratură. În hotărârile Guvernului republicii și Biroului CC al PC(b)M ce vizau colectările și impozitele se cerea insistent de la Procuratura republicii să intensifice lupta împotriva "sabotorilor de impozite și colectări". În timpul campaniilor de colectări în sate erau trimiși ca împuterniciți înșiși procurorii raioanelor.⁵⁴ În octombrie 1944 procurorul județului Bender raporta Procurorului republicii: *"Toți procurorii raionali se află în*

*sate în calitate de împuterniciți pentru colectări, fără dreptul de a se întoarce în centrul raional. În consecință, procurorii raioanelor Romanovca, Cimișlia, Căinari, Volontirovca, Bender și Căușeni în fond nu se ocupă de lucrul lor, iar procuraturile, fără nici o exagerare, se află sub lacăt".*⁵⁵

Statul recurgea la măsuri drastice pentru a încasa impozitele și a colecta produsele agricole de la țărani. Prin intervenția instanțelor judecătorești, restanțierilor li se sechestra și confisca averea, erau trași la răspundere penală. Confiscarea averii se făcea în conformitate cu hotărârea Consiliului Comisarilor Poporului al RSSM de la 24 noiembrie 1945 (*"Cu privire la aprobarea tipurilor de proprietate a cetățenilor, care pot fi supuse confiscării pentru amortizarea restanțelor de plată fiscală"*).⁵⁶ În anii 1949-1951 de exemplu, pentru neachitarea impozitului agricol față de stat, a fost sechestrată averea la 79.448 restanțieri, și confiscată – la alții 2.536 țărani. În aceeași perioadă de timp au fost trași la răspundere penală pentru neachitarea impozitului agricol 611 țărani.⁵⁷ Erau frecvente cazurile când țăranilor li se confiscau vitele, construcțiile, cerealele, erau trași la răspundere penală pentru că nu livrau statului până la norma stabilită câteva kilograme de carne ori lapte, fructe, etc. Colegiul Ministerului de justiție al RSS Moldovenești într-o hotărâre de la 23 iunie 1947 constata: "În unele raioane se observă un aflux mare de dosare, inclusiv pentru restanțe nesemnificative – 3 – 5 litri de lapte, câteva ouă... Au loc cazuri când țăranilor li se confiscă boii și vacile pentru câteva kilograme de carne restanță (raioanele Râspopeni, Orhei, Lipcani, Râșcani)".⁵⁸ Deseori țăranii erau amendați, amenda depășind de câteva ori valoarea averii lor.

În literatura istorică sunt enumerate mai multe cazuri de sabotare a impozitelor și colectărilor,⁵⁹ de aceea n-o să le mai amintim aici. Faptul că existau țărani capabili să se achite față de stat, dar se eschivau de la aceasta e clar. Dar nu ei constituiau majoritatea celor judecați. Ar fi nefiresc să credem că țăranii preferau închisoarea în loc să se lipsească de bunurile lor. Nu eschivarea de la plata impozitelor și de la livrarea produselor agricole la stat îi aducea pe țărani pe banca

acuzărilor ca sabotori ai fiscoi, ci lipsa de putere economică a gospodăriei lor. A. Diordița, Ministrul de finanțe al RSSM, în "Raportul Ministerului de finanțe cu privire la lucrul fiscal în trimestrul trei al anului 1946", vorbind despre restanțele impozitare ale țăranilor din anii trecuți, sublinia că acestea "în majoritate sunt nereale: mulți contribuabili restanțieri au părăsit republica, alții (în special din rândul țăranilor săraci), în urma secetei din anii 1945 – 1946, nu sunt în stare să se achite față de stat și restanța impozitară va trebui să fie anulată".⁶⁰ La 25 august 1946, șeful secției financiare din raionul Râbnița scria pe adresa Ministerului de finanțe al RSSM: *"La data de 1 august 1946 restanțele țăranilor din raion au constituit 393 mii ruble. În pofida măsurilor de constrângere întreprinse, încasările sunt slabe (în total s-au încasat 92 mii ruble); circa 40% din restanța amintită este nereală, deoarece restanțierii nu au bunuri care ar putea fi confiscate în contul datoriilor. De la 1 ianuarie 1946 au fost făcute 425 sechestrări de avere. 266 din ele au fost transmise judecății, iar ceilalți restanțieri s-au achitat de obligații până la transmiterea dosarelor în judecată"*.⁶¹

Reprezentanții sistemului totalitar stalinist nu simțeau povara impozitelor, dusă de către țărani. Aceasta, deoarece în anii stalinismului birocrațismul era un sistem bine pus la punct, iar reprezentanții săi se bucurau de mari drepturi și înlesniri, inclusiv în ce privește plata impozitelor și colectările. Consiliul de Miniștri al RSSM, în ajunul campaniilor de colectare și de livrare a produselor agricole la stat, adopta anual hotărâri în conformitate cu care 25 – 30 de conducători raionali ai organelor de partid, sovietice, financiare, de drept ș.a. erau scutiți, ori aveau înlesniri la achitarea obligațiilor față de stat. În martie 1945 CCP al RSSM a adoptat hotărârea *"Cu privire la scutirea conducătorilor de rang raional de la livrarea obligatorie a cărnii către stat pentru anul 1945"*,⁶² iar în luna iunie a aceluiași an – hotărârea *"Cu privire la scutirea de la impozitul agricol pentru anul 1945 pe teritoriul RSS Moldovenești a conducătorilor de rang raional"*.⁶³ Hotărâri similare au fost adoptate de guvernul republicii și în anii următori.⁶⁴ Conform acestor hotărâri, erau scutiți de la plata

impozitelor președinții Comitetelor executive raionale ale Sovietelor de deputați ai poporului, șefii secțiilor raionale ale NKVD-ului, procurorii și judecătorii raionali, șefii secțiilor raionale de agricultură, planificare, finanțe, comerț, ocrotirea sănătății ș.a.

Reprezentanții castei birocratice la nivelul organelor locale nu erau scutiți în mod legal de la impozite și colectări, dar de acesta nici nu era nevoie. În condițiile regimului stalinist deținerea celui mai mic post permitea reprezentantului regimului să profite de situația sa, să tragă foloase. Președinții, secretarii și membrii sovietelor satești, împuterniciții agricoli, de pildă, strângeau impozitele și cotele de produse agricole ce trebuiau să le livreze statului, din alte gospodării. Iată cum se explică faptul că aceștia erau atât de credincioși regimului. Dacă n-ar fi măturat podurile consătenilor, ar fi pierdut postul ocupat și, odată cu el, un mijloc eficient de a-și asigura existența prin munca altora.

Lucrătorii financiari, împuterniciții agricoli, lucrătorii cu funcții ai organelor locale care manifestau compasiune și bunăvoință față de contribuabili erau înlocuiți de regim în mod prompt, iar de multe ori chiar judecați pentru "zădărnicierea colectărilor". De exemplu, în primele opt luni ale anului 1945, pentru zădărnicierea campaniei de recoltare și a colectărilor, au fost trași la răspundere penală 7 președinți ai sovietelor satești, 8 președinți de colhozuri și 8 conducători de brigadă din colhozuri.⁶⁵ Dar pentru a evita complicațiile de acest gen, agenții de colectări, președinții și activiștii sovietelor satești erau selectați riguros de regim de la bun început. Se recomanda ca ei să fie "verificați", "statornici", "din rândul săracilor și mijlocașilor", "predispuși să participe personal în mod activ la colectări" și, în special la demascarea sabotajului chiaburesc și a persoanelor ce contribuiau la tănuirea cerealelor.⁶⁶

O atenție deosebită se acorda devotamentului cadrelor financiare față de regim și politica sa. Diordița A. a devenit ministru de finanțe al RSS Moldovenești la 1 iulie 1946,⁶⁷ iar la 28 august, același an, ordona deja șefului secției județene Orhei să "curețe aparatul de persoane ce nu inspiră încredere politică".⁶⁸ La 8 februarie

1947 "pentru ignorarea ordinului ministrului de finanțe al RSSM nr. 70 ("Cu privire la curățirea aparatului de persoane ce nu inspiră încredere politică"), a primit mustrare aspră șeful secției financiare din raionul Strășeni, Azarov.⁶⁹ A. Diordița, într-un ordin al său de la 19 aprilie 1949 ("Cu privire la măsurile de îmbunătățire a lucrului cu cadrele în organele financiare ale RSSM"), constata: *"În ordinul ministrului de finanțe al URSS nr. 170 de la 8 februarie 1949 au fost menționate lipsuri mari în lucrul cu cadrele în organele financiare ale RSS Moldovenești. Un șir de șefi ai organelor financiare încalcă principiile de selectare a cadrelor după calitățile necesare în munca practică și politică, în urma cărui fapt unele organe financiare ale republicii sunt completate cu cadre de calificare joasă, iar într-un șir de cazuri cu persoane ce nu inspiră încredere (secțiile financiare ale raioanelor Lipcani, Cărpineni, Otaci, Congaz ș.a.)"*.⁷⁰

Pentru a încuraja munca lucrătorilor financiari, se aplica pe larg premiarea lor cu sume bănești, ridicarea calificării, care conducea la majorarea concomitentă a salariului. Așa, în anul 1946, pentru succesele obținute la organizarea și desfășurarea lucrului de mobilizare a mijloacelor bănești de la populație, au fost premiați la 16 iunie – 12 persoane, la 18 iulie – 36 și 5 noiembrie – 30.⁷¹ La 28 noiembrie același an, secțiile financiare ale raioanelor Bender și Bravicea au primit de la Ministerul de finanțe câte 5 mii ruble pentru a premia lucrătorii financiari pentru succesele obținute la mobilizarea mijloacelor bănești de la populație în trimestrul trei al anului 1946.⁷² În anul 1947 pentru activitatea depusă în vederea încasării banilor de la locuitorii republicii în trimestrul IV al anului 1946, din Ministerul finanțelor, Direcțiile Caselor de economii și a Asigurării sociale, au fost premiate 33 persoane, iar pentru același lucru desfășurat în primele trei luni ale anului 1947 – 23.⁷³

Premii primeau lucrătorii financiari de toate rangurile – de la ministru și până la agentul fiscal. Deosebirea consta doar în suma încasată – cu cât era funcția mai mare, cu atât era mai substanțial și premiul primit. În unele cazuri, premiile depășeau suma de 1500 ruble. Așa la 12 iunie 1946, ministrul de finanțe al RSSM, Mozoleski, pentru

plasarea cu succes a Împrumutului de stat de restabilire și dezvoltare a Economiei naționale a URSS în RSS Moldovenească, și-a premiat 75 persoane din aparat cu 80 mii de ruble, printre care: locțiitorii Diordița A. și Tkacev E. – cu premii în sumă de două salarii lunare, pe șeful Cărmuirii veniturilor de Stat a Ministerului de finanțe al RSSM, Marcoschi, și pe șeful Direcției asigurări sociale a RSSM, Mincenco – cu câte 1500 ruble ș.a.⁷⁴

Din cele expuse conchidem că politica fiscală stalinistă în anii postbelici, față de satul moldovenesc (și față de sat în general) era de fapt un jaf legalizat și s-a soldat cu consecințe dezastruoase pentru populația din RSS Moldovenească. În aparență impozitele nu erau prea împovărătoare pentru țărani. Din tabelul nr. 4 (pag.50) am văzut că până în 1950 chiar pentru gospodăriile de "chiaburi" cota-parte de venit, extrasă în impozitul agricol din venitul impozabil anual (în mediu pe gospodărie) a depășit cu puțin 20%. În realitate, fiscalul i-a adus în anii de după război la sărăcie și ruinare pe mulți țărani. Amintim că impozitul agricol se calcula nu din venitul real, ci din cel normat. Pe lângă aceasta, în același timp cu impozitele în bani, amintite, țăranii trebuiau să predea statului produse agricole, erau puși să cumpere diverse obligații a împrumuturilor de stat,⁷⁵ erau mobilizați la diferite munci. În anul 1944, de pildă, colhoznicii și țăranii cu gospodării individuale, pe lângă faptul că au îndeplinit planul republicii de predare a cerealelor la stat cu 107,4% și a cărnii cu 120,4%, au mai livrat supraplan, în Fondul Armatei Sovietice 19,793 tone de grâne și alte produse alimentare, "au donat" pentru construcția coloanei de tancuri "Pentru Moldova Sovietică" peste 30 mln de ruble și au "cumpărat" obligații a împrumutului "de război" și bilete ale loteriei în bani și obiecte pentru suma totală de peste 170 mln. ruble.⁷⁶

Obligativitatea la impozite neechilibrate îi convingea pe țărani de nerentabilitatea extinderii producției gospodăriei lor, de absurditatea acumulării de avere, mai ales după catalogarea "chiaburilor" într-o categorie socială aparte și etichetarea ei drept criminală. Din august 1947 a tinde la o gospodărie înstărită însemna a aspira să nimerești în categoria "chiaburilor". Și dimpotrivă, cu cât

erai mai sărac, cu atât trăiai mai liniștit, simțeai mai puternic presiunea fiscului. Astfel, politica fiscală, nimicind cointeresarea țăranilor în roadele muncii lor, contribuia la înstrăinarea țăranilor de pământ.

Aplicarea constrângerii pentru a stoarce din gospodăriile contribuabilor impozite și produse agricole, împreună cu alți factori, a avut drept consecință instaurarea în satul moldovenesc a unui "subsistem al fricii". Frica implantată în mod conștient de către reprezentanții regimului stalinist le reteza țăranilor curajul civic, îi împiedica să se mobilizeze pentru a opune rezistență atunci când erau maltratați, bătuți, duși în Siberia. Cu alte cuvinte, politica fiscală stalinistă îl sărăcea pe țăran nu numai material, ci îl demoraliza, subminându-i și forța spirituală care veacuri de-a rândul l-a ajutat să reziste intemperiei și vicisitudinilor vieții, să nu-și piardă identitatea.

CAPITOLUL III

FOAMETEAA DIN ANII 1946 – 1947 ÎN RSS MOLDOVENEASCĂ

În anii 1946-1947 RSS Moldovenească a fost bântuită de o foamete fără precedent în istoria ținutului. Astăzi ne vine greu să ne imaginăm că au trecut doar câteva decenii de când în orașele și satele din stânga Prutului mureau oamenii cu miile de foame. Dar atât memoria oamenilor, cât și documentele de arhivă păstrează un șir de mărturii în această privință. În continuare vom încerca să reconstituim tragedia acelor zile pe baza materialelor de arhivă, unele dintre ele fiind puse pentru prima oară în circuitul științific.

Până nu de mult evenimele legate de foametea postbelică din Moldova erau tratate unilateral, tendențios, se nega însăși existența ei ca fenomen.¹ Istoriografia oficială, tratând despre această calamitate, a formulat, în esență, două teze principale. Prima: foametea a fost provocată de starea de ruină și seceta din anii 1945-1946. A doua: grație ajutorului acordat de Guvernul sovietic, foametea a fost învinsă.² În ultimii ani însă au apărut mai multe articole, studii, care varsă lumină și asupra acelor evenimente de calvar pentru poporul român. În mare, sunt constatate cauzele obiective și subiective ale foametei, acțiunile întreprinse de Guvernul sovietic și conducerea republicii pentru a salva populația de la foamete, volumul ajutorului acordat acesteia, rolul sistemului totalitar comunist în dezlănțuirea foametei și lupta acestuia împotriva pierderilor umane și alte aspecte ale calamității.³

În prezentul capitol ne propunem să argumentăm mai profund unele concluzii sau opinii, enunțate deja în literatura de specialitate (inclusiv de subsemnatul), generalizarea lor, precum și elucidarea unor aspecte noi ale calamității.

Timp îndelungat în istoriografia oficială se sublinia că foametea în Moldova a fost provocată exclusiv de urmările războiului și ale secetei din anii 1945-1946. A se vorbi despre rolul cauzelor subiective la declanșarea foametei era interzis. Investigațiile din ultimii ani

demonstrează însă că atunci, ele au determinat în bună măsură desfășurarea evenimentelor.

Urmările războiului și ale secetei, evident, au fost foarte grele pentru agricultura republicii. În anii războiului, conform datelor Direcției Centrale de Statistică, în gospodăriile țărănești din Moldova numărul cailor s-a redus cu 47,9%, al porcilor – cu 48,4%, al oilor și caprelor – cu 27,7%. În consecință a crescut brusc numărul gospodăriilor fără vite: către 1 ianuarie 1945 nu aveau cai 74,4% din gospodării, la 86,1% din ele le lipseau boii de tracțiune, 78,4% din gospodării nu aveau porci, la 57,4% le lipseau oile și caprele, iar 23,8% gospodării nu aveau nici o vită. Din Moldova au fost jefuite și distruse 51,3 mii unități de inventar agricol. Peste 65% din gospodării au rămas fără pluguri, 75% – fără boroane; un cultivator revenea la 56 gospodării țărănești.⁴

Și seceta a fost foarte cruntă. După proporții ea a fost asemănătoare cu cea din anul 1891. Pentru Moldova norma anuală de precipitații satisfăcătoare pentru a obține o recoltă bogată, este de la 350 mm în raioanele de sud și până la 500 mm la metru pătrat în raioanele de nord.⁵ În anul 1945 însă la Chișinău precipitațiile n-au depășit 70% față de normal, iar la Bălți și Slobozia – 83 și respectiv 40%.⁶ În anul 1946 condițiile climaterice au fost și mai nefavorabile pentru agricultură. Vara temperatura aerului în republică a atins +45 – +50°C, iar la suprafața solului +65°C.⁷ După datele Serviciului agrometeorologic, de la 20 martie până la 10 iulie 1946 au căzut următoarele precipitații: la Bălți – 101 mm, Chișinău – 116 mm, Comrat – 82 mm.⁸ Din cauza secetei circa 320 mii ha de culturi cerealiere și leguminoase pentru boabe s-au compromis integral. După datele DCS, pe celelalte suprafețe producția medie la hectar în gospodăriile individuale țărănești a constituit 2,2 țentnere, iar în colhozuri – 3,8. De fapt s-a treierat cu 30 – 40% mai puțin.⁹ Ca urmare, recolta globală de cereale în republică a constituit în 1946 doar 365 mii tone.¹⁰ Aceasta era de 2,5 ori mai puțin decât în anul 1945 și de circa 5 ori mai puțin decât în 1940 (în anii 1940 și 1945 în republică s-au recoltat 1810 mii și respectiv 926 mii tone cereale).¹¹

Datorită secetei și sectorul zootehnic al republicii a ajuns într-o situație catastrofală. În decursul anului 1946, în RSSM a sporit doar

numărul caprelor (cu 8,6%). În rest, de la 1 ianuarie 1946 până la 1 ianuarie 1947, în republică s-a redus cu 175 mii capete, (adică 35,1%), numărul vitelor mari cornute (inclusiv al vacilor – cu 35,6 mii capete), numărul porcilor s-a redus cu 134 mii capete (80,9%), al oilor – cu 354,3 mii (34,2%) și al cailor – cu 81,1 mii capete (43,8%).¹² În consecință, asigurarea gospodăriilor țărănești cu vite s-a înrăutățit și mai mult. Așa de exemplu, de la 1 ianuarie 1946 până la 1 ianuarie 1947 în republică numărul gospodăriilor țărănești fără nici o vită a crescut la 73,9 mii, al gospodăriilor fără vaci – 24,4 mii, fără porci – la 82,9 mii, fără oi – la 46,3 mii și fără vite de muncă – la 64,3 mii.¹³ În lunile mai-septembrie ale anului 1946 în majoritatea raioanelor din republică prețurile de piață a cărnii erau de 2-3 ori mai reduse decât ale legumelor și fructelor. De pildă, în luna septembrie la piețele din r. Bolotino un kilogram de carne de vită costa 10 ruble, un kilogram de cartofi – 15, iar de ceapă – 25 ruble; în raionul Florești – 15, respectiv 10 și 35 ruble.¹⁴

Cu toate că urmările războiului și ale secetei au fost dezastruoase pentru agricultura republicii și pentru economia gospodăriilor țărănești, a considera că ele au fost singurele cauze ale foametei și mortalității masive a populației ar fi greșit. În momentul dezlănțuirii foametei, pe ansamblu, urmările războiului în agricultura republicii fuseseră lichidate. În anul 1946 au fost însămânțate 94,3% terenuri din suprafețele însămânțate înainte de război (în anul 1941 au fost însămânțate cu diferite culturi 2057,1 mii ha terenuri, iar în anul 1946 – 1941,7 mii ha¹⁵), iar numărul vitelor mari cornute în anul 1946 a constituit 97% față de cel din anul 1941 (la 1 ianuarie 1941 în republică erau 514,5 mii vite cornute mari, iar la aceeași dată în anul 1946 – 499,2 mii¹⁶).

În ce privește seceta, nici ea *n-a fost un fenomen ieșit din comun pentru Basarabia*. O secetă asemănătoare a avut loc în anii 1891 – 1892. Atunci însă nu s-a ajuns la mortalitate masivă în rândul populației. Mai mult decât atât, în județul Bender, care a suferit atunci cel mai mult de pe urma secetei, s-a observat un spor de 1,5% al populației.¹⁷ Deci, cauzele foametei au fost generate nu numai de ruina adusă de război și secetă ci și de alți factori. După părerea noastră, *foamea postbelică în Moldova a*

fost provocată de cauze subiective, dintre care, principală a fost politica fiscală, politică de jefuire a satului.

În capitolul precedent am conchis că politica fiscală stalinistă în anii postbelici era orientată în primul rând spre stoarcerea din agricultura țării, inclusiv a Moldovei, a cât mai multor mijloace materiale și bănești. Această concepție în politica economică promovată de regimul stalinist a împiedicat aplicarea unor măsuri realiste față de țărănimea republicii în anii de foamete. De vreme ce în anul 1945 a început seceta, rațional ar fi fost să se reducă obligațiile față de fisc. S-a procedat însă cu totul invers: impozitele s-au intensificat. Astfel, dacă în anul 1945 planul general de mobilizare a mijloacelor bănești de la populația republicii a fost de 147340 mii ruble, apoi în anul 1946 el a constituit 219050 mii ruble; ceea ce a însemnat un spor de 48,6%.¹⁸ Regimul n-a cruțat pe nimeni: impozitul a fost majorat chiar pentru cele mai sărace gospodării țărănești. În capitolul precedent am arătat că statul scutea de impozitul agricol cele mai sărace gospodării țărănești, stabilind un minimum de venit neimpozabil și că acesta în anii 1944-1945 era de 1000 ruble, iar în anul 1946 – de 600 ruble. Reducerea minimumului de venit neimpozabil în condițiile nefaste pentru agricultura anului 1946 a fost o intensificare evidentă a fiscoului, deoarece gospodăriile individuale țărănești cu venit în limitele a 600-1000 ruble, n-au mai fost scutite de impozitul agricol.

În comparație cu anii 1944-1945, în anul 1946 a fost majorat și planul de predare a cerealelor către stat. În anul 1944 planul republicii de livrare a cerealelor la stat a fost de 201.214 tone,¹⁹ în anul 1945 – 252 mii,²⁰ iar în anul 1946 – 265 mii tone.²¹ În august 1946 planul inițial (de 265 mii tone) a fost redus pînă la 72.727 tone,²² dar și acest volum depășea posibilitățile de plată ale Moldovei. Drept dovadă este faptul că oamenii îndurau foame chiar în timpul recoltării cerealelor. Deja în luna august în județul Chișinău, organele ocrotirii sănătății au înregistrat 5.200 cazuri de distrofie, dintre care 3.600 erau copii pînă la vîrsta de 14 ani.²³ În județul Bender, "după date nici pe de parte complete", în septembrie muriseră de distrofie 41 de oameni, în octombrie – 425, noiembrie – 410. La 31 iulie 1946 se atestă documentar și primul caz de canibalism în republică – în satul Milești, raionul Nisporeni.²⁴ Faptul că

țărani duceau lipsă de produse alimentare chiar în timpul recoltei grânelor s-a subliniat și în scrisoarea adresată lui I. V. Stalin la 21 decembrie 1946 de către președintele Biroului CC al PC(b) din toată Uniunea pentru Moldova, Butov F. M., secretarul CC al PC(b)M, N. Covali, și președintele Consiliului de Miniștri al RSSM, C. Rudi, în care se solicita ajutor alimentar republicii: "Anul trecut, - se menționa în scrisoare, - gospodăriile țărănești au avut careva rezerve de cereale vechi, dar în anul acesta în multe gospodării țărănești, chiar în perioada de recoltare se crease o situație grea cu alimentele".²⁵

Despre faptul că și planul de 72727 tone era peste puterile de plată ale republicii ne vorbesc convingător și următoarele calcule. După cum am menționat deja, în anul 1946 recolta globală de cereale a constituit 365 mii tone. La 1 ianuarie, același an, populația republicii număra 2 mln. 183 mii locuitori.²⁶ Din unele documente din acel timp aflăm că în condițiile de atunci, unui om îi era suficient pentru a supraviețui 300 grame de pâine, zilnic. Corespunzător cu această normă reiese că, de la recoltarea din anul 1946 pînă la cea din anul următor un om ar fi avut nevoie, pentru o alimentație limitată, de 109,5 kg cereale, iar întreaga populație a republicii – de circa 239 mii tone.

Pe lângă cereale pentru hrană, țărani mai aveau nevoie însă și de cereale pentru furaj, de cereale seminte pentru semănăturile de toamnă și primăvară.

În județul Bălți din cerealele strânse în anul 1946 (62551 tone) toamna s-au folosit drept hrană pentru vite 11973 tone, norma minimă zilnică pentru un cal fiind de 0,5 kg cereale, iar pentru un porc – de 1 kg.²⁷ Dacă generalizăm aceste norme zilnice pentru toate raioanele republicii, efectuând calculele respective, constatăm că țărani din RSSM, pentru a-și salva vitele de la pieire, în lunile noiembrie 1946 – aprilie 1947 (timp în care nu se putea conta pe pășuni) ar fi avut nevoie de peste 44200 tone cereale furaj (la 1 ianuarie 1947 în RSSM erau 324,2 mii vite cornute mari, 104,3 mii cai, 31,5 mii porci)²⁸ În perioada amintită normele pentru un cal și o vită cornută mare au fost de câte 90 kg cereale, iar pentru un porc – de 180 kg).

Și această cantitate de cereale-furaj pentru vite ar fi fost doar un minimum de care ar fi avut nevoie republica, pentru că în primul rând, în ajunul foametei numărul vitelor în RSSM era cu mult mai mare decât la 1 ianuarie 1947, iar în al doilea rând pe lângă vitele amintite țărani mai aveau oi și capre, păsări (la 1 ianuarie 1946 în republică erau înregistrate 1045,4 mii oi și 10,6 mii capre; în septembrie 1946 numai în 198 localități din județul Orhei erau 182.370 păsări²⁹), pentru întreținerea cărora de asemenea ar fi fost nevoie de cereale.

În a doua jumătate a anului 1946 și în prima jumătate a anului 1947 RSSM a primit semințe de la stat în cantitate de 94,1 mii tone.³⁰ Cu ele au fost însămânțate peste 70% din totalul suprafețelor arabile ale republicii.³¹ Deci, pentru asigurarea recoltei anului 1947 Moldova ar fi avut nevoie de peste 130 mii tone cereale.

Totalizînd cantitățile minime necesare populației pentru hrană, întreținerea vitelor și semințe, constatăm deci că republica în ajunul foametei avea nevoie stringentă de cel puțin 410 mii tone cereale, adică de mai multe cereale decât a fost producția globală de cereale în acel an. Iar aceasta înseamnă că ar fi trebuit ca întregul teritoriu să fi fost scutit de colectările de grâne și alte produse agricole și, mai mult, ajutat în această privință. Se înțelege că în cazul scutirii de rechiziții nu s-ar fi evitat foametea, dar aceasta n-ar fi condus la mortalitatea masivă a populației, cum s-a întâmplat de fapt.

Încercarea de a justifica rechizițiile prin afirmația că acestea au permis redistribuirea produselor agricole de la țărani înstăriți la cei săraci³² este lipsită de temei. În anul 1946, ca și în anii precedenți, agenții de colectări, îngrijorați mai mult ca de obicei că nu vor îndeplini planul evident exagerat, au "măturat podurile" nu numai la țărani înstăriți, dar și la cei săraci. Pe lângă aceasta, în anul 1946, de la țărani s-au rechiziționat produse agricole care n-au fost "redistribuite". La data de 1 ianuarie 1947 de la țărani s-au colectat 25659 mii ouă, 419,9 tone de brânză, 12792 tone lapte, 8607 tone fructe, 4477 tone legume, 10082 tone sfeclă de zahăr și alte produse,³³ pe care țărani nu le-au primit înapoi sub formă de ajutor.

Un factor care a contribuit la complicarea situației alimentare în republică în anii foametei a fost și distrugerea, odată cu instaurarea în ținut a regimului sovietic, a mecanismelor de luptă contra foametei, mecanisme constituite de veacuri și foarte efective.

În Moldova, care este un ținut cu agricultură negarantată, de-a lungul secolelor s-a acumulat o experiență bogată de luptă contra secetelor. Țăranii întotdeauna păstrau rezerve de produse alimentare, iar o dată cu primele semne ale calamității treceau la un consum extrem de limitat al produselor de hrană; suportau lipsuri extraordinare asemănătoare cu foamea, dar consumau cu parcimonie rezervele disponibile pînă la recolta următoare. În situații fără ieșire țăranii se puteau adresa pentru împrumuturi la stat, băncilor particulare, moșierilor, chiburilor. O asemenea practică deseori îi îngloda pe țărani în datorii, dar foametea rar depășea limita fatală. Așa, de pildă, din cauza secetei din primăvara și vara anului 1935, populația din sudul Basarabiei și din unele județe ale Moldovei (Tutova, Vaslui, Fălciu, Tulcea, Putna) în cursul iernii 1935-1936 era amenințată să îndure foame. Datorită ajutorului acordat de guvern însă, de Societatea Națională de Cruce Roșie a României, precum și de populația din județele neatinse de secetă, foametea a fost evitată.

Guvernul de la București a primit primele semnale despre apropierea foametei de la organele administrative locale, încă de la începutul verii. În luna septembrie Guvernul a fost înștiințat de acest fapt și de către Dl. Costinescu, președintele Societății Naționale de Cruce Roșie a României.³⁴ Ca urmare, la 4 octombrie 1935 ministrul de interne al României, Ion Inculeț, în numele Guvernului, se adresează Crucii Roșii Române cu rugămintea ca ajutorarea populației care va avea nevoie de alimente să fie condusă și organizată de această organizație. În conformitate cu art. 4 aliniatul 6 din statutul său, care, printre alte activități, prevedea și ajutorarea populației în caz de foamete, Crucea Roșie acceptă propunerea Guvernului.³⁵

Deja la 9 octombrie Comitetul Central al Crucii Roșii ia măsuri concrete cu privire la ajutorarea populației înfometate, printre care și subscrierea din fondurile Crucii Roșii a 1 mil. lei pentru ajutorarea

proiectată. Pentru a se căpăta mijloacele necesare, s-a făcut un apel către țară în care se solicitau ajutoare pentru populația suferindă, și altul către ministerele și instituțiile de stat, ca să organizeze în toate localitățile din țară strângerea de alimente, bani, haine și lemne pentru înfometăți. "În scopul de a duce la cunoștința publică nevoile populației și a îndemna lumea să dea ajutoare" se țineau conferințe la radio și se publicau apeluri în ziare. În județele lovite de secetă au fost create comitete de ajutorare de nivel județean și comunal. În comitetele județene intrau prefectul județului (ca președinte de onoare), președintele sau vice-președintele filialei Crucii Roșii din județul respectiv (ca președinte activ), comandantul garnizoanei, șefii autorităților județene și alte persoane cu dorință de a contribui la ajutorarea populației căzute la nevoie. Comitetele comunale erau compuse din autoritățile de comună și aveau menirea să organizeze cantine. „La cantine trebuiau să se hrănească numai acei copii ai căror părinți nu aveau nimic și nu puteau sau nu găseau unde să muncească și numai bătrânii lipsiți de orice posibilități de întreținere și nepuncticioși.

Comitetele locale urmau să se ocupe de tot ce privea organizarea și funcționarea cantinei, adică: alegerea localului și personalului, îngrijirea de unelte trebuincioase (bucătărie, magazie pentru păstrarea lor, veselă; în principiu fiecare copil a venit cu propria-i strachină, cană și lingură), pregătirea hranei (care urma a se face mai cu seamă pe rând, de femeile din sat care aveau copii hrăniți la cantine), precum și grija neîncetată pentru curățenia localului, buna alegere a alimentelor etc.

Personalul care se afla în serviciul cantinelor trebuia să poarte un brasard alb cu cruce roșie, pe a cărui parte să fie pus sigiliul filialei.

Deasupra localurilor în care erau cantinele trebuia să se așeze un steag al Crucii Roșii”.³⁶

În urma măsurilor luate de Crucea Roșie și de autorități, din decembrie 1935 până în mai 1936, au fost deschise și au funcționat, în anumite intervale de timp, 731 cantine și 40 ceainării, la care s-au alimentat circa 125 mii oameni. Costul total al hranei a constituit 46.921.855 lei. 61.761 persoane dintre cei care s-au alimentat la cantine au fost și îmbrăcați, pentru că „nu puteau veni la cantine goi”. Costul total al îmbrăcămintei,

încălțăminte și rufăriei primite de populația din județe care au suferit din cauza secetei a fost evaluat de Crucea Roșie la 5.785.801 lei. În total Crucea Roșie Română a primit, din diferite surse, în vederea ajutorării populației înfometate, mijloace bănești și materiale în valoare de 82.013.631 lei. A cheltuit în acest scop 55.158.709 lei, iar banii rămași au constituit un fond "pentru ajutorare atunci când s-ar simți nevoie".³⁷

De subliniat că opera de salvare a populației de la foamete, întreprinsă de Crucea Roșie Română în anii 1935-1936, nu ar fi reușit atât de bine, dacă nu era cunoscută în întreaga țară; căci din suma totală de 82.013.631 lei adunați de Crucea Roșie pentru a ajuta pe înfomețați, 50.236.917 lei au fost donații ale populației ce nu a avut de suferit în urma secetei. Destul de semnificativ vorbește despre ajutorul acordat basarabenilor înfomețați de populația din restul României Mari, luarea de copii basarabeni pentru a-i hrăni și îngriji în regat de către anumite persoane și instituții. În total au fost luați și îngrijiți în regat 2245 copii din Basarabia. Dintre ei 434 au fost hrăniți și îngrijiți de Societatea „Leagănul Sf. Ecaterina”, 174 – de Pretura plasei Gherla-Someș, 114 – de prefectura județului Brașov, 10 copii – de Batalionul 2 Vânători de Munte Brașov, 36 – de Comandamentul Pompierilor București.³⁸

Deși popoarele din imperiul sovietic au ieșit din războiul antihitlerist sărăcite, credem că, dacă în anii 1946-1947 Guvernul sovietic s-ar fi adresat cu un apel către ele pentru a veni în ajutor cu alimente populației din regiunile lovite de secetă, destinul miilor de moldoveni, ruși, ucrainieni, găgăuzi etc. care au pierit de foame, ar fi fost altul. Însă regimul stalinist totalitar nu putea să facă cunoscut opiniei publice din țară și de peste hotare tragedia Moldovei. Aceasta ar fi discreditat, conform concepției diriguitoarelor de la Kremlin, URSS-ul și socialismul. Mai mult decât atât, se făcea tot posibilul pentru a ascunde adevărul despre situația din Moldova chiar de cei ce îndurau foame – în nici un ziar de atunci nu întâlneam cuvântul foamete. În anii postbelici, nici bisericii, printre misiunile de caritate ale căreia este și cea de a-i hrăni pe cei flămânzi, nu i s-a permis să acorde ajutor oamenilor ce mureau de foame.

Populația republicii, după cum am menționat deja, a început să îndure foame din vara anului 1946. Tot atunci a început să primească și

ajutor alimentar, ajutor ce trebuie însă înțeles în contextul evenimentelor descrise.

În literatura istorică, vorbindu-se despre ajutorul acordat țăranilor în timpul foametei, se subliniază că statul le acorda acestora ajutor alimentar și mai înainte, începând cu anul 1944.³⁹ Acest fapt este calificat drept o grijă a statului față de țăranime. După părerea noastră, pe lângă „grijă” existau cauze de altă natură. Pur și simplu în urma restabilirii politicii fiscale de până la război acordarea de ajutor alimentar unor gospodării țărănești devenise inevitabilă. Statul, luându-le ultimile rezerve de grâne pentru a îndeplini planurile exagerate de livrare a cerealelor la stat, era nevoit apoi să le întoarcă acestora o parte din cereale sub formă de ajutor alimentar. Altfel țăranii ar fi murit de foame și atunci nu ar mai fi fost cine să lucreze pământul și să le plătească impozitele. În satul moldovenesc se crease o situație paradoxală: țăranilor cu o mână li se luau grânele, iar cu alta li se înapoiau aceleași grâne sub formă de ajutor.

Întoarcerea unei părți din grâne țăranilor sub formă de ajutor avea loc aproape imediat după îndeplinirea planurilor de livrare a cerealelor la statul sovietic de către republică, ori chiar și mai devreme. Așa, de exemplu, acordarea de "ajutor" alimentar țăranilor din recolta anului 1944 s-a început la mijlocul lunii decembrie același an,⁴⁰ din roadele anului 1945 – în ianuarie 1946⁴¹, din recolta anului 1946 – în august al aceluiași an.⁴² Țăranilor din județul Bender, din decembrie 1944 până în martie 1945 statul le-a furnizat 135 tone cereale, țăranilor din județul Chișinău și Orhei, din ianuarie până în mai 1945 – respectiv 80 și 60 tone de cereale. În ianuarie 1946 județelor nominalizate, precum și județului Bălți, li s-a distribuit 150 tone cereale.⁴³

Fapte de acestea au avut un caracter sistematic, dar n-a fost o practică de redistribuire a produselor agricole, ori o grijă a statului față de sat. Drept dovadă este faptul că într-o atare situație se aflau și colhoznicii din raioanele din stânga Nistrului. De pildă, acestea în ianuarie-februarie 1945 au primit drept ajutor alimentar 110 tone de cereale, iar în aceleași luni ale anului 1946 – 60 tone.⁴⁴

Este clar că dacă țăranii erau lipsiți de strictul necesar pentru hrană, rămâneau și fără cereale de sămânță, care tot de la stat le primeau ca

împrumut. În anul 1944 țărani au primit ca împrumut de la stat peste 114 mii puduri de semințe, iar în anul 1945 – peste un milion. La 2 februarie 1946 Consiliul Comisarilor Poporului al URSS a adoptat o hotărâre conform căreia colhozurilor și gospodăriilor țărănești individuale din RSSM li s-au furnizat sub formă de împrumut 2 mii tone de cereale, iar conform unei hotărâri de la 11 martie același an colhozurile, sovhozurile, punctele de închiriere a cailor și gospodăriile țărănești au primit în anul 1946, din fondul statului, 11.440 tone de cereale semințe pentru semănatul de primăvară.⁴⁵ În aprilie țărani au mai primit 3.720 țentnere de floarea-soarelui și 19.500 țentnere de soia.

În timpul foametei din anii 1946-1947 republica a început să primească „ajutor” alimentar din luna august 1946, când a fost adoptată hotărârea Consiliului de Miniștri al URSS „Cu privire la măsurile de ajutorare a colhozurilor, gospodăriilor țărănești și sovhozurilor din RSSM în legătură cu recolta slabă din anul 1946”.⁴⁶ Conform hotărârii, republicii i-au fost livrate 1,5 mln. puduri de cereale (750 mii puduri de grâu și tot atâtea de porumb), cu condiția de a fi restituite statului din recolta anilor 1947-1948 fără dobândă. Din această cantitate, locuitorilor raioanelor din stânga Nistrului li s-au livrat 265 mii de puduri, iar restul – populației raioanelor ne colectivizate din stânga Prutului, care avea cea mai mare nevoie de ele. Prin aceeași hotărâre statul a mai furnizat republicii: 410 mii țentnere de pâine comecială pentru a fi vândută țăranilor, 28 tone cereale pentru lucrătorii stațiilor de mașini și tractoare și 49 mii tone secară și grâu împrumut țăranilor, pentru semănatul de toamnă, care trebuiau să fie restituite din recolta anilor viitori cu dobândă de 10%.⁴⁷

Corespunzător cu hotărârea adoptată, cerealele livrate țăranilor ca împrumut au fost distribuite între colhozurile și sovhozurile din stânga Nistrului de Consiliul de Miniștri al RSSM, iar între colhoznici de către cârmuirile colhozurilor. În raioanele din stânga Prutului Consiliul de Miniștri al RSSM a distribuit cerealele județelor și raioanelor, iar comitetele executive ale acestora, luând în considerare necesitățile populației în alimente, sovietelor satești. Norma de cereale distribuită unei gospodării a fost fixată de Guvernul republicii în limitele a 4-10 kg. În

cazuri deosebite, cu aprobarea comitetelor executive raionale, familiilor cu mulți copii li se putea acorda un împrumut ce depășea 10 kg.

Hotărârea mai prevedea ca distribuirea cerealelor eliberate de guvern țăranilor să fie încheiată până la 15 octombrie.⁴⁸ În realitate împărțirea lor s-a finalizat tocmai în luna noiembrie. Pe lângă aceasta, în timpul distribuirii cerealelor s-au comis multe greșeli și abuzuri, care au diminuat substanțial ajutorul. Bunăoară în satul Baurci Moldoveni din r. Cahul activul sovietului sătesc își rezervase în toamna lui '46 câte 200 kg de grâne, iar celorlalți țărani li s-a repartizat numai câte 50 kg. O parte din țărani, cărora li se cuvenea ajutorul alimentar, n-a fost introdusă la timp în liste. În același sat familia din cinci persoane a lui Ion Nebunu s-a pomenit într-o situație critică încă în toamna lui 1946, însă n-a fost introdusă în liste până în februarie 1947, ceea ce a dus la moartea, din cauza distrofiei, a patru membri ai familiei.⁴⁹ O asemenea practică avea o circulație largă în Moldova. În una din hotărârile Guvernului republicii de la începutul lui ianuarie 1947 se menționa: "în timpul distribuirii și acordării de împrumut alimentar gospodăriilor țărănești în august 1946 într-un șir de raioane au fost comise grșeli și denaturări grave, ce au constat în faptul că împrumutul s-a acordat gospodăriilor ce nu aveau nevoie de el, pe legături de rudenie, falsificarea listelor după aprobarea lor de către comitetele executive raionale ș.a."⁵⁰

Ajutorul acordat țăranilor conform hotărârii din august 1946 n-a îmbunătățit prea mult situația alimentară din republică. În luna noiembrie numărul bolnavilor de distrofie a atins cifra de 30 mii (vezi tabelul nr. 7, pag. 83), iar în luna decembrie, numărul celor decedați în urma distrofiei era peste patru mii. Către sfârșitul anului 1946 foametea atârna asupra republicii ca sabia lui Damokles. La începutul lunii ianuarie 1947, în județele Cahul și Bender, 80% din populație avea nevoie de ajutor alimentar; în județele Orhei și Chișinău – 70%, Soroca și Bălți – 43%. În raioanele din stânga Nistrului: Slobozia și Tiraspol – 50%, Dubăsari

Tabelul nr. 7

**Date cu privire la numărul distrofieilor și deschiderea cantinelor în
timpul foametei din anii 1946-1947 în RSS
Moldovenească**

Data	Numărul distrofiecilor înregistrați	Numărul distrofiecilor internați în spitale		Numărul cantinelor deschise	Numărul persoanelor ce se alim. la cantinele deschise
		Cifre abs.	%%		
noiem. 46	29915	-	-	-	-
01-12-1946	53210	-	-	-	-
01-01-1947	71506	8698	12,10	-	-
10-01-1947	82603	10169	12,31	-	-
20-01-1947	116965	11667	9,97	307	41400
01-02-1947	169924	19798	11,65	604	106300
15-02-1947	201807	22366	11,08	606	114057
16-02-1947	204393	22565	11,04	609	113957
17-02-1947	202629	22659	11,18	606	113822
18-02-1947	200611	24135	12,03	609	114872
19-02-1947	201705	24176	11,98	609	115097
20-02-1947	206144	24750	12,00	609	116804
21-02-1947	208941	25205	12,06	627	122279
22-02-1947	208308	25592	12,28	635	123172
24-02-1947	213084	26143	12,26	644	122500
25-02-1947	216848	27088	12,40	657	123752
26-02-1947	222300	27678	12,45	658	123937
01-03-1947	235699	28557	12,10	682	123240
15-03-1947	240537	45469	18,00	1012	185292
20-03-1947	238914	*	*	*	*
01-04-1947	220682	47616	21,57	1023	185724
15-04-1947	190364	39311	20,65	1012	181075
25-04-1947	*	36497	*	1011	174675
01-05-1947	152424	34138	22,39	1006	175188
15-05-1947	123763	27744	22,41	897	140658
01-06-1947	91490	19967	21,82	765	124047
01-07-1947	90287	12980	14,37	-	-
10-07-1947	68943	5647	8,1	-	-
20-07-1947	46827	4277	9,13	-	-

*Tabelul e alcătuit de autor. Izvor: "Голод в Молдове (1946-1947)". Сборник документов, Кишинев, "Штиинца", 1993, стр. 351, 385, 524, 545.

* -- lipsesc date

și Grigoriopol – 40%, Râbnîța și Camenca - 25 și respectiv 20%.⁵¹ Era aproape imposibil să faci rost de o bucată de pâine. Comerțul cu pâine era interzis, iar în magazinul de stat pâinea se vindea rar. În raioanele din centrul și sudul republicii încep să fie înregistrate cazuri de canibalism și de folosire a cadavrelor ca hrană. Părinții își mâncau copiii, copiii își mâncau părinții. Se mânca frate pe soră și soră pe frate. În satul Cazaclia r. Taraclia, de exemplu, țărancă C. * la 1 decembrie și-a tăiat fiica de 6 luni și a mâncat-o, iar la 21 decembrie, în același scop, a tăiat un băiat al vecinului în vîrstă de 8 ani.⁵² La 23 decembrie în Taraclia cetățeanca I. și-a mâncat fiica născută cu 2 zile în urmă.⁵³ „În hutorul Taraclia Sovietul sătesc Sadăc, - citim într-un document de la sfârșitul lunii ianuarie 1947, - a murit din cauza distrofiei cetățeanca Cagurluianu și fratele său. Sovietul sătesc i-a obligat pe cetățeanca I. și feciorii ei să-i îngroape pe decedați, în cimitir. Ultimii au cărat cadavrele în cimitir, pe unul l-au îngropat, iar pe altul l-au acoperit cu zăpadă, tăind din el în prealabil o bucată de carne pe care au adus-o acasă, au fiert-o și împreună cu mama lor au mâncat-o. După aceasta, feciorii, la insistența mamei, au adus de la cimitir tot cadavrul și l-au întrebuințat ca hrană. În timpul percheziției la țărancă I. „a fost găsit pe plită un ceaun în care fierbea un cap de om”. Iată cum povestea anchetatorului despre faptele sale un om adus la starea de canibalism de regimul „eliberator” de la răsărit: ”La interogatoriile inițiale am depus mărturii imprecise și incorecte. Nu-mi amintesc exact pe ce dată, în luna ianuarie 1947, după serviciul la calea ferată, aveam liber și eram acasă, acasă mai erau soția, tata și mama. Tata, exprimându-și nemulțumirea față de președintele Sovietului sătesc, cerea de la mine alimente și pâine. Eu i-am răspuns: rația care mi se dă o aduc acasă și o mîncăm împreună, tatăl însă, obișnuit, mi-a răspuns că rația mea nu ajunge la toată familia. Când soția mea a ieșit în stradă, mai exact în odaia vecină, tata a început să mă înduplece ca să-l tai pe feciorul Nicolae și carnea să o mîncăm; eu la început nu eram de acord, dar când soția s-a întors în odaie i-am povestit, în prezența mamei, convorbirea cu tata, și ele au fost de

*Din considerente morale aici și mai departe se indică numai inițialele numelor de familie.

acord cu propunerea lui. Atunci tata a luat cuțitul, iar eu un castron, și l-am pus la gât copilului, pentru ca sîngele să nu cadă pe pat; tata a tăiat gâtul copilului, iar pe urmă l-am despicat în mai multe bucăți, l-am fiert și l-am mîncat cu toții în familie.

Au trecut 4 zile, în lipsa mamei, eu cu soția și tata ne-am înțeles să o tăiem pe mama și când ea s-a întors în casă și s-a așezat pe pat, soția a înhățat-o în mâini și a doborât-o, iar eu i-am tăiat mamei gâtul cu cuțitul. Înainte de moarte mama a văzut în mâinile mele cuțitul și m-a rugat să nu o tai, și a țipat puțin. Carnea mamei de asemenea am mîncat-o.

La omorârea mamei tatăl n-a participat, dar când noi am omorât-o, el se afla în casă și se uita la noi. După moartea mamei au trecut 7 zile. Eu m-am înțeles cu soția să-l omorâm și pe tata. În acest scop eu și soția am ieșit în stradă să ne înțelegem, iar cum numai am intrat în casă, l-am înhățat pe tata, l-am pus pe pat, iar soția i s-a urcat pe picioare, tatăl a început să țipe și să mă roage să nu-l tai. Eu, neluând în seamă rugămințile lui, i-am tăiat gâtul, în același mod, folosind o parte din carne, iar restul am ascuns-o în zăpadă, unde aceasta a și fost găsită...”⁵⁴ Credem că a înmulți exemplele este de prisos. E destul să spunem că în județul Cahul, din decembrie 1946 până la 24 februarie 1947 au avut loc 15 cazuri înregistrate de canibalism și 10 cazuri de folosire în hrană a cadavrelor.⁵⁵ În ansamblu, în republică, din ianuarie până la 15 februarie 1947, au fost înregistrate 39 cazuri de canibalism, cu 40 de jertfe.⁵⁶ Rămîne de presupus doar câte cazuri n-au fost înregistrate și n-au încăput în nici un document mărturie!

Ca urmare a situației alimentare complicate, în republică, crescuse și criminalitatea. Secretarul Comitetului județean Bălți al PC(b), M. V. Goloșchinov, la 28 februarie 1947 scria la Chișinău că în județ sunt înregistrate cazuri de canibalism. „Crimele sunt comise completamente conștient... Mulți delicvenți își motivează delictele săvârșite prin faptul că pentru crime oamenii sunt închiși în închisori, unde li se dă pâine și hrană, și ei nu mor de foame. De aceea e mai bine să comiți o crimă și să nimeriști în pușcărie, și să-ți păstrezi viața, decât să mori de foame”.⁵⁷ În lunile decembrie 1946 – ianuarie 1947, numai în raionul Baimaclia au fost distruse 4 bande de jaf înarmate, care întruneau 44 de membri.⁵⁸

Dacă în anii '30 o parte din populația RASS Moldovenești căuta să se salveze de la moarte prin foame, trecând Nistrul în Basarabia, apoi în

anii 1946-1947 o parte din populația din raioanele de frontieră ale republicii căutau să treacă Prutul. Astfel, în anul 1946 pe porțiunea detașamentului de frontieră nr.22 au fost reținuți 400 oameni care au încercat să treacă Prutul, iar în ianuarie 1947 – 101.⁵⁹

Situația alimentară gravă la sfârșitul anului 1946 determină Guvernul URSS să întreprindă măsuri suplimentare pentru a salva populația Basarabiei de la foamete. La 29 decembrie 1946 Consiliul de Miniștri al URSS adoptă hotărârea „Cu privire la acordarea de ajutor suplimentar colhozurilor, sovhozurilor și gospodăriilor țărănești din RSS Moldovenească în legătură cu recolta slabă din anul 1946.”⁶⁰

Ca și în august 1946, conform hotărârii din decembrie, republicii i s-au furnizat 1,5 mln. puduri de cereale, care trebuiau să fie distribuite în lunile ianuarie-mai 1947 în cote egale cu câte 300 mii puduri lunar. Până la 10 ianuarie 1947 se prevedea a se deschide 500 cantine subvenționate de stat, pentru deservirea, o dată pe zi, a 100 mii oameni. Se mai prevedea să se furnizeze cantinelor 500 tone carne-pește, 370 tone crupe, 130 tone zahăr și 65 tone grăsimi.

Hotărârea obliga "Moldavpotrebsoiuz"-ul, președinții comitetelor executive județene și raionale, sovietele sătești ca deschiderea acestor cantine să se înfăptuiască pe contul resurselor locale. Cantinele trebuiau să fie asigurate cu încăperi și lemne pentru încălzire, iar pentru deservirea lor să fie angajate activistele Sovietelor sătești, cu prioritate femeile delegate. În astfel de cantine urmau să se alimenteze persoanele care suferau de subnutriție, în primul rând copiii. Listele lor urmau să fie alcătuite în cadrul unor comisii speciale ale sovietelor locale și aprobate la ședințele lor.

Luând în considerare greșelile și abuzurile care s-au comis în timpul distribuirii cerealelor în vara și toamna anului 1946, Guvernul republicii și Biroul CC al PC(b)M a obligat președinții comitetelor executive județene și raionale ale Sovietelor de deputați ai poporului, secretarii comitetelor de partid din județe și raioane, să asigure distribuirea echitabilă a produselor alimentare. În acest scop au fost trimiși în sate activiști de partid și sovietici din centrele județene și raionale.⁶¹

Măsurile luate în vederea distribuirii juste a alimentelor înfometaților n-au putut însă depăși trăsăturile proprii sistemului totalitar de tip stalinist. Birocratismul și formalismul sistemului paraliza nu numai

funcțiile vitale ale oamenilor, ci și multe organizații de stat, care trebuiau "să traducă în viață" hotărârea din decembrie.

"Tărăgănări deosebite la eliberarea alimentelor au loc la punctele „Zagotzerno”, unde pe lângă listele țăranilor cu semnăturile lor se cer și procuri, - scria locțiitorul președintelui Comitetului Executiv județean Bălți pe adresa lui Rudi, președintele Consiliului de Miniștri al RSSM, la începutul lui februarie 1947. – Mulți țărani sunt necărturari și în liste s-au iscălit unele persoane, iar în procuri altele. Drept rezultat, punctele „Zagotzerno” nu primesc asemenea documente, iar reprezentanții unor soviete sătești au fost nevoiți să facă drum dus-întors de 3-4 ori pînă au primit cerealele". În continuare, în scrisoare se cerea ca formalitățile necesare pentru eliberarea alimentelor de către punctele „Zagotzerno” să fie simplificate.⁶² „Am fost în raionul Strășeni în ziua de 25 ianuarie, - aducea la cunoștința Biroului Consiliului de Miniștri al RSSM Cvasov, - și pentru un șir de sate lista de distribuie a alimentelor nu era aprobată, deși grânele erau în cantitate destulă. Aceasta e o mare crimă din partea șefului Comitetului executiv raional Murahovschi. În acea perioadă de timp distrofia în raion creștea din zi în zi, și nedistribuirea produselor alimentare a dus la o mortalitate înaltă.”⁶³

În literatura istorică dificultățile întâlnite la transportarea produselor alimentare în sate sunt prezentate ca fiind legate, în primul rând, de condițiile meteo nefavorabile și starea proastă a drumurilor. Iarna anului 1947 într-adevăr a fost nu numai geroasă, dar și bogată în zăpadă, troienele pe unele drumuri atingând înălțimea de 2 metri. În urma înzepezirii drumurilor între 28 ianuarie și 4 februarie, cea mai mare parte a transportului a stagnat în întreaga republică.⁶⁴ O asemenea situație a fost și la începutul lunii martie cauzată de desfundarea drumurilor. Totuși cauzele legate de condițiile meteo erau secundare. Cu atât mai mult, că oamenii, deși îndurau foame, participau activ la curățirea drumurilor de zăpadă (de exemplu, în ziua de 28 ianuarie 1947 la această muncă în județul Soroca au participat 2200 oameni și 11 autovehicule, în județul Bălți – 2500 oameni, județul Cahul – 2400 oameni dintre care 700 militari)⁶⁵, iar Guvernul republicii, prevăzând desfundarea drumurilor, a adoptat la 26 februarie o hotărîre conform căreia urma ca localitățile să fie asigurate din timp cu produse alimentare.⁶⁶ E altceva că în condițiile de

atunci hotărârile adoptate de guvern se realizau doar parțial, cu întârziere, iar în unele cazuri erau chiar sabotate.

Conform hotărârii din ianuarie (la 2 ianuarie 1947 CM al RSSM a dublat hotărârea CM al URSS de la 29 decembrie 1946), mijloacele de transport din republică urmau să fie mobilizate, în primul rând la transportarea încărcăturilor alimentare.⁶⁷ Această obligație însă a fost ignorată de foarte mulți funcționari. Interesele lor personale și departamentale nu coincideau cu cele ale miilor de oameni ce mureau de foame.

Asigurarea transportării produselor alimentare, pe tot parcursul lunilor de foamete, de către conducătorii de ministere, departamente și unele organizații a fost atât de nesatisfăcătoare, încât CC al PC(b)M și CM al RSSM au considerat necesar să adopte câteva hotărâri cu privire la îmbunătățirea stării de lucruri. La 27 februarie 1947 această chestiune a fost discutată la ședința Biroului CM, la care ședință locțiitorul președintelui Consiliului de Miniștri, Troian, relatează: „Multe ministere n-au înțeles importanța hotărârilor adoptate anterior. Inspekția Auto de stat controlează zilnic ieșirea mașinilor (angajate în transportarea încărcăturilor alimentare – aut.) și raportează că au loc abuzuri și acte de sabotaj. Au loc cazuri când mașinile sunt descompletate, pentru a nu fi trimise în județe și raioane. Sunt emise certificate despre defectarea mașinilor, pentru a fi folosite pe loc”.⁶⁸ În aceeași zi locțiitorul Inspekției Auto de stat cerea permisiunea lui Rudi de a sechestra autovehicolele din organizațiile auto care sabotau hotărârile Guvernului cu privire la transportarea alimentelor, motivând că nu vede alte metode pentru a-i face pe conducătorii ministerelor și departamentelor să asigure transportarea grânelor menite celor ce sufereau de foame.⁶⁹ Au fost înregistrate cazuri când conducătorii unor organizații, pentru a nu trimite mașinile la transportarea alimentelor, eliberau șoferii de la lucru. Despre faptul că transportarea încărcăturilor alimentare la înfometate stagnează catastrofal, ne vorbesc și următoarele date: pe data de 16 februarie 1947 în județul Chișinău, din 207 mașini mobilizate la transportarea alimentelor în sate, lucrau doar 78, la 27 februarie, din 1056 camioane mobilizate în întreaga republică, lucrau doar 287.⁷⁰ În una din hotărârile sale CM al RSSM constată: „Multe ministere și departamente au subapreciat importanța deosebită a mobilizării transportului auto în republică pentru acordarea de

ajutor colhozurilor și gospodăriilor țărănești la transportarea încărcăturilor alimentare și pentru semănături, manifestă iresponsabilitate față de lucrul de acordare a ajutorului populației la pregătirea semănatului de primăvară și la lichidarea dificultăților alimentare, opunând acestei importante sarcini interesele lor departamentale înguste... Unii conducători de ministere și departamente, care n-au îndeplinit încă sarcinile privind mobilizarea autovehiculelor... în unele cazuri merg pe calea înșelării și sabotării directe a hotărârilor CM al RSSM”.⁷¹

Deși la sfârșitul lunii februarie CM al RSSM a pedepsit unele persoane cu funcții de răspundere pentru neîndeplinirea hotărârilor Guvernului cu privire la mobilizarea mijloacelor auto pentru transportarea alimentelor, situația nu s-a ameliorat nici în lunile următoare. De pildă, la 17 martie, din 198 autovehicule mobilizate în același scop în județul Chișinău, doar 131 lucrau la transportarea încărcăturilor alimentare, iar la 1 aprilie din 94 autovehicule își făceau datoria doar 59.⁷² Nici nu se putea altfel: practicile birocratice deveniseră stereotipuri, și dacă în condiții obișnuite de existență a regimului stalinist ele mai făceau față unor necesități elementare, apoi în situații extreme, după cum a dovedit-o și foametea din Moldova, ele deveneau total inefficiente. E cazul să mai amintim că majoritatea activiștilor din ministere, departamente etc. la acel moment erau dezinteresate, făcând parte dintre „cadrele de înaltă calificare” venite să construiască socialismul în republică, și pe care puțin îi dorea inima pentru moldovenii care mureau cu miile. Atunci când vorbim despre ajutorul acordat Moldovei în acei ani, credem că trebuie menționat și acest aspect. Totodată, trebuie menționat faptul că au fost conducători, șoferi, care-și dădeau seama de importanța transportării la timp a produselor alimentare pentru înfometate și făceau tot posibilul pentru a asigura la timp localitățile cu pâine. În luna martie 1947 10 șoferi, care în luna februarie își îndepliniseră planurile de lucru cu 115-150% au fost premiați cu lucruri de preț de către CM al RSSM, iar 45 – au primit premii de la comitetele executive ale sovietelor de deputați ai poporului județene și raionale.⁷³

E necesar de remarcat și faptul că *o bună parte din produsele alimentare eliberate de la punctele „Zagotzerio” nu ajungeau la punctele de destinație, deoarece se furau chiar de cei ce le transportau.* Conform datelor lucrătorilor din Controlul de Stat, numai în 7 raioane din republică

în lunile ianuarie februarie 1947 au fost furate și irosite 1128 puduri de grâne. În raionul Comrat, în timpul transportării grânelor de la punctele „Zagotzerno” la depozitele „Raipotresbsoiuz”-ului, au fost furate 12077 kg produse alimentare, ceea ce constituia 12% din împrumutul acordat de stat țăranilor din raion pentru luna ianuarie. În raionul Kotovschi, în timpul transportării produselor din Chișinău în raion au fost furate 1154 kg cereale și irosite peste 450 kg.⁷⁴

În urma manifestărilor de birocratism și formalism din partea reprezentanților regimului stalinist, a "dificultăților" legate de transportarea pâinii sufereau, în primul rând, înfometajii. Numărul lor creștea din lună în lună: de la 30 mii în noiembrie numărul distroficiilor a crescut până la peste 70 mii la sfârșitul lunii decembrie și la 222.300 la data de 26 februarie 1947⁷⁵ (vezi tabelul nr. 7). Excesul de formalism la alcătuirea listelor conducea la eliberarea cu întârziere a produselor alimentare sovietelor satești și orășănști, iar de aici, din aceleași cauze, se târăgăna distribuirea de alimente consumatorilor. Consecințele acestei practici criminale, precum și ale sabotării transportării alimentelor de la punctele „Zagotzerno” în localități pot fi și ele aflate din documentele de arhivă, alcătuind mărturii autentice despre acei ani. Din 300 mii puduri distribuite cu titlu de împrumut sovhozurilor, colhozurilor și țăranilor individuali pentru luna ianuarie, la data de 1 februarie au fost luate de la punctele „Zagotzerno” doar 240 mii, adică 80%.⁷⁶ În raionul Leova, sovietele satești au început să primească alimente numai începând cu 30 ianuarie, deoarece listele țăranilor ce trebuiau să primească ajutor au fost schimbate de câteva ori. În satele Iargora și Filipeni, același raion, din împrumutul alimentar ce li se cuvenea în prima lună a anului 1947, țăranii au primit doar 18 și respectiv 47%. Din 1435 țentnere de produse alimentare cuvenite sovietelor satești din raionul Kotovski pentru luna ianuarie, acestea (la data de 1 februarie) luaseră de la punctele „Zagotzerno” 1250 țentnere, iar țăranilor li s-a distribuit doar 72%. În sovietele satești Gorești și Zâmbreni, din același raion, în luna ianuarie țăranii n-au primit din împrumutul acordat nici un grăunte.

O situație asemănătoare era și în raioanele colectivizate din stânga Nistrului. În raionul Slobozia, din 74,8 tone cereale, ce reveneau colhozurilor pentru luna ianuarie, la începutul lunii februarie sovietele satești luaseră de la punctele „Zagotzerno” doar 67,3 tone. Colhozurile

„Molotov” și „Crasnâi partizan” („Partizanul roșu”) din acest raion au început să primească produse numai de la 30 ianuarie, iar colhozul „Moldova socialistă” – începând cu 5 februarie 1947. Sovietele satești din raionul Tiraspol au luat în luna ianuarie de la punctele „Zagotzerno” doar 78% din cantitatea de 72 tone produse ce li se cuvenea. Colhozul „Crasnâi Octeabri” („Octombrie roșu”) din r. Tiraspol, din 29 țentnere de produse, ce i se cuveneau pentru luna ianuarie, a adus din centrul raional doar 14,5 țentnere, iar colhozurile „Crasnâi sadovod” („Pomicultorul roșu”) și „Luceafărul roșu”, cărora li s-a distribuit câte 32 țentnere de cereale – au luat câte 16 respectiv și 15 țentnere. Unul dintre colhozurile raionului n-a reușit să ridice nimic din împrumutul acordat de stat, în luna ianuarie de la punctele „Zagotzerno”.⁷⁷

Aducerea în sat a pâinii, distribuită țăranilor de către stat ca împrumut, nu însemna însă că aceasta ajungea negreșit la destinatar. Până să ajungă la înfometați, trecând prin mrejele aparatului administrativ de comandă inferior, șuvița de alimente se subția și mai mult. Președinții, secretarii și activiștii sovietelor satești, precum și șefii cantinelor, barăcilor de dezinfecție, lucrătorii acestora, profitând de funcțiile lor, recurgeau la mari abuzuri în distribuirea alimentelor pentru înfometați. La sfârșitul lunii ianuarie 1947 controlorul principal al Direcției de control și revizie al RSSM, G. Panfilov, constata: „După cum se vede din materialele ce ne vin de pe teren, în ce privește primirea împrumutului și întocmirea obligațiilor la el, lucrurile nu stau tocmai bine. Așa de exemplu, în sovietul orașenesc Cahul obligațiile cu privire la restituirea împrumuturilor de alimente și semințe se încasează ilegal câte o rublă de la fiecare kilogram eliberat. Se încasează de la populație și o plată deosebită pentru cântar..., pentru cheltuielile legate de transport, fără a se elibera chitanțe ori a se întocmi liste pentru sumele încasate. Evidența banilor strânși astfel nu se duce în nici un mod.”⁷⁸ Practica încasării banilor de la țărani pentru cerealele împrumutate era răspândită în majoritatea raioanelor republicii. În 4 soviete satești din raionul Chișinău, inspectate de lucrătorii Controlului de stat, s-au găsit în luna februarie 9708 ruble încasate de la țărani, destinate, chipurile, pentru acoperirea cheltuielilor legate de transportarea alimentelor, iar în februarie – 6628 ruble. În sovietul sătesc Comratul-Nou, în lunile ianuarie-februarie 1947 au fost strânse și însușite de la țărani, pentru alimentele date lor ca împrumut, 13.571 ruble.⁷⁹

În raioanele din stânga Nistrului cele mai frecvente abuzuri la distribuirea alimentelor pentru înfometați se observau la diferența dintre rațiile colhoznicilor de rând și cele ale personalului administrativ al colhozurilor, ultimii bucurându-se de mari privilegii, precum și în acordarea de ajutor țăranilor în mod arbitrar, și nu în funcție de necesitate. De exemplu, în sovietul sătesc Crasnogorca r. Tiraspol, membrilor de rând din colhozul „Șevcenco” li se dădea lunar câte 1-2 kg cereale pentru fiecare membru al familiei, iar funcționarilor colhozului – câte 8 kg pentru fiecare membru din familie. În colhozul „Congresul VII al Sovietelor”, raionul Slobozia, împrumutul acordat de stat se distribuia astfel: colhoznicilor simpli – câte 500 gr porumb în știuleț, pentru fiecare ieșire la lucru în luna ianuarie, iar cadrelor de conducere – câte 20 kg cereale la familie, indiferent de necesitate și numărul membrilor familiei.⁸⁰

Lista abuzurilor reprezentanților din veriga inferioară a regimului totalitar stalinist la distribuirea produselor alimentare este fără capăt, și am putea enumera aici sute de exemple. Exemplul care urmează este unul dintre cele mai tipice și vine să argumenteze concluzia că în anii foametei țăranii s-au pomenit fără apărare în fața celor mai mărunți reprezentanți ai regimului comunist, care le hotărau soarta: "Președintele Sovietului sătesc Cuhnești, Juc, - raporta în martie 1947 procurorul din r. Bolotino procurorului județean Bălți, - în timpul cât a lucrat ca președinte, a abuzat de funcția sa de serviciu la distribuirea produselor alimentare, incluzând în liste pe cei ce nu aveau nevoie de pâine, nu reacționa la reclamații. Oamenii mureau, iar el nu le acorda ajutor alimentar. Așa de exemplu, Galbici Eugenia Gerasimovna de nenumărate ori s-a adresat președintelui Juc după ajutor, care refuzându-i-l a declarat: „Aveți 4 cadavre, faceți din ele șuncă și mâncați, iar de îngropat nu le îngropați”.⁸¹

Am spus că hotărârea din ianuarie 1947 prevedea acordarea de ajutor alimentar populației republicii și prin intermediul cantinelor. Până nu demult istoricii, descriind această formă de ajutor, vorbeau doar despre numărul cantinelor deschise și volumul produselor alocate lor. Dar pentru a înțelege efectul real al ajutorului primit de țărani la cantine, este necesară o abordare mai complexă a acestui aspect. Alimentația la cantine a salvat de la moarte sigură multe mii de oameni, dar în condițiile regimului stalinist eficiența ei a fost minimă. Deschiderea cantinelor în sate s-a dovedit a fi un lucru cu mult mai complicat decât se credea: nu se găseau

încăperi, lemne pentru foc, inventar de bucătărie, veselă ș.a. În consecință, în majoritatea raioanelor cantinele au fost deschise cu întârziere. Către 20 ianuarie fuseseră deschise în republică 307 cantine, iar la 1 februarie 604.⁸² (vezi tabelul nr. 7, pag. 83) În hotărârea sa de la 14 februarie 1947, „Cu privire la lucrul cantinelor în republică”, CM al RSSM menționa: „În activitatea cantinelor au loc un șir de lacune, care sunt rezultatul subestimării importanței politice a acestei măsuri din partea comitetelor executive județene și raionale, organelor ocrotirii sănătății, cooperației de consum și furnizorilor de produse alimentare.

Comitetele executive județene și raionale n-au luat măsurile necesare cu privire la organizarea cantinelor și în consecință acestea și-au început activitatea cu 5-10 zile mai târziu de termenul stabilit. Multe cantine se asigură cu combustibil pentru foc și transport pentru transportarea produselor, cu mari întreruperi, majoritatea localurilor nu fac față destinației lor.

Furnizorii produselor alimentare încă n-au luat măsurile necesare pentru a asigura livrarea la timp a produselor conform ordinelor. „Iugozagotzerno” a îndeplinit distribuția crupei pentru cantinele din județul Orhei pentru luna ianuarie tocmai la sfârșitul lunii, iar pentru județul Cahul a îndeplinit distribuția crupei dintr-un singur punct „Zagotzerno” (Vulcănești), fapt prin care a complicat transportarea crupei în celelalte raioane din județ. „Miasomolsbât” (tov. Grinberg), „Miasotrest” (tov. Hmelinin) n-au asigurat cantinele cu carne proaspătă. În consecință, combinatul de carne din Tiraspol livrează carne sărată de calitate proastă în loc de carne proaspătă. „Zagotscot Iuga” (tov. Șevenco) n-a organizat colectarea cârnii în conformitate cu ordinea de colectări obligatorii pentru asigurarea cu carne a cantinelor (raioanele Vulcănești, Kotovski, Bulboacă, Leova).

În raionul Kotovski nu s-a livrat carne pentru bolnavii de distrofie, aflați la tratament, de la 16 ianuarie până la 7 februarie a.c. (1947 – aut.)...

„Râbsbât”-ul (tov. Belâi) a îndeplinit norma de livrare a peștelui, prevăzută pentru luna ianuarie, cu o întârziere inadmisibilă și într-un sortiment nepotrivit pentru preparare.

„Moldavpotrebsoiuz”-ul (tov. Kraiușin) n-a asigurat pregătirea ceaiului, n-a organizat coacerea pâinii din costul împrumutului alimentar și distribuția ei la consumatori, personalul cantinelor nu-i asigurat cu

îmbrăcăminte specială și cu săpun.

Ministerul ocrotirii sănătății al RSSM (tov. Suharev) îndeplinește nesatisfăcător supravegherea sanitară a activității cantinelor, precum și cea medicală a oamenilor ce se alimentează la ele (raionul Kotovski).”⁸³

Acest extras este edificator nu numai în ce privește starea deplorabilă a cantinelor și lucrul lor, ci scoaterea din anonimat și numele unor demnitari de atunci, persoane de la cârma republicii, mai mult sau mai puțin vinovate de situația nefastă ce se menținea în Moldova și după data când Moscova s-a îndurat să acorde ajutor alimentar republicii. Îi considerăm vinovați, fiindcă pe lângă trăsăturile proprii regimului ce-i făceau inapți în lupta contra foametei, mulți dintre conducătorii anumitor ministere, departamente, organizații erau inactivi, indeferenți sau chiar sabotau acțiunile de salvare a populației de la foame. Dar probabil că altfel nici nu putea fi. Aceștia, făcând parte din eșalonul de sus al piramidei birocratice, nu simțea mâna osoasă a foamei pe grumazul lor. Normele de produse eliberate lor ca ajutor alimentar erau cu mult mai mari decât cele ale țăranilor, slujbașilor și muncitorilor. Reprezentanții regimului se bucurau de înlesniri și la procurarea pâinii din comerț repartizată raioanelor. În februarie 1947, de pildă, raionul Vertiujeni a primit pâine comercială în cantitate de 4930 kg. Din care, 1200 kg (24,3%) au fost însușite de activul sovetic și cel de partid. În aceeași lună raioanele Cotiujeni și Florești au primit pâine comercială în cantitate de 249 și 406 kg. Activul de partid din raionul Cotiujeni și-a luat 70 kg (28,1%) din cantitatea primită de raion, iar cel din raionul Florești – 81 kg (19,9%).⁸⁴

Despre faptul că starea îngrozitoare și activitatea cantinelor au rămas neschimbate și după hotărârea de la 14 februarie, citată mai sus, mărturisesc un șir de documente întocmite mai târziu. „Cantinele lucrează cu întreruperi, citim într-un raport alcătuit de lucrătorii Ministerului Controlului norodnic al URSS, din luna martie 1947, – hrana ce se prepară nu este gustoasă, nu ajunge inventarul și echipamentul, în încăperi e murdar, controlul medical e insuficient. Calitatea produselor furnizate cantinelor e proastă, în loc de carne se dă pește ori semifabricate, fără a se aplica echivalențul de schimb, iar un șir de cantine n-au primit carne ori pește, cu lunile.”⁸⁵

Pretutindeni la cantine aveau loc cele mai diverse abuzuri: personalul de serviciu fura din produse, reducea rațiile, înșela la cântar, amesteca produsele alimentare cu diferite surrogate etc. La 7 martie 1947

Comitetul raional de partid Comrat, în una din hotărârile sale, constata: „Deși Sovietul sâtesc Dizghinje primește ajutor alimentar, numărul bolnavilor de distrofie nu se reduce. Produsele destinate bolnavilor se fură de către bucătari, felceri, șefi de depozite și alte persoane strecurate la centrele de alimentare...”⁸⁶

Șeful cantinei din s. Mărăndeni, r. Bălți, Ivașciuc D. S., pe lângă faptul că-i înșela la cântar pe cei ce se alimentau la cantine, le dădea pâine cu tescovină, ciocleji și alte impurități.⁸⁷ Au fost înregistrate numeroase cazuri când înfometaților li se dădea pâine cu nisip.⁸⁸

O practică destul de răspândită era excluderea din liste a persoanelor aprobate de comitetele executive raionale să se alimenteze la cantine și înlocuirea lor cu altele din rândul familiilor activiștilor sătești, ori a rudelor acestora. De pildă, „președintele Sovietului sâtesc Buțeni, r. Kotovski, Postolachi și secretarul Mocanu, în loc să înscrie la cantină bolnavii distrofici, au înscris oameni completamente sănătoși și în primul rând pe ei înșiși și familiile lor, precum și întregul activ sâtesc. Tov. Postolachi, de la înființarea cantinei, s-a introdus în liste pe sine și familia sa, sănătoasă, care, chipurile, este din 8 persoane (de fapt familia sa număra 7 suflete). Familia secretarului Mocanu e introdusă în listele de la cantină în număr de 6 persoane, dar de fapt numără 4. Au fost incluse în liste și alte familii. De exemplu, familia infirmierei Croitor de la punctul medical (3 persoane sănătoase), 15 împuterniciți agricoli, infirmieri și comsomoliști”.⁸⁹

Deoarece, cu tot ajutorul acordat de stat, situația alimentară din republică continua să fie critică, iar mortalitatea continua să crească, pentru a ajuta Guvernul și organizațiile de partid republicane să găsească căile și mijloacele eficiente de luptă contra foametei, în februarie 1947 CC al PC(b) din toată Uniunea și Consiliul de Miniștri al URSS l-a trimis în Moldova pe A. N. Kosâghin, membru al Biroului Politic al CC al PCUS, adjunct al Președintelui Consiliului de Miniștri al URSS. Împreună cu el au sosit și alți lucrători cu funcții de răspundere ai CM al URSS – A. C. Gorciacov, Carpov A. G. și A. I. Cuznețov – adjunctul ministrului ocrotirii sănătății al URSS, reprezentanți ai altor ministere și departamente.

Aceștia, împreună cu câțiva conducători ai organizației de partid republicane și ai Guvernului republicii, au vizitat mai multe soviete satești, în care au descoperit un șir de lipsuri și greșeli în activitatea dusă împotriva

foametei. La 24 și 27 februarie A. N. Kosâghin și colaboratorii săi au participat la ședințele Biroului CC al PC(b)M. În cadrul ședințelor, precum și în documentele de partid, adoptate ulterior, a fost criticată activitatea organelor de partid și sovietice în condițiile secetei și foametei. „Biroul Comitetului Central al PC(b) al Moldovei – citim în procesul verbal nr. 156 al ședinței Biroului Comitetului Central al PC(b) al Moldovei din 24 februarie 1947, - consideră justă critica pe care a făcut-o adjunctul Președintelui Consiliului de Miniștri al URSS tov. Kosâghin A. N. cu privire la conducerea nesatisfăcătoare, lipsurile mari și greșelile grave comise de CC și Consiliul de Miniștri al RSS Moldovenești în activitatea de organizare a unui ajutor cu produse alimentare populației sinistrate și a pregătirii pentru semănatul de primăvară în republică.

Biroul CC al PC(b) al Moldovei își recunoaște greșeala că, dispunând încă din noiembrie 1946 de mai multe semnale cu privire la mortalitatea populației din cauza distrofiei, nu a pus în centrul atenției organizației de partid din republică acordarea unui ajutor cu produse alimentare populației ce ducea o lipsă acută. Chiar și după ce distrofia a luat proporții mari în mediul populației republicii, Biroul CC al PC(b) al Moldovei și consiliul de Miniștri al Moldovei, în loc să ia în mâinile lor conducerea acțiunii de luptă pentru combaterea mortalității de distrofie, au pornit pe o cale greșită, de a crea o comisie republicană și comisii similare în comitetele județene, comitetele raionale de partid și Sovietele satești, în care primii secretari ai CC, ai comitetelor de județ și comitetelor raionale ale PC(b) al Moldovei nu participau direct. Această hotărâre a orientat greșit organele de partid, iar conducătorii organizațiilor de partid și sovietice de fapt s-au ferit de participarea lor la acțiunile de luptă pentru lichidarea distrofiei și acordarea de ajutor populației.

Biroul CC al PC(b) al Moldovei recunoaște că creditul în produse alimentare, acordat de partid și guvern populației sinistrate încă din decembrie anul trecut în mărime de 1.500.000 puduri, până în momentul de față s-a repartizat greșit. CC și Consiliul de Miniștri au admis nivelarea, stabilind repartizarea a câte 4 kg cereale de persoană în fiecare lună, în timp ce Consiliul de Miniștri al URSS la momentul oportun a subliniat necesitatea de a elibera acest credit în funcție de necesitățile fiecărei gospodării.

Nivelarea la repartizarea creditelor s-a produs din cauză că CC, Consiliul de Miniștri al republicii și organele locale de partid și sovietice nu s-au ocupat de verificarea stării de lucruri în sate și în unele gospodării, nu cunoșteau numărul real al bolnavilor și gradul de mortalitate. În aceste condiții multe familii, căzute la grea nevoie, nu au primit ajutorul necesar și oportun.

De rând cu aceasta, în unele raioane în listele de distrofici deseori erau incluse și persoane sănătoase.

Biroul CC al PC(b) al Moldovei nu a luat măsuri de repartizare oportună și aducere la fața locului a produselor alimentare, de organizare a cantinelor și de transportare a nutrețurilor combinate și fănuului în raioanele republicii...”⁹⁰

Au urmat acțiuni urgente întru combaterea urmărilor secetei și foametei. La 27 februarie CM al URSS, suplimentar împrumutului acordat în august și decembrie 1946, mai furnizează republicii 6000 tone cereale. S-a hotărât a se deschide cantine pentru încă 100 mii oameni, case de copii pentru 10 mii locuri și a se dubla numărul locurilor din spital pentru bolnavii de distrofie, pentru ca numărul celor care beneficiază de tratament să atingă cifra de 40 mii. Pentru asigurarea lor cu hrană s-au furnizat 3000 tone făină, 340 tone zahăr, 890 tone de crupe și 1000 tone cartofi. Pentru cheltuielile legate de ajutorul acordat distroficilor republica a primit și 30 mil. ruble.⁹¹

În literatura istorică venirea în Moldova a Comisiei în frunte cu Kosâghin și măsurile întreprinse de ea sunt considerate drept moment de cotitură în lupta împotriva foametei.⁹² Noi suntem departe de gândul de a minimaliza rezultatele activității comisiei moscovite, dar adevărul e că nici comisia în cauză n-a fost în stare să depășească trăsăturile proprii regimului stalinist. Chiar dacă Kosâghin ar fi avut drepturi și împuterniciri mult mai mari, n-ar fi izbutit să anuleze consecințele dezastruoase ale colectărilor pentru satul moldovenesc. Nici cele mai aspre pedepse nu puteau scuti înfometății de numeroasele cazuri de furt și abuzuri la distribuirea împrumutului alimentar, ce se afla la cheremul sovietelor sătești. Nici o comisie nu era capabilă să facă ordine în chestiunea întocmirii corecte și echitabile a listelor celor ce aveau nevoie de ajutor, nici să pună capăt rechizițiilor de produse animaliere, care se înfăptuiau în republică chiar și în lunile „flămânde” ale anului 1947.

Cel mai elocvent ne vorbește despre activitatea comisiei moscovite curba creșterii mortalității populației din cauza distrofiei alimentare. Mai jos reproducem un tabel, care indică nivelul lunar al mortalității oamenilor în republică în anii 1946-1947. El e întocmit pe baza datelor furnizate de Birourile orășenești și raionale de înregistrare a actelor stării civile, care au fixat documentar cazurile de deces al oamenilor (tabelul nr. 8).

Tabelul nr. 8

Mortalitatea populației RSS Moldovenești în anii 1946-1947*

Lunile	1946	1947	Diferența
Ianuarie	4466	19133	14667
Februarie	4347	23791	19444
Martie	5633	25953	20320
Aprilie	4588	15034	10446
Mai	3782	14938	10616
Iunie	3676	24701	21085
Iulie	5235	16418	11183
August	5313	8346	3033
Septembrie	4544	5248	--
Octombrie	5799	--	--
Noiembrie	5753	--	--
Decembrie	9650	--	--

*Tabelul a fost alcătuit de M. Gribincea și A. Țăranu și este reluat din revista „Tribuna”, 1989, Nr. 24, p. 35.

Din tabel vedem că luna martie a adus cele mai mari pierderi umane. În lunile următoare mortalitatea a scăzut într-o oarecare măsură, depășind totuși de trei ori nivelul lunar al reducerii normale a populației. O atare situație nu poate fi considerată drept moment de cotitură în lupta contra foametei.

Odată cu venirea primăverii ajutorul alimentar se acorda în primul rând țăranilor care participau la lucrările de primăvară. „Să fie înștiințați toți țăranii, - citim în una din hotărârile adunării activului de

partid din raionul Comrat din februarie 1947, - că gospodăriile ce nu și-au îndeplinit planul la semănat al culturilor păioase timpurii în primele 6-7 zile lucrătoare, al culturilor târzii în 10 zile lucrătoare, nu pot conta pe ajutor alimentar, pâinea comercială, alimentație la cantine și alt ajutor acordat de guvern...”.⁹³ Aceasta însemna de fapt că oamenii, istoviți și demoralizați, erau lăsați să moară. Cu alte cuvinte, regimul stalinist nimicea pur și simplu populația Moldovei care devenise inaptă de muncă. Regimul era cointerestat în supraviețuirea doar a acelor țărani care erau în stare să suporte fiscul. Și copii au trebuit să simtă pe propria lor piele atitudinea discriminatorie a autorităților față de populație. La școala moldovenească din Comrat a fost emis un ordin conform căruia elevii care nu-și însușeau materiile la școală urmau să fie lipsiți de rația de pâine. Există, însă, și corelația inversă: de vreme ce nu li se dădea pâine, țăranii erau flămânzi, istoviți, și de aceea nu puteau lucra, nici elevii nu puteau face față programelor de studiu.

Deoarece hotărârea din decembrie 1946 prevedea acordarea de ajutor alimentar republicii doar în lunile ianuarie – mai 1947, Guvernul republicii, fiind conștient de faptul că în luna iunie populația republicii încă nu va putea supraviețui fără ajutorul statului, a propus CM al URSS ca, pe baza fondurilor de produse rezervate pentru luna mai, să creeze alte rezerve pentru luna iunie. Printre altele, se propunea ca în luna mai să fie redus cu 50 mii numărul celor ce se alimentau la cantine, a paturilor de spital – cu 10 mii, să fie redus numărul zilelor în care se vor elibera alimente populației în luna mai, de la 31 la 27 de zile (înfometajii să primească alimente doar în zilele lucrătoare) etc.

La mijlocul lunii aprilie 1947 Rudi G. cere aprobarea acestor măsuri lui A. N. Kosâghin.⁹⁴ Până în prezent nu cunoaștem răspunsul Moscovei la telegrama lui Rudi, dar ne dăm seama care a fost el, urmărind măsurile întreprinse în continuare de CM al RSSM. La 16 mai, acesta adoptă o hotărâre prin care prevedea ca de la 1 iunie 1947 cantinele și spitalele speciale pentru distrofici să fie închise. Bolnavii din spitalele speciale au fost transferați în spitale obișnuite. Rămășițele

de produse alimentare acumulate la cantine în urma reducerii normelor în lunile trecute au fost vândute înfometaiilor, iar acelea acumulate la spitalele speciale – transmise spitalelor obișnuite.⁹⁵

Cu toate neajunsurile din activitatea cantinelor în timpul foametei, ele au salvat, totuși, multe mii de oameni de la moarte sigură. Închiderea lor în iunie a fost o nouă greșeală comisă de conducerea republicii (ori poate a Moscovei) în lupta contra foametei. Țăranii, deși către luna iunie situația alimentară în republică s-a îmbunătățit puțin, erau încă dependenți de împrumutul acordat de stat. A fost destul să se înceteze acordarea de împrumut alimentar, și numărul morților de distrofie a început să crească (vezi tabelul nr. 8). Despre o anume corespondență între încetarea ajutorului acordat țăranilor și creșterea numărului morților de distrofie ne vorbește și scrisoarea de la 11 iunie 1947 adresată de șefii organizației de partid din raionul Ocnița secretarului CC al PC(b)M, Covali N. G., și adjunctului președintelui CM al RSSM, G.C. Cvasov: „În legătură cu faptul că din luna iunie și-au încetat activitatea cantinele și nu se înfăptuiește distribuirea împrumutului alimentar, precum și pentru că sunt închise barăcile pentru spitalizarea distroficilor, în raion s-a creat o situație extrem de grea, care a adus la creșterea mortalității și la sporirea bruscă a numărului țăranilor extenuați. La data de 10 iunie au fost înregistrați 648 țărani ajunși la starea de distrofie, alți 5450 oameni extenuați se află în pragul distrofiei. În satul Ruseni din 2766 locuitori au nevoie de a fi spitalizați 310 oameni, iar altor 386 e necesar să li se acorde ajutor, de asemenea 45 de copii din același sat, se află în pragul distrofiei. O situație similară există și în celelalte sate din raion: Hodărăuți, Grinăuți Moldova, Paladia, în care 5-6 oameni mor zilnic din cauza extenuării”.⁹⁶

Pentru a stopa creșterea mortalității în republică, dezlănțuită în urma încetării acordării de ajutor populației, la 16 iunie 1947 CM al RSSM și Biroul CC al PC(b)M adoptă hotărârea „Cu privire la acordarea de împrumut alimentar suplimentar colhozurilor și gospodăriilor țărănești din RSSM”.

Conform acestei hotărâri, colhozurile și gospodăriile țărănești individuale din Moldova au primit făină de ovăz și orz în cantitate de 5500 tone, făină de porumb – 500 tone, cu condiția de a fi restituite (în cereale) din recolta anului 1947, conform echivalentului de recalculare a făinii de grâne cu dobânda de 10% la fiecare 100 țetnere de împrumut acordat.⁹⁷ Norma lunară de produse pentru fiecare membru al familiei ce avea nevoie acută de hrană s-a stabilit în limitele la 3-5 kg făină ori porumb.

Împrumutul acordat republicii conform acestei hotărâri a oprit, iar apoi a dus și la reducerea numărului morților de foame și din cauza bolilor epidemice ce însoțeau foametea, iar mortalitatea populației în republică revine în albia ei normală tocmai în luna septembrie, adică după recoltarea produselor noi. Cu alte cuvinte, foametea și mortalitatea în Moldova au fost depășite pe cale naturală. Ajutorul acordat de stat n-a fost în stare să pună capăt foametei și mortalității oamenilor, ci doar a limitat proporțiile lor.

Și încă un aspect al problemei în ce privește „ajutorul” primit de republică în anii foametei. Care a fost raportul dintre volumul colectărilor de grâne înfăptuite în republică în anul 1946 și cel al împrumutului primit de populație în anii foametei? Răspunsul la această întrebare ne dă posibilitatea să clarificăm mai bine cauzele foametei dezlănțuite în republică. Conform ultimelor date de arhivă, în a doua jumătate a anului 1946 și în prima jumătate a anului 1947, Moldova a primit ca împrumut alimentară și ajutor, furaje și semințe 155,3 mii tone cereale și 14 mii tone făină: în total – 169.3 mii tone (10,2 mil. puduri).⁹⁸ Din această cantitate însă, acordată ca împrumut alimentară, populația a primit doar 63, 2 mii tone, adică mai puțin decât s-a colectat în republică în anul 1946 (la data de 1 ianuarie 1947 planul colectărilor de grâne în volum de 72.727 tone a fost îndeplinit cu 101%). Din aceasta rezultă că, în cazul că s-ar fi renunțat la rechizițiile de cereale în 1946, mortalitatea populației în republică n-ar fi luat proporții de masă. Bineînțeles că în timpul foametei populației Moldovei i-au fost acordate nu numai cereale ca împrumut, dar și ajutor gratuit prin intermediul cantinelor și spitalelor specializate, în

care au fost internați distroficii. Așa e, dar să nu uităm că în 1946, pe lângă grâne, în republică au mai fost colectate 1190,4 mii puduri floarea-soarelui, 296,1 mii puduri cartofi, 249,1 mii puduri legume, 793,8 mii puduri carne, 766,6 mii puduri lapte, 20.074 mii ouă, 26,3 mii puduri brânză etc.⁹⁹ Foametea a adus pierderi foarte mari republicii, dar cele mai grele și irecuperabile au fost cele umane.

Timp îndelungat în literatura istorică s-a evitat a se scrie despre pierderile omenești de pe urma foametei. Elucidarea obiectivă a pierderilor omenești ar fi pus la îndoială capacitatea sistemului administrativ sovietic de a controla situațiile de criză în societate. Într-o altă lumină ar fi apărut și ajutorul acordat de stat populației în timpul foametei. Scriitorul Vladimir Beșleagă a fost cel care a dat publicității o primă presupunere în ce privește numărul victimelor foametei. În raportul său prezentat la Plenara Uniunii Scriitorilor din Moldova (anul 1988), făcând referințe la mărturisirile poetului Emilian Bucov care în anii 1947-1950 a fost Adjunct al Președintelui Consiliului de Miniștri al RSSM, a dat publicității cifra de 350 mii de oameni morți de foame.¹⁰⁰ Aproximativ în același timp, la Institutul de istorie al Academiei de Științe a RSSM, B. Bomeșco, candidat în științe istorice, a prezentat un raport științific, a cărui teze fundamentale au fost publicate într-un articol în revista „Comunistul Moldovei”. Referindu-se la pierderile umane cauzate de foamete, autorul scrie: "Potrivit datelor oficiale ale Ministerului ocrotirii sănătății al RSSM, de distrofie au murit în total 17466 de oameni. Dar analiza unui mare număr de surse documentare și aplicarea diferitelor metode de calcul arată că cifra obiectivă ar fi de 40-50 de mii, ceea ce reprezintă aproximativ două procente din populația republicii."¹⁰¹ Peste câteva luni într-un alt articol, iar apoi în broșura sa închinată secetei și foametei din Moldova, B. Bomeșco a apreciat numărul populației din republică ce a decedat de foame la 70-80 mii de oameni.¹⁰²

Conform calculelor efectuate de autorul acestor rânduri împreună cu istoricul Anatol Țăranu, numărul celor morți de foame în Moldova în anii 1946-1947 depășește cu mult cifra de 70-80 mii, dar e mai mic decât presupunea V. Beșleagă. Concluzia noastră se bazează pe

analiza datelor cu privire la mortalitatea populației pe fiecare lună din anii 1946-1947. După cum se vede din datele tabelului nr. 8 (pag. 98), mortalitatea populației RSSM din decembrie 1946 până în august 1947 a depășit indicele mediu anual al mortalității din anul 1946 cu circa 115 mii de oameni. Datele tabelului, după cum am menționat deja, sunt informații oficiale ale Birourilor stării civile orășenești și raionale, de aceea cifra de 115 mii poate fi considerată drept cifra minimală, documentar stabilită, a numărului victimelor foametei. Minimă, deoarece oficiile stării civile atunci n-au reușit nici pe departe să înregistreze toți decedații din cauza insuficienței alimentare (mai ales e vorba de iarna 1946-1947). În satele republicii, mai cu seamă la sud, sunt multe morminte comune ale jertfelor foametei, memoria multora dintre ele nefiind înveșnicită de nici un fel de documente. Iată, de exemplu, ce raporta Chișinăului președintele Comitetului Executiv raional Comrat în februarie 1947: „În raion mortalitatea continuă a fi extraordinar de mare, în luna ianuarie constituind 2,3% din populația raionului. Chiar conform unor date incomplete, în ianuarie au decedat 680 oameni, inclusiv din cauza distrofiei – 508 oameni. În afară de aceste cazuri înregistrate, eu personal am descoperit la cimitir 40 de cadavre în diferite locuri. Dispar zeci de familii, despre care nu se știe nimic. Au ieșit la iveală multe cazuri când decedații sunt ascunși, pentru ca membrii familiei să primească în contul lor ajutor alimentar.”¹⁰³

Pentru stabilirea numărului total al victimelor foametei se cer a fi numărați și cei pe care moartea i-a răpus dincolo de hotarele republicii. În conformitate cu unele documente oficiale, în fiecare 24 de ore circa 5-6 mii de locuitori ai republicii se aflau pe drumuri în căutarea alimentelor în regiunile învecinate ale Ucrainei, și o parte din ei mureau acolo.¹⁰⁴

E greu de crezut că vom reuși cândva să fixăm documentar cu exactitate, cifra definitivă a jertfelor foametei din republică, dar analiza și comparația datelor de mai sus, precum și a unui șir de alte date de arhivă, ne permite să afirmăm că cel mai probabil număr de victime de pe urma foametei și a epidemiilor ce au însoțit-o în Moldova de după război oscilează între 150-200 mii de oameni. Totodată, nu excludem nici faptul că odată cu introducerea în circuitul

științific a unor documente noi, pot interveni corectări în cifrele privind proporțiile pierderilor umane.

În încheiere, conchidem că la dezlănțuirea foametei în RSS Moldovenească rolul determinant l-au jucat nu factorii obiectivi, ci mai ales, cei subiectivi, și în primul rând sistemul de impozite exagerat în mod nepermis. Proporțiile foametei ar fi fost minime, dacă în anul 1946 rechizițiile de cereale ar fi fost anulate. Ajutorul alimentar, despre care s-a trâmbițat atât de mult până nu demult în literatura istorică, în volumul care s-a acordat înfometaiilor a putut numai să reducă proporțiile mortalității, dar nici pe departe să o excludă. Pe lângă aceasta, „ajutorul” acordat în condițiile sistemului administrativ de comandă (totalitar) a fost distribuit foarte ineficient, ceea ce i-a redus și mai mult efectul. Alături de sistemul totalitar, care a dat dovadă de o incapacitate criminală în prevenirea foametei, vina pentru dezlănțuirea acesteia în republică o poartă și conducerea de atunci a Moldovei, care a fost de fapt o unealtă docilă a regimului stalinist, un guvern marionetă.

CAPITOLUL IV

COLECTIVIZAREA GOSPODĂRIILOR ȚĂRĂNEȘTI ÎN RSS MOLDOVENEASCĂ

Organizarea colhozurilor în satul românesc din stânga Prutului a început în lunile noiembrie-decembrie anul 1940. Către jumătatea lunii iunie a anului 1941 în raioanele dintre Prut și Nistru erau deja 120 de colhozuri, în care se uniseră 17.059 gospodării țărănești, adică 3,4% din numărul lor total. 18 mii de cereri de intrare în colhoz se aflau în stadiu de examinare. Colhozurile stăpâneau 78.388 ha de pământ arabil, 3.376 ha de livadă și vie, peste 10 mii perechi de cai și boi. Pământul colhozurilor (circa 82 mii ha) constituia 4,2% din suprafața totală a sectorului individual țărănesc.¹

Înteruptă de război, colectivizarea a fost reluată în anul 1946. Ritmurile de creștere a numărului colhozurilor în Moldova și a colectivizării gospodăriilor țărănești individuale în anii 1944-1950 sunt prezentate în tabelul nr. 9 (pag. 106) Din tabel vedem că în anii 1944-1945 în Moldova n-au fost organizate colhozuri. În acești ani conducerea republicii și organele puterii locale, fiind preocupate de problemele de restabilire a economiei Moldovei, inclusiv de reglementarea folosirii pământului și îndeplinirea planurilor de colectări, au lăsat procesul de colectivizare să se desfășoare de la sine. Mai mult decât atât, conducerea republicii a căutat să împiedice apariția permanentă a colhozurilor. Aceasta era o continuare a liniei politice din anii antebelici – în anii 1940-1941 CC al PC(b)M concepute astfel organizarea colhozurilor, încât acestea să producă în dependență de posibilitatea de deservire tehnică a lor de către SMT (Stațiile de mașini și tractoare). De exemplu, la adunarea activului republican de partid din ianuarie 1941 Secretarul CC al PC(b) M. Borodin în cuvântarea sa, printre altele, menționa că în raioanele dintre Prut și Nistru colhozurile vor fi organizate aproximativ câte trei în raport cu SMT. Aceeași idee o întâlnim și în Raportul CC al PC(b)M Congresului I al Partidului Comunist al Moldovei și în alte materiale din perioada antebelică.²

Tabelul nr. 9

Ritmurile de creștere a numărului colhozurilor în RSS Moldovenească și a colectivizării gospodăriilor individuale țărănești în anii 1944-1950*

Data, luna și anul	Numărul colhozurilor	Numărul gospod. colectivizate	% colectiv. gospod. țărănești	Bunuri socializate		
				Pământ arabil (ha)	Cai	Boi
1944	--	--	--	--	--	--
1945	--	--	--	--	--	--
1-7-1946	2	283	0,05	1387	82	10
1-1-1947	93	11837	2,3	54476	2516	1265
1-7-1947	156	21239	--	104651	6117	2259
1-1-1948	361	46958	10,3	247611	8433	3396
1-1-1949	587	89791	19,5	470270	16773	5738+
1-7-1949	965	147156	32,2	715551	23858+	8793+
1-9-1949	1715	330489	71,7	1342815	58543	17345
1-3-1950	1763	378917	85,0	1526438	67657+	24517+
1-1-1951	1471++	420755	97,0			

*Tabelul este alcătuit de autor. Izvor: Kollektivizația krestianskikh hozeaiſtv v pravoberezhnzhkh raionakh Moldavskoi SSR, Sbornik dokumentov. Kishinev, 1969, tr. 193-194, 196-197, 228-229, 333-334, 367-368, 378-379, 420-425, 451-452, 514-515, 530-531.

+ - Indică doar numărul vitelor de muncă

++ - În anul 1951 în RSS Moldovenească numărul colhozurilor s-a redus față de anul 1950 în urma comasării acestora în conformitate cu Hotărârea Consiliului de Miniștri al URSS, de la 7 iunie 1950 („Cu privire la comasarea colhozurilor mici”).

În primii ani de după război conducătorii republicii vedeau în același mod problema colectivizării gospodăriilor țărănești. La plenara a 7-a a CC al PC(b)M, din 28 februarie – 2 martie 1946, vice-președintele SCP al RSSM G. V. Kvasov, vorbind despre necesitatea restabilirii colhozurilor organizate până la război, arată că în acest scop trebuie să fie întărită baza SMT-urilor, astfel ca spre jumătatea lunii martie să fie terminate 50 de puncte de închiriere a mașinilor, tractoarelor și cailor, care să deservească colhozurile.³ Președintele Biroului CC al PC(b) din toată Uniunea pentru Moldova, Bulatov E., i-a atenționat pe unii secretari ai comitetelor raionale de partid, care invocau necesitatea restabilirii imediate a colhozurilor în Moldova, să nu facă mare zarvă în jurul acestora. El a adus la cunoștința asistenței că, în scopul restabilirii colhozurilor existente până la război.

Conducerea Moldovei a cerut Moscovei circa 300 de tractoare și un număr corespunzător de inventar agricol, dar s-a dovedit că cererile republicii erau departe de posibilitățile de satisfacere ale centrului. „De aceea, - spunea Butov, - eu personal privesc această hotărâre (hotărârea Sovietului Comisarilor Poporului al URSS „Cu privire la acordarea de ajutor SMT-urilor și colhozurilor restabilite în Moldova dintre Prut și Nistru” de la 2 februarie 1946 - aut.) drept o măsură ce ne permite să ducem o muncă doar de pregătire a restabilirii colhozurilor. Pot admite că în unele locuri există posibilitatea restabilirii gospodăriei colective, dar aceasta se poate întâmpla doar în cazuri singulare și eu consider că problema restabilirii colhozurilor până la începutul semănatului de primăvară, dacă ea va apare, trebuie în mod special examinată la Comitetul Central al PC(b)M”.⁴

În ziua de 2 martie 1946 la CC al PC(b)M a avut loc o consfătuire a secretarilor comitetelor raionale de partid din județele republicii. La această consfătuire s-a hotărât ca în raioanele dintre Prut și Nistru să se înceapă a se organiza colhozurile doar cu autorizația CC al PC(b)M ⁵. Această hotărâre trebuie și ea privită ca o acțiune de preîntâmpinare a apariției colhozurilor în condiții premature.

Principala cauză care îi făcea pe conducătorii republicii, în anii 1944-1945, să nu forțeze procesul colectivizării era teama lor că, organizându-se colhozuri în lipsa unei baze tehnice satisfăcătoare, ele n-ar fi fost viabile și nici exemplu de urmat pentru țăranii rămași în afara colhozurilor. Se avea în vedere și starea de lucruri care s-a creat în Moldova în anii 1940-1941 și conducerea republicii, în primii ani postbelici, încerca să țină cont de ea. Astfel, în cadrul consfătuirii de la CC al PC(b)M de la 2 martie 1946 mai mulți secretari ai comitetelor raionale de partid au remarcat că într-un șir de sate, în care până la război au existat colhozuri, nu putea fi vorba despre restabilirea lor. În anii 1940-1941, spuneau secretarii comitetelor raionale de partid, colhozurile s-au discreditat, fie din cauză că nu au fost alese just satele, fie din cauza atitudinii inechitabile a conducătorilor de arteluri agricole. O altă cauză se consideră a fi „influența mare a elementelor chiaburești în aceste sate”. De aceea conducătorii organelor locale ale Partidului Comunist, propuneau colhozurile să fie organizate în alte sate, acolo unde ele nu au existat până

la război. Se mai impunea sarcina studierii componenței sociale a satelor, evidențierii mijloacelor de muncă de care dispuneau țăranii în satul în care urma să fie organizat colhozul, precum și studierea influenței pe care au avut-o aici partidele politice până la 1940 și în ce măsură se mai păstra în sat această influență.⁶

La consfătuire, Secretarul CC al PC(b)M a mai dat indicație ca artelurile agricole să fie organizate toamna, după semănatul de toamnă, și în cursul iernii, pentru ca spre primăvară hotarele colhozului să fie deja conturate.⁷

La aceste fapte, care ne explică de ce până la 1 iulie 1946 în Moldova au fost organizate doar 2 colhozuri, mai trebuie adăugat și faptul că până în toamna anului 1946 în raioanele dintre Prut și Nistru erau foarte puțini țărani doritori să intre în colhozuri. Din toamna anului 1946, când în republică foametea ia amploare, numărul țăranilor care doresc să intre în colhozuri sporește – țăranii lipsiți de orice mijloace de existență încep să spere că intrând în colhozuri vor beneficia în timpul foametei de un ajutor mai substanțial din partea statului decât rămânând țărani individuali. Țăranii mai vedeau în intrarea în colhozuri și singura cale de a scăpa de fiscul exagerat care le-a adus gospodăriile la pauperizare și pe ei la situația de a îndura foame. Ca urmare, în timpul foametei (1 iulie 1946 – 1 iulie 1947) în satele Moldovei au fost create 154 colhozuri, care au întrunit 20.156 gospodării țărănești, în majoritatea lor sărace.

La 17 septembrie 1946, Biroul CC al PC(b)M a aprobat „Instrucția Ministerelor agriculturii, Zootehniei și culturilor tehnice din RSS Moldovenească cu privire la ordinea restabilirii și organizării colhozurilor în raioanele RSSM din dreapta Nistrului”.⁸ În timpul foametei și în anii următori, până la colectivizarea completă a agriculturii, colhozurile din republică s-au organizat conform acestei instrucțiuni.

În prima secțiune a „Instrucției...”, („Legalizarea organizării colhozurilor nou-înființate”) se arată că pentru crearea unui colhoz era necesar de a se alcătui o grupă de inițiativă a țăranilor, în număr de 5-10 persoane, care să se adreseze cu o cerere sovietului sătesc. După aprobarea cererii, grupa de inițiativă putea desfășura muncă de lămurire printre țărani cu scopul de a-i atrage în colhoz cu ajutorul organizațiilor de partid

sovietice și comsomoliste. Tot ea primește și cererile de la țăranii dornici să intre în colhoz. Când numărul doritorilor atinge cifra de 20-30 gospodării, grupa de inițiativă împreună cu sovietul sătesc convoca adunarea generală de constituire a colhozului, la care se adopta hotărârea despre înființarea colhozului și adoptarea statutului. În „Instrucție...” se menționau și denumirile mijloacelor și uneltelor de producție supuse socializării: toate vitele de muncă, inventarul agricol de tracțiune animală, semințele, furajele, pentru a se întreține vitele socializate, și toate întreprinderile pentru prelucrarea produselor agricole. Gospodăria colhoznică avea dreptul să aibă în posesie locuințe, animale productive în număr prevăzut de Statutul artelului agricol, un lot pe lângă casă de la 0,25 la 0,5 ha. Ținând cont de condițiile Moldovei, se admitea ca gospodăriile colhoznice să aibă în posesie o vacă, 2 viței, 1-2 scroafe cu purcei, pînă la 10 oi și capre, un număr nelimitat de păsări și pînă la 20 de stupi.⁹ Conform secțiunii a 2-a a „Instrucției...” („Despre folosirea pămîntului colhozurilor restabilite și nou înființate”), în cazul intrării în colhoz doar a unei părți din gospodăriile țărănești ale satului, repartizarea pămîntului pentru colhozuri trebuia să se facă din contul celor mai fertile și mai apropiate de sat pămînturi.¹⁰

De la aprobarea „Instrucției...” pînă la 1 ianuarie 1951, deci în patru ani, în Moldova, după cum vedem din tabelul nr.9, au fost colectivizate 97% din numărul total al gospodăriilor țărănești. În literatura istorică, ani în șir colectivizarea atît de rapidă a agriculturii republicii era explicată prin crearea premiselor social-economice necesare acestui proces, prin faptul că țăranii și-au dat seama de avantajele muncii în colectiv, prin „conducerea înțeleaptă” a acestui proces de către PC(b)M etc.¹¹

Analiza obiectivă a materialelor de arhivă și a celor publicate vorbește însă că, colectivizarea în RSS Moldovenească ca și restul URSS, s-a înfăptuit prin dictat, și nu la inițiativa țăranilor. La desfășurarea ei s-a recurs la forțarea ritmurilor, aplicarea măsurilor administrative, ignorarea intereselor materiale ale țăranilor, lezarea demnității lor etc.

În literatura amintită, vorbindu-se despre constrângerea ce a avut loc în activitatea de organizare a colhozurilor în anii postbelici, se fac referiri, de obicei, la anul 1949. În realitate însă, țăranii au început să fie

constrânși să intre în colhozuri din primele zile de ocupație sovietică prin două tipuri de constrângere: directă – când se aplicau metode violente de unire a țăranilor în colhozuri, și indirectă – țăranii erau constrânși să se înscrie în colhozuri prin pârgii economice, cu ajutorul fricii și prin alte metode. Până în toamna anului 1947 a predominat constrângerea indirectă. Până la această dată, țăranii intrau în colhozuri, deoarece războiul, apoi seceta din anii 1945-1946, politica fiscală stalinistă și foametea le-a adus gospodăriile la ruină, și unica posibilitate de a scăpa de fiscul exagerat, ce le rămânea, era intrarea în colhozuri. Țăranii își dădeau seama că fiind colhoznici, nu le va cotrobăi nimeni prin poduri să le măture ultimele grăunțe, deoarece cerealele produse de colhoznici, de regulă se cărau la punctele „Zagotzerio”, din câmp. Iar aceasta însemna că, dacă colhoznicul a reușit să strângă ceva grâne de pe lotul de lângă casă, ori a furat ceva de pe lanurile colhoznice, fără a fi prins, el și familia lui erau salvați. Pe lângă aceasta, după cum am mai menționat, țăranii mai sperau că, fiind colhoznici, vor beneficia în caz de foamete și de un ajutor mai substanțial din partea statului.

După foametea din anii 1946-1947 în activitatea de organizare a colhozurilor se înteește atât constrângerea indirectă, cât și cea directă la începutul anului 1948. Procurorul republicii S. Kolesnik îl informa pe Procurorul General al URSS, G. N. Safonov, că în lunile octombrie-decembrie 1947 „în procesul desfășurării măsurilor de unire a țăranilor individuali în arteluri agricole, au avut loc cazuri de încălcare a principiului benevol de înscriere în colhoz din vina unor activiști cu posturi de conducere”.¹²

În documentele de arhivă au rămas înregistrate numeroase cazuri când țăranii, pentru că nu se înscriu în colhozuri, erau amenințați cu deportarea în Siberia, bătuți, arestați, li se confiscă averea etc. În a doua jumătate a anului 1947 și în primăvara anului 1948 lucrătorii Procuraturii republicii, Consiliului de Miniștri, CC al PC(b)M și Ministerul agriculturii republicii au descoperit cazuri de încălcare a principiului benevol de intrare în colhoz în „unele sate” din raioanele Criuleni, Leova, Chișinău, Chipereni, Sculeni, Ungheni, Beavicea, Florești, Sângerei ș.a.¹³ Așa, în s. Tomai r. Leova, Împuternicitul Comitetului Raional al PC(b)M și al

Comitetului executiv raional, Rusnac A., cu o grupă de activiști, chemând la 26 și 27 ianuarie 1948, o parte din țărani la sovietul sătesc, "îi constrîngea să intre în colhoz, îi aresta, și au speriat cu deportarea peste 20 de țărani."¹⁴ În satul Nișcani, r. Călărași, Ghilevschii, Șeful secției de propagandă a CR de partid, și Vieru, secretarul CR al comsomolului, „în locul desfășurării muncii de lămurire printre țărani cu privire la intrarea în colhoz, au adoptat metode administrative, de intimidare și maltratare a unor țărani”.¹⁵

Din a doua jumătate a anului 1947 și până la deportarea din iulie 1949 încălcarea principiului benevol de unire a țăranilor în colhozuri a avut loc aproape în toate satele republicii. Cea mai mare parte a colhozurilor organizate în această perioadă de timp au avut în linii mari „scenariul” descris de următorul document: „În luna iunie, anul 1949, din ordinul CR Kotovski al PC(b) din Moldova, șeful secției raionale Kotovski a Ministerului Afacerilor Interne, tov. Zagnoico, a fost trimis în satul Stolcieni... pentru problema organizării colhozului. Tovarășul Zagnoico și-a luat ca ajutor pe milițianul înarmat Levinschi. Pentru a-i atrage pe țărani în colhozul nou creat, șeful secției raionale Kotovski a MAI, Zagnoico, zi și noapte îi chema pe țărani la convorbiri la Sovietul sătesc, iar după, cei ce nu se prezentau la Soviet la chemare, erau trimiși Levinschi și alți membri ai grupeii de menținere a ordinii publice. Milițianul Levinschi aducea țăranii la Sovietul sătesc amenințându-i cu arma (cu pistolul scos din toc)... și-i preda pentru convorbiri șefului secției raionale a MAI. În timpul adunării de constituire a colhozului, pentru ca țăranii adunați să nu părăsească încăperea clubului unde se desfășura adunarea, la ușa de la ieșire a fost pus milițianul Levinschi...”¹⁶ Au fost înregistrate cazuri când între împuterniciții trimiși în sate să organizeze colhozuri și țărani s-a ajuns la încăierări.¹⁷

În unele sate țăranilor, pentru ca să intre în colhozuri, li se promiteau tractoare, credite din partea statului,¹⁸ li se spunea că nu li se va socializa averea. În raionul Rezina, de exemplu, președintele colhozului „Stalin”, Lepota, „în goană după colectivizare integrală promitea țăranilor ce intrau în colhoz că-i va scuti de socializarea vitelor, inventarului, semințelor și furajului”.¹⁹ Președintele Consiliului de Miniștri, Rudi G., într-o cuvântare în fața președinților comitetelor executive raionale ale

sovietelor de deputați ai poporului constata: „Noi inoculăm țăranilor starea de spirit de a trăi pe socoteala cuiva, că totul va da statul – numai intrați în colhoz”.²⁰

Pe lângă faptul că țăranii erau constrânși să intre în colhozuri, lor li se socializa cu forța și o parte a averii ce nu era supusă socializării conform „Instrucției...” din septembrie 1946. Astfel, secretarul CR Ciadîr-Lunga al PC(b)M, Potapov, și președintele CE raional, Loșcinin, prin dispozițiile lor, ilegale în esență, au socializat cu forța vitele colhoznicilor și chiar ale persoanelor ce nu erau membre ale colhozului. La 19 martie 1948, la indicația lui Potapov, membrii Comisiei de revizuire a colhozului „Lenin”, Zubcov I. și Boicov I., au luat în mod samovolnic din ogrăzile a 2 țărani 9 oi și le-au mînat în turma de oi a colhozului. După aceasta țăranii au fost chemați la cîrmuirea colhozului, unde li s-a propus să contracteze oile confiscate. În colhozul „Zavet Iliea” („Testamentul lui Iliei”), încălcându-se prevederile Statutului artelului agricol, „cîrmuirea colhozului i-a confiscat și socializat cetățeanului Patrei A. N. o vacă din două cîte avea în gospodărie”.²¹ În primăvara anului 1949 „șeful secției agricole din r. Florești, Cazanțev, a dat o directivă tuturor cîrmuirilor colhozurilor din raion ca acestea să întreprindă măsuri pentru socializarea din fiecare gospodărie țărănească a cîte un iepure și o găină”.²²

Un alt factor ce i-a făcut pe țărani să intre în colhozuri după foametea din anii 1946-1947 a fost teama de a nu fi categorisiți drept „chiaburi”, categorie socială aparte, apărută după 30 august 1947. După cum am văzut (în capitolul nr.2), diapazonul criteriilor de desemnare a „chiaburilor” era atât de larg, încât permitea ca ele să fie extinse asupra oricărui țăran, inclusiv asupra celor care nu doreau să intre în colhozuri. Cu alte cuvinte, adoptarea la 30 august a hotărârilor CM al RSSM („Cu privire la impunerea la impozite a gospodăriilor țărănești pe teritoriul RSS Moldovenești”) și a Birorului CC al PC(b) din Moldova („Cu privire la depistarea gospodăriilor chiaburești în județele RSS Moldovenești și supunerea lor la impozite”),²³ au condus la forțarea ritmului colectivizării. Dovadă în acest sens servește faptul că de la 1 pînă la 20 septembrie 1947, adică aproximativ atîta timp cît a durat alcătuirea listelor „chiaburești”, în satele românești din stînga Prutului au fost organizate 73 colhozuri, adică

61,8% din numărul total al colhozurilor organizate în ultimele 4 luni ale anului 1947.²⁴

Cea mai eficace metodă de constrângere a țăranilor în vederea încorporării lor în colhozuri a fost însă deportarea din 1949. După deportare, restul țărănimii din republică, din teamă că va fi și ea expropriată și deportată dacă nu va intra în colhozuri, s-a grăbit să scrie cereri pentru a li se socializa averea. Ca rezultat, dacă la 1 iulie 1949 în raioanele din republică erau 965 colhozuri, ce întruneau 32,2% din numărul total al gospodăriilor țărănești, apoi în urma „deschiaburirii”, numai în timp de două luni, numărul colhozurilor a crescut până la 1705, iar procentul gospodăriilor țărănești colectivizate a atins cifra de 71,7% (vezi tabelul nr.9).

Dovezi elocvente ale faptului că țăranii în anii postbelici nu intrau cu dragoste în colhozuri avem cu prisosință. În primul rând, țăranii înainte de a se înscrie în colhozuri căutau să-și vândă vitele, inventarul, semințele, pentru a nu fi supuse colectivizării, ori se eschivau de la plata cotizațiilor de intrare în colhoz. De exemplu, în anii 1946-1947 în r. Romanovo 35 de gospodării și-au vândut vitele de muncă înainte de a se înscrie în colhozurile „Molotov” și „Voroșilov”, iar 105 gospodării n-au plătit cotizațiile de intrare în colhozurile „Calinin”, „Voroșilov” și „Moldova socialistă”.²⁵ La data de 1 septembrie 1948 în r. Căinari erau 13 colhozuri care întruneau 1718 gospodării țărănești. Dintre ele, 420 gospodării intrând în colhozuri n-au parte la socializarea averii, iar 684, la data amintită, nu achitaseră plata pentru cotizația de intrare în colhoz. 19 țărani, înainte de a intra în colhozul „Viața nouă”, își vânduseră vitele de muncă.²⁶

În al doilea rând, țăranii căutau în fel și chip să tănuiască o parte de pământ, ca să-l ferească de socializare, se străduiau să-și păstreze cât mai mare suprafața locului de pământ de pe lângă casă, ori să și-o mărească în continuare pe seama pământurilor colhoznice. Președintele Sovietului pentru afacerile colhozurilor de pe lângă Consiliul de Miniștri al URSS pentru Moldova, Nichitin P., într-un raport „Despre încălcarea Statutului artelului agricol în colhozurile din r. Criuleni, RSS Moldovenească”, de la 19 iunie 1948, menționa: „în colhozurile din r. Criuleni au loc cazuri când un număr mare de țărani nu socializează pământul în întregime, la intrarea

în colhozuri. Și deși sînt colhoznici, continuă să folosească pămîntul nesocializat. Așa, în colhozul „Stalinskii puti” („Calea stalinistă” – aut.) colhoznica Duca, pînă la intrarea în colhoz avea 8,5 ha pămînt. A socializat 5,5 ha, iar celelalte 3 ha care n-au intrat în perimetrul colhoznic le-a semănat cu culturi de toamnă. Colhoznici de acest fel, în acest artel sînt 5. În colhozul „Puti k kammunizmu” („Calea spre comunism” – aut.) 13 gospodării țărănești, sau 37% din numărul total al colhoznicilor, continuă să se folosească de pămînt nesocializat.”²⁷

Deși organele de resort luptau contra colhoznicilor care tănuiau din pămîntul lor pentru a nu fi socializat, ori își însușeau în mod arbitrar pămînt din lanurile colhozurilor (de la sfârșitul lunii iunie pînă la 1 septembrie 1948, pentru încălcarea legilor cu privire la folosirea pămîntului colhoznic, au fost condamnate 102 persoane, iar în ianuarie – octombrie 1949, după date incomplete, au fost deferite judecății 59 persoane²⁸) aceste fenomene erau destul de răspândite în republică: în anul 1946 au fost atestate surplusuri de pămînt la 3201 gospodării colhoznice, în anul 1947 – la 949, în anul 1948 – la 2239 gospodării și în prima jumătate a anului 1949 – la 1874 gospodării.²⁹

O altă metodă la care țăranii recurgeau, pentru a tăinui o parte din avere și a nu o socializa sau pentru a nu intra în categoria „chiaburilor”, era împărțirea fictivă a gospodăriilor lor în colhoznice și individuale: membrii apți de muncă cu o parte infirmă de avere intrau în colhoz, iar cei de vîrstă înaintată, inapți de muncă, rămăneau în categoria țăranilor individuali, păstrînd restul averii. Gospodăriile individuale ale ultimilor erau lucrate apoi de copii ori rudele colhoznice. Către jumătatea anului 1948 adjunctul președintelui pentru afacerile colhozurilor de pe lângă CM al URSS, V. Andrianov, într-un raport către forurile superioare ale republicii, printre alte lacune atestate în organizarea colhoznică din Moldova sublinia și faptul că „în colhozuri sînt mulți pseudocolhoznici care și-au împărțit fictiv gospodăriile, înscriind cu această ocazie pămîntul, vitele și altă avere pe numele rudelor rămase în afara colhozului și se bucură de înlesniri la impozite pentru bătrînețe și incapacitate de muncă, iar de ochii lumii au intrat în colhozuri.”³⁰ Astfel, în perioada amintită, numai în colhozurile

„Kotovski”, „Stalinski Puti”, „Puti k kommunizmu” și „Molotov” din raionul Criuleni erau 84 de aceștia.³¹

Aplicarea largă a constrângerii directe față de țărani pentru a-i face să intre în colhozuri, începând cu primele luni după foamete și până la încheierea procesului de colectivizare, nu a fost altceva decât răspunsul direct al organelor raionale și locale la politica de intensificare a colectivizării, dictată „de sus”. La 4 octombrie 1948, în fața CC al PC(b) din toată Uniunea s-a prezentat darea de seamă a Biroului CC al PC(b)U pentru Moldova și în hotărârea adoptată cu această ocazie s-a subliniat necesitatea de a intensifica activitatea în direcția colectivizării gospodăriilor țărănești din RSSM, iar Congresul II al PC(b)M (februarie 1949), călăuzindu-se de această hotărâre, a pus sarcina în fața comuniștilor ca în viitorul apropiat în republică să fie obținută „biruința deplină a orânduirii colhoznice”.³²

Trebuie menționat și faptul că organele superioare de conducere a țării și republicii nu o dată s-au pronunțat, în acei ani, împotriva aplicării constrângerii la organizarea colhozurilor. Încălcarea principiului benevol de unire a țăranilor în colhozuri a fost condamnată în hotărârile Biroului CC al PC(b)U („Cu privire la neajunsurile și denaturările în construcția colhoznică din raioanele din dreapta Nistrului”) din 30 martie 1948 și („Cu privire la neajunsuri grave și denaturările din construcția colhoznică în RSS Moldovenească”) din 28 septembrie 1948, precum și Plenara a XVII a CC a PC(b) din Moldova ș.a.³³ Dar toată vina pentru aplicarea constrângerii și a altor lacune din construcția colhoznică era pusă pe seama organizațiilor de partid și sovietice locale, pe seama activului sătesc; se „justifica” prin „indiferența lor politică”, prin manifestarea față de colhozuri a miopiei politice, spontaneitatea în construcția colhoznică ș.a. Nu se vedea, sau se făcea a nu se vedea că „exagerările” din organizarea colhoznică în desfășurare erau rezultatul chemărilor forurilor superioare de partid de a intensifica construcția colhoznică, care erau cuprinse în aceleași hotărâri ce condamnau aplicarea constrângerii.

Susținând că colhozurile în anii postbelici s-au organizat în marea lor majoritate în urma constrângerii, nu negăm faptul că în satele Moldovei erau pe atunci și unii entuziaști ai orânduirii colhoznice. Dar și ei, intrând în

colhozuri, degrabă se dezamăgeau de ele și le abandonau, ori lucrau în ele „ca ceilalți toți”, atenția principală acordînd-o apoi loturilor de pe lîngă casă.

Țăranii aveau o asemenea atitudine față de colhozuri din mai multe cauze. În primul rînd, ei erau deprinși cu forma tradițională individuală de gospodărie și nu-și puteau închipui cum să lucreze pămîntul „cu hurta”, să le fie luate și folosite în comun pămîntul, inventarul și vitele procurate cu multă trudă ori moștenite din moși-strămoși. Pe lîngă aceasta, inițiatori ai organizării colhozurilor erau, de regulă, țăranii cei mai săraci din sat, care în intrarea în colhoz vedeau o izbăvire de sărăcia lor. Dar în psihologia țăranului de atunci era imprimată adînc convingerea că-s săraci doar cei leneși, nedescurcăreți pe care adesea îi numeau „vîntură lume”, bețivi. De aceea unui țăran înstărit și mîndru de situația sa, și stimat pentru aceasta de consăteni, îi era greu să se egaleze cu golanii satului. Era vorba, deci, nu numai de o știrbire a intereselor materiale ale țăranului, nu numai de avutul care urma să fie socializat, ci și de demnitatea țăranului.

O altă cauză a faptului că țăranii nu se lăsau atrași în colhozuri era și starea economică grea a colhozurilor existente, care nici pe departe nu corespundeau etalonului de „adevărate cetăți bolșevice”. Foarte multe colhozuri nu aveau inventar agricol, vite de muncă și de tracțiune, era prost organizată munca. De pildă, către jumătatea anului 1948, în 308 colhozuri din spațiul dintre Prut și Nistru nu erau ferme de lapte-marfă, în 291 colhozuri nu erau ferme pentru oi, în 285 colhozuri nu erau ferme de porci. În medie, la un colhoz efectivul zootehnic se rezuma la o vacă, 3 porci, 13 oi și 10 găini.³⁴ Firește că în condițiile acestea țăranii nu se lăsau convinși de către agitatori pentru orînduirea colhoznică ce propovăduiau că munca în colectiv e mai avantajoasă. Ba dimpotrivă, starea de sărăcie în care se aflau colhoznicii discredita, la fel ca și în anii 1940-1941, ideea colectivizării. „O asemenea stare de lucruri în colhozurile din raion, - citim în una din hotărîrile Sovietului raional Kotovski de deputați ai poporului, - discreditează ideea construcției colhoznice în rîndul țărănimii, a creat dificultăți în desfășurarea dezvoltării colectivizării, dat fiind faptul că colhozurile existente nu pot servi drept exemplu...”³⁵ La consfătuirea Consiliului de Miniștri de la 25 septembrie 1948, amintită deja de noi,

Secretarul CC al PC(b)M Kaşnikov, subliniind necesitatea ca „colhozurile recent organizate să servească exemplu convingător, pe baza căruia gospodăriile individuale țărănești s-ar convinge de prioritățile orînduirii colhoznice”, constata cu regret că „pînă în prezent nu putem spune că, colhozul este exemplu convingător și propagator al orînduirii colhoznice”.³⁶

Nici traiul colhoznicilor nu era mai îndeștulat decât al țăranilor individuali. În anul 1946 18% din numărul total al colhozurilor din republică n-au plătit colhoznicilor nici un grăunte la ziua lucrătoare, iar 15,5% colhozuri au plătit mai puțin de 100 grame de grăunțe. În mediu, o gospodărie colhoznică a primit în anul 1946 124 kg cereale, 5,5 kg floarea-soarelui și un venit bănesc de 1423 ruble. În anul 1947, deși colhozuri care să plătească colhoznicilor mai puțin de 100 grame cereale la ziua lucrătoare n-au fost, totuși venitul gospodăriilor colhoznice, cu toate că colhozurile s-au bucurat de o recoltă bogată, a fost mic: în mediu venitul unei gospodării colhoznice era de 691 kg cereale, 88,4 kg floarea-soarelui și 2316 ruble. În unele colhozuri țăranii au mai primit legume și fructe.³⁷

Colhozurile se aflau într-o situație economică grea datorită atitudinii pe care o avea regimul stalinist față de ele, pentru că statul în general, dar mai ales colhozurile, erau privite doar ca furnizori de materie primă și umană pentru societate. Chiar de la înființare colhozurile erau lipsite de inițiativă proprie, erau în dependență totală de sistemul administrativ de conducere a agriculturii. Acesta s-a constituit în țară la sfîrșitul anilor 20, odată cu crearea Comisariatului Norodnic unit al agriculturii din URSS, care a început să determine direcția politicii agrare în tot imperiul, inclusiv în RASS Moldovenească. După ocuparea Basarabiei de către URSS la 28 iunie 1940, sistemul administrativ de conducere a agriculturii a fost extins și în spațiul dintre Prut și Nistru. Organele de conducere unionale au început să le dicteze celor republicane modul și termenele de desfășurare a aratului, semănatului, recoltării etc., iar ultimele celor locale. Împuterniciți veniți de peste Nistru, de regulă de la orașe, care nu numai că nu cunoșteau cultura, limba, tradițiile și obiceiurile poporului băștinaș, dar adesea erau și oameni incompetenți, care nu știau a deosebi grâul de secară ori a înhăma un cal, erau cei care

dictau colhoznicilor, ba și țăranilor individuali. În colhoz dictau lucrătorii comitetelor raionale de partid și executive ale sovietelor raionale de deputați ai poporului, împuterniciți ai Comisariatului norodnic al colectărilor, NKVD-ului, procuraturii, Ministerului de finanțe ș.a. Cîrmuirile colhozurilor erau inundate cu directive și instrucțiuni.

Venind în sate, tutorii raionali, de rang superior se amestecau în treburile interne ale colhozurilor: redistribuiau colhoznicii la sectoarele de muncă, organizau adunări ale colhoznicilor, redistribuiau colhoznicii în brigăzi și zvenouri (grupe, echipe) ș.a.m.d. La 8 martie 1948 procurorul RSS Moldovenești S. Kolesnic, după inspectarea de către lucrătorii Procuraturii republicii a stării de lucruri în colhozul „7 let MSSR” („7 ani RSSM”) din raionul Strășeni, îl informa pe Președintele Consiliului de Miniștri, Rudi G., următoarele: „În urma controlului s-au constatat frecvente cazuri cînd anumiți reprezentanți veneau în colhoz și, în loc să acorde ajutor practic, se străduiau să dicteze colhozului ignorînd pe președinte și cîrmuirea colhozului. Mai cu seamă s-a remarcat șeful secției raionale Șuklin, care, fără a consulta direcția colhozului și președintele acestuia, a convocat adunarea generală a colhozului. Zootehnicianul secției agricole, Artamoșkin, fără a înștiința direcția colhozului și pe președinte, în mod arbitrar, a intrat în contabilitate, a răscolit toate documentele, apoi a arestat-o pe contabilă Șutcovici, a trimis-o la secția MAI și a plecat. Instructorul comitetului raional de partid, Perevalov, la 16 februarie 1949, la ședința factorilor de conducere ai colhozului, ignorîndu-i, a scris personal ordinea de zi a ședinței și chiar a încercat să o conducă”.³⁸

O practică destul de răspîndită în republică era scoaterea și numirea în funcție a membrilor conducerilor și a președinților de colhozuri de către organele raionale. La Consfătuirea Consiliului de Miniștri a RSSM, cu participarea președinților comitetelor executive raionale, de la 25 septembrie 1948, primul secretar al CC al PC(b)M, Covali N.G., menționa: „În gospodăria colhoznică are o importanță mare, importanță excepțională conducerea justă a gospodăriei colhoznice pe principii prin excelență democratice. Dar noi avem foarte multe dovezi ale faptului că aceste principii democratice se încalcă la nivel local, în special cînd noi plasăm președinții de colhoz”.³⁹ Secretarul CC al PC(b)M, Kașnikov, la

aceeași consfătuire remarcă: „Este un fenomen obișnuit, ca președintele comitetului executiv raional, secretarul comitetului raional de partid ori șeful secției agricole raionale să numească președintele de colhoz.”⁴⁰

Numirea președinților de colhozuri se făcea de foarte multe ori contrar voinței colhoznicilor, fapt care, de asemenea, se răsfrângea negativ asupra situației economice și climatului psihologic din colhozuri. De exemplu, „în colhozul „Novaia jizni” („Viață nouă”) din raionul Romanovo, - citim într-un document de arhivă, - organele raionale de conducere intenționau să-l facă președinte de colhoz pe tov. Zadîr. Colhoznicii însă au înaintat candidatura tov. Cașu în locul lui Zadîr, dar această candidatură nici nu a fost pusă la votare la adunarea generală a colhoznicilor. Candidatura tov. Zadîr a fost votată de trei ori, dar colhoznicii n-au susținut-o. Au fost ridicate doar cîteva mîini, și atunci voturile n-au fost numărate, dar s-a spus că Zadîr a trecut cu majoritate. Ieșind de la adunare, unii țărani strigau – acum lasă să lucreze Zadîr. În consecință în brigăzi lucrează cîte 3-4 oameni, curățirea semințelor se zădărnicește, nu se îndeplinesc un șir de alte lucrări cu privire la semănatul de primăvară”.⁴¹ În colhozul „Molotov” r. Vertiujeni, în iunie 1948, „deși colhoznicii au înaintat candidaturi din rîndul lor, președintele adunării tov. Mogîldea (directorul SMT din Telenești – aut.) a condus adunarea astfel, ca să nu poată fi puse în dezbatere alte candidaturi. Astfel a rămas în discuție doar candidatura tov. Okean (candidatura CR de partid – aut.) care a fost votată trecîndu-se peste părerea colhoznicilor. În semn de protest colhoznicii au părăsit adunarea.”⁴²

Numirea și scoaterea din funcție a președinților și specialiștilor din colhozuri la judecata șefilor raionali aducea la fluctuația intensă a cadrelor, care de asemenea se răsfrângea negativ asupra stării economice și organizaționale a colhozurilor. Președintele de colhoz, agronomul ori contabilul nu reușea să pătrundă în miezul lucrurilor căci era înlocuit. Așa, în anul 1947 în colhozul „Kotovski” r. Criuleni au fost schimbați 4 președinți de colhoz,⁴³ în colhozurile „Bolșevik” și „Ilici” r. Rezina – respectiv 3 președinți și 8 contabili,⁴⁴ în colhozul „Lenin” r. Căinari, în decursul anului 1948, 3 președinți și 3 contabili, în colhozul „Pobeda” („Biruința”) același raion, în 8 luni ale anului 1948 – 3 președinți⁴⁵

ș.a.m.d. În lunile februarie-martie 1948, în urma adunărilor de dare de seamă și alegeri, în 587 colhozuri din republică au fost înlocuiți 127 președinți de colhoz, dintre care 114 pentru lucru nesatisfăcător și încălcări ale Statutului artelului agricol.⁴⁶

E limpede că organele superioare de conducere schimbau cadrele colhoznice în primul rând cu scopul îmbunătățirii stării de lucruri în colhozuri, deoarece nomenclaturiştii colhozurilor aveau o calificare foarte joasă (către jumătatea anului 1948 în 200 colhozuri din republică lucrau ca președinți de colhozuri „oameni complet neștiutori în ce privește conducerea gospodăriei colhoznice și pe lângă aceasta analfabeți”⁴⁷), dar de multe ori pentru a justifica și a găsi țapul ispășitor al stării grele în care se aflau colhozurile. Majoritatea celor scoși din funcție, de regulă, erau calificați drept dușmani ai construcției colhoznice și judecați. Foarte rar se încerca a se clarifica care din neajunsurile activității lor era rezultatul unor acțiuni premeditate și care al lipsei de experiență, competență etc. Și aceasta era firesc, de vreme ce Stalin arăta că dușmanii orânduiri colhoznice nu trebuie căutați departe de colhoz, ei șed chiar în colhoz și ocupă acolo funcții de magazineri, intendenți, contabili, secretari ș.a.m.d.”.⁴⁸

Deși în actele de stat date colhozurilor pentru folosirea veșnică a pământului se indica suprafața, hotarele, precum și faptul că reducerea pământului colhoznic se interzicea, irosirea și folosirea lui nelegitimă de către organizațiile de stat și reprezentanții regimului de rang raional era foarte frecventă. Comitetele executive raionale uneori nici nu puneau la curent cârmuirile colhozurilor atunci când tăiau pământ din câmpurile colhoznice și îl dădeau în folosință organizațiilor de stat. Procurorul RSS Moldovenești, Osipov, într-un aviz de la 27 septembrie 1950 („Cu privire la starea legalității socialiste în RSS Moldovenească”), menționa: „nerespectînd hotărîrea Consiliului de Miniștri al URSS și a CC al PC(b) din toată Uniunea de la 19 septembrie 1946 „Cu privire la măsurile de lichidare a încălcărilor Statutului artelului agricol în colhozuri” comitetele executive ale raioanelor Căușeni, Tîrnovo, Bender, Congaz, Brătușeni, Zgurița, Telenești ș.a. dispun arbitrar de pămînturile colhozurilor, le confiscă și le predau altor organizații”.⁴⁹ De exemplu, în aprilie 1950

Comitetul executiv al Sovietului raional Romanovo de deputați ai poporului a dat la 2 organizații de stat din lanurile colhozurilor „Viața nouă” și „Calinin” câte 5 ha de pământ pentru construcția unui spital și a unui punct medical, iar în luna mai a aceluiași an Comitetul executiv al Sovietului raional Telenești de deputați ai poporului a dat 31 ha de pământ colhoznic unei organizații de stat pentru a construi în raion 2 centrale electrice.⁵⁰ De fapt, pământul care a fost înstrăinat de la țărani de către colhozuri era acum luat de la ultimele de către stat.

În capitolul I am văzut că până la organizarea colhozurilor comitetele executive raionale erau acelea care mobilizau țăranii individuali la diferite lucrări. După organizarea colhozurilor, la munci obștești erau mobilizați colhoznicii, inclusiv specialiștii colhozurilor. Așa, la 10 martie 1950, CE al Sovietului raional Zgurița de deputați ai poporului a obligat președinții a 21 colhozuri din raion să pună la dispoziția directorului SMT-ului raional colhoznici pentru a construi un atelier, iar la 27 februarie același an CE al Sovietului raional Cornești de deputați ai poporului a dat ordin tuturor președinților de colhoz din raion „să elibereze pe termen de 2 zile toți contabilii din colhozuri și să-i trimită la dispoziția uniunii raionale de consum pentru a face inventariere în rețeaua cooperației.”⁵¹

Colhozurilor deseori li se ordona, pe lângă brațe de muncă, să pună la dispoziția anumitor organizații raionale vite de muncă și de tracțiune, transport etc. Și ordinele, directivele emise „de sus” se îndeplineau, pentru că în caz contrar față de colhozuri și față de conducătorii acestora, ca și față de colhoznici, se aplicau măsuri administrative și disciplinare. De pildă, CE al Sovietului raional Orhei de deputați ai poporului, la 20 iunie 1950, pentru neîndeplinirea planului de reparare a drumurilor, a amendat colhozurile „8 Martie” cu 2734 ruble, „Stalin” – cu 1075 ruble, „28 iunie” – cu 6300 ruble și „Congresul II al PC(b) din Moldova” – cu 3296 ruble. Tot atunci președinții a două colhozuri din raion au fost amendați cu câte 100 ruble, iar a unui alt colhoz cu 200 ruble.⁵²

Mulți funcționari raionali, pe lângă faptul că se amestecau în treburile interne ale colhozurilor, mai priveau averea lor și ca o sursă de îmbogățire. În colhozurile republicii era foarte răspândită practica, ca activiștii comitetelor raionale de partid și executive, ale secțiilor agricole

raionale, NKVD-ului ș.a. să-și însușească la preț redus ori gratuit, produse agricole, vite, sau să dețină ilegal loturi de pământ în lanurile colhoznice ș.a.m.d. Într-un raport de la 1 martie 1949 („Cu privire la îndeplinirea nesatisfăcătoare a hotărârilor Consiliului de Miniștri al URSS și a CC al PC(b) din toată Uniunea de la 19 septembrie 1946 ...în raionul Romanovo”) se menționa: „În colhozurile din raion au loc multe cazuri de vindere a grâului la preț redus lucrătorilor secției agricole raionale, militarilor, precum și altor persoane, prin relații: în colhozul „Pravda” s-au vândut astfel 100 kg grâu, „Șevenco” – 800 și „Voroșilov” – 250 kg”.⁵³ În anul 1948 în raionul Fălești lucrătorul CE raional, Goldenberg, a luat gratis din colhozul „28 iunie” 30 kg de făină și 60 kg legume; în raionul Bălți instructorul secției agricole raionale Serdiuc a luat din Colhozul „Jdanov” și „Stalin” 200 kg cartofi și 10 kg ceapă, mai mult de 30 kg de brânză și alte produse agricole. În noiembrie-decembrie 1948 directorul SMT-ului din Bălți Barsucov a luat fără a plăti din colhozul „Jdanov” o tonă de grâu, 1,5 tone cartofi și 215 kg de ceapă pe care le-a împățit cu alți doi lucrători ai SMT.⁵⁴ În septembrie 1949 șeful secției agricole a CE orășenesc Chișinău, Chilimciuc, a luat gratis din colhozul „Kotovski” 300 kg de roșii și alte legume în valoare de 550 ruble, iar cârmuirea colhozului „Congresul II al PC(b)M” le-a eliberat lucrătorilor CR de partid Crasnoarmeisc din or. Chișinău 400 kg de prune la preț redus.⁵⁵

Mulți lucrători din aparatul administrativ raional, ca și cei din al colhozurilor, dețineau nelegitim în colhozuri loturi de pământ, pe care le lucrau personal sau cu ajutorul colhoznicilor, iar veniturile de pe ele și le însușeau. De pildă, în anul 1950 în colhozul „Moldova Socialistă” din raionul Vadul-lui-Vodă șeful Biroului raional de comunicații, Meșcov, deținea nelegitim 0,4 ha de pământ colhoznic, iar președintele Uniunii raionale de consum Cojocari – 0,9 ha.⁵⁶

În acei ani se încălca pretutindeni și democrația internă în colhozuri. De regulă, chestiunile legate de activitatea de producere în colhozuri, reparația bunurilor și alte probleme, care conform Statutului artelului agricol, trebuiau să fie discutate și rezolvate la adunările generale ale colhoznicilor, se rezolvau de președinți ori de către cârmuirile colhozurilor. Cu alte cuvinte, colhoznicii erau înlăturați de la conducerea

gospodăriilor în care fuseseră înscrși în mod forțat. Dintr-un raport de la 11 septembrie 1948 („Cu privire la starea economică-organizatorică a colhozurilor din raionul Vertiujeni”) citim: „O încălcare grosolană în colhozurile din raion este violarea și ignorarea democrației colhoznice interne, atât din partea președinților de colhozuri, cât și din partea lucrătorilor organelor raionale, care conduc colhozurile în mod superficial. Masele largi de colhoznici sunt înlăturate de la conducerea artelor. Adunările generale ale colhoznicilor au loc rar, cu prezență mică și cu o implicare scăzută a colhoznicilor. Un șir de întrebări importante ale activității colhoznice care conform Statutului artelului agricol necesită a fi rezolvate la adunările generale ale colhoznicilor, se discută și se hotărăsc doar la ședințele cârmuirii ori numai de președinți”.⁵⁷ Multe hotărâri ale președinților și ale cârmuirilor colhozurilor deseori intrau în contradicție nu numai cu Statutul artelului agricol, dar și cu interesele materiale ale colhoznicilor. De pildă, în anul 1948 cârmuirile colhozurilor „Kotovski” și „Viață nouă”, r. Romanovo, fără a se consulta cu colhoznicii, au cheltuit 58300 ruble destinate colhoznicilor ca plată, pentru cheltuielile de producție,⁵⁸ iar cârmuirea colhozului „Pobeda”, același raion, ignorând părerea țăranilor, a dat în anul 1948 în folosință pământ colhoznic – procuraturii raionale 5 ha, unei mori ale statului – 6 ha, „Zagotjivcontorei” – 10 ha pământ.⁵⁹ Mai mult decât atât, unii președinți ori membri ai cârmuirii colhozurilor, pentru a îndeplini planurile de producție ale colhozurilor ori anumite directive, recurgeau la violență față de colhoznici. Astfel, dacă până a intra în colhozuri țăranii erau deseori insultați sau bătuți de către președinții ori membrii Sovietelor satești, acum erau bătuți de către reprezentanții aparatului administrativ colhoznic.

Rezultatul direct al politicii de administrare față de colhozuri și colhoznici a fost transformarea în ultimă instanță a colhozurilor în niște instituții de stat birocratice, iar a colhoznicilor – în muncitori salarizați, pe care puțin îi interesa soarta colhozului. Rapoartele de atunci ale colhozurilor conțin un șir de formulări de tipul „colhoznicii nu se interesează de starea lucrurilor din colhozuri”, „colhoznicii sunt pasivi”, „colhoznicii atenția principală o acordă loturilor de lângă casă”, „nu participă la adunările generale ale colhoznicilor și nu iau cuvântul în

dezbateri” ș.a. Există date referitoare la disciplina muncii în colhozuri, care ne vorbesc destul de elocvent despre nedorința lor de a lucra în ele. În anul 1947 în colhozurile din raioanele dintre Prut și Nistru nu și-au îndeplinit minimumul de ieșiri la lucru 37,5% din numărul total al colhoznicilor apti de muncă, iar 19,4% n-au lucrat nici o zi în colhoz.⁶⁰ În prima jumătate a anului 1948 în 390 colhozuri, din același spațiu teritorial, din numărul total al colhoznicilor apti de muncă nu și-au îndeplinit minimumul de ieșiri la lucru 35% colhoznici, dintre care 7,2% n-au ieșit deloc la lucru în colhozuri.⁶¹ În anul 1949 în primul trimestru al muncilor agricole din 240.400 colhoznici apti de muncă nu și-au îndeplinit minimumul de ieșiri la lucru 66 mii colhoznici; în trimestrele 2 și 3 din 318500 – respectiv 74400 colhoznici și din 375700 – 80800 colhoznici.⁶² În lunile ianuarie-martie ale anului 1950 din numărul total al colhoznicilor din republică nu și-au îndeplinit minimumul de ieșiri la lucru în colhozuri 31,4% colhoznici, în lunile aprilie-iunie 19,8%. În unele raioane cota-parte a țăranilor ce nu participau la munca în colhozuri era cu mult mai ridicată decât media pe republică. Așa, în primul trimestru al anului 1950 în raionul Edineț, din numărul total al colhoznicilor din raion, nu-și îndepliniseră minimumul de ieșiri la lucru 53% din colhoznici, în raionul Rîșcani – 49,4%, raionul Lipcani – 47,5%, raionul Cărpineni – 46,4%.⁶³

Disciplina muncii lăsa mult de dorit, îndeosebi în colhozurile în care țăranii fuseseră înscrși în urma constrîngerii directe. De pildă, în septembrie 1947 în satul Boșcana r. Criuleni, „încălcîndu-se legalitatea socialistă, admițîndu-se samovolnicii, amenințări, arestări și confiscarea averii țăranilor care nu doreau să intre în colhoz, precum și aplicarea forței fizice față de unii dintre ei”, a fost organizat colhozul „Calea spre comunism”. În rezultatul unei asemenea organizări „peste 80% din membrii colhozului nu ieșeau la lucru în colhoz și acesta n-a îndeplinit mai multe lucrări privind aratul și semănatul de toamnă”.⁶⁴ Colhozul „Stalin” din r. Chișinău a fost organizat „încălcîndu-se principiul benevol, țăranii care nu doreau să se înscrie în colhoz fiind numiți dușmani ai poporului”. După o astfel de organizare, colhoznicii în acest colhoz n-au lucrat nici o zi.⁶⁵

O parte din colhoznici, fiind nemulțumiți de remunerarea muncii lor în colhozuri, se angajau la țărani individuali, care îi plăteau mai bine. Printre aceștia deseori erau chiar inițiatori ai organizării colhozurilor.⁶⁶ Mai mult decât atât, au fost înregistrate cazuri când „colhoznicii, nedorind să lucreze în colhoz, angajau ca să lucreze în colhoz pentru ei țărani individuali” iar ei își prelucrau lotul de lângă casă ori se angajau la țărani înstăriți.⁶⁷

Sistemul stalinist totalitar însă avea nevoie nu de dragostea țăranilor față de colhozuri, ci de brațele lor de muncă. În conformitate cu articolul 17 al Statutului artelului agricol și hotărârea comună a SCN al URSS și a CC al PC(b) din toată Uniunea de la 13 aprilie 1942 („Cu privire la majorarea minimumului obligatoriu de zile-muncă pentru colhoznici”), colhoznicii care nu-și îndeplineau minimumul de zile-muncă în colhozuri erau trași la răspundere penală. În anul 1946, de exemplu, în republică au fost condamnați la diferite termene 698 colhoznici⁶⁸, în ultimele 3 luni ale anului 1947 – 148 colhoznici, în ianuarie-august 1948 – „circa 200”,⁶⁹ în ianuarie-septembrie 1949 – 3315 colhoznici, iar 7215 au fost supuși la sancțiuni disciplinare. După date incomplete, în primul trimestru al anului 1950 pentru neîndeplinirea minimumului de zile-muncă în colhozuri au fost intentate acțiuni judiciare la 2320 colhoznici, dintre care 576 au fost condamnați la diferite termene de privațiune, iar pentru încălcarea disciplinei muncii „au fost pedepsiți și condamnați 5728 oameni”.⁷⁰ Din cifrele citate mai sus vedem că din numărul colhoznicilor care nu îndeplineau minimumul de zile-muncă în colhozuri erau trași la răspundere penală doar o mică parte din ei. Aceasta se lămurește în primul rând prin faptul că conducătorii colhozurilor nu erau cointeresați în faptul de a-i deferi pe asemenea țărani judecății, căci, în cazul condamnării lor, aceasta însemna a-i pierde ca brațe de muncă, ceea ce ar fi complicat îndeplinirea sarcinilor de plan. De regulă, oamenii se trimiteau în judecată în cazurile când colhoznicii nu îndeplineau normele de zile-muncă câteva trimestre la rând, ori când refuzau să mai lucreze în colhozuri.

De obicei, pentru a menține la nivel înalt, a îmbunătăți disciplina muncii în colhozuri, față de colhoznicii care nu îndeplineau norma minimă de zile-muncă în colhozuri, cârmuirile și președinții colhozurilor aplicau

sancțiuni disciplinare și de lezare a intereselor lor materiale: amenda în bani și în zile-muncă, confiscarea recoltei de pe lotul de lângă casă, confiscarea unei părți a averii etc. De pildă, în prima jumătate a anului 1949 cârmuirea colhozului „Dimitrov” din raionul Cimișlia a amendat pentru absența la lucru 15 colhoznici cu câte 25 zile lucrătoare; cârmuirea colhozului „Pravda”, r. Baimaclia – 20 colhoznici cu câte 5 zile-muncă și 200 ruble,⁷¹ iar cârmuirea colhozului „Stalin”, r. Congaz, la 30 mai 1950, printr-o hotărîre, a amendat 63 colhoznici cu câte 3-5 zile-muncă pe fiecare. La 5 iunie 1950 conducerea colhozului „Malencov”, același raion, a adoptat o hotărîre care prevedea confiscarea loturilor de pe lângă casă la 104 colhoznici care nu-și îndeplineau minimumul de ieșiri la lucru în colhoz în primul trimestru al anului în desfășurare.⁷²

Starea socială și materială a celor ce lucrau în colhozuri nu era uniformă. Odată cu apariția colhozurilor în satul românesc din stînga Prutului apare o pătură socială nouă – „aristocrația colhoznică”. Aceasta era reprezentată prin aparatul administrativ colhoznic, care, datorită locului pe care îl ocupa în ierarhia birocratică stalinistă, se bucura de anumite drepturi și privilegii. O mare parte din veniturile colhozurilor se cheltuiau anume pentru întreținerea ei. De exemplu, în anul 1948 în colhozurile „Lenin”, „Stalin”, „Șvernici”, „Molotov” și „Kotovski” din raionul Rezina s-au cheltuit pentru întreținerea aparatului administrativ colhoznic din numărul total al zilelor-muncă, de la 11 la 13%, față de 7% cît prevedea Statutul artelului agricol; în colhozurile „30 ani ai lui Octombrie” raionul Nisporeni și colhozul „Kotovski” raionul Glodeni – 11 și respectiv 15%.⁷³ În unele colhozuri aparatul administrativ era atât de umflat, încât la 3 septembrie 1948 Consiliul de Miniștri al URSS a adoptat o hotărîre specială pentru reducerea lui: „Cu privire la reducerea cheltuielilor administrative și de conducere în colhozurile din RSS Moldovenească”. În conformitate cu această hotărîre, pînă la 20 noiembrie 1948, din cele 227 colhozuri din raioanele din stînga Nistrului au fost licențiate 1072 persoane, iar din 428 colhozuri dintre Prut și Nistru – 978 persoane. Reducerea statelor de plată din colhozurile din stînga Nistrului le-a dat economie lunară acestora 22.700 zile-muncă.⁷⁴

„Aristocrația colhoznică” din punct de vedere legal nu se bucura de privilegii față de restul colhoznicilor, dar de aceasta nici nu era nevoie – privilegiile în timpul regimului stalinist se obțineau odată cu funcția. Conducătorul de echipă, brigadă sau colhoz primea pământul acestora respectiv ca pe o votcină proprie, de pe care se aproviziona cu toate cele necesare. În rapoartele Procuraturii RSS Moldovenești despre starea de lucruri în colhozurile republicii au rămas înregistrate sute de cazuri de furt din proprietatea colhoznică; furturi săvârșite de către „aristocrați”. Așa, de pildă, în martie 1948 președintele colhozului „Basarabia roșie” din raionul Bălți, comunistul Velicko, și-a însușit din colhoz un porc și 200 kg de cartofi,⁷⁵ președintele colhozului „Kotovski” din r. Fălești, Napolionov – un sac de fasole, 294 kg de vin și 1540 de ruble, în raionul Romanov din colhozul „Basarabia sovietică” președintele și secretarul sovietului sătesc din localitate au luat fără plată câte 100 kg de vin și 500 kg porumb, iar președintele colhozului – 100 kg vin. În colhozul „Lenin” r. Florești, 270 kg de zahăr primit de la fabrica de zahăr din Bălți ca plată suplimentară pentru colhoznicii ce au cultivat sfeclă de zahăr, au fost împărțite între conducătorii de echipă, președintele de colhoz, contabil și magaziner.⁷⁶ În total în anul 1948 delapidările și furturile înregistrate din averea colhoznică au constituit 320 mii ruble, în 1949 – 423.700 ruble și în prima jumătate a anului 1950 – 285.993 ruble.⁷⁷ Cea mai mare parte din furturi erau săvârșite de către „aristocrația colhoznică”.

De rând cu membrii aparatului administrativ al colhozurilor o situație deosebită în colhozuri și societate încep să ocupe și membrii acestora. „Trebuie menționat, - citim într-un document de arhivă din anul 1948 cu privire la starea colhozurilor din r. Bălți, - că soțiile și alți membri ai familiilor unor conducători de colhozuri și soviete sătești nu participă, ori aproape nu participă la munca colhoznică”.⁷⁸ Cărmuirea colhozului „Lenin” r. Sculeni „fără a pune la curent adunarea generală a colhoznicilor a premiat colhoznici nedemni, colhoznici ce au încălcat disciplina de muncă și hoți ai averii colhoznice, doar pentru faptul că erau în relații de rudenie cu membrii cărmuirii”.⁷⁹

În încheiere mai menționăm că colectivizarea forțată a gospodăriilor țărănești în Moldova nu avea altă alternativă în condițiile

regimului stalinist. Colectivizarea era dictată de necesitatea de a adapta agricultura republicii la legile funcționării regimului stalinist totalitar. Ultimului fiindu-i caracteristică unilateralitatea în acțiuni, ideologie, politică etc., îi venea greu să se acomodeze la realitatea postbelică a Moldovei, realitate deosebită de cea din restul imperiului sovietic. Pe lângă aceasta, unirea țăranilor în colhozuri permitea o mai efectivă și mai comodă exploatare a satului – nu fiecare țăran în parte urma să se achite față de stat la colectări, ci câteva sute de colhozuri, iar aceasta însemna și o asigurare mai eficientă a orașului cu produse agricole.

Regimul stalinist totalitar mai avea nevoie de a lichida sectorul individual țăranesc și pentru relativa lui independență economică, deoarece ea presupunea și pe cea politică. Aceasta din urmă, însă, nu o putea accepta – ea era privită de sistem ca un pericol, un atentat la temeliile lui. Conform naturii sale violente și totalitare, regimul avea nevoie de supunere oarbă și credință. Și pentru atingerea acestui scop n-ar fi ezitat, chiar dacă ar fi trebuit nimicită fizic toată populația republicii. Și încă ceva. Conform ideologiei staliniste, pentru biruința socialismului la sat, era nevoie, chipurile, doar de a distruge prin toate mijloacele proprietatea privată, care trăgea țăranul individual spre capitalism, și a socializa la maximum averea țăranilor individuali. Iar aceasta practic făcea imposibilă la sat o altă formă de proprietate decât cea colhoznică.

CAPITOLUL V

Operațiunea “SUD”^{*}

După foametea din anii 1946-1947, cel mai tragic eveniment din istoria postbelică a Moldovei sovietice a fost deportarea de la 6 iulie 1949.

Aceasta s-a împlinit conform hotărârii Consiliului de Miniștri al RSSM nr. 509 ss (strict-secret) din 28 iunie 1949 („Cu privire la deportarea din RSS Moldovenească a familiilor de chiaburi, a foștilor moșieri și a marilor comercianți”¹⁾), care, ca și cele adoptate în țările baltice în primăvara anului 1949, a avut la bază o hotărâre a Consiliului de Miniștri al URSS.²⁾

Hotărârea de la 28 iunie conținea 5 puncte. Primul dintre ele prevedea confirmarea listelor de „chiaburi, foști moșieri și a marilor comercianți” care trebuiau să fie deportați, liste prezentate de comitetele executive ale sovietelor orașenești și raionale de deputați ai poporului din RSS Moldovenească, în număr total de 11.342 familii. Conform punctului 2, listele întocmite pe raioane urmau să fie transmise Ministerului Securității de Stat al RSSM, pentru a se verifica toate datele referitoare la persoanele incluse în liste și a li se preciza domiciliul. Familiile introduse în liste, dar care conțineau persoane ce își făceau serviciul în Armata Sovietică, care erau decorate cu ordine și medalii de luptă și de muncă ale URSS, care aveau merite deosebite față de statul sovietic, urmau să fie excluse din liste. Restul familiilor urmau să fie deportate pe viață în regiuni îndepărtate ale URSS.

Punctul 3 permitea celor deportați „să ia cu sine valori, bani, îmbrăcăminte, încălțăminte, veselă și alte obiecte casnice, inventar

^{*} Operațiunea de deportare din 6 iulie 1949 a purtat denumirea conspirativă „Sud”. În documentele oficiale pentru prima oară operațiunea apare cu această denumire la 8 iunie 1949. Ceva mai înainte, la 10 mai 1949, I. Mordoveț, Comisarul Poporului pentru Securitatea Statului (CPSS) al RSSM a propus Conducerii CPSS al URSS ca operațiunea să poarte denumirea „Zapad” („Vest”), dar din motive care deocamdată ne rămân necunoscute, propunerea lui n-a fost acceptată.

agricol, meșteșugăresc și casnic ... precum și o rezervă de produse alimentare în volum total de 1500 kg (1,5 tone) de fiecare familie”.

Penultimul și ultimul punct al hotărârii respective au încredințat operațiunea de ridicare a deportărilor Ministerului Securității de Stat al RSSM și au prevăzut adoptarea unei hotărâri suplimentare care ar fi stabilit ordinea de confiscare și folosire a averii deportaților.³

Timpul operațiunii nu a fost indicat în hotărârea de la 28 iunie 1949. Acesta se fixare în hotărârea Consiliului de Miniștri al URSS de la 6 aprilie 1949: începutul operațiunii a fost stabilit pentru 6 iulie 1949, ora 2, încheierea ei pentru 7 iulie 1949, ora 20.⁴

Pe data de 6 iulie în republică au fost aduse trupe cu experiența corespunzătoare, acumulată anterior în alte regiuni ale URSS, inclusiv în țările baltice (în primăvara anului 1949 din Lituania au fost deportate 9633 de familii, din Letonia – 10 mii de familii și din Estonia – 21 mii de oameni⁵) fuseseră pregătite 30 de eșaloane (1573 de vagoane pentru vite), în care deportații trebuiau să apuce calea Siberiei.⁶

În scopul acordării ajutorului necesar organelor sovietice de pe teren în acțiunile ce țineau de deportare, Biroul CC al PC(b) al Moldovei a delegat în raioanele și orașele republicii două grupuri de împuterniciți ai Comitetului Central al Partidului și Consiliul de Miniștri al republicii. Primul grup era alcătuit din șapte persoane: Tereșcenko P. F., trimis la Bălți; Cașnicio F.I. – la Soroca; Corneev N.G. – la Chișinău; Kvasov G.V. – la Cahul; Troian T.I. – la Orhei; Ilinschii F.G. – la Bender; Kozîrev A.V. – la Rîbnița. Al doilea grup, compus din 60 de împuterniciți, a fost delegat în raioanele republicii.⁷

Deoarece pregătirea deportării s-a efectuat în secret în unele raioane timpul începerii n-a fost cunoscut până în seara de 5 spre 6 iulie, nici chiar de către secretarii organizațiilor raionale de partid.⁸ Activiștii raionali și sătești care au participat la ridicarea deportărilor au aflat despre deportare și că vor participa la ea, cu puțin timp înainte de începutul operațiunii. Au fost adunați la Sovietele raionale și sătești sub diferite pretexte: pentru a discuta desfășurarea colectivizării în raion sau localitate, pentru a discuta pregătirea colhoznicilor și a țăranilor individuali pentru recoltarea și livrarea cerealelor la stat, pentru a discuta

respectarea legalității socialiste în raion, etc. Spre miezul nopții au fost înștiințați despre adevăratul scop al adunării lor și au început să fie instruiți. În literatura istorică sovietică, ani la rând s-a subliniat că ridicarea a fost înfăptuită cu susținerea largă a populației de la sate. Drept dovadă se aducea numărul de activiști sătești ce au participat la deportare în anumite localități ale republicii.⁹ Dar materialele de arhivă, precum și mărturiile participanților la deportare, publicate în ultimul timp în presa din Republica Moldova, dezminț această afirmație. Activiștii raionali și sătești au aflat că vor participa la deportare nemijlocit înainte de operațiune, iar pe parcursul desfășurării ei au servit, în fond, drept călăuze pentru oamenii legii, arătându-le acestora doar domiciliul celor ce urmau să fie deportați.¹⁰

Am menționat deja că hotărârea Consiliului de Miniștri al RSS Moldovenești de la 28 iunie 1949 a aprobat listele a 11.342 familii care urmau să fie deportate din Moldova. De fapt, conform datelor date publicității de Ministerul Securității de Stat al Republicii Moldova, au fost deportate din republică 11.293 familii, cuprinzând 35.050 persoane. Din numărul total al familiilor deportate 7.628 familii (23.056 persoane, dintre care 6854 bărbați, 8986 femei și 7216 copii) au fost ale „chiaburilor”, celelalte 3665 familii (11.994 persoane: 2900 bărbați, 4914 femei, 4175 copii) au fost deportate sub acuzația de colaborare cu autoritățile fasciste, ca familii ale unor membri ai partidelor burgheze care și-au desfășurat activitatea în Basarabia până la ocupația sovietică, ca familii ale unor gardiști albi sau ale unor membri ai sectelor religioase ilegale din republică.

Din numărul total de 12.860 al familiilor asupra cărora Ministerul Securității de Stat al RSSM a întocmit dosare pentru a fi deportate, 1567 familii n-au fost ridicate din diferite motive (către ziua deportării intraseră în colhozuri (247 familii); în timpul operației au prezentat dovezi documentare precum că unii membri ai familiei își satisfăceau serviciul militar în Armata Sovietică (240 familii); în alte cazuri unii membri ai familiilor aveau ordine și medalii ale URSS (35 familii), sau pur și simplu în momentul operației își schimbaseră domiciliul (508 familii) ori se ascunseseră pentru a nu fi deportați (105 familii) etc.)

La desfășurarea Operației „Sud” au participat 4.496 „lucrători operativi” ai Ministerului Securității de Stat al URSS (484 „lucrători operativi” ai MSS al RSSM și 4.012 „lucrători operativi” sosiți din celelalte republici „surori”) și 13.774 ofițeri și ostași din unitățile militare subordonate aceluiași minister. La desfășurarea operației au fost antrenați și 24.705 activiști ai organelor de partid și sovietice din Moldova.

Pentru a asigura operația de transport, au fost mobilizate 4069 autovehicule, inclusiv: 1506 automobile din organizațiile de transport locale și 2563 din unitățile militare din districtele militare Odesa și „Prikarpatie” (Subcarpați).¹¹

Conform materialelor Ministerului de finanțe al RSSM rezultă că în anul 1949, din numărul total al deportărilor, 5094 (și nu 7628) erau familii de chiaburi: până la deportare plăteau impozit majorat 7338 gospodării, după – 2244.¹² Credem că diferența dintre numărul de familii de „chiaburi” publicat de Ministerul securității de stat și cel care rezultă din dările de seamă ale Ministerului de finanțe ar putea fi explicată prin două posibile împrejurări. Prima – „chiaburii” izgoniți din colhozuri între luna mai 1948 și ziua operațiunii, și care au fost apoi deportați n-au fost introduși în listele Ministerului de finanțe pentru a fi supuse la impozit majorat, pentru că la intrarea în colhoz le-a fost socializată averea, și a doua situație posibilă – listele deportărilor au fost întocmite înainte de a intra „chiaburii” în colhozuri.

A doua ipoteză ne pare a fi mai aproape de adevăr, fiind susținută și de unele documente de arhivă. Astfel, din stenograma consfăturii de la N. G. Coval, din iulie 1949, aflăm că împluternicitul CC al PC(b)M și Consiliului de Miniștri al RSSM, A. Kozîrev, vizitând „aproape toate subunitățile militare” din Transnistria, care trebuiau să participe la deportare, le-a „atras atenția executanților că documentele au fost întocmite relativ demult” și în ele „au putut surveni unele schimbări ... au putut să se strecoare unele imprecizii ...”.¹³

Mai mult chiar, s-ar putea presupune că în „documentele celor ce urmau să fie strămutați, nicăieri nu figura mențiunea dacă cutare sau cutare a făcut serviciul militar în Armata Sovietică, dacă a fost decorat”, precum și faptul că „în listele operative de ridicare au nimerit oameni

decorați cu ordine, cei mai veritabili - participanți la Războiul pentru Apărarea Patriei, totodată au fost încurcați anii de naștere, (deportații – aut.) sunt trecuți ca avînd 50 de ani ... iar în realitate unii au 60, ba chiar și peste 70 de ani”,¹⁴ din cauză că o parte din listele familiilor deportate în 1949 au fost alcătuite încă din 1940-1941, iar în Transnistria chiar și mai devreme, iar ulterior în dosarele deportaților nu s-au mai făcut însemnările corespunzătoare.

Hotărârea de la 28 iunie 1949 prevedea deportarea familiilor în întregime, dar nu excludea și deportarea numai a unor membri ai acestora. Drept urmare, pe data de 6 iulie, când s-a desfășurat operațiunea, au fost ridicați numai acei membri ai familiilor ce se găseau în acel moment acasă. Așa se face că au existat sute de cazuri când au fost deportați în Siberia cu confiscarea averii numai părinții ori copiii, mama ori tatăl cu o parte din copii. Aceasta s-a întîmplat în mare măsură din cauză că, deși operațiunea a fost pregătită în taină, populația din unele localități ale republicii, pe diferite căi (în cele mai dese cazuri de la ostașii veniți în republică să înfăptuiască deportarea și de la grănicerii antrenați în operațiune), a aflat totuși de ea din timp. În consecință, mulți dintre părinți (cu, ori fără copii) s-au ascuns pe la vecini, prin păduri, dormeau în câmp, nădăjduind că în acest mod familiile lor nu vor fi ridicate. Dar acestea s-au dovedit a fi iluzorii: A. Ceban din satul Frumoasa, raionul Bravicea, ascuzându-se cu doi copii a rămas în sat, iar soția cu alți trei a fost deportată.¹⁵ A. Prepeliță din satul Tomai, raionul Leova, cu două fiice a fost deportată, iar doi fii i-au rămas în sat, fără nici un sprijin.¹⁶ M Zastavnițchii, student la Facultatea de istorie a Institutului pedagogic din Bălți (fost secretar al organizației comsomoliste de la școala medie nr. 2 din Lipcani), venind la 6 iulie acasă să-și vadă părinții, noaptea a fost ridicat și, împreună cu ei, „dus în regiunile îndepărtate ale URSS”.¹⁷ Mai trebuie spus că o parte din cei care s-au ascuns, întorcându-se acasă și găsind casele pustii și confiscate, și-au ajuns familiile din urmă în gări, ori mai târziu s-au adresat organelor de resort pentru a fi trimiși și ei în locurile de deportare unde se aflau cei dragi lor.

Am menționat deja că punctul 5 al hotărârii de la 28 iunie 1949 prevedea ca „ordinea de confiscare și folosire a averii rămase a

persoanelor deportate ... să se stabilească printr-o hotărâre suplimentară”. O asemenea hotărâre a fost adoptată de Consiliul de Miniștri al republicii peste o zi, la 30 iunie 1949: „Cu privire la confiscarea și comercializarea averii deportaților de pe teritoriul RSS Moldovenești”.

În conformitate cu această hotărâre, familia deportată („a chiaburilor, a foștilor moșieri, a marilor proprietari, a complicilor cotropitorilor germani, a persoanelor care au colaborat cu organele poliției româno-germane, a membrilor organizațiilor și partidelor profasciste, alb-gardiste, a membrilor sectelor ilegale”)¹⁸ avea dreptul să ia cu sine o avere ce nu trebuia să depășească greutatea de 1500 kg.¹⁹ Restul averii – plantațiile de vii, livezile, vitele, inventarul, construcțiile locative, întreprinderile de producție – urma să fie confiscată. Avera confiscată a celor deportați trebuia să fie utilizată pentru acoperirea datoriilor și angajamentelor față de stat. Locuințele și clădirile administrative, întreprinderile de producție (inclusiv morile, fabricile de ulei), inventarul agricol și meșteșugăresc, precum și plantațiile de vii, livezile și animalele domestice rămase de la deportați după achitarea datoriilor erau puse în mod gratuit la dispoziția colhozurilor și incluse în fondul indivizibil. Cerealele alimentare, cele furajere și culturile tehnice urmau să fie predate SMT-urilor. Batozele și motoarele trebuiau să fie predate statului. Hotărârea mai prevedea ca imobilele și construcțiile agroindustriale confiscate să fie utilizate cu precădere pentru amenajarea spitalelor, școlilor, caselor de copii, bibliotecilor. Păstrarea și gestionarea averii era pusă pe seama președinților sovietelor raionale de deputați ai poporului și a șefilor secțiilor raionale financiare. Ultimul punct al hotărârii avertiza asupra inadmisibilității cazurilor de delapidare a averii confiscate.

La 14 iulie 1949, „în legătură cu interpelările primite cu privire la ordinea de întocmire a documentelor, evaluării și înregistrării la venituri a averii confiscate de la chiaburi și transmise gratuit spre folosirea colhozurilor”, Ministerul Agriculturii al RSSM a adoptat instrucțiunea „Cu privire la ordinea de legalizare și evidență a averii chiaburilor, transmisă gratuit colhozurilor”. Instrucțiunea explică modul de transmitere a averii confiscate, conținutul actelor întocmite în acest scop,

precum și faptul că evaluarea averii era necesar să se efectueze de o comisie specială, iar actul evaluării să fie aprobat de adunarea generală a colhoznicilor.²⁰

Deși hotărârea de la 30 iunie avertiza asupra inadmisibilității cazurilor de delapidare a averii, asemenea fapte au avut loc cu prisosință. În timpul evaluării și comercializării averii confiscate a deportaților au avut loc încălcări ale legii și abuzuri grave, mai ales din partea conducătorilor comitetelor raionale de partid și executive ale sovietelor de deputați ai poporului și activiștilor sătești. Drept urmare, o parte a averii în raioanele Tîrnova, Chișinău, Bălți, Vadul-lui-Vodă, Rîșcani, Edineț ș.a. a fost furată ori vândută la preț redus. La una din ședințele Biroului Consiliului de Miniștri al RSSM, din decembrie 1949, șeful secției financiare din r. Sîngereni relatează: „Cînd a început deportarea, am încercat să respectăm legea, dar secretarul comitetului raional de partid a declarat categoric: ”Nu-i treaba voastră și nu vă băgați nasul unde nu vă fierbe oala”. Făcând sechestrarea averii, am sigilat locuințele, însă sigiliile au fost smulse, iar averea prădată. Nu pot să afirm că acest act a fost comis anume de Prideichin (secretarul comitetului raional de partid – n. aut.) însă ordinul, sunt sigur, pornește de acolo. În raion au fost comise furturi în masă și ... mulți din lucrătorii comitetului raional de partid sunt implicați în aceasta”.²¹ În raionul Vadul lui Vodă, bunăoară, din avuția sechestrată au fost furate lucruri în valoare de 47 mii ruble.²² Pentru furtul și irosirea averii confiscate de la deportați, organele procuraturii au tras la răspundere judiciară în raionul Chișinău 5 persoane, în raioanele Bălți și Rîșcani – câte 7, în raionul Tîrnova – 8 persoane, între care numiții Cazmin – fost propagandist al comitetului raional de partid, Șabatin – fost șef al secției agricole a comitetului raional de partid, Lucoșnicov – fost șef al secției controlului de partid a comitetului raional de partid, Marțiuc – revizor la Ministerul de Finanțe al RSSM, Mojaev – președintele sovietului sătesc Corbu etc.”²³

Acum, după ce am văzut cum s-a întîmplat deportarea, să vedem care au fost cauzele și consecințele ei. Mai întîi însă, ținem să subliniem faptul că deportările din Moldova pot fi privite sub mai multe aspecte: ca elemente ale „subsistemului fricii”, instituit în anii stalinismului în

URSS, ca și componente ale politicii de deznaționalizare a românilor de la est de Prut, ca metodă de depopulare a Basarabiei, ca metodă de luptă împotriva „dușmanilor poporului” etc.²⁴ Aici nu vom ilustra deportarea din iulie 1949, cu toată gama de aspecte menționate (aceasta ar putea fi tema unui studiu special), ci vom vorbi despre ea doar ca element al planului stalinist de colectivizare a agriculturii, plan care avea la bază teoria luptei de clasă și a fost aplicat, în mod șablonar, și în Moldova. Numai privind deportarea sub acest aspect putem să-i înțelegem cauza principală.

În capitolul 2 al prezentei lucrări am văzut că plasarea gospodăriilor „chiaburești” într-o categorie socio-economică aparte s-a făcut cu scopul de a le supune la impozit majorat. Am mai subliniat că prin hotărârile de la 30 august 1947 sensul tradițional al termenului de „chiabur”, în Basarabia, precum în anii 20-30 în restul imperiului sovietic, a fost extins. Aici mai adăugăm că anii stalinismului, termenului i-a fost atribuită și o anumită nuanță politică. În conformitate cu teoria marxist-leninistă, în orice țară care construiește socialismul, colectivizarea agriculturii are loc în condițiile luptei de clasă cu chiaburimea, care în ultimă instanță este lichidată. A fi chiabur, deci, însemna să fii trecut în categoria dușmanilor regimului.

Din anul 1940 în Moldova au început transformări socialiste. Conform ideologiei staliniste, la sat, acestea puteau să aibă loc doar în condițiile luptei de clasă. În anii 1940-1941 însă principalele acțiuni de teroare ale regimului au fost îndreptate nu împotriva chiaburilor (deși erau considerați dușmani ai transformărilor socialiste din agricultura republicii²⁵), ci împotriva foștilor moșieri, proprietari de întreprinderi, ofițeri, împotriva foștilor membri activi ai partidelor politice, clerului și intelectualilor rămași în ținut după 28 iunie 1940. Reprimarea acestora nu era întâmplătoare: ei erau purtătorii celor mai democratice tradiții constituite în Basarabia și, deci, și solul cel mai fertil pentru o rezistență pe care, bineînțeles, regimul stalinist totalitar nu o putea admite. La 13 iunie 1941 cea mai mare parte a persoanelor din categoriile menționate au fost deportate din republică.

După război regimul stalinist nu a abandonat teoria luptei de clasă, și pe măsura amplificării procesului de colectivizare chiaburimea era considerată tot mai dușmănoasă (fapt aflat în deplină concordanță cu teza stalinistă, enunțată în anul 1928, despre înăsprirea luptei de clasă pe măsura construcției socialismului). În consecință, neîndeplinirea oricăror planuri, reducerea numărului, vitelor în gospodăriile țărănești, stricarea mașinilor și uneltelor agricole, ritmurile joase ale colectivizării, starea proastă a lucrurilor în colhozuri ș.a. – toate erau puse pe seama „chiaburilor”. De pildă, într-o dare de seamă a Procuraturii republicii către Procurorul General al URSS citim: „Ca rezultat al pasivității politice din partea secțiilor agricole raionale, elementele chiabure-dușmănoase, pătrunse în colhozuri cu scopul de a le descompune, organizau beții, bătai (raionul Leova), încurcau evidența în colhozuri (r. Bolotino), împiedicau desfășurarea la timp a semănatului de toamnă în colhozuri (r. Telenești), cu scopul de a împiedica dezvoltarea vităritului socializat, caliceau caii și alte vite (r. Chișinău, Telenești, Bolotino)”.²⁶

Regimul stalinist avea nevoie de teoria înăsprii luptei de clasă pe măsura construcției socialismului, din două motive principale: primul – pentru a avea posibilitatea de a găsi în țară, în orice moment, anumite persoane, grupuri sociale, clase și chiar popoare care să fie învinuite de eșecurile politicii sale, al doilea – pentru a justifica oprimarea rezistenței opusă regimului.

Privită din acest punct de vedere (al luptei de clasă), delimitarea și înregistrarea chiaburilor în 1947 apare, deci, ca o acțiune a regimului realizată cu scopul de a defini, în satul românesc din stânga Prutului, dușmanul care urma să fi lichidat, iar deportarea din iulie 1949 – mijlocul prin care s-a înfăptuit aceasta.²⁷

Dar, conform doctrinei staliniste, lichidarea chiaburimii ca și clasă, într-un anumit spațiu geografic are loc nu în oricare împrejurări, ci în condiții speciale, și anume când mișcarea colhoznică tinde spre colectivizare compactă.²⁸ Acest postulat era invocat și în Moldova postbelică. Așa, la Plenara a XXII-a a CC al PC(b)M, Președintele Biroului CC al PC(b) din toată Uniunea pentru Moldova, V. A. Ivanov, menționa: „Noi acum nu ne aflăm în stadiul când se poate lichida

chiaburul. Deocamdată înfăptuim politica limitării elementelor chiabure pe calea politicii fiscale, pe calea majorării livrărilor ș.a.m.d. Trebuie să acționeze constângerea economică și fiscală. În republică 20% din gospodăriile țărănești sunt colectivizate. Deci, acum noi nu înfăptuim colectivizarea compactă. Dar chiaburimea se lichidează, după cum știm cu toții, pe baza colectivizării compacte”.²⁹

În realitate lucrurile se prezentau cu totul altfel. Lichidarea chiaburimii prin expropriere și deportarea lor avea scopul de a accelera ritmurile colectivizării și a transforma acest proces într-o acțiune de masă. Se miza pe frica de deportare, care era implantată tot mai adânc în rândul țăranilor.

În Moldova, ca și în restul imperiului sovietic, deportarea a avut efectul scontat: timp de câteva zile populația republicii a trăit într-o stare de frică imensă, că va fi deportată în Siberia dacă nu va intra în colhozuri. A. Korneev, la consfătuirea de la N. G. Coval, de la 9 iulie 1949, vorbind despre starea de spirit după deportare relatează: „În linii mari, e bună, dar am auzit și zvonuri că va fi război, iar în unele raioane, în special în raioanele Strășeni și Chișinău s-a zvonit că acum este strămutat numai primul lot, va urma al doilea, al treilea, din această cauză și-au părăsit vetrele multe familii care nu urmau să fie strămutate. Bunăoară, din Horodiște, (r. Călărași) au plecat 80 de oameni care, cu părere de rău, nu s-au înapoiat pînă în ziua de ieri. Asemenea cazuri au mai avut loc la Dubăsari, în raionul Vadul lui Vodă; acolo un sat întreg n-a mers acasă două nopți, de teamă să nu fie ridicați...”.³⁰ În raionul Leova, și parțial în raioanele Baimaclia și Vulcănești, „oamenii care s-au simțit cu vre-un păcat pe suflet s-au pregătit de drum, au tăiat cîte două oi, cîte un purcel”.³¹ În satul Recea, de lîngă Bălți, „cînd militarii și-au făcut aici apariția și a început operația, toți țăranii au fugit din sat”.³²

După deportare numărul de cereri de înscriere în colhoz a crescut brusc, de asemenea numărul colhozurilor și procentul gospodăriilor colectivizate. În zilele de 6-8 iulie în raionul Călărași au fost depuse 700 cereri, în raionul Vadul lui Vodă – 600, „la Jeleniști aproape un sat întreg s-a înscris în colhoz – o sută de gospodării”. În grupul de raioane Bălți „cererile se depuneau în mod masiv”.³³ De la 6 iulie pînă la 1

septembrie 1949, în RSS Moldovenească au fost organizate 750 de colhozuri în care au intrat 183.333 gospodării țărănești.

Încă ceva privind deportarea din iulie anul 1949.

Publicistul Ilie Lupan din Republica Moldova, în unul din articolele sale, tratând problematica deportării din anul 1949 presupune că „basarabenilor le-a fost hărăzită soarta asemenea tătarilor din Crimeea, asemenea calmucilor, tavlărilor”, adică deportarea lor în întregime din Basarabia.

Ipoteza nu este nouă. Încă din anii 1941-1944 un șir de personalități din Basarabia erau ferm convinse că în anul 1941 a existat un plan de strămutare a tuturor românilor din Basarabia în Siberia și că începutul realizării acestui plan a fost deportarea din 13 iunie 1941.

Dacă în literatura istorică de până la restructurarea gorbaciovistă despre deportarea din 13 iunie 1941 nu s-a scris nici un rând, în presa basarabeană din anii 1941-1944 și în unele studii cu caracter istorico-publicistic, apărute în acel timp, teama deportării a fost tratată frecvent. S-a remarcat în acest sens îndeosebi ziarul „Raza”, condus de V. Țepordei, iar aceasta „nu dintr-un calcul negustoresc, anume pentru menținerea unui tiraj al gazetei”, ci pentru că toți colaboratorii săi doreau ca toți românii moldoveni, indiferent dacă au fost deportați, arestați sau mobilizați, trimiși la lucru, „indiferent când s-a făcut aceasta, la 13 iunie 1941 sau mai înainte ori mai târziu acestei date”, să revină la vatră.³⁴

Ziarul avea o rubrică specială închinată deportărilor din Basarabia – „Poșta durerilor și a bucuriilor” – prin intermediul căreia cititorii ziarului încercau să afle date de la cei întorși din „iadul roșu”, despre apropiatii lor deportați. Rubrica era redactată de Sergiu Matei Nica, care, pe drept cuvânt poate fi considerat și primul specialist în istoria deportării din anul 1941 din Moldova. Drept dovadă este și faptul că la sfârșitul anului 1942 Ministerul Afacerilor Străine al României îi comandă un studiu despre „Tentativa Sovietelor de a disloca populația românească a Basarabiei și invazia elementelor rusești în această provincie în 1940-1941”. Tot atunci același minister îi solicita lui V. Țepordei întocmirea unui studiu despre „Lupta românilor basarabeni pentru desrobire de sub jugul rusesc” și despre „Ocuparea Basarabiei de către Rusia Sovietică în

anul 1940 (de la acceptarea ultimatumului și pînă la instaurarea administrației bolșevice)”.³⁵

Nu știm dacă Sergiu Matei Nica a scris studiul care i s-a cerut de către ministerul amintit mai sus, dar problema deportărilor l-a preocupat și în anii 1943-1944. Despre acest fapt ne vorbesc articolele publicate de el în această perioadă în paginile ziarului „Raza”. Atîta timp cît nu dispunem de suficiente materiale documentare din arhivele moscovite referitoare la deportări, concluziile sale rămân pentru noi importante, fiindcă presupunem că în urma apelului său publicat în „Raza”, Sergiu Matei Nica a folosit, pentru a-și scrie articolele, „documente, date, fapte, fotografii, sentințe de condamnare date de către organele NKVD-ului, cazuri speciale de deportare, mărturii oculare despre modul cum au fost ridicați, îmbarcați în căruțe, vagoane sau trimiși pe jos în convoiuri cei deportați la 13 iunie 1941, precum și mai înainte...”, primite la redacție, de la toți cei care le posedau.³⁶ Deja în octombrie 1942 „Poșta durerilor și a bucuriilor” primise din toate părțile Basarabiei „mii de scrisori, ba chiar tabele întregi nominale, certificate de primire, odată cu care se cereau vești despre deportați”.³⁷ Iar în ceea ce privește deportările, Sergiu Matei Nica era convins că ele urmau să continue și după 13 iunie 1941: „Ceea ce este sigur, - scria el în articolul „Sistemul de deportare al bolșevicilor”, - e că dacă n-ar fi început la 22 iunie războiul sfînt de alungare a hoardelor pîngătoare, o altă noapte, poate mai groaznică ca cea dintîi, ar fi decapitat ultimele elemente de rezistență românească în Basarabia”.³⁸ Au fost deportați din Basarabia, după părerea lui, 250 mii de oameni*. În acest articol autorul a mai încercat să definească deportarea ca fenomen: „Cîtiva dintre exponenții vieții noastre publiciste s-au exprimat că deportarea este egală cu exilul. Este aceeași pedeapsă de izolare – au susținut ei, - de înstrăinare și opresiune a inimii omenești. Asemenea concepție e o mare greșeală. Cu atît mai mare cu cît parcă s-ar

* După date din arhivele rusești, în noaptea de 12 spre 13 iunie 1941 au fost arestați 4507 capi de familii și deportați 13.885 membri ai familiilor lor. Din alte date, din aceleași arhive, în ziua operațiunii din iunie 1941 au fost arestate și deportate peste 22 mii persoane (Vezi: V. Pasat, *Trudnie straniți istorii Moldovî, 1940-1950*, Moskva, 1994, p. 24-28, 146-148, 150-156).

intenționa să se îmbrace în altă lumină cruzimea cînoșeniei bolșevice. Bine, dar în vreme ce exilul nu era decît o formă singulară a unei pedepse maxime, dînd puțință celui lovit de ea să-și păstreze legătura cel puțin scrisă cu cei lăsați ai lui, știindu-se precis locul unde se află și cum își petrecea timpul în ispășirea pedepsei de multe ori chiar arbitrar, deportarea era o ruinare de suflet, o desființare a oricărei individualități omenești, prin misterul ce o înconjură întotdeauna cînd se săvîrșea, prin surprinzătorul ceas cînd cădea asupra omului, prin definitivă neștiință asupra celui deportat și dus peste mii de kilometri în locuri aspre și necunoscute”.³⁹

Vasile Țepordei, care a fost și el preocupat mult timp de istoria deportării din 13 iunie 1941, considera că în acea noapte de tristă amintire, din Basarabia au fost deportate 300 mii de suflete și că „la 23-24 iunie trecut (anul 1941 – n.a-) urmau să fie ridicate alte sute de mii, ca în 5 loturi să se lichideze moldovenii din Basarabia. Și dacă nu izbucnea războiul sfînt, planul s-ar fi efectuat întocmai și azi am fi avut o Basarabie pustiită de tot ce-i suflet românesc...”⁴⁰

Ideea că până la război a existat un plan de deportare în Siberia a tuturor românilor moldoveni din Basarabia o întâlnim și la alți publiciști care au scris despre deportarea din iunie 1941 din Basarabia.⁴¹ Din articolele lor mai aflăm că „la unele primării s-au găsit, după retragerea bolșevicilor, liste întregi, cuprinzînd numele locuitorilor propuși pentru deportare”. De asemenea s-au găsit zeci de lacăte ce trebuiau să servească la încuierea caselor moldovenilor ridicați.⁴²

În anul 1942 Guvernămîntul Basarabiei a ordonat ca toate primăriile Basarabiei să primească tabele cu cei „asasinați, deportați și arestați de către bolșevici”, pentru a se cunoaște exact numărul lor. Datele totalizate au fost publicate în studiul scos de sub tipar de către Guvernămînt – „Basarabia desrobită”. În lucrare se constata: „numai în primul an de stăpînire (bolșevicii – n.a.) au izbutit să smulgă și să facă să dispară din Basarabia circa 100.000 de oameni sub diferite forme și pretexte: represalii administrative (munci silnice dincolo de Nistru), concentrări de lucrători, deportări și asasinate. Românii reprezentau 97% din acest total”.⁴³ Și după opinia autorilor acestui studiu, deportările

„trebuiau să urmeze și mai departe, într-un ritm și mai accelerat pînă la completa desrădăcinare a poporului românesc din Basarabia”.⁴⁴

În opinia noastră, ipoteza că stalinismul prevedea deportarea tuturor românilor din Basarabia în Siberia merită atenție. Se știe că în anii stalinismului deportările în URSS au fost practicate destul de frecvent. Fără nici o vină au fost strămutate parțial sau în întregime în „Siberia de gheață” zeci de popoare.

Deportarea unor popoare de pe teritoriile strămoșești, în anii stalinismului, a fost politică de stat. În anii 20 pe lângă Comitetul Executiv Central din toată Uniunea a existat un comitet pentru strămutări. Atunci când strămutarea s-a transformat în pedeapsă, funcțiile comitetului au fost preluate de NKVD. Din iunie 1931 până în 1940 a activat o secție pentru deportări speciale în Gulag. Din 1940 până în februarie 1944, a existat o cărmuire a coloniilor de corecție prin muncă și deportări la munci din Gulag, iar de la 24 martie 1944 până la 21 februarie 1948 a existat o secție a NKVD pentru deportări speciale. După comasarea Ministerului Afacerilor Interne cu Ministerul Securității Statului a existat o secție specială „P” (probabil de la „pereselenie”, care în limba rusă înseamnă strămutare), căreia la 30 octombrie 1954 i s-a schimbat denumirea în secția a 4-a, iar în martie 1959 a fost lichidată.⁴⁵

În august 1937 Stalin a trasat sarcina ca în Extremul Orient și la frontiera de apus a URSS să se înlăptuiască „curățirea” zonei de frontieră de elemente care nu inspiră încredere. Ca rezultat, de acum până la sfîrșitul lunii octombrie același an din RASS Bureato-Mongolă, Ținuturile Habarovsc și Primorie, regiunea Cita au fost deportați în două loturi în Cazahstan și Asia Mijlocie peste 190 mii de coreeni și 8000 de chinezi. Puțin mai târziu coreenii au fost „înlăturați” și din regiunile europene ale URSS. În decembrie 1939 de pe fostele teritorii poloneze – din regiunile de asfințit ale Ucrainei și Belorusiei – au fost deportați în Povolgia, Siberia, RASS Comi etc. circa 400 mii de foști cetățeni polonezi. În ajunul războiului din RSS Carelo-Fină și regiunea Leningrad au fost deportați finii ingermalandici. Exemplele pot continua.⁴⁶

Dacă ținem cont de caracterul tensionat al relațiilor româno-sovietice de până la 28 iunie 1940 și după această dată, precum și de

ascensiunea forțelor fasciste în România în anii din ajunul războiului, credem că elaborarea de către autoritățile de la Moscova a unui plan de strămutare a românilor din Basarabia a fost posibilă, cu atât mai mult, cu cât asemenea planuri au existat și pe timpul Rusiei țariste⁴⁷, a cărei politică expansionistă și metode de realizare au fost preluate de Rusia Sovietică. Dar în anii postbelici, deși deportările în URSS au continuat cu aceeași intensitate ca și până la război⁴⁸, ideea aplicării în practică a planului menționat a fost abandonată. Și nu pentru că „în apărarea moldovenilor s-a ridicat mareșalul Jucov, argumentând că moldovenii au luptat vitejește împotriva fasciștilor, au căzut, pe pământ străin în număr de sute de mii”⁴⁹, ci pentru că în urma înțelegerilor de la Zalta România a nimerit în sfera de influență sovietică și Stalin își dădea bine seama că deportarea tuturor românilor din Basarabia în Siberia n-ar fi servit interesele sovietice în România. După 23 august 1944 guvernul sovietic a cerut României să predea Uniunii Sovietice toți cetățenii români care în 1940-1941 au domiciliat în Basarabia și Nordul Bucovinei și s-au refugiat în Regat, considerându-i cetățeni sovietici. Ca urmare, 62.000 de cetățeni români refugiați din Basarabia și Nordul Bucovinei au fost transportați în Uniunea Sovietică.⁵⁰ Această acțiune era dezaprobată deschis de populația României; pretutindeni locuitorii din Vechiul Regat, conștienți de nenorocirea ce s-a abătut asupra oamenilor din provinciile din nou răpite țării, cu riscul de a fi deferiți justiției, îi ascundeau pe basarabeni și bucovinenii vânați de oamenii legii. Deportarea întregii populații române din Basarabia ar fi întărit și mai mult sentimentele antisovietice în România – și așa foarte puternice.

În conformitate cu ordinul MAI al URSS Nr. 00564 de la 11 iunie 1949, deportații din Moldova urmau să fie distribuiți prin următoarele regiuni ale Siberiei: în regiunea Kurgan – 5000 familii (18200 persoane), în regiunea Tiumeni – 328 familii (11800 persoane), în Irkutsk – 2000 familii (7200 persoane), în Altai – 1000 familii (4000 persoane). Ulterior deportații din Moldova au fost trimiși și în regiunile Habarovsk, Cita, Kemerovo, RSS Kazahă, RASS Bureato-Mongolă.

Soarta deportaților în Siberia a fost diferită. Doar o mică parte din ei au avut condiții satisfăcătoare de trai, marea majoritate însă au locuit

în barăci, de regulă mai multe familii într-o încăpere. De exemplu, în localitatea Erbaş, regiunea Tobolsk, într-o baracă de 130 m² și în localul școlii de 90 m² au fost „cazați” 197 de oameni, fiecărei persoane revenindu-i câte 1,1 m² de spațiu locativ. În sectorul de pădure Lebedevca regiunea Tiumeni într-o baracă de 98 m² au fost „cazate” 28 familii (75 persoane), la fiecare persoană revenind câte 1,3 m² de spațiu locativ. În majoritatea cazurilor în barăci nu erau nici paturi, mese sau scaune, și deportații dormeau pe podea.

Prima obligație a deportaților în Siberia era munca. Ei erau obligați să lucreze la întreprinderi forestiere, piscicole, de construcții, miniere etc. De exemplu 1172 familii (4070 persoane, inclusiv 941 bărbați, 1553 femei și 1576 copii) care au sosit în zilele de 23-24 iunie 1949 în regiunea Altai au fost repartizate la munci în modul următor: în colhozuri – 596 familii, în sovhozuri – 516 familii și în trustul de extracție a aurului „Gornoaltaizoloto” – 60 familii.⁵¹

Deși locuiau în condiții de lagăr, deportații aveau o atitudine foarte conștiincioasă față de muncă și foarte mulți dintre ei au fost distinși și recompensați de către guvernul unional, syndicatele de ramură, direcțiile organizațiilor unde au lucrat, cu medalii, diplome, cadouri etc., „pentru rezultate înalte în muncă”.

Eliberarea deportaților din așezările speciale s-a început la puțin timp după deportare. Chiar în anul 1949 Consiliul de Miniștri al RSSM a primit de la deportați 251 de plângeri, în care aceștia își dovedeau nevinovăția și cereau să li se permită a se întoarce la locul de baștină.⁵² O parte a cererilor au fost examinate, și unor familii (în primul rând cele ale căror membri aveau merite deosebite față de URSS) li s-a permis întoarcerea în republică. Până la 9 iunie 1952 au fost eliberate din așezările speciale, ca familii deportate neîntemeiat 87 familii (389 persoane) și 108 persoane singure. În anii 1954 – 1955 pe adresa Consiliului de Miniștri al RSS Moldovenești au parvenit 8904 cereri. O parte dintre ele au fost examinate și soluționate pozitiv.⁵³ Dar eliberarea masivă a deportaților din așezările speciale s-a început numai după moartea lui Stalin. În perioada 1 ianuarie 1954 – 31 octombrie 1956 din așezările speciale au fost eliberate 3300 familii: ca „deportate pe

nedrept”, ca „persoane singure”, „din motive de vîrstă înaintată” sau de „incapacitate de muncă”. Astfel în anul 1954 au fost eliberate 1000 familii (2057 persoane), în 1955 – 1459 familii (3070 persoane), în perioada 1 ianuarie – 31 octombrie 1956 – 831 familii (1823 persoane).⁵⁴ Până la data de 1 martie 1957 din așezările speciale au fost eliberate 7209 familii (10611 persoane), iar până la 1 august 1961 – 14.902 familii de deportați din Moldova. Or, din numărul total de 15867 familii deportate din Moldova în timpul operațiunilor din iunie 1941, iulie 1949 și aprilie 1951, la data de 1 august 1961, își mai așteptau eliberarea în Siberia 965 familii.⁵⁵

La 19 mai 1958 și 7 ianuarie 1960 Prezidiumul Sovietului Suprem al URSS a adoptat 2 decrete cu aceeași denumire: „Cu privire la anularea restricțiilor pentru unele categorii de deportați”. Conform decretului din anul 1958 se anulau restricțiile privind deportările speciale și se eliberau de sub supravegherea MAI „complicii ilegalității naționaliste și membrii familiilor lor; foștii chiaburi și membrii familiilor lor; membrii familiilor foștilor moșieri, fabricanți, comercianți, conducători și membrii partidelor politice burgheze și ai organizațiilor antisovietice, conducătorii fostelor guverne burgheze”, iar conform decretului din ianuarie 1960 – „membrii familiilor conducătorilor și membrilor ilegalității naționaliste și ai bandelor naționaliste, deportați din regiunile Ucrainei de Apus, din republicile unionale Moldova, Letonă, Lituaniană și Estonă; foștii comercianți, moșieri, fabricanți, membri ai guvernelor și partidelor politice burgheze, deportați din regiunile de Vest ale Ucrainei, din republicile unionale Moldovenească, Letonă, Lituaniană și Estonă”.⁵⁶

Punctul 2 al decretului din 1958 stabilea că persoanelor eliberate de sub supravegherea MAI să li se restituie averea confiscată, li se interzicea reîntoarcerea în locurile de unde au fost deportați. Aceasta din urmă putea fi aprobată numai de comitetele executive ale sovietelor raionale de deputați ai oamenilor muncii sau de Consiliile de Miniștri ale republicilor. În ceea ce privește persoanele, conform decretului din 1960, lor nu li se restituia averea confiscată, iar reîntoarcerea la baștină era admisă „numai cu permisiunea comitetelor executive ale Sovietelor regionale de deputați ai oamenilor muncii sau a Consiliilor de Miniștri

ale republicilor (care nu au împărțire regională) de pe teritoriul cărora au fost ridicate persoanele respective”.⁵⁷

După ce erau eliberați din așezările speciale, majoritatea deportaților, indiferent din ce categorie făceau parte, se întorceau în republică și începeau să bată la ușile diferitor organe de stat cu rugămintea de a li se înapoia averea confiscată și să li se permită întoarcerea la baștină. În anii 1958-1963 numai la Secretariatul Consiliului de Miniștri al republicii s-au prezentat 1243 persoane, solicitând să li se restituie averea.⁵⁸ În aceeași perioadă de timp, 4719 foști deportați au adresat cereri similare Consiliului de Miniștri.⁵⁹ Dintre acestea au fost examinate doar 2916 cereri, unui număr infim de familii (132) fiindu-le satisfăcută rugămintea.⁶⁰

Unele cereri te cutremură prin conținutul lor. Ele constituie o mărturie despre soarta tragică a celor eliberați din așezările speciale, despre fărădelegile și indiferența pe care o manifestau anumiți reprezentanți ai puterii de stat față de ei. Filip Timoșenco din satul Tudorova, raionul Olănești, la 18 august 1956 scria pe adresa lui N. S. Hrușciov: „Vă rog despre întoarcerea casei mele și să acordați atenție vârstei mele înaintate. Am rămas în doi cu soția, care e în vârstă de 73 de ani, și nu avem un colțișor să trăim pînă la sfîrșitul zilelor... umblăm pe la case străine ca niște cerșetori. Vă rugăm încă o dată să ne acordați atenție și să permiteți să ni se întoarcă casa, să nu murim pe drumuri”.⁶¹ „Vă rog să examinați cererea mea în esență, - scria pe adresa Consiliului de Miniștri al URSS N. I. Crudu din satul Cruzești, raionul Vadul-lui-Vodă, căruia în anul 1949 i-au fost deportați copiii, iar casa confiscată, el, nefiind atunci găsit acasă, a fost lăsat apoi să trăiască în Moldova. – La 2 aprilie 1954 copiilor mei li s-a permis să se întoarcă la baștină, din lista chiaburilor au fost excluși, devenind membri ai colhozului, unde și muncim. Acum m-am adresat peste tot unde se poate cu rugămintea mea de a mi se întoarce măcar un colțișor de casă, să pot trăi cu familia și peste tot sunt refuzat. Dar unde să trăiesc cu copiii? Degrabă e iarnă și noi trăim într-un serai. Trebuie să aveți milă, căci și noi suntem oameni și dorim să trăim”.⁶²

Cauza principală pentru care nu li se restituia averea și în primul rînd locuințele celor ce se întorceau la baștină era faptul că în anul 1949, conform hotărîrii de la 30 iunie 1949, casele au fost, în cea mai mare parte, transferate colhozurilor. Acestea au transformat casele deportaților în grădinițe de copii, spitale, farmacii, școli etc. De exemplu, în raionul Kotovski, prin hotărîrea comitetului executiv al Sovietului raional de deputați ai poporului, în casele luate de la deportați s-au instalat cîrmuirile colhozurilor, grădinițe de copii (218 case), spitale, puncte medicale (10 case), școli, internate, case de copii (37), cluburi și biblioteci (11), gospodăriei comunale raionale (12), ospătării, magazine (15); au fost folosite în alte scopuri 16 case.⁶³ Restituirea averii foștilor deportați, inclusiv a caselor lor, ar fi dus, deci, la lichidarea multor instituții de acest fel la sat, ceea ce ar fi provocat un alt ghem de probleme. Unele case nu erau restituite foștilor deportați și pentru că o parte din capii satului, care manifestaseră exces de zel la ridicarea deportaților din 1949, încă se aflau în posturi de conducere și nu vroiau să convețuiască într-un sat cu „dușmanii de clasă”.

Chiar lipsiți de dreptul de a locui în Moldova și în ciuda amenințărilor autorităților, o parte din cei întorși la baștină au rămas să locuiască în republică. Altă parte, terminîndu-se de o repetare a zguduitoarei tragedii din 6 iulie, s-au stabilit în satele din Ucraina situate în imediata vecinătate a Moldovei.

Numărul familiilor care s-au întors la locurile de baștină nu ne este cunoscut. Știm doar faptul că în anii 1960-1965 Consiliul de Miniștri al republicii, examinînd cererile mai multor foști deportați, a acceptat întoarcerea definitivă la vatră a circa 1200 de familii, multora, însă, interzicîndu-le acest lucru.⁶⁴

Mai este necesar de menționat că eliberarea din eșezările speciale, iar apoi permisiunea de a locui în locurile de baștină nu a însemnat reabilitarea deportaților. Cazurile de reabilitare în acei ani au fost extrem de rare. Abia în vremea restructurării gorbacioviste, la 10 aprilie 1989, Consiliul de mîniștri al RSSM a adoptat hotărîrea despre anularea hotărîrii Consiliului de Miniștri al RSSM de la 28 iunie 1949 „Cu privire la deportarea din RSS Moldovenească a familiilor de chiaburi, foști

moșieri și mari comercianți”. Prin această hotărîre toți cetățenii menționați au fost reabilitați. Această regulă însă nu s-a extins „asupra persoanelor care au colaborat cu ocupanții fasciști germano-români”. Pentru asemenea cetățeni a rămas în vigoare prevederea anterioară privind examinarea cererilor despre justețea deportărilor.⁶⁵

Pornind de la necesitatea restabilirii depline a dreptății sociale, la 24 mai 1989 guvernul republicii a adoptat hotărîrea „Cu privire la ordinea de restituire a averii și a compensării pagubelor cetățenilor deportați neîntemeiat în anul 1949”. Hotărîrea prevede restituirea sau compensarea costului averii confiscate tuturor persoanelor reabilite sau urmașilor lor, oferirea locuinței preferențial, a sectoarelor pentru construcții individuale și alte înlesniri importante.⁶⁶

La 8 decembrie 1992 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat „Legea Republicii Moldova privind reabilitarea victimelor represiunilor politice săvîrșite de regimul comunist totalitar de ocupație (7 noiembrie 1917 – 23 iunie 1990)”.⁶⁷ Scopul legii adoptate de Parlament „este reabilitarea victimelor represiunilor politice săvîrșite pe teritoriul actual al Republicii Moldova, reintegrarea lor în drepturile politice, sociale și civile și compensarea, în măsura posibilităților, a daunelor materiale pe care le-au suferit, precum și lichidarea altor consecințe ale samavolniciei regimului comunist”. În conformitate cu articolele 2 și 3 ale Legii menționate persoanele deportate din Moldova precum și membrii familiilor lor, „inclusiv copiii care s-au născut în locurile de represiunesau în drum spre ele, persoanele care au fost impuse sau nevoite să-și urmeze părinții, rudele, tutorii în exil ori la locul de deținere specială sau rămase fără îngrijirea acestora, precum și copiii persoanelor executate în urma represiunilor politice”, sunt declarate nevinovate și urmează „a fi reabilite în fața societății și reintegrate în drepturi”.

Articolul 12 al Legii, stipulează printre altele, că „Cetățenilor Republicii Moldova supuși represiunilor de gradul 1 li se restituie (în cazul mai multor moștenitori – în părți egale) bunurile materiale în conformitate cu Hotărîrea Consiliului de Miniștri al RSS Moldova nr. 151 din 24 mai 1989 „Cu privire la restituirea bunurilor și compensarea daunelor cetățenilor strămutați în mod nelegitim în anul 1949”. Legea

mai prevede acordarea de compensații și înlesniri sociale persoanelor supuse represiunilor”.⁶⁸

În încheiere conchidem că deportarea din 6 iulie anul 1949 a fost o acțiune a regimului comunist efectuată mai întâi de toate, cu scopul de a accelera ritmurile cooperării gospodăriilor țărănești. Ea s-a făcut în modul cel mai brutal, încălcându-se legile și constituția republicii. Nu s-a ținut cont nici de starea socială, nici de starea sănătății, nici de vârsta oamenilor: au fost ridicați și copii sugaci, și oameni foarte bătrâni, care nu puteau prezenta vre-un pericol pentru regim și transformările socialiste din republică. Basarabeni deportați în Siberia și Extremul Orient au trăit tot timpul cu peranța că vor fi reabilitați și că se vor putea întoarce la casele lor, că li se va întoarce averea confiscată, dacă nu lor, atunci copiilor lor. Reabilitarea însă, chiar dacă se face, are doar un caracter juridic, iar în ce privește prejudiciile morale și cele materiale aduse celor deportați, nu există nici o certitudine că vor putea fi compensate vreodată.

ÎNCHEIERE

Către anul 1950 cele mai importante evenimente din istoria satului românesc din stînga Prutului se epuizaseră, și a fost atins scopul politicii staliniste față de satul basarabean: orînduirea colhoznică a fost instaurată în întreaga RSS Moldovenească. Analiza întreprinsă în prezenta lucrare asupra principalelor transformări din mediul rural al RSS Moldovenești în anii 1944-1950 (anii „biruinței orînduirii colhoznice și a relațiilor de producție socialiste” în republică) ne permit să conchidem că în urma ocupării Basarabiei și nordului Bucovinei la 28 iunie 1940, aceste 2 provincii românești, ca și celelalte teritorii ocupate de URSS de-a lungul existenței sale, au fost transformate în colonii sovietice. Materialul factologic expus în lucrare, analiza lui, demonstrează că în anii de ocupație sovietică românii din RSS Moldovenească aveau trăsăturile unui popor aflat sub dominație colonială. Ei nu mai dețineau controlul asupra propriului destin. Soarta lor era hotărîită ori de Moscova, ori de slavii din Biroul pentru Moldova al CC al PC(b) din Uniunea Sovietică, CC al PC(b)M, ministerele și departamentele republicane. Cultura românilor, precum și a minorităților naționale din republică, era disprețuită și considerată retrogradă. Istoria Basarabiei era falsificată. Limba administrației a devenit cea rusă, care totodată era obligatorie în școala medie și în instituțiile de învățămînt de toate tipurile, politica de deznaționalizare dusă de țarismul rus în Basarabia în anii 1812-1917 a fost reactualizată de către regimul comunist și aplicată în practică prin metode mult mai inumane și mai violente. Pentru a schimba aspectul etnic al teritoriului dintre Prut și Nistru, politica de alogenizare promovată de țarism este reactualizată de către bolșevici. În RSS Moldovenească erau aduși anual zeci de mii de ruși, ucraineni, bieloruși,

reprezentanți ai altor națiuni ale imperiului sovietic, acordându-li-se privilegii și o situație favorizată. În același timp, din RSS Moldovenească erau deportați, trimiși la munci în regiunile îndepărtate ale imperiului zeci de mii de băștinași, dintre care mulți au rămas să locuiască pentru totdeauna departe de casă.

În anii de ocupație sovietică RSS Moldovenească a fost transformată într-o sursă de materii prime și brațe de muncă ieftine pentru imperiu. Prin intermediul politicii fiscale din republică erau colectate anual sute de mii de tone de cereale, floarea-soarelui, carne, vin, lapte etc. În același timp populația era nevoită să trăiască în mizerie și să îndure foame. Politica fiscală stalinistă a avut consecințe nefaste pentru țărănimea din RSS Moldovenească mai ales în anii 1946-1947, provocând în republică o foamete fără precedent. Acțiunile întreprinse de către autorități în vederea salvării populației de la moarte au redus întrucâtva proporțiile mortalității, dar nu au stopat-o. În timpul foametei au murit de foame și din cauza epidemiilor ce au însoțit-o 150-200 mii de oameni.

Colectivizarea gospodăriilor țărănești în RSS Moldovenească, ca și în restul URSS, s-a înfăptuit prin dictat, în procesul ei recurgându-se la forțarea ritmurilor, aplicarea măsurilor administrative, ignorarea intereselor materiale ale țăranilor. Pentru realizarea ei țărănimea din RSS Moldovenească a fost deposedată de pământ și mijloacele de muncă, ceea ce a dus la înstrăinarea ei de pământ. Colectivizarea a mai adus la apariția unei noi păтури sociale în satul românesc din stînga Prutului – „aristocrația colhoznică” pătură care în anii de ocupație sovietică a constituit sprijinul regimului comunist la sate, iar astăzi reprezintă forța conservatoare ce se opune privatizării pământului și reformelor cardinale în economia republicii.

Cu scopul de a înfricoșa țărănimea din republică și a o determina să intre în colhoz, la 6 iulie 1949 peste 11 mii de familii țărănești și ale intelectualilor de la sate au fost deportate din Moldova în Siberia și Extremul Orient. Deportarea a fost o acțiune inumană, antidemocratică și anticonstituțională, un atentat la ființa românismului în Basarabia. Deportarea n-a ținut cont nici de starea socială, nici de vârsta deportaților: au fost deportați din casele lor și copii sugari și oameni bătrâni care nu puteau prezenta vreun pericol pentru regimul comunist.

Acestea, precum și alte fapte aduse în prezenta lucrare, vin să infirme teza cu care se începea și se sfârșea mai orice lucrare istorică din perioada sovietică, precum că „biruința orânduiri colhoznice a fost cea mai profundă transformare de la sate, a izbăvit pentru totdeauna țărănimea de exploatarea culăcească (chiaburească – n.a.) și de mizerie, a creat posibilități nelimitate pentru dezvoltarea tuturor ramurilor agriculturii, pentru ridicarea nivelului agrotehnic al agriculturii. În fața țărănimii colhoznice din Moldova s-a deschis calea spre o viață îndestulată, cultă și fericită”.

Perioada analizată în lucrare este una dintre cele mai „interesante” nu numai pentru că este puțin studiată și nu numai pentru că este plină de evenimente tragice, ci și pentru că are prelungire până în actualitate, astfel încât din momentul în care ne aflăm putem porni îndărăt pe același drum al „lacrimii neamului” nostru dar privind lucrurile dintr-un alt punct de vedere, unul sociologic de exemplu, dezvăluind aceleași evenimente în marea lor complexitate. Bineînțeles însă că într-o altă lucrare.

NOTE

Introducere

1. "Viața Basarabiei", 1941, nr. 1, p. 9.
2. Афтенюк С. Я., Стратиевский К. В., Царанов В.И. *Осуществление кооперативного плана в молдавской деревне*. Кишинев, 1963; Афтенюк С. Я. *Характерные черты коллективизации сельского хозяйства Правобережья Молдавии*. — *История советского крестьянства и колхозного строительства в СССР*. Москва, 1963; Брынзила Н. Г. *Шефская помощь городов Молдавии селам Правобережья республики в 1944-1945 гг.* — "Ученные записки КГУ" (Кафедра истории КПСС), т.IV, 1968; Брынзила Н. Г., Репида Л.Е. *Участие рабочего класса в создании материально-технической базы сельского хозяйства Молдавской ССР в 1944-1950 гг.* — *Развитие промышленности и рабочего класса Молдавской ССР*. Кишинев, 1970; Дороганич Ф.Д. *Материальное благосостояние трудящихся Молдавской ССР (1946-1958 гг.)*. Кишинев, 1974; Легась И.Е. *Участие комсомола в социалистическом преобразовании сельского хозяйства Молдавии в 1947-1951 гг.* — "Ученные записки КГУ", т. XX, 1959; Сытник М.К. *Из истории социально-экономических отношений в деревне правобережных районов Молдавской ССР накануне массовой коллективизации*. — *Вопросы истории социалистического строительства в Молдавской ССР*. Кишинев, 1962; *Коллективизация сельского хозяйства и формирование класса колхозного крестьянства в Молдавии*. Кишинев, 1976; Царанов В.И. *Из истории коллективизации сельского хозяйства западных районов Молдавии*. — "История СССР", 1959, № 5; *Развитие садово-виноградской кооперации в Молдавской ССР (1946-1949 гг.)*. — *Вопросы истории социалистического строительства в Молдавской ССР*. Кишинев, 1962; *Восстановление и проведение в жизнь закона о предельных нормах землепользования в Правобережной Молдавии (1944-1946 гг.)*. — "Известия МФ АН СССР", 1960, № 6 (60).
3. Vezi: Sâtnic M.K., Țaranov V.I., *Realizarea ideilor Marelui Octombrie în Moldova*, Chișinău, 1987, p. 115; Сытник М.К. *Коллективизация сельского хозяйства...*, p. 331.
4. Сытник М.К. *Коллективизация сельского хозяйства...*, p. 173-180.
5. Vezi: Бомешко Б. Г. *Засуха и голод в Молдавии 1946-1947 гг.* Кишинев, 1990.
6. Vezi: *Destine în furtună*, Chișinău, 1989; *Deportări și neodeportări*, Chișinău, 1990; *Bătăi în ușă*, Chișinău, 1990; *Fărîma cea de pîine...* Chișinău, 1990; Elena Siupiur, *Siberia dus-întors, 73 de ruble*, București, 1991; Ștefan Tudor, *Satana pe pământ*, Chișinău, 1992; *Basarabia prin vocile ei*, București, 1992.

Capitolul I

1. "Moldova suverană", 27 iunie 1991.
2. Arhiva M.A.E. al României. Fond. Conferința de pace de la Paris, vol. 125, f. 441.
3. *Pactul Molotov-Ribbentrop și consecințele lui pentru Basarabia*, Chișinău, 1991, p. 93.
4. Arhiva M.A.E. al României. Fond. 71/1939, E. 9, vol. 103, f. 91-93.
5. Ibidem, Fond. Conferința de pace de la Paris, vol. 125, f. 443.
6. Valeriu Florin Dobrinescu, *Bătălia pentru Basarabia (1918-1940)*, Iași, 1991, p. 164.
7. *Pactul Molotov-Ribbentrop și consecințele lui...*, p. 93.
8. Arhiva M.A.E. al României. Fond. Conferința de pace de la Paris, vol. 125, f. 441-443.
9. La începutul anului 1941 populația URSS constituia 199 mln. de oameni.
10. *Pactul Molotov-Ribbentrop și consecințele lui...*, p. 92.
11. "Viața Basarabiei", 1940, Nr. 7-8, p. 113.
12. Arhiva M.A.E. al României. Fond. Conferința de pace de la Paris, vol. 126, f. 269-276.
Din același izvor mai aflăm că din august 1940 până în august 1944, în urma arbitrajului de la Viena, din Transilvania de nord "s-au refugiat, au fost expulzați și s-au repatriat" 225104 persoane. Din România au plecat în teritoriul cedat Ungariei circa 30 mii de persoane. Din Dobrogea de Sud, cedată de România Bulgariei, s-au repatriat în țară, conform recensământului din 6 aprilie 1941, 98934 persoane. Din România au plecat în Dobrogea de Sud 66939 persoane.
13. "Pravda", 28 iulie 1940.
14. Лазарев А. М. Год 1940 – продолжение социалистической революции в Бессарабии. Кишинев, 1985, стр. 83.
15. "Viața Basarabiei", 1940, Nr. 7-8, p. 113.
16. Arhiva M.A.E. al României. Fond. Conferința de pace de la Paris, vol. 126, f. 3.
17. Ibidem, Fond. 71/1939, E. 9, vol. 200, f. 12.
18. Ibidem, f. 108.
19. Ibidem, Fond. 71/1939, vol. 94, f. 28.
20. Ibidem, Fond. 71/1939, E. 9, vol. 200, f. 318-320.
21. Ibidem, Fond. Conferința de pace de la Paris, vol. 126, f. 1.
22. Ibidem, f. 2.
23. Ibidem.
24. Ibidem.
25. Ibidem, Fond. 71/1939, E. 9, vol. 185, f. 351-352.
26. Ibidem, f. 366.
27. Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), Fond. 3085, inv. 3, d.21, f. 40 – 42 .
28. Ibidem, d. 22, f. 58, 88, 128.
29. Бодруг И.Г. *Советы и общественно-политическая активность трудящихся МССР*. Кишинев, 1988, стр. 23.
30. Ibidem, p. 26.
31. Лазарев А. М. Год 1940 ..., стр. 96.
32. Репида А.В. *Образование Молдавской ССР*. Кишинев, 1983, стр. 198-190.

33. Vezi: "Коммунист Молдавии", 1990, № 9, p. 81.
34. Vezi: "Vocea poporului", 30 aprilie 1999; *Pactul Molotov-Ribbentrop și consecințele lui...*, p. 82-116; "Коммунист Молдавии", 1990, № 9, p. 80-88.
35. Vezi: Mitru Ghițiu, *Basarabia și pretențiile teritoriale ale Radei Centrale Ucrainene (1917-1918)*, - "Cugetul", 1992, nr. 2; Marin C. Stănescu, *Basarabia și Rada Ucraineană*, - "Revista de istorie militară", 1992, nr. 5 (16).
36. Arhiva M.A.E. al României. Fond. 71/1914, E.2, partea a 2-a, vol. 47, f.132-133.
37. Ibidem, Fond. 71/URSS, vol. 133, f. 231-232.
38. Ibidem, Fond. 71/1914, E.2, vol. 29, f.145.
39. "Vocea poporului", 30 aprilie 1990.
40. *Formarea RSS Moldovenești și crearea Partidului Comunist al Moldovei*, Chișinău, 1984, p. 208.
41. *Istoria RSS Moldovenești*, Chișinău, 1984, p. 377.
42. "Vocea poporului", 30 aprilie 1990.
43. Бодруг И.Г., *Op. cit.*, p. 27.
44. *Istoria RSS Moldovenești*, Chișinău, 1984, p. 380.
45. Ibidem, p. 383.
46. *Sesia întâia a Sovietului Suprem a RSS Moldovenești (8 12 fevrali anu 1941)*. Chișinău, 1941, p. 89-108.
47. În anii 1941-1951 în republică au activat Sovietele Supreme ale RSSM de legislaturile I și a 2-a. Deputații Sovietului Suprem s-au întrunit în 12 sesiuni, dintre care 3 jubiliare. Deputații la sesiuni au discutat în total 46 de chestiuni, ori câte 3,8 chestiuni la o sesiune.
48. *Anii grei ai colectivizării*. Chișinău, 1990, p. 142.
49. Ibidem.
50. Vezi: *Istoria RSS Moldovenești*, Chișinău, 1967, vol. I, p. 617, 684, 685.
51. Arhiva MAE al României. Fond. Conferința de Pace de la Paris, vol.124, f. 125.
52. Ibidem.
53. "Izvestia", 3 iulie 1940.
54. *Sesia întâia a Sovietului Suprem a RSS Moldovenești (8 12 fevrali anu 1941)*. Chișinău, 1941, p. 89-108.
55. *Basarabia Desrobită*, București, 1942, p. 160.
56. "Sociologie Românească", Serie nouă, Anul 3, 1992, Nr. 3, p. 289.
57. "Советская Молдавия", 23 ноября 1990 года.
58. "Sociologie Românească", Serie nouă, Anul 3, 1992, Nr. 3, p. 289.
59. Ibidem.
60. Ibidem.
61. "Răsăritul", Nr. 11-12, 1941, p. 5 - 6.
62. Vezi: Ștefan Ciobanu, *Basarabia. Populația, istoria, cultura*. Chișinău, 1992, p. 28-40.
63. "Moldova Suverană", 27 iunie 1991.
64. ANRM, Fond. 2848, inv. 11, d. 3, f. 215.
65. *Deportări și neodeportări...*, p. 39.
66. Бодруг И.Г., *Op. cit.*, p. 22.

67. "Revista de istorie a Moldovei", 1992, Nr. 2, p. 22.
68. "Moldova Suverană", 27 iunie 1991.
69. "Nistru", 1989, Nr. 7, p. 108.
70. Anii grei ai colectivizării. Chișinău, 1990, p. 144.
71. "Sfatul Țării", 22 aprilie 1992.
72. "Советская Молдавия", 23 ноября 1990 года.
73. *Basarabia desrobită...*, p. 87.
74. Vezi: Gribincea M. "Subsistemul stalinist al fricii" în *satul moldovenesc din stânga Prutului*, - în "Alternative", 1991, Nr. 7-10.
75. Alte aspecte ale politicii de deznaționalizare vezi în: Ioan Scurtu, Constantin Hlihor, Anul 1940, *Drama românilor dintre Prut și Nistru*, București, 1992, p. 126-134; *Sub povara graniței imperiale*. București, 1993, p. 35-43.
76. Zagorodnaza E.M., Zelenciuk V.S., *Populația RSS Moldovenești*, Chișinău, 1983, p. 68
77. "Союз", № 51, декабрь 1990 г.
78. Nicolae Ciachir, *Basarabia sub stăpânire țaristă (1812-1917)*, București, 1992, p. 111.
79. "Raza", 29 noiembrie – 6 decembrie 1942.

Capitolul 2

1. Istoria RSS Moldovenești, Chișinău, 1970, vol. 2, p.393.
2. ANRM, Fond. 2845, inv. 1, d.2072, f. 193.
3. Ibidem, inv. 11, d. 157, f. 116.
4. Ibidem, Fond. 2845, inv. 1, d.2070, f. 80; d. 2132, f. 136.
5. "Советская Молдавия", 11 августа 1953 г.
6. ANRM, Fond. 2848, inv. 22, d. 5 și 7. Filele nu sunt numerotate. Vezi hotărârile CCP al RSSM de la 7 iunie și 21 septembrie 1944.
7. Ibidem.
8. Ibidem, d. 10, f.356, 364.
9. Ibidem.
10. Ibidem, d. 7. Filele nu sunt numerotate. Vezi hotărârile CCP al RSSM din 7 iunie 1944.
11. Ibidem, d. 10, f. 356.
12. Materiale ale Plenarei CC al PCUS. 15 -16 martie 1989. Chișinău, 1989, p. 47.
13. Calculele sunt făcute de autor pe baza dărilor de seamă ale Ministerului de finanțe al RSSM din anii respectivi. Vezi: ANRM. Fond. 2845, inv. 1, d. 2001, 2018, 2062, 2093,, 2123, 2159, 2179, 2205.
14. Ibidem, Fond. 2848, inv. 17, d.55, f. 179-180.
15. Ibidem.
16. Ibidem, inv. 11, d. 157, f. 116 – 118.
17. Lenin V. I., *Opere complete*, vol. 38, Chișinău, 1975, p. 275.
18. Ibidem, vol. 41, Chișinău, 1976, p. 198.
19. Vezi: "Sovetskaya Latvia", 2 marta, 1988 g.
20. ANRM. Fond. 2848, inv. 7, d. 37-61.

21. Ibidem, inv. 14, d. 118, f. 1, 8.
22. Ibidem, inv. 11, d. 157, f. 116-120.
23. Vezi: "Viața satului", 26 ianuarie 1989.
24. ANRM. Fond. 2848, inv. 14, d. 28, f. 204.
25. Коллективизация крестьянских хозяйств в правобережных районах Молдавской ССР (Сборник документов). Кишинев, 1969, стр. 312.
26. ANRM. Fond. 2848, inv. 14, d. 70, f. 235.
27. Ibidem, inv. 7, d. 36, f. 127; d. 94, f. 334.
28. Ibidem, inv. 11, d. 157, f. 116.
29. Дороганич Ф. Д. Налоговая политика Советского государства в Молдавии (1945.1950). – Сельское хозяйство и крестьянство Советской Молдавии (1921-1965 гг.). Кишинев, 1970, стр. 36.
30. ANRM. Fond. 2845, inv. 1, d. 2132, f. 136.
31. Советская Молдавия", 11 августа 1953 года.
32. Сытник М.К. Коллективизация сельского хозяйства..., стр. 145.
33. Ibidem, p. 140-143.
34. Gribincea M., Politica fiscală stalinistă în RSS Moldova și foametea din anii 1946 – 1947. – "Revista de istorie a Moldovei", 1990, Nr. 3, p. 14.
35. Сытник М.К. Коллективизация сельского хозяйства..., стр. 140-143.
36. RM, Fond. 2848, inv. 22, d. 13, f. 132
37. Ibidem.
38. Ibidem. Fond. 3085, inv. 3, d. 26, f. 54.
39. Ibidem. d. 28, f. 52-53.
40. Ibidem, Fond. 2848, inv. 22, d. 15, f. 42
41. "Comunistul Moldovei", 1989, Nr. 1, p. 66.
42. ANRM, Fond. 3085, inv. 3, d. 4, f. 77.
43. Ibidem, d. 28, f. 51.
44. Ibidem, d. 32, f. 26.
45. Ibidem, d. 53, f. 4-7
46. Гратинич С. А. Массово–политическая работа компартии Молдавии (1944–1950). Кишинев, 1989, стр. 80.
47. ANRM, Fond. 2848, inv. 11, d. 252, f. 261.
48. Ibidem, Fond. 3085, inv. 3, d. 26, f. 51
49. Ibidem, d. 55, f. 114-116.
50. Ibidem, d. 32, f. 25.
51. Ibidem, d. 55, f. 114-116.
52. Ibidem, Fond. 2848, inv. 5, d. 6, f. 201.
53. Ibidem, Fond. 2845, inv. 1, d. 55, f. 291; d. 87, f. 106.
54. Ibidem, Fond. 3085, inv. 3, d. 21, f. 10.
55. Ibidem, d. 116, f. 118.
56. Ibidem, Fond. 2845, inv. 22, d. 6, f. 299.

57. Ibidem, Fond. 2845, inv. 1, d. 2105, f.17, 56, 101, 137; d. 2138, f. 25, 64, 142; d. 2193, f. 135.
58. Ibidem, Fond. 3085, inv. 3, d. 85. Vezi hotărârea Colegiului Ministerului justiției al RSSM din iunie 1947 "Cu privire la practica judiciară vizând dosarele privind încasarea rămășițelor la colectări și aplicarea amenzilor".
59. Сытник М.К. Коллективизация сельского хозяйства..., стр. 254 – 255.
60. ANRM, Fond. 2845, inv. 1, d. 2030, f. 247.
61. Ibidem, f. 219.
62. Ibidem, Fond 2848, inv.22, f. 180; d. 9, f. 180.
63. Ibidem, d. 12, f. 535.
64. Ibidem, d. 26 și 40. Filele nu sunt numerotate. Vezi hotărârile Consiliului de miniștri al RSSM de la 10 iulie 1946 și 19 mai 1947; Fond 2845, inv. 1, d. 2132, f. 59.
65. Ibidem, Fond 3085, inv.3, d. 32, f. 26.
66. Arhiva organizațiilor social-politice din Republica Moldova (AOSP), Fond. 254, inv. 1, d. 56, f.93.
67. ANRM. Fond. 2845, inv. 1, d. 55, f.180.
68. Ibidem, f. 216.
69. Ibidem, d. 87, f.32.
70. Ibidem, d. 138, f. 300.
71. Ibidem, d. 55, f. 152, 184, 268.
72. Ibidem, f. 296.
73. Ibidem, d. 87, f. 52, 112.
74. Ibidem, d. 55, f. 148.
75. Ibidem, Fond 3085, inv.3, d. 32, f. 3.
76. Istoria RSS Moldovenești, Chișinău, "Știința", 1984, p.422; ANRM, Fond 2848, inv.5, d. 1, f. 1; d. 2, f. 183.

Capitolul 3

1. Istoria RSS Moldovenești, vol. 2, Chișinau, 1970; Сытник М. К. Помощь Советского государства крестьянам Молдавии в ликвидации последствий засуха 1945—1946 гг. — Сельское хозяйство и крестьянство Советской Молдавии (1921 — 1965 гг.). Кишинев, 1970 ; Istoria RSS Moldovenești, Chișinău, 1984 ; Isac V., Semiacov D. Adevărul despre seceta din anii 1945—1946 din Moldova, — „Moldova socialistă”, 8 august 1987, ș.a,
2. Ibidem.
3. Царан А. Еще раз о голоде '46 года. — „Молодежь Молдавии”, 16 августа 1988 г.; Bomeșco O. O pagină tragică a istoriei. — "Comunistul Moldovei", 1989, Nr. 1; Голод — "Советская Молдавия", 15 апреля 1989 года; Ион Цуркану. Всего несколько страниц истории. — Как больно... Кишинев, 1989; Țăran A. M., Anii 1946 —1947: învățămintele foametei în Moldova (material pentru lectori), Chișinău, 1989; Царан А., Грибинча М. Из истории послевоенного голода в Молдавии. — "Кодры", 1990, № I;

- Бомешко Б. Г. Засуха и голод в Молдавии 1946—1947 гг., Кишинев, 1990; Fărîma cea de pâine... Chişinău, 1990; Gribincea M., Politica fiscală stalinisă în RSS Moldova şi foametea din anii 1946-1947, — "Revista, de istorie a Moldovei", 1990, Nr.3, ş.a
4. Сытник М. К. Коллективизация сельского хозяйства..., стр.108.
 5. Бомешко Б. Г. Засуха и голод..., стр. 14
 6. Ibidem.
 7. ANRM. Fond. 2824, inv. 1, d. 225, f. 117
 8. Ibidem, Fond. 3021, inv. 5, d. 311, f. 71
 9. AOSP. Fond. 51, inv. 4, d. 37, f. 231.
 10. "Comunistul Moldovei", 1989, Nr. 1, p. 65.
 11. Țăran A.M., Anii 1946 – 1947 ..., p. 8.
 12. ANRM. Fond. 3021, inv. 5, d. 476, f. 36, 50.
 13. Ibidem, f. 46-47.
 - 14 Ibidem, f. 41.
 15. Istoria RSS Moldoveneşti, vol. 2, Chişinău, 1970, p. 580.
 16. ANRM. Fond. 2848 inv. 17, d. 55, f. 54.
 17. Бендерское земство. Отчеты, доклады, сметы, раскладки Бендерской уездной земской управы. Бендеры, 1893, стр. 96.
 18. ANRM. Fond. 2845, inv. 1, d. 2030, f. 272.
 19. Ibidem, Fond. 3085; inv. 3, d. 28, f. 54-56.
 20. Țăran A.M., Anii 1946—1947.... p. 8.
 21. ANRM. Fond. 2848, inv. 22, d. 29, f. 59-64.
 22. Ibidem.
 23. AOSP. Fond. 51, inv. 4, d. 48, f. 55.
 24. Ibidem, f. 23.
 25. Ibidem, d. 37, f. 231.
 - 26 ANRM. Fond. 3021, inv. 5, d. 266, f. 4-5.
 27. AOSP. Fond. 51, inv. 5, d. 65, f. 36-37.
 28. Ibidem.
 29. ANRM. Fond. 3824, inv. 1, d. 280, f. 183.
 30. "Советская Молдавия", 23 сентября 1989 года.
 31. Бомешко Б. Г. Засуха и голод..., стр. 52.
 32. Ibidem, p. 23.
 33. ANRM. Fond. 2848, inv. 5, d. 31, f. 13.
 34. Societatea Națională de Cruce Roșie a României. Darea de seamă asupra ajutorării populației înfometate în sudul Basarabiei și din Estul Moldovei în toamna 1935 și iarna primăvara 1936, Chişinău, 1937, p. 3.
 35. Ibidem, p. 4.
 36. Ibidem, p. 6.
 37. Ibidem, p. 33, 37.
 38. Ibidem, p. 34.
 - 39 Сытник М. К. Помощь Советского государства..., стр. 63.

40. ANRM. Fond. 2848, inv. 22, d. 7. Filele nu sunt numerotate. Vezi hotărârile CCP al RSSM de la 19 decembrie 1944.
41. Ibidem, d. 19, f. 59.
42. Ibidem, d. 19, f. 59-64.
43. Ibidem, Fond. 2848, inv. 22, d. 19, f. 59.
44. Ibidem, d. 8, f. 142, 282; d. 19, f. 59.
45. Ibidem, d. 19, f. 145; d. 21, f. 173-180.
46. Ibidem, d. 29, f. 59.
47. Ibidem, f. 59-64.
48. Ibidem, f. 60.
49. Fărâma cea de pâine..., p. 235.
50. ANRM. Fond. 2848, inv. 5, d. 33, f. 4.
51. Ibidem, d. 28, f. 354.
52. AOSP. Fond. 51, inv. 5, d. 69, f. 110.
53. Ibidem, f. 111.
54. Ibidem.
55. Ibidem, f. 126.
56. „Moldova Socialistă”, 30 iunie 1990.
57. AOSP. Fond. 51, inv. 5, d. 69, f. 155-156.
58. Ibidem, f. 140.
59. Ibidem, f. 112.
60. Ibidem, d. 33, f. 3.
61. ANRM. Fond. 2848, inv. 5, d. 33, f. 3-9.
62. Ibidem, d. 34, f. 73.
63. Ibidem, inv. 11, d. 134, f. 54.
64. Ibidem, inv. 4, d. 13, f. 59.
65. Ibidem, d. 18, f. 44.
66. Ibidem, inv. 22, d. 35. Filele nu sînt numerotate. Vezi hotărîile CM al RSSM de la 26 februarie 1947.
67. Ibidem, inv. 5, d. 33, f. 6 - 7.
68. Ibidem, inv. 11, d. 136, f. 133.
69. Ibidem, inv. 4, d. 10, f. 196.
70. Ibidem, f. 100—102; inv. 22, d. 36, f. 2.
71. Ibidem, inv. 22, d. 36, f. 2.
72. Ibidem, inv. 4, d. 10, f. 100-102.
73. Ibidem, inv. 22, d. 36. Filele nu sunt numerotate. Vezi hotărârile CM al RSSM de la 10 martie 1947.
74. Ibidem, inv. 5, d. 27, f. 254, 256-257.
75. "Comunistul Moldovei", 1990, №. 1, p. 68.
76. ANRM. Fond. 2848, inv. 5, d. 27, f. 255.
77. Ibidem, f. 254-256.
78. Ibidem, d. 33, f. 255.

79. Ibidem, d. 27, f. 159, 256.
80. Ibidem, f. 258, 260.
82. Ibidem, Fond. 3085, inv. 3, d. 99, f. 29.
82. Ibidem, Fond. 2848, înv. 5, d. 682, f. 166.
83. Ibidem, inv. 22, d. 35. Filele nu sunt numerotate. Vezi hotărârile CM al RSSM de la 14 februarie 1947.
84. AOSP. Fond. 51, inv. 5, d. 68, f. 13-14.
85. ANRM. Fond. 2848, inv. 5, d. 27, f. 260.
86. Fărâma cea de pâine..., p. 236.
87. ANRM. Fond 2848, inv. 5, d. 27, f. 250-262.
88. Ibidem.
89. Arhiva raională de Stat Hâncești, Republica Moldova. Fond. 39, inv. 1, d. 6, f. 37.
90. "Comunistul Moldovei", 1990, Nr. 9, p. 70-71.
91. ANRM. Fond. 2848, inv. 5, d. 682, f. 217.
92. "Comunistul Moldovei", 1989, Nr. 1, p. 69.
93. AOSP. Fond. 18, inv. 1, d. 54, f. 66.
94. ANRM. Fond. 2848, inv. 5, f. 685, f. 174.
95. Ibidem, f. 173.
96. AOSP. Fond 51, inv. 4, d. 69, f. 142.
97. ANRM. Fond. 2848, înv. 22, d. 41. Filele nu sînt numerotate. Vezi hotărârile CM al RSSM din 16 iunie 1947.
98. „Советская Молдавия”, 23 сентября 1989 года.
- 99.. Vezi: Povară sau tezaur sfînt? Chișinău, 1989, p. 468.
100. "Comunistul Moldovei", 1989, Nr.1, p. 68.
- 101 „Советская Молдавия”, 15 апреля 1989 года.
102. ANRM. Fond. 2848, înv. 5, d. 682, f. 104.
103. Ibidem.
104. Ibidem.

Capitolul 4

1. Лазарев А. М. Год 1940..., стр. 254.
2. Коллективизация крестьянских хозяйств.... стр. 43; AOSP. Fond. 51, inv. 1, d. 48, f. 36.
3. Ibidem, Fond. 51, inv. 4, d. 1, f. 51.
4. Ibidem, f.309.
5. Ibidem, d.35, f. 34.
6. Ibidem, f. 26.
7. Ibidem, f. 29.
8. Коллективизация крестьянских хозяйств..., стр. 122-126.
9. Становление и развитие колхозного строя в Молдавской ССР. Кишинев, 1971, стр. 146.

10. Ibidem.
11. Vezi: Становление и развитие колхозного строя..., стр.112-216; Сытник М. К. Коллективизация сельского хозяйства..., стр. 96- 170.
12. ANRM. Fond,3085, inv.3, d.68, f.24
13. Ibidem. Fond. 2848, inv. 6, d. 62, f. 159, 267.
14. Ibidem. Fond, 3085, inv. 3, d. 67, f. 89
15. Ibidem,f.87.
16. Ibidem, d, 104, f. 153.
17. Ibidem, f.78
18. Ibidem, Fond, 2848, inv. 6, d. 64, f. 153
19. Ibidem, Fond. 3085, inv. 3, d. 104, f. 25.
20. Ibidem, Fond. 2848, inv. 6, d. 62, f. 171.
21. Ibidem, Fond. 3085, inv. 3, d. 67, f. 71.
22. Ibidem, d. 104, f. 64.
23. Ibidem, Fond. 2848, înv. 11, d. 157, f. 116-120; Anii grei ai colectivizării..., p. 216-218.
24. Коллективизация крестьянских хозяйств..., стр. 181-183, 186.
25. ANRM. Fond. 2848, înv. 17, d. 12, f. 124.
26. Ibidem, f. 10.
27. Ibidem, Fond. 3085, inv. 3, d. 104, f. 22.
28. Ibidem, f. 34.
29. Коллективизация крестьянских хозяйств..., стр. 430
30. ANRM Fond. 2848, inv. 6, d. 62, f. 266.
31. Ibidem.
32. Становление и развитие колхозного строя в Молдавской ССР... стр. 176.
33. Гратинич С. А. Массово-политическая работа..., стр. 98.
34. ANRM. Fond. 2848, inv. 6, d. 6, f. 267.
35. Vezi: „Tinerimea Moldovei", 5 iulie 1989.
36. ANRM. Fond. 2848, inv. 6, d. 62, f. 159.
37. Ibidem, inv. 17, d. 12, f. 257.
38. Ibidem
39. ANRM. Fond 2348, inv. 6, d. 62, f. 153.
40. Ibidem, f, 160.
41. Ibidem, d. 145, f. 67.
42. Ibidem, inv. 17, d. 12, f.103.
43. Ibidem, inv. 6, d. 62, f. 259.
44. Ibidem, Fond. 3085, inv. 3, d. 67, f. 70.
45. Ibidem, Fond. 2848, inv. 6, d, 145, f. 135.
46. Ibidem, d. 62, f. 428; Fond. 3085, inv. 3, d. 67, f. 70.
47. Ibidem, Fond. 2848, inv. 6, d. 62, f. 267.
48. Stalin I.V., Opere comp. vol. 10, Chişinău 1952, p. 35.
49. ANRM. Fond. 3085, inv. 3, d. 172 f. 96.
50. Ibidem, f. 22.

51. Ibidem, f. 96.
52. Ibidem
53. Ibidem, Fond. 2848, inv. 6, d. 145, f. 64.
54. Ibidem, Fond. 3085, inv. 3, d. 104, f. 28.
55. Ibidem, f.157
56. Ibidem, d. 172, f. 22
57. Ibidem, Fond. 2848, inv. 17, d. 12, d. 12, f. 101-102.
58. Ibidem, f. 126.
59. Ibidem, d. 62, f. 17.
60. Ibidem, înv. 17, d. 5, f. 142.
61. Ibidem, d. 67, f. 88
62. Ibidem, d. 116, f. 146.
63. Ibidem, d. 172, f. 47, 10.
64. Ibidem, d. 68, f. 24.
65. Ibidem, d. 67, f. 71-72.
66. Ibidem, inv. 6, d. 62, f. 226.
67. Ibidem, Fond. 3085, inv. 3, d. 104, f. 30.
68. Ibidem, d. 73, f. 145.
69. Ibidem, d. 67, f. 88.
70. Ibidem, d. 172, f. 47.
71. Ibidem, d. 104, f. 58-59.
72. Ibidem, d. 172, f. 46.
73. Ibidem, d. 104, f. 37-40.
74. Ibidem.
75. Ibidem, Fond 2848, inv. 17, d. 12, f. 40.
76. Ibidem, inv. 6, d. 62, f. 75.
77. Ibidem, Fond. 3085, inv. 3, d. 172, f. 103.
78. Ibidem, Fond. 2848, inv. 17, d. 12, f. 39
79. Ibidem, inv. 6

Capitolul 5

1. *Anii grei ai colectivizării...*, p. 227-229.
2. Este vorba despre hotărârea Consiliului de Miniștri al URSS din 6 aprilie 1949 „Cu privire la deportarea din RSS Moldovenească a familiilor de chiaburi, foști moșieri, mari comercianți și complici ai ocupanților fasciști”. Hotărârea prevedea să fie „deportate din republică 11280 de familii, în total 40850 de oameni. Vezi: „*Columna*”, 1990, Nr. 1, p.81.
3. *Anii grei ai colectivizării...*, p. 227-229.
4. „*Columna*”, 1990, Nr. 1, p.81.
5. *Anii grei ai colectivizării...*, p. 126-127.
6. „*Columna*”, 1990, Nr. 1, p.80.

7. În ziua de 9 iulie 1949 la primul secretar al CC al P.C.(b) din Moldova tov. N.G. Coval a avut loc o ședință, la care membrii primului grup compus din înputerniciții citați au raportat despre desfășurarea deportării în sectoarele care le-au fost încredințate. Stenograma ședinței, publicată pentru prima dată de istoricul Ion Șișcanu în revista „Basarabia” (Nr.1, 1991), este cel mai bogat document în amănunte, cu privire la deportare, aflat în prezent la dispoziția cercetătorilor. Din stenogramă se vede clar că inspiratorul operației a fost P.C.(b) din Moldova.
8. „Basarabia”, 1991, Nr.1, p. 99.
9. Сытник М.К., *Коллективизация сельского хозяйства...*, стр.271.
10. Vezi, de exemplu, „Nistru”, 1989, Nr.7, p.100-101.
11. „Советская Молдавия”, 23 сентября 1989 года. Analiza unor materiale de arhivă ne permite să constatăm și un alt număr al familiilor deportate în iulie 1949. În anul 1989 istoricul de la Chișinău S.Gratinici a descoperit în Arhiva Institutului de Istorie al PCM un document care indică că din Moldova în iulie 1949 au fost deportate 10651 de familii (conform listelor urmau să fie strămutate 13077 familii. Către ziua operației au fost scoase din liste 1292 de familii, iar 1134 de familii în noaptea deportării s-au ascuns și n-au fost ridicate). În anul 1991 Ion Șișcanu, în revista „Basarabia” (1991, Nr. 1, p. 111) a dat publicității numărul familiilor deportate din raionul Ungheni – 202 familii. În prezent cunoaștem și numărul familiilor din r. Bălți – 239, dintre care 99 „chiabure” (vezi: ANRM, Fond. 2845, inv. 1, d. 2123, f. 182). În total, deci, 11092 familii.
12. Коллективизация крестьянских хозяйств..., стр. 497.
13. „Basarabia”, 1991, Nr.1, p.99.
14. Ibidem.
15. ANRM, Fond. 2848, inv. 5, d. 46.
16. Ibidem, f. 147.
17. Ibidem, d.123, f. 359.
18. „Cugetul”, 1991, Nr.5 - 6, p. 61.
19. Axeastă dispoziție era formală și avea menirea de a conferi hotărârii o anumită tentă umană. Deportărilor nu li s-a permis să ia cu sine nici strictul necesar, fiind mânați la gările feroviare pentru a fi încărcăți în vagoane de vite numai cu hainele de pe ei și fără o fărâmă de paine.
20. „Politica”, 1991, Nr. 4, p.66-67.
21. ANRM, Fond. 2848, inv. 11 d. 252, f.261.
22. Ibidem, d. 317, f. 65.
23. „Politica”, 1991, Nr. 4, p. 67.
24. Vezi: Gribincea M., Subsistemul stalinist al fricii..., - „Alternative”, 1991, Nr. 7-10.
25. Dovadă în acest sens servește, de exemplu, raportul lui Borodin P.G. secretar al CC al P.C.(b)M, prezentat la adunarea activului de partid din republică la 2 ianuarie 1941. „Acești dușmani (chiaburii – aut.) – se sublinia în raport, - pătrunzând în colhozuri, își vor continua lucrul lor de subminare a orânduirii colhoznice, pe care o vom crea. Trebuie să ducem o luptă necruțătoare și să stărpim din rădăcină toate canaliile rămase de la români și care vor încerca să se strecoare în ele”.

26. ANRM. Fond,3085, inv.3, d.104. f.26.
27. Deportarea din Moldova, de rând cu „chiaburii”, a peste 3600 de reprezentanți ai altor categorii sociale nici de cum nu neagă caracterul deportării ca element al planului stalinist de colectivizare aplicat în Moldova. Deportarea „chiaburilor” a fost un prilej prielnic de a deporta din republică și alte persoane ce nu inspirau încredere regimului. În anii stalinismului represiunile atingeau nu numai pătura socială declarată, la o etapă ori alta dusman al autorităților comuniste, ci toate păturile sociale ale societății. Așa cum până la 1949 oricine putea fi calificat chiabur, naționalist, agent al siguranței române, tot așa și după anul menționat, orice „șurubaș” al sistemului stalinist putea fi considerat rămășiță chiaburească sau naționalistă și reprimată.
28. În anii 30 în URSS în rezultatul colectivizării compacte a agriculturii și a deportării „chiaburilor” în regiunile îndepărtate ale țării au fost lichidate peste 1.100.000 de gospodării țărănești, iar numărul celor care au avut de suferit în rezultatul „lichidării chiaburimii ca clasă” se ridică la 20 mln. de oameni (Vezi: „Правда”, 16 сентября 1988 года; *Реабилитация. Политические процессы 30 – 50-х годов*. Москва, 1991, стр. 9).
29. Сытник М.К., *Коллективизация сельского хозяйства...*, стр.270.
30. „Basarabia”, 1991, Nr.1, p.107.
31. Ibidem, p. 106.
32. Ibidem, p.100.
33. Ibidem, 100, 103, 107.
34. „Raza”, 20-27 septembrie 1942.
35. Ibidem, 1 ianuarie 1943.
36. Ibidem.
37. Ibidem, 4 – 11 octombrie 1942.
38. Ibidem, 6- 13 iunie 1943.
39. Ibidem.
40. Ibidem, 14 - 21 iunie 1942.
41. Vezi: „Amanahul ziarelor Basarabia și Bucovina”, 1943, p. 74.
42. Ibidem.
43. *Basarabia Desrobită...*, p.98.
44. Ibidem, p. 9, 89.
45. «Московские Новости», 30 июня 1991 года.
46. Ibidem.
47. De exemplu, în sec. 19, după tratatul de pace de la Kuchuk-Kainargi, contele rus Panin concepute un plan de a strămuta toată populația Moldovei în Rusia.
48. În anii 1943 – 1944 din Caucazul de Nord au fost strămutați în raioanele de răsărit ale URSS 608749 inguși, cecenii, nemți, balcari și reprezentanți ai altor popoare. În luna mai 1944 din Crimeea au fost strămutați 191088 tătari, în luna iunie 12040 greci, 12422 bulgari, 9621 armeni. La 31 august Comitetul de Stat al Apărării al URSS a adoptat hotărârea nr. 6279 cu privire la deportarea din RSS Gruzină a turcilor, curzilor și hemșizilor în urma căreia din republică au fost deportați 46516 turci, 8694 curzi, 1385 hemși și 29505

reprezentanți ai altor naționalități. Exemplele pot continua. (Vezi: „История СССР», № 6, 1989, стр. 140-141).

49. „*Columna*”, 1990, Nr. 1, p.80.

50. Nicolae Ciachir, *Basarabia sub stăpânire țaristă...*, p. 114.

51. ANRM. Fond. 2848, înv. , d. 1182, f. 28; d. 1238, f. 45-46; d. 1285, f. 13.

52. Ibidem, inv. 7, d.94, f. 334.

53. Ibidem, d. 421, f. 1 – 9; d. 538, f. 1-11.

54. Ibidem, d. 541, f.1, 131, 242; d. 543, f. 1; d. 544, f.1; d. 546, f.1; d.547, f.1; d.548, f.1; d.550, f. 1; d.551, f.1; d. 552, f. 132;

55. Ibidem, d. 829-845.

56. „*Politica*”, 1991, Nr.5, p. 57 – 58.

57. Ibidem.

58. ANRM. Fond. 2848, inv. 7, d. 959, f. 1; d. 1032, f.1; d. 1102, f.1; d. 1176, f. 1; d. 1231, f. 1; d. 1282, f. 1.

59. Ibidem.

60. Ibidem.

61. „*Tinerimea Moldovei*”, 5 iulie 1989.

62. Ibidem.

63. Arhiva raională de stat Hîncești, Republica Moldova. Fond. 39, inv. 1, d. 22, f. 66.

64. ANRM, Fond. 2848, inv. 7, d. 1105 – 1111, 1179 – 1187, 1234 – 1239, 1285 – 1289.

65. „*Советская Молдавия*”, 12 апреля 1989 года.

66. „*Politica*”, 1991, Nr. 5, p. 54.

67. „*Sfatul Țării*”, 12 ianuarie 1993.

68. Ibidem.

BIBLIOGRAFIE

ARHIVE

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe al României:

Fond. Conferința de Pace de la Paris, vol. 124 – 126.

Fond. 71/1914, E 2, vol. 29, 47.

Fond. 71/URSS, vol 94, 133.

Fond 71/1939, E 9, vol. 103, 185, 200.

Arhiva Națională a Republicii Moldova:

Fond. 2824, inv. 1, d. 225, 280.

Fond. 2845, inv. 1, d.55, 87, 138, 2001, 2018, 2030, 2062, 2070, 2093, 2105, 2122, 2123, 2132, 2138, 2159, 2179, 2193, 2205.

Fond. 2848, inv. 4, d. 10, 13, 18;

inv. 5, d. 1, 2, 6, 27, 28, 31, 33-35, 46, 123, 682, 685;

inv. 6, d. 6, 62, 145;

inv. 7, d. 36-61, 94, 421, 538, 541, 543, 544, 546-548, 550-552, 829-845, 959, 1032, 1102, 1105-1111, 1176, 1179-1187, 1231, 1234-1239, 1282, 1285-1289;

inv. 11, d. 3, 134, 136, 157, 252, 317;

inv. 14, d. 28, 70, 118;

inv. 17, d. 5, 12, 55, 62, 67, 68, 116, 172;

inv. 22, d. 5-10, 12, 13, 15, 19, 21, 22, 26, 29, 35, 36, 40, 41.

Fond.3021, inv. 5, d. 266, 311, 376.

Fond. 3085, inv. 3, d. 4, 21, 22, 26, 28, 32, 53, 55, 67, 68, 73, 85, 99, 104, 116, 172.

Arhiva organizațiilor social-politice din Republica Moldova

Fond. 18, inv. 1, d.54;

Fond. 51, inv. 1, d.48;

inv. 4, d. 37, 48;

inv. 5, d. 65, 68, 69.

Fonf. 254, inv. 1, d. 56.

Arhiva raională de stat Hîncești din Republica Moldova.

Fond. 39, inv. 1, d. 3, 22.

STUDII:

- *Anii grei ai colectivizării*. Chișinău, 1990
- *Aspects des relations russo-romaines*. I –II, Paris, 1967, 1971.
- *Basarabia Desrobită*. București, 1942.
- *Bătăi în ușa*, Chișinău, 1990.
- Ciachir Nicolae, *Basarabia sub stăpânire țaristă (1812-1917)*, București, 1992.
- Ciobanu Ștefan, *Basarabia. Populația, istoria, cultura*, Chișinău, 1992
- *Deportări și neodeportări*, Chișinău, 1990.
- Dezvoltarea economică a României. 1944 – 1964, București, 1964.
- Dobrinescu Valeriu Florin, *Bătălia pentru Basarabia (1918-1940)*, Iași, 1991,
- Fărâma cea de pîine..., Chișinău, 1990.
- *Formarea RSS Moldovenești și crearea Partidului Comunist al Moldovei*, Chișinău, 1984
- Giorgescu Vlad, *Istoria românilor de la origini pînă în zilele noastre*, București, 1992.
- *Istoria RSS Moldovenești*, vol. I-II, Chișinău, 1967, 1970.
- *Istoria RSS Moldovenești*, Chișinău, 1984.
- Lenin V.I., *Opere complete*, vol. 38, 41, Chișinău, 1975, 1976.
- *Materiale ale Plenarei CC al PCUS. 15 – 16 martie 1989*. Chișinău, 1989.
- *Pactul Molotov-Ribbentrop și consecințele lui pentru Basarabia*, Chișinău, 1991
- *Povară sau tezaur sfînt?*, Chișinău, 1989.
- Scurtu Ioan, Hlihor Constantin, *Anul 1940, Drama românilor dintre Prut și Nistru*, București, 1992,
- *Șesia înfîea a Sovietului Suprem a RSS Moldovenești (8 -12 fevrali anu 1941)*. Chișinău, 1941.
- Siupiur Elena, *Siberia dus-întors, 73 de ruble*, București, 1991;
- *Societatea Națională de Cruce Roșie a României. Darea de seamă asupra ajutorării populației înfometate în sudul Basarabiei și din Estul Moldovei în toamna 1935 și iarna primăvara 1936*, Chișinău, 1937
- Tudor Ștefan, *Satana pe pământ*, Chișinău, 1992.
- Țăran A. M., *Anii 1946–1947: învățămintele foametei în Moldova (material pentru lectori)*, Chișinău, 1989
- Афтенюк С. Я., Стратиевский К. В, Царанов В.И. *Осуществление кооперативного плана в молдавской деревне*. Кишинев, 1963;
- Бендерское земство. *Отчеты, доклады, сметы, раскладки Бендерской уездной земской управы*. Бендеры, 1893.
- Бодруг И.Г. *Советы и общественно-политическая активность трудящихся МССР*. Кишинев, 1988.

- *Вопросы истории социалистического строительства в Молдавской ССР.* Кишинев, 1962.
- Гратинич С. А. *Массово–политическая работа компартии Молдавии (1944–1950).* Кишинев, 1989.
- Дороганич Ф.Д. *Материальное благосостояние трудящихся Молдавской ССР (1946-1958 гг.).* Кишинев, 1974.
- *История советского крестьянства и колхозного строительства в СССР.* Москва, 1963.
- *История народного хозяйства Молдавской ССР (1917-1958),* Кишинев, 1974.
- *Коллективизация крестьянских хозяйств в правобережных районах Молдавской ССР (Сборник документов).* Кишинев, 1969
- Лазарев А. М. *Молдавская советская государственность и бессарабский вопрос.* Кишинев, 1974;
- Лазарев А. М. *Год 1940 – продолжение социалистической революции в Бессарабии.* Кишинев, 1985
- *Развитие промышленности и рабочего класса Молдавской ССР.* Кишинев, 1970;
- *Развитие сельского хозяйства СССР в послевоенные годы (1946 – 1970 гг.),* Москва, 1972.
- Репида А.В. *Образование Молдавской ССР.* Кишинев, 1983.
- *Становление и развитие колхозного строя в Молдавской ССР.* Кишинев, 1971
- Стытник М.К., *Коллективизация сельского хозяйства и формирование класса колхозного крестьянства в Молдавии.* Кишинев, 1976.

Periodice:

- „Alternative”, Nr. 7 – 10, 1991.
- „Basarabia”, Nr. 1, 1991.
- „Columna”, Nr. 1, 1990.
- „Comunistul Moldovei”, Nr. 1, 1989; Nr.9, 1990.
- „Cugetul”, Nr. 6 – 5, 1991; Nr. 2, 1992.
- „Moldova socialistă”, 8 august, 1987; 30 iunie 1990.
- „Moldova suverană”, 27 iunie 1991.
- „Nistru”, Nr. 7, 1989.
- „Politica”, Nr. 4 – 5, 1991.
- „Raza” ,20 – 27 septembrie 1942, 29 – 6 decembrie 1942.
- „Răsăritul”, Nr. 11 – 12, 1941.
- „Revista de istorie a Moldovei” , Nr. 3, 1990; Nr. 2, 1992.
- „Revista de istorie militară”, Nr.5, 1992.
- „Sfaul Țării”, 22 aprilie 1992; 12 ianuarie 1993.
- „Sociologie românească”, Serie nouă, Anul 3, Nr. 3, 1992.
- „Tinerimea Moldovei”, 5 iulie 1989.

- „*Viața Basarabiei*”, Nr. 7 – 8, 1940; Nr. 1, 1941.
- „*Viața satului*”, 26 ianuarie 1989.
- „*Vocea poporului*”, 30 Aprilie 1990.
- «*Известия МФ АН СССР*», № 66 1960.
- «*История СССР*», №6, 1989ю
- «*Кодры*», № 1, 1990.
- «*Коммунист Молдавии*», № 9, 1990.
- «*Молодежь Молдавии*», 16 августа 1988.
- «*Московские новости*», 30 июля 1991.
- «*Правда*», 28 июня 1940; 16 сентября 1988.
- «*Советская Латвия*», 2 марта 1988.
- «*Советская Молдавия*», 11 августа 1953; 15 апреля 1989; 23 сентября 1989; 23 ноября 1990.
- «*Союз*», № 51, декабрь 1990.

LA BESSARABIE PENDANT LES PREMIÈRES ANNÉES
D'OCCUPATION SOVIÉTIQUE (1944-1950)
(Résumé)

Les processus sociaux et les événements qui ont lieu actuellement dans la République de Moldova, ainsi que ceux des années de la „perestroïka” de Gorbatchev sont une conséquence de la période de la soviétisation de ce territoire et non seulement sous l'aspect chronologique. Il faut chercher l'explication socio-psychologique des événements actuels dans les années de l'après-guerre. Alors, pour mieux comprendre les événements d'aujourd'hui, il est nécessaire d'étudier l'histoire de l'après-guerre de la Moldova. L'ouvrage "La Bessarabie dans les premières années d'occupation soviétique (1944-1950)" traite les principales transformations dans les villages moldaves dans les années 1944-1950 et repose sur des documents inédits. L'area géographique de l'étude est limité à une partie de la Bessarabie historique, celle qui fut incorporée par les autorités soviétiques dans la RSS Moldave, formée le 2 août 1940.

Le présent volume comprend 5 chapitres, dont le première porte sur l'instauration du régime soviétique d'occupation dans la Bessarabie et content une ample analyse du phénomène de la transformation de la Bessarabie, ancienne province roumaine, dans une colonie de la' Russie soviétique.

L'ouvrage comprend un grand nombre de documents d'archives prouvant que l'occupation de la Bessarabie et de la Bucovine du Nord au mois de juin 1940 a été accomplie en dépit de la volonté de la population de ces provinces de la Roumanie. En donnant le nombre de personnes qui se sont réfugiées au Royaume de Roumanie dans les 4 jours (29 juin — 3 juillet 1940) stipules dans la Note du Gouvernement Soviétique, adressée au Gouvernement roumain le 27 juin 1940, ainsi qu'en décrivant les tentatives désespérées de la population restée dans le territoire occupe de traverser clandestinement la nouvelle frontière etc., l'auteur renverse la thèse véhiculée longtemps dans l'historiographie soviétique selon laquelle les Bessarabiens et les Bucoviniens ont „salué joyeusement” l'arrivée des soviétiques. Dans cet ordre d'idées il est à remarquer aussi qu'en 1944, tandis que l'Armée Soviétique approchait, d'autres dizaines de milliers de Bessarabiens et de Bucoviniens sont devenus des refugies, en cherchant l'asile sur la rive droite du Prout.

Sous la pression des prétentions des nationalistes ukrainiens, le 2 août 1940 la Bessarabie a été démembrée: les districts Hotin, Akkerman et Ismail ont été incorporées à l'Ukraine, le reste du territoire, ainsi que 6 districts de la rive gauche du Nistru ont formé la RSS Moldave. Suite à la constitution de la RSS Moldave ont été créées des structures de pouvoir d'état et de transformations socialistes, consacrées

dans la Constitution de la RSSM, ont démarré. La Moldova (Moldavie) devient une des colonies soviétiques, les Roumains bessarabiens accueillent des traits distincts d'un peuple colonisé. Désormais, jusqu'à la fin des années 80, aucune loi importante n'est adoptée sans la conformation de Moscou.

Pour soviétiser plus rapidement la BSS Moldave et pour la convertir aux valeurs et à l'idéologie communiste, la politique de dénationalisation menée par le tsarisme russe en Bessarabie dans les années 1812-1917 a été réactualisée. Dans les territoires occupés on cultivait l'esprit anti roumain, on falsifiait l'histoire, on a commencé à accréditer l'idée (lancée dans les années 20 en RASS Moldave) de l'existence d'un „peuple moldave" différent de celui de la rive droite du Prout, afin de contester aucun droit de la Roumanie sur ses territoires, annexées à l'URSS.

Dans le même but, selon les directives du parti communiste on a commencé à peupler le territoire de la RSSM avec des éléments allogènes, jouissant d'une situation privilégiée en comparaison avec les autochtones. Par une habile politique linguistique, le pouvoir soviétique décourageait l'utilisation de la langue roumaine littéraire, en cultivant la tendance de la remplacer par le dialecte parlé dans les régions transnistriennes.

La langue de l'administration devient le russe, enseigné comme matière obligatoire dans l'école de tous les niveaux. Aussi, les valeurs chrétiennes et nationales étaient-elles remplacées par des valeurs de l'idéologie communiste.

Les transformations socialistes commencées dans la RSSM en juin 1940 ont été interrompues le 22 juin 1941, quand la Roumanie, alliée de l'Allemagne, est entrée avec ses armées dans la Bessarabie et la Bucovine du Nord pour les libérer des armées russes. Ces transformations ont recommencé en 1944.

Le chapitre 2 contient une analyse du système fiscal appliqué dans l'agriculture de la RSS Moldave. Ce système, introduit dans les villages de RSS Moldave le 15 août 1940 par décision du Soviet des Commissaires du Peuple de l'URSS concernant les impôts agricoles, prévoyait un seul impôt — l'impôt agricole unique, perçu en argent et calculé en fonction de la mesure du revenu des principales sources de bénéfice agricole.

Il y avait des normes établies par l'état, selon lesquelles on calculait le revenu imposable.

Sur la rive droite du Nistru une loi spéciale a été introduite qui prévoyait la livraison gratuite à l'état de certaines parties obligatoires des produits agricoles.

Le système fiscal soviétique était défectueusement conçu. Très souvent les paysans étaient obligés à payer l'impôt sur des sources de revenu qui n'existaient pas ou qui n'apportaient pas de bénéfice. Suite à cette politique fiscale l'exploitation individuelle s'était ruinée, les paysans étaient obligés à entrer dans les kolkhozes.

Dans les années d'après-guerre la politique agraire du PCUS avait le but de pressurer l'agriculture le plus possible. Depuis 1944 jusqu'en 1952 la population rurale du territoire entre le Prout et le Nistru a payé à l'Etat environ 400 min. roubles comme impôt agricole.

Un autre but de la politique fiscale soviétique était de faire des pressions sur les paysans afin de les déterminer à entrer dans les kolkhozes, ainsi que d'instaurer une atmosphère d'angoisse et d'incertitude clans la société.

L'impossibilité de faire face aux exigences de la politique fiscale amenait à la conclusion sur l'absurdité de l'extension de la propriété individuelle -et de l'accumulation de sources. Les propriétaires, appelés „koulaks" étaient considérés comme „ennemis du peuple" et, par contre, être pauvre était équivalent à „être loyal au régime" et cela mettait le paysan en-dehors de la pression du fisc.

Dans les conditions créées par la sécheresse des années 1945-1946 la politique fiscale stalinienne a provoqué une famine sans précédent dans l'histoire de la Bessarabie. Dans le chapitre 3 –„La famine des années 1946-1947 dans la RSS Moldave" on estime que, en dépit du fait que les conséquences de la guerre et de la sécheresse des années 1945-1946 ont été désastreuses pour la république, la famine de l'après-guerre dans le territoire a été provoquée par des facteurs subjectifs, parmi lesquels était la politique fiscale. Les autorités moscovites voyaient dans le village une source de matières premières pour l'empire et ce fait a empêché le régime de réagir d'une manière réaliste dans la situation créée clans la RSS Moldave pendant les années de la sécheresse. Ainsi, en 1946, le fisc a été intensifié, au lieu d'être diminué.

La famine avait affecté la population même dans la saison de la récolte des céréales. Par exemple, en août 1946, dans le district Bender, selon des sources incomplètes, sont mortes 41 personnes.

La situation a été aggravée par la destruction produite d'une manière implicite par l'instauration du régime soviétique, des mécanismes de lutte contre la famine, constitués traditionnellement dans le territoire de la Moldova et qui permettait à la population autochtone de survivre et d'éviter la mortalité excessive et le cannibalisme dans les années de la famine.

Selon son expérience, accumulée le long des siècles, les paysans moldaves avaient l'habitude de stocker des céréales et d'autres produits agricoles, dans le but d'être consommés en cas de sécheresse et de famine. Il y avait aussi des fonds l'état spéciaux, des banques privées, des sociétés de charité au secours desquelles le paysan pouvait appeler en cas de nécessité. Ainsi, pendant la sécheresse de 1935-1936, grâce à l'aide du Gouvernement, de la Société de la Croix Rouge de la Roumanie et de la population des districts non-affectés par la sécheresse, la famine a été évitée.

Les autorités soviétiques ont compris que la population de la république avait besoin d'aide alimentaire, mais trop tard. Selon les documents d'archives, dans la deuxième moitié de l'année 1946 et dans la première moitié de 1947 la république a reçu

155,3 milles tonnes de céréales et 14 milles tonnes de farine, dont la population a reçu seulement une partie de 63,2 milles tonnes comme aide alimentaire. C'était moins que la quantité de céréales collectées en 1946 (1-er janvier 1947, 73.887 tonnes de céréales ont été réquisitionnées dans la république). Ce fait est un argument de plus que s'il n'y avait pas de collections de céréales en 1946, la mortalité de la population n'aurait pas pris des proportions massives.

On constate que l'aide accordé par l'Etat a diminué un peu les proportions de la famine et de la mortalité, mais ceci n'a pas été suffisant pour y mettre fin. D'après les calculs effectués par l'auteur avec A. Țăranu, un autre historien de Chisinau, le nombre de victimes de la famine et des épidémies qui l'avaient accompagnée en RSS Moldave après la guerre oscille entre 150 et 200 milles personnes. On parle aussi dans ce chapitre de certains cas de cannibalisme qui ont eu lieu en RSS Moldave durant les années de la famine.

Le chapitre 4 qui se réfère à la „Collectivisation des ménages paysans en RSS Moldave" est consacré au processus de la coopération des ménages paysans du pays.

L'organisation des kolkhozes dans les villages roumains de la partie gauche du Prout a commencé en octobre-décembre 1940. Vers le mi-juin 1941 dans les districts situés entre le Prout et le Nistru il y avait déjà 120 kolkhozes.

Interrompue par la guerre, la collectivisation a été reprise en 1946.

Le processus de la collectivisation des ménages paysans en Moldova a duré 4 années et quelques mois (au 1 janvier 1951, 97% du total des ménages paysans de la république étaient déjà collectivisés). Pendant des années la littérature historique soviétique expliquait une collectivisation si rapide de l'agriculture de la république par la création des prémisses socio-économiques nécessaires au déroulement de ce processus, par le fait que les paysans se sont rendus compte des avantages du travail collectif et de la sage direction de ce processus par le PC(b) de la Moldova.

L'analyse objective des matériaux d'archives et de ceux publiés, démontre, cependant, que la collectivisation en RSSM, comme dans le reste de l'URSS, fut effectuée par une mesure dictatoriale et non pas à l'initiative des paysans. Les mesures administratives étaient celles qui prévalaient, on avait forcé les rythmes de la collectivisation, souvent on ignorait les intérêts matériels des paysans, on lésait la dignité humaine etc.; on utilisait des méthodes violentes pour persuader les paysans d'entrer dans les kolkhozes, ainsi que des méthodes plus „raffinées" de „persuasion", comme celles économiques et l'inoculation de la peur dans la société. Parini les

„méthodes de persuasion" soviétiques on trouve la menace de la déportation en Sibérie, les arrestations, les séquestrations des biens (valeurs) et les tortures corporelles. L'ouvrage contient des faits provenus des archives, qui témoignent de l'utilisation fréquente de ces „méthodes".

La campagne contre les koulaks (appelés par les autochtones „kiabours") a fait entrer dans les kolkhozes plus de paysans moldaves. Ceux-ci préféraient de renoncer d'être propriétaires pour ne pas être considérés „kiabours", ce qui était la même chose que „ennemi du peuple". Ainsi, du 1 au 20 septembre 1947, pendant la campagne de détection des „kiabours", dans la république ont été organisés 73 kolkhozes..

Cependant, la méthode la plus efficace d'incorporer la population rurale dans les kolkhozes a été la déportation de 1949.

Les paysans restés à leurs places, ayant peur de ne pas être expropriés par force et déportés comme leurs concitoyens, ont déposé des pétitions en vue de la „socialisation" de leurs propriétés.

Il suffit de comparer quelques données pour en tirer la conclusion: si le 1 juillet 1949 dans la RSS Moldave il y avait 965 kolkhozes (32,2% du nombre total des ménages paysans), après la campagne contre les „kiabours" (et la déportation de ceux-ci le 6 juillet 1949), dans deux mois, le nombre de kolkhozes a augmenté jusqu'à 1705, le pourcentage des ménages paysans socialisés étant devenu de 71,7.

Cependant, l'incorporation des ménages paysans dans les kolkhozes n'était pas un processus simple ou léger. Les paysans n'entraient pas volontairement dans les kolkhozes, c'est pourquoi ils essayaient de vendre les animaux, les instruments agricoles pour ne pas les faire „socialiser". La réalité „kolkhozienne" n'était pas en mesure de convaincre les paysans des avantages de la collectivisation: les kolkhozes étaient aussi pauvres, non rentable que l'agriculture dans son ensemble. Ainsi, pour le paysan moldave même l'idée de la socialisation de son terrain et de sa propriété n'était pas du tout attractif. Il est à noter que l'idée de la collectivisation était soutenue par les plus pauvres paysans, considérés par le reste des villageois comme paresseux et alcooliques, qui étaient souvent des fondateurs des kolkhozes. Pour le propriétaire c'était, alors, un problème de dignité de s'associer avec les „paresseux".

Les kolkhozes, imposés comme formule de ménage par les autorités soviétiques ont renversé le rapport social dans le village moldave: au lieu des paysans riches, des propriétaires(déportés en majorité en Sibérie) s'est constituée une nouvelle élite villageoise — une „aristocratie kolkhozienne" composée des paysans autrefois pauvres, de leurs parents et de leurs descendants. Cette nouvelle „aristocratie" formait l'appui social du régime communiste. De nos jours c'est la principale force dans la société postsoviétique de la République de Moldova qui

s'oppose à la privatisation des terrains fonciers. Le caractère conservateur de cette force est accentué par son adhésion aux autres conceptions d'issues stalinienne, ainsi que la „théorie des deux langues et des deux peuples". Cette théorie, ayant le but de conserver les territoires roumains annexés par la Russie soviétique à l'URSS estimait que la population de la Bessarabie parlait une autre langue que le roumain et constitue un autre peuple que le peuple roumain.

Le dernier chapitre — „L'opération Sud" — porte sur les déportations du 6 juillet 1949, comme éléments du plan stalinien de collectiviser l'agriculture. Ayant à la base la théorie marxiste de la lutte de classe, ce plan a été appliqué en RSS Moldave dans l'ignorance totale de la réalité du village moldave à l'époque. Dans les années 1940-1941 les répressions staliniennes ont été appliquées contre les propriétaires, contre les anciens

activistes des parties politiques, contre les représentants du clergé et les intellectuels restes dans la république après le 28 juin 1940. Ceux-ci constituaient les „classes" les plus „hostiles" au régime car, étant des porteurs des traditions de la société démocratique, ils étaient aussi des possibles animateurs d'une résistance anti-communiste dans la Bessarabie. Le 13 juin 1941 la plupart de ces catégories (4500 familles) ont été déportées au-dehors de la république.

Après la guerre, le principal ennemi du socialisme, le „kiabour" fait l'objet des répressions staliniennes en RSS Moldave. C'est la campagne démarrée le 30 août 1947.

Il est à noter que le régime avait besoin des ennemis de classe qu'on pouvait toujours accuser d'avoir causé des échecs de la politique des soviets et qui justifiaient la nécessité des répressions qui devaient prévenir une éventuelle résistance au régime.

La déportation du 6 juin 1949 s'était accomplie en conformité avec la décision du Conseil des Ministres de la RSS Moldave, Nr. 509 ss datée le 28 juin 1949 „Concernant la déportation de la RSS Moldave des familles de 'kiabours', d'anciens propriétaires et de grands commerçants". Conformément aux prévisions de la décision on devait déporter de Moldova 11.342 familles. En effet, conformément aux données que le Ministère de la Sécurité de l'Etat a fait publier, on a embarqué dans des wagons de marchandises et envoyé en Sibérie 11.239 familles comprenant 35.050 personnes. Plus que la moitié des familles déportées — c'est à dire 7.628 — a appartenu à la catégorie sociale des soit disant „kiabours".

La déportation était extrêmement brutale. Tout droit de la personne, toute loi étaient ignorés. La propriété des déportés était confisquée. Les déportés ont été amenés dans les régions Tiumen, Irkutsk, Kourgan, Aktiubinsk (Sibérie), Karaganda, Altai, Kazahstan et d'autres régions éloignées de l'URSS.

La réhabilitation partielle des déportés, conformément aux décrets du Présidium du Soviet Suprême de l'URSS du 19 mai 1958 et du 7 janvier 1960 n'a pas trouvé en vie beaucoup de destinataires. La loi de la République de Moldova sur la réhabilitation des victimes des répressions politiques accomplies par le régime communiste totalitaire d'occupation (le 7 novembre 1917— le 23 juin 1990) a été promulguée le 8 décembre 1992.

A la fin de l'ouvrage l'auteur déduit les conclusions suivantes: suite à l'occupation de la Bessarabie et de la Bucovine du Nord, le 28 juin 1940, ces deux provinces roumaines étant transformées en colonies soviétiques, les Roumains de la rive gauche du Prout ont reçu des traits spécifiques d'un peuple colonisé; les territoires occupés (la République Moldova y incluse) ont été transformés dans une source de matières premières et de main d'œuvre bon marché pour l'Empire. La matière première de la République étant soustraite par l'intermédiaire de la politique fiscale. Pour réaliser plus rapidement son plan de soviétisation de la RSS Moldave, le régime stalinien avait réactualisé la politique menée par le tsarisme russe en Bessarabie depuis 1812 jusqu'en 1917 dans le but d'obtenir la perte de l'identité nationale des Roumains bessarabiens; en RSS Moldave la famine des années 1946-1947 a été provoquée par des facteurs subjectifs dont le principal a été la politique fiscale des Soviets. Pendant, cette période de 150 à

200 milles personnes sont mortes de faim et à cause des épidémies qui l'accompagnaient; la collectivisation des ménages paysans dans la RSS Moldave s'était accomplie par mesure dictatoriale et non par la volonté du peuple (comme l'estimaient les idéologues soviétiques). Afin d'obtenir une collectivisation rapide de l'agriculture, les autorités en ont forcé les rythmes, en s'appuyant d'avantage sur des méthodes administratives et en ignorant les intérêts matériels des paysans. La collectivisation de l'agriculture a contribué à l'aliénation du paysan; la déportation du 6 juin 1949 a été une action antidémocratique et antihumaine du régime stalinien. Son principal but a été d'accélérer le processus de collectivisation dans la RSS Moldave.

BESSARABIA IN THE FIRST YEARS UNDER
SOVIET OCCUPATION (1944-1950)
(SUMMARY)

The events and the social processes that are taking place in the Republic of Moldova, as well as those from the years of the so-called "Gorbachev perestroika" are a result of a period of Sovietisation of this territory, not only from a chronological point of view. They find their psychological explanation in that period, especially in the immediate post-war years, years of essential transformations in the way of life and in the mentality of the Romanian villagers from Bessarabia. So, for a better understanding of nowadays events, it is very necessary to study the post-war history. Starting from this fact, the study „Bessarabia in the First Years under Soviet Occupation (1944-1950) "treats the main transformations which take place in the countryside of the former Moldavian Socialist Soviet Republic between 1944-1950, trying a complex approach of the facts. The work is exclusively based on scientific documents and arguments without using those of a doctrinarian type. The geographical area of the study is limited only to that part of Bessarabia that was included by the Soviet authorities in the structure of the Moldavian Socialist Soviet Republic on the 2nd of August 1940. The work covers the years 1944-1950. The study begins with the events from the spring of 1944, because that time the territory of the Moldavian Socialist Soviet Republic was again occupied by the Soviet army, and the transformations carried out by the Romanian administration in Bessarabia in 1941-1944 were abolished. The reasons that determined the author of this work to trace as a chronological limit of the researches the 1950 year consisted in the fact that the most important events from the history of the Romanian village from the left side of the Pruth River, are exhausted towards this period, the goal of the Stalinist politics towards the Bessarabian village being achieved: collectivization of agriculture is finished.

However, for a better understanding of the processes which took place in the Bessarabian village in the post-war years, the first chapter is dedicated to the process of setting up of the Soviet regime in Bessarabia in 1940-1941. In this chapter is analyzed the phenomenon of transformation of Bessarabia from a Romanian region into a colony of Soviet Russia.

Resorting to archives documents, it is shown that the occupation of Bessarabia and Northern Bucovina in June 1940 was carried out against the population's will of these Romanian provinces and it is denied the thesis spread for years in the Soviet historiography, that the Bessarabians and the Bucovinians met the Soviets „with joy".

In order to satisfy the demands of Ukrainian nationalists, Bessarabia was disintegrated on 2nd of August 1940; the districts Hotin, Akkerman and Ismail were included in the structure of Ukraine; the rest of the territory of Bessarabia and 6 districts of the former Moldovan Autonomous Socialist Soviet Republic were assembled to form the Moldovan Socialist Soviet Republic. After the formation of the republic, in the districts were created bodies of the state power, and socialist transformations began. All these were legalised in the Constitution of the Moldavian Socialist Soviet Republic. Moldova became an ordinary Soviet colony, and the Romanians from Bessarabia received the features of a colonized people. In Moldova, no law, no important decision was adopted without the approval of Moscow from June 1940 and till to the end of '80.

To sovietise the MSSR more rapidly and to convert the population to the communist values and ideology, the denationalization policy promoted by Russian regime in Bessarabia in 1912-1917 was revived. The Romanians' denationalization began by creating in Bessarabia and Northern Bukovine a state of mind hostile to Romania and its values. To create a false idea in the internal and external public opinion over the ethnic composition of Bessarabia, as well as to contest to Romania any right over its province, which was "stolen"; the falsification of Bessarabia's history went on, and the idea, put forward in the '20 in MSSR, concerning the existence of a "Moldavian people", different from that form the right side of the Pruth River was promoted. With the same aim, in the districts of the MSSR between the Pruth and the Dniester Rivers, the Transnistrian dialect was extended; the Latin alphabet was replaced by the Cyrillic one, the language of the administration becomes Russian which was at the same time compulsory in secondary school and in Education institutions of all types. Bessarabia was colonized with aliens, who rejoiced at certain privileges in comparison with Romanians. At the same time, the study shows that instead of Christian and national values, in Bessarabia were imposed new ones, communist „values”.

The socialist transformations which began in MSSR in June 1940 were interrupted on the 22nd of June 1941, when Romania, an ally of Germany, got into Bessarabia and Northern Bukovine with its army to liberate them from Russians. Those transformations were resumed in 1944.

In the second chapter — "The Stalinist Fiscal Policy in the Romanian Village from the left side of the Pruth River" — is presented the robbery system of Moldavian village with the help of the fisc.

The Soviet fiscal system was introduced in the villages from the MSSR, on the 15th of August 1940. In the place of traditional taxes, the individual farms of

peasants, workers and officials having an income from agricultural sources had to pay only a tax — unique agricultural tax.

Simultaneously with the agricultural tax, in the districts from the right side of the Dniester River was introduced a special law, which stipulated the delivery to the state some compulsory shares of agricultural products for nothing.

The system of compulsory delivering of agricultural products to the state was based on differentiation of peasants into categories after the size, of their arable plot or of the possessed plot of land, and its application was made in accordance with the affiliation to a category or another, the size of the taxes increasing progressively, at the same time with the surface of the plots of lands of the peasants' farms.

The device of subduing to the unique agricultural tax and the system of compulsory delivering of agricultural products to the state were defectively conceived. *The peasant was compelled to pay an agricultural tax for income sources which didn't bring income to the farm, to deliver to the state agricultural products which were not grown on the farm.* That's why, for paying the tax, the peasant was often compelled to buy some agricultural products from market, a fact that in the end brought to the *ruin of the peasants' farms and compelling them to join kolkhoze.*

In the post-war years the agrarian policy of CPUS was directed, first of all, to extorting out of agriculture of some more material and pecuniary means. In the years 1944-1952 the village population from the area between the Pruth River and the Dnieper River paid to the Soviet state about 400 million roubles as agricultural tax. In the same period, after some figures, 2181,2 thousand tons of cereals, 449,4 thousand tons sun-flower, 1841,3 thousand tons sugar beet, 97,4 thousand tons soya, 152,4 thousand tons poultry and cattle, 212,6 thousand tons of milk, 172,1 million eggs, 8911 tons of wool etc. From 1947 till 1952, a share from the income extracted as unique agricultural tax paid by a „kolkhoznic" farm increased from 2,7 to 11,2%, that of the workers and officials with an income from agricultural sources from 2,4 to 9,4, that of the individual peasants from 6,3 to 28,6% and for a "kulak" farm, from 18,2 in 1948 to 37,5 in 1952 (see Chart 4).

Besides the aim of extorting from Moldavian village material and pecuniary resources, the fiscal policy had some more goals: to put pressure on the peasants in order that these ones join kolkhozes, and create in society an atmosphere of fear and uncertainty etc.

Imposing taxes impossible to be paid, it had the mission to convince the peasants about the nonprofitability of production extension of their farms, about the absurdity of property accumulation. In the Stalinist years, to tend to a rich farm meant aspiring to find yourself in the category of „kulaks", who were considered enemies of the regime. On the contrary, the poorer you were, the more quiet you

were and you felt the fisc pressure less. In "this way, the fiscal policy, annihilating the peasants' personal interest in their work results, contributed to the peasants' estrangement from their land.

In the conditions of drought from 1945-1946, the Stalinist fiscal policy brought about an unprecedented starvation in Bessarabia's history. Chapter 3 — "Starvation from 1946-1947 in Moldavian SSR" is dedicated to this calamity. This chapter demonstrates that, although the consequences of the war and drought from 1945-1946 were disastrous, the post-war starvation was deteriorated also because of subjective causes, from which the fiscal policy was the main one. Moldavia's politics to consider the village as a source of raw materials for the empire prevented the regime in applying realistic measures towards the Bessarabian peasantry during the drought years. In 1946, the tax instead of being decreased, it was increased. Thus, if in 1945 the general plan of raising pecuniary means from the population of the republic was of 147340 roubles, in 1946 it increased at 219050 roubles, which meant a profit of 48,6 %. In comparison with the years 1944-1945, in 1946 the republican plan of delivering cereals to the state was also increased. In 1944 this plan was of 204,000 tons, in 1945 — 252,000, and in 1946 — of 265,000 tons. In August 1946 the initial plan (265,000 tons) was reduced to 72727 tons but even this volume exceeded the possibilities of payment of the peasants. The proof being the fact that the people suffered from hunger even during the harvesting time.

A fact that contributed to the complication of food situation in the drought years was the destruction at the same time with the setting up of the Soviet regime, of the mechanisms to fight against starvation, mechanisms constituted for years and very effective.

In Moldova, during the centuries, a rich experience to fight against starvation was accumulated. The peasants always kept food reserves, and once with the first signs of calamity they passed to an extremely limited consumption of food products; they supported extraordinary lacks similarly with starvation, but they redistributed the available reserves until the next crops. In hopeless situations, the peasants could make loans from state, from private banks or kulaks. Such a practice often involved them in debts, and starvation that rarely excelled the fatal limit. But in the post-war years, the Stalinist regime did its best to hide the truth about the real situation from Bessarabia; the church was not allowed to lend assistance to the people that died from hunger.

A special attention is paid in the same chapter to belated actions undertaken by authorities to save population from death during the starvation. The state began to allow food assistance under the form of loan only from August 1946. According to the last archive figures, in the second half of 1946 and in the first half of 1947, the

MSSR received as a food loan and assistance, fodders and seeds in quantity of 155.000,3 tons cereals and 14.000 tons flour: totally 169.000,3 tons. But from this quantity, as a food loan, the population received only 63.009,2 tons, less than was collected in the republic in 1946 on 1st of January 1947, 73887 tons of cereals had been requisitioned). This is a proof in addition that in the case of annulment of collecting cereals in 1946, mortality of the people hadn't reached such proportions.

Besides other aspects of starvation, it is stated in the work the fact that the state allowed assistance to the population behind time and insufficiently. On the other hand, the food was distributed to the starving people very defectively and many times not getting to those who were addressed to.

The assistance allowed by the state couldn't put and end to starvation and mortality, but it only limited their proportions. According to the estimates made by the author of the work, together with the historian from Kishinev, A. M. Taran, the number of victims of starvation and epidemics that accompanied it in Moldova after the war, they oscillate between 150-200,000 people.

Chapter 4 — "Collectivization of the Peasants' Farms in MSSR" — is dedicated to the process of co-operativization of the peasants' farms.

The organization of kolkhozes in the Romanian village from the left side of the Pruth River began in November-December 1940. Towards half of June 1941 in the districts between the Pruth and the Dnieper there were already 120 kolkhozes.

Interrupted by the war, collectivization was taken again in 1956.

The process of collectivization of the peasants' farms lasted four years and some months (on the 1st of January 1951, there were already collectivized 97% from the total number of peasants' farms). In Soviet literature, years for years, the so-rapid collectivization of agriculture of MSSR was explained by creating the social-economic premises necessary to this process, by the fact that the peasants realized the "advantage of collective work", by "wise leading" of CPUS etc.

The objective analysis of the archive documents and of those published shows that this process, like in the rest of the Soviet Union, was carried out by dictate and not at the peasants' initiative. During its progress; they resorted to forcing of rates, to applying administrative measures, to ignoring peasants' material interests, to injuring their dignity etc.

The peasants were compelled to join kolkhozes by two types of constraints: direct — when violent methods were applied and indirect — by economic factors, by replacing fear among population and by other methods. Till the autumn of 1947 the indirect constraint dominated. Till this time peasants join the kolkhozes because the war, then the drought, from 1945-1946, the fiscal policy and the starvation brought

their farms to ruin and the only method to escape from the oppressed fiscal policy, was to join the kolkhozes.

Besides this, peasants still hoped that being kolkhoznics, they will benefit, in the case of a drought, by a more substantial assistance from the state, than to remain individual farmers. During the starvation (July 1946—July 1947) in the villages of Moldova were created 154 kolkhozes, that comprised 20156 peasants' farms, in most cases poor.

After the starvation from 1946-1947, in the process of organization of kolkhozes, both indirect constraint and the direct one are intensified. The peasants, because they hadn't joined the kolkhozes, were threatened with deportation to Siberia; they were beaten, arrested, their fortune was confiscated etc. A lot of examples are given in the work to illustrate these facts.

Another fact that determined peasants to join kolkhozes after the starvation from 1946-1947 was classification of "kulaks" into a special social category on the 30th of August 1947. The scale of norms for designation the "kulaks" was so large that it permitted that they to be extended over any peasant especially over those who didn't want to join the kolkhozes. As a consequence, for not being inscribed on the lists of kulaks, many peasants accepted the way of kolkhoze: from 1st to 20th of September 1947, time in which were written the lists of "kulaks", in the republic were organized 73 kolkhozes.

The most efficient constraint method of peasants with the view of their incorporating in kolkhozes was the deportation from 1949. After deportation, the rest of peasantry, for fear that they should be expropriated and deported, hurried to sign petitions for "socializing" of their fortune. As a result, if on the 1st of July 1949 in the districts from MSSR were 965 kolkhozes that comprised 32,2% from the total number of peasants' farms, as a consequence of "South Operation" (namely of deportation from the 6th of July 1949), only in the two months, the number of kolkhozes raised to 1705, and the percentage of peasants' farm collectivized reached 71,7%.

In the work some other arguments are brought, which sustain the thesis that the peasants didn't join voluntarily the kolkhozes: before pointing the kolkhozes, they tried to sell their cattle, their agricultural implements, seeds in order not to be socialized; they tried to hide a part of the land in order not to give it to the kolkhozes etc.

The peasants oppose to the process of collectivization because of more reasons. First of all, they were used with traditional, individual form of managing; second — in the process of collectivization their material interests and their dignity as householders were prejudiced; third — kolkhozes, as economic institutions didn't

have an attractive character (most of the kolkhozes didn't have agricultural implements, cows for labour and traction, the labour was badly organized; neither the living standard of the kolkhoznics was higher than that of the individual peasants).

In the last chapter of the work, "The South Operation", the author makes clear the deportation from 6th of 1949 as an element of the Stalinist plan of collectivization of agriculture, the plan that had at its basis the theory of class struggle and which was applied, in a commonplace way, in Bessarabia, too. Only concerning the deportation from this point of view, its main cause can be understood.

Since 1940 in Moldova began the socialist transformations. According to Stalinist ideology, in the countryside they could take place only in the conditions of class struggle, which is intensified during the construction of socialism. In 1940-1941 the main repressive actions of the Soviet regime in Bessarabia were directed against the former big agricultural owners and industrial owners, officers, against the former active members of political parties, the clergy and intellectuals who remained in the region after 28th of June 1940. Their repression was not accidental: they were the bearers of the most democratic traditions constituted in Bessarabia and, in this way, virtual opponents of the new regime, a fact that the totalitarian Stalinism couldn't accept, of course. On the 13th of June 1941 the most part of the mentioned categories (4500 families) was deported from the republic.

In the post-war years, at the same time with the amplification of the process of collectivization, the "kulak" is considered the main enemy of the socialist transformations in the countryside. The uncaring out of any plants, the decreasing of the number of cows in the peasants' farms, the low rates of collectivization, the bad state of things in kolkhozes etc. — for all these, kulaks were made responsible. On the 30th of August 1947 they are classified in to a special social category.

The Stalinist regime needed the theory of class struggle during the construction of socialism from two main reasons: first to have the possibility to find in the country, at any moment, certain persons, social groups, classes and even peoples which to be accused of the failures of its politics, the second — to justify the oppression of the resistance opposed to the regime.

Concerning the problem from this point of view (of class struggle) the classification of "kulaks", in 1947, appears as an action of the regime carried out with the aim to define in the Romanian village from the left side of the Pruth River, the enemy that was to be liquidated, and the deportation from 6th of July 1949 -the means by which it was carried out.

But in accordance with the Stalinist doctrine, the liquidation of "kulaks" as a class takes place not under any circumstances, but when the kolkhoznic movement grows during the compact collectivization.

In Soviet historical literature it was considered that in Moldova, the collectivization increased to a mass level in the summer of 1949 and the "kulaks" were deported in order to facilitate the process of organizing the kolkhozes. In fact, the things took place differently. The deportation carried out with the aim to hurry the pace of collectivization and to change this process into a mass action.

In the MSSR, like in the other part of the Soviet empire, the deportation had the anticipated effect: for some months the population lived in a state of immense fear that they would be deported to Siberia and in order to avoid this thing, they hurried to hand in applications for joining the kolkhoze. From 6th of July till 1st of September 1949 in the republic were organized 750 kolkhozes to which joined 183333 peasants' farms.

The deportation from 5th of July 1949 was carried out in accordance with the decision CH of MSSR nr.509 ss from 28th of June 1949, "Concerning the deportation from Moldavian SSR of the kulak families, of the formers landowners and great merchants". In accordance with the provisions of the decision, 11342 families had to be deported from Moldova. In fact, in accordance with the figures given to publicity by the Security Minister of The Republic of Moldova, 11293 families, comprising 35050 persons, were embarked in carriages for cattle and sent to Siberia. More than half from the deported families — 7628 — belonged to the so-called „kulaks".

The deportation took place in a very savage way, breaking the laws and Constitution of MSSR. They didn't take into account either the social condition or the age and health of the people. The fortune of the deported people was confiscated and sent to the kolkhozes or to some state institutions.

Those who were taken in July 1949 were deported in Tiumeni, Irkutsk, Kurgan, Karaganda regions, the land of Altai, SSR Kazaha, SSRA Bureato-Mongola and in other far away regions of the USSR. They began to be set free massively from gulags after Stalin's death (1953) but they were rehabilitated only on the 8th of December 1952 by "Law of the Republic of Moldova concerning the rehabilitation of the victims of the political repressions made by the totalitarian communist regime of occupation (7th of November 1917 — 23rd of June 1990)".

In "The End" the author draws the following main conclusions:

-as a result of occupation Bessarabia and Northern Bukovine on the 28th of June 1940, these two Romanian provinces were changed into Soviet colonies, and the Romanians from the east side of the Pruth received the features of a colonized people;

-in order to sovietise the MSSR more rapidly, the Soviet regime reactualized the denationalization policy led by the Russian tsarism in Bessarabia in 1812-1917 and it applied the "theory: two languages, two peoples";

-in the years of Soviet occupation, MSSR was changed into a source of raw materials and cheap labour forces for the empire. The raw material from the republic was taken away with the help of fiscal policy;

- Starvation from 1946-1947 in the MSSR was increased and exacerbated because of the subjective causes, of which the main one was fiscal policy. During the starvation 150-200,000 people died from hunger and epidemics that accompanied it;

- Collectivization of the peasants' farms from the MSSR was carried out with the help of the dictate and not at the peasants' initiative. In the process of collectivization they resorted to forcing of rates, applying the administrative measures, ignoring the material interests of the peasants. Collectivization led to peasants' estrangement from land;

- Deportation from 6th of July 1949 was an antihuman and antidemocratic action of the Stalinist regime. Its main goal was the acceleration of the process of collectivization and colonization in MSSR.

In English by
SORINA BULAT

C U P R I N S

Prefață	5
<i>Capitolul 1</i>	
Instaurarea regimului sovietic de ocupație în Basarabia	17
<i>Capitolul 2</i>	
Politica fiscală stalinistă în satul românesc din stânga Prutului	43
<i>Capitolul 3</i>	
Foamea din anii 1946-1947 în RSS Moldovenească	71
<i>Capitolul 4</i>	
Colectivizarea gospodăriilor țărănești în RSS Moldovenească	105
<i>Capitolul 5</i>	
Operațiunea "Sud"	129
<i>Încheiere</i>	150
<i>Note</i>	153
<i>Bibliografie</i>	165
La Bessarabie pendant les premières années d'occupation soviétique (1944-1950) (Résumé)	169
Bassarabia in the first years under Soviet Occupation (1944-1950) (Summary)	177

Redactor: ȘERBAN POLVEREJAN
Tehnoredactor: GHEORGHE Sandu
Corector: MARIA BUZURA

Apărut: 1995. Bun de tipar: 27.09.1995 comanda nr.3569
Coli de tipar: 11.75 Hârtie : velină 70/mgp. Format 54x84/16

Tipar executat sub comanda nr.306
la Imprimeria „ARDEALUL” Cluj, B-dul 21 Decembrie nr. 146
ROMÂNIA